T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PREHİSTORYA ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Aktopraklık Verileri Işığında Doğu ve Güney Marmara'da Fikirtepe Çanak Çömleğinin Gelişim Süreci

Mert Bertan Avcı

2501060071

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Necmi KARUL
İstanbul-2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI PREHİSTORYA BİLİM DALIN** **2501060071** numaralı **MERT BERTAN AVCI'NIN** hazırladığı **"AKTOPRAKLIK VERİLERİ IŞIĞINDA GÜNEY MARMARA'DA FİKİRTEPE ÇANAK ÇÖMLEĞİNİN GELİŞİMİ SÜRECİ"** konulu **YÜKSEK LİSANS/ ~~DOKTORA~~ TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI,** Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **14.07.2010 ÇARŞAMBA** günü Saat: **11:00'DE** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .....Kabulü.....'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR. SEVİL GÜLÇUR	kabul	
PROF.DR. TURAN EFE	Kabul	
PROF.DR. KEMALETTİN KÖROĞLU	Kabul	
DOÇ.DR. ERHAN BIÇAKÇI	kabulü	
DOÇ.DR. NECMİ KARUL	kabulü	

Besim Ömer Paşa Caddesi Beyazıt-34452-İstanbul
Tel: 0 212 440 00 00 Fax: 0 212 440 03 40

Öz

Yerleşik yaşama geçiş, tarım toplumlarının ortaya çıkışı ve dünyanın farklı coğrafyalarına yayılımı tarihöncesi arkelojisinin en çok tartışılan konuları arasındadır. Tarım toplumlarının ortaya çıkışı kadar yayılımları açısından da Anadolu önemli bir coğrafyadır. Anadolu'da Neolitik döneme ilişkin en eski verilere Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu'da rastlanırken Batı Anadolu'da ilk tarımcı toplumların daha gelişkin ögelerle ortaya çıktığı gözlenir. Başka bir anlatım ile gerek Batı Anadolu'da gerekse Avrupa'da ilk tarımcı toplumlara özgü ögelerin çoğunluğu öncelleri olmadan ortaya çıkar. Bunun nedenleri arasında, göç, kültürel alışveriş ve akültürasyon gibi unsurlar öne çıkar. Eldeki arkeolojik veriler bu yaklaşımlar ile ele alındığında farklı yerleşimlerde farklı modellerle karşılaşıldığı gibi çok doğrulu yaklaşımların da gözardı edilemeyeceği anlaşılmaktadır.

Gerek Neolitik toplumların yayılımı gerekse bu sürece uyum açısından Marmara Bölgesi, farklı modellerin gözlenebildiği bir konuma sahiptir. 80' li yıllardan bu yana sürdürülen çalışmalar Marmara Bölgesi'nin Neolitik yaşam biçiminin Avrupa'ya yayılımı konusunda önemli bir geçiş yeri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bölgede tarımcı toplumların tanımlandığı en eski kültür olarak kabul edilen Fikirtepe Kültürü adını İstanbul'da aynı adlı semtteki kazı yerinden alır. Yerel toplulukların bu yeni yaşam biçimine uyumunu yansıtması açısında ünik bir yerleşim olan Fikirtepe, aynı zamanda daha sonra kazı çalışmaları yapılan yerleşmeler ile de paralellik göstermektedir. Yine de kazı yerlerinin azlığı gerek Fikirtepe Kültür ögeleri, gerekse kökenleri konusunda birçok soruyu beraberinde getirmektedir. 2004 yılından bu yana Bursa ili Aktopraklık Höyüğü'nde Fikirtepe Kültürü'nü yansıtan birçok veriye ulaşılmıştır. Aktopraklık'ta bu döneme ilişkin açığa çıkarılan dolgular Fikirtepe'nin kendisi ve Pendik, Ilıpınar ve Menteşe gibi kazı yerlerinden daha geniş bir alanı kaplamaktadır. Bu bakımdan çanak çömlek buluntularının çeşitlemesi, tabakalanma süreci içerisindeki gelişimi kadar kullanım alanlarına göre dağılımı da göreceli olarak daha rahat takip edilebilmektedir.

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız gibi, ‘Aktopraklık Verileri Işığında Güney Marmara’da Fikirtepe Çanak Çömleğinin Gelişim Süreci’ başlığı altında, Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı’nda yapılması öngörülen yüksek lisans tezi, Aktopraklık yerleşmesindeki Fikirtepe Kültürünü yansıtan çanak çömlek buluntularından yola çıkarak bu kültürün Güney Marmara bölgesindeki yerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu soruna yönelik çıkarsamalar bölgenin tarihöncesinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı kadar Avrupa’ya yayılımı konusunda da önemli sonuçlara ulaşılacağı düşünülmektedir.

Abstract

Apperaing and the extantion in different geographical areas of the first farmers is one of the most discussed subject of the prehistorical archaeology. Anatolia has a critically geography for the spreading mechanism of the first farmers as the appearing of this phenomenon. While the earliest datums of the Neolithic are known from the Southeast and the Middle Anatolia, appearing of the first farming cultures are being seen with the more developed components at the Western Anatolia. In other words; most of the previous elements of the first developed comminities of the Western Anatolia and Europe appear without their predecessors, and migration, culturel exchanges and acculturation are seen as components. When the current archaeological evidences are considered with these aspects; it is understood that aspects within more input can not be denied as the different models are seen at the different settlements.

Marmara Region has a location, from the point of view of spreading of the Neolithic comminities and in accord of this progression, where the different models can be seen. Continued investigations till 80’s proved that the Marmara Region is the important transion for spreading of the Neolithic lifestyle to Europe. Fikirtepe

Culture which is received as the earliest culture that definition of the comminities of farmers at this region is named by the excavation located the town with the same name. It is an unique settlement for adaptation of the local communities on new lifestyle and it has a similar development with the later excavations. But the lack of the number of excavations caused questions about the components and origins of the Fikirtepe Culture. Till 2004, many datums which were reached at Aktopraklık in Bursa, reflected Fikirtepe Culture. Relative deposits with this culture at Aktopraklık, spread over larger areas than the settlements as Fikirtepe itself and Pendik, Ilıpınar and Menteşe. According to this point, development in the progression of levelling and dispension of the using areas of the pottery finds varity, relatively, can be followed easier.

As trying to summarize; anticipating to study of the M.A. thesis under the title of "Development Of The Fikirtepe Pottery With The Light On The Evidences Of Aktopraklık At Marmara" at Faculty of Arts Headdepartment of Prehistory, is aiming to define the Fikirtepe Culture at Southern Marmara by the pottery finds from Aktopraklık Settlement which reflects this culture. The inference depends on this problem is thought that it does not only contribute to understand the prehistory of the region and also gives the important results about the spreading to Europe.

Önsöz

Tez konusunun kararlaştırılmasından bugüne kadar geçen tüm süreçte farklı yaklaşımları ve desteği ile böyle bir çalışmanın varolmasını sağlayan Doç. Dr. Necmi Karul'a çalışmanın tüm aşamalarında sunduğu katkı ve emek için minnettarım. Fikirtepe Kültürü üzerine gerçekleştirdiği öncü çalışmalarıyla bugün konunun tartışılmasında büyük emeği bulunan Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'a konuya yaptığı katkının yanı sıra tez çalışmam sırasındaki yönledirmeleri için de ayrıca teşekkür ederim. Öğrencilik yıllarımın başından beri sergilediği cesaretlendirici tutumuyla, tüm bu sürecin bir tez ile sonuçlanmasında kuşkusuz en değerli katkıları sunan Dr. Eylem Özdoğan'a bana olan inancı sebebiyle çok teşekkür ederim.

Biçim gruplarının ayrımında ve kataloğun oluşturulmasında desteğini esirgemeyen, ayrıca tüm malzemenin çizimlerini gerçekleştiren Ebru Pamukçu'ya, mal gruplarının oluşturulmasındaki katkıları için Canay Alpagut'a, fotoğraf çekimleri için Yusuf Aslan'a çok teşekkür ederim. Çalışmanın çeşitli aşamalarında desteğini esirgemeyen Zeynep Sunal, Şafak Nergis, Selen Tohumcu, Şeyma Aygül, Dr. Çiler Algül, Dr. Emre Güldoğan ve Dr. Semra Balcı'ya ayrıca teşekkür ederim.

Üzerimdeki iş yükünü azaltarak çalışmam için uygun koşulları oluşturan ve destek olan tüm Prehistorya Anabilim Dalı üyeleri, tezin ortaya çıkmasında büyük katkı sağladı. Bu nedenle Prehistorya Anabilim Dalı'nın tüm üyelerine teşekkürü bir borç bilirim. Gerek yüzey araştırması buluntularıyla gerekse yorumlarıyla çalışmama destek olan Prof. Dr. Turan Efe'ye ayrıca teşekkür ederim.

Bu tez çalışmasında olduğu kadar tüm yaşantım boyunca her açıdan bana destek olan Aslı Güngörer, Rengin Avcı, Hüseyin Avcı, Burcu Avcı ve Yiğit Avcı'ya ne kadar teşekkür etsem azdır.

İstanbul, 2010

AKTOPRAKLIK VERİLERİ IŞIĞINDA GÜNEY MARMARA'DA FİKİRTEPE ÇANAK ÇÖMLEĞİNİN GELİŞİM SÜRECİ

Öz....iii

Abstract....iv

Önsöz....vi

Figürler Listesi....vii

Levhalar Listesi....ix

Resimler Listesi....xii

Kısaltma Listesi....xiii

GİRİŞ 1

1. ELE ALINAN SORUN VE KONUNUN TANITIMI....10

1.1. Ele Alınan Sorun....10

1.2. Kapsam ve Yöntem....13

1.3. Fikirtepe Kültür Bölgesi....16

1.3.1. TopoğrafikYapı....17

1.3.2. İklim ve Bitki Örtüsü....19

2. FİKİRTEPEKÜLTÜRÜ....21

2.1. Fikirtepe Kültürünün Tanımlanması AraştırmaTarihçesi....21

2.2. Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Öncesi Kültürel Ortam....27

2.3. Fikirtepe Kültürünün Yayılım Alanı....33

2.3.1. Fikirtepe....34

2.3.2. Pendik....47

2.3.3. Ilıpınar....59

2.3.4. Menteşe....73

2.3.5. Barçın....81

2.3.6. Demircihöyük....86

3. AKTOPRAKLIK HÖYÜĞÜ HAKKINDA GENEL BİLGİ.....98
3.1. Aktopraklık Höyüğü Genel Tanımı.....98
3.1.1 Konumu ve Tanımı.....98
3.1.2. Kazı tarihçesi.....99
3.1.3. Kazı ve Buluntuların Belgeleme Yöntemleri.....106
3.2. Aktopraklık A.....110
3.3. Aktopraklık B.....113
3.4. Aktopraklık C.....116
3.4.1. Tabakalanma ve Mimari.....117
3.4.2. 3-4. Evre Mimari Kalıntıları.....121
3.4.3. 3-4. Evre Mutlak Tarihleme Sonuçları.....122

4. AKTOPRAKLIK C ÇANAK ÇÖMLEĞİ.....124
4.1. Aktopraklık C Çanak Çömleği Mal Grupları ve Ayrıntılı Tanıtımı.....124
4.1.1. Mal Türlerinin Tanıtımı.....124
4.1.2. Değerlendirme.....144
4.2. Aktopraklık C Çanak Çömleği Biçimsel Özellikleri.....149
4.2.1. Biçim Gruplarının Tanıtımı.....150
4.2.2. Değerlendirme.....182
4.3. Genel Değerlendirme.....185

5. DOĞU VE GÜNEY MARMARA FİKİRTEPE KÜLTÜRÜ YERLEŞMELERİNİN KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRİLMESİ....188

SONUÇ.....203
Kaynakça.....213
Katalog.....233
Levhalar
Resimler

FİGÜRLER LİSTESİ

Figür 1: Bölge haritası

Figür 2: Çalca yontmataş aletler

Figür 3: Ağaçlı yontmataş aletler

Figür 4: Fikirtepe Kültürü yayılım haritası

Figür 5: Fikirtepe harita

Figür 6: Fikirtepe çukur tabanlı kulübe kesiti

Figür 7: Fikirtepe çanak çömlek tipleri

Figür 8: Fikirtepe kemik kaşıklar

Figür 9: Fikirtepe yontma taş aletler

Figür 10: Pendik harita

Figür 11: Pendik mimari çizim

Figür 12: Pendik taban altı gömü

Figür 13: Pendik çanak çömlek tipleri

Figür 14: Pendik kadın figürini

Figür 15: Pendik kemik aletler

Figür 16: Pendik yontmataş alet buluntuları

Figür 17: Ilıpınar harita

Figür 18: Ilıpınar X.tabaka plan II

Figür 19: Ilıpınar X.tabaka plan III

Figür 20: Ilıpınar IX.tabaka plan IV

Figür 21: Ilıpınar IX. Tabaka plan V

Figür 22: Ilıpınar X. tabaka çanak çömlek biçimleri

Figür 23: ILıpınar X. tabaka kap biçimleri

Figür 24: Ilıpınar IX.tabaka kap biçimleri

Figür 25: Ilıpınar X- IX. tabaka yontmataş aletler

Figür 26: Menteşe harita

Figür 27: Menteşe Neolitik Dönem yapısı

Figür 28: Menteşe Neolitik Dönem mezarı

Figür 29: Menteşe alt evre çanak çömleği
Figür 30: Menteşe yontmataş aletler
Figür 31: Barçın Höyük harita
Figür 32: Barçın Höyük Neolitik Dönem mimarisi
Figür 33: Barçın Höyük Neolitik Dönem Çanak Çömleği
Figür 34: Demircihüyük harita
Figür 35: Demircihüyük Mal A
Figür 36: Demircihüyük Mal B
Figür 37: Demircihüyük Mal C
Figür 38: Demircihüyük Mal D
Figür 39: Demircihüyük kemik kaşıklar
Figür 40: Demircihüyük yontmataş buluntular
Figür 41: Aktopraklık A
Figür 42: Aktopraklık B
Figür 43: Aktopraklık B planı
Figür 44: Aktopraklık C
Figür 45: Aktopraklık C Kalkolitik Dönem mezarlığı
Figür 46: Kalkolitik Dönem mezar hediyeleri
Figür 47: Aktopraklık C mal ayrımı alt grupları
Figür 48: Aktopraklık C ana mal grupları
Figür 49: Kronoloji Tablosu

LEVHALAR LİSTESİ

Levha 1: BI.a.1.a Dudakları içe dönük bitimli dışbükey kenarlı sığ kaseler

Levha 2: B1.a.1.b Düz bitimli dışbükey kenarlı kaseler

Levha 3: BI.a.2.a Dışa doğru açılan düz kenarlı sığ kaseler

Levha 4: BI.a.2.b Dipten dönüşlü düz kenarlı kaseler

BI.a.2.c Gövdeden dönüşlü düz kenarlı sığ kaseler

Levha 5: BI.b.1.a Keskin dönüşlü S kıvrımlı küçük kaseler

Levha 6: BI.b.1.b Açılan kenarlı S kıvrımlı küçük kaseler

Levha 7: BI.b.1.c Düz kenarlı S kıvrımlı küçük kaseler

Levha 8: BI.b.1.c Düz kenarlı S kıvrımlı küçük kaseler

Levha 9: BI.b.2 Düz kenarlı küçük kaseler

Levha 10: BI.b.3 Açılan ağızlı küçük kaseler

BI.b.4 Dışbükey kenarlı küçük kaseler

Levha 11: BI.c.1 Düz kenarlı büyük kaseler

Levha 12: BI.c.2 Dışbükey kenarlı büyük kaseler

Levha 13: BII.a.1.a Düz dudaklı S kıvrımlı boyunlu küçük çömlekler

Levha 14: BII.a.1.b İçten inceltilmiş dudaklı S kıvrımlı küçük çömlekler

Levha 15: BII.a.2.a Daralmış ağızlı belirgin boyunlu küçük çömlekler

Levha 16: BII.a.2.b Daralan ağızlı hafif boyunlu küçük çömlekler

Levha 17: BII.a.3 Daralan ağızlı düz bitimli küçük çömlekler

Levha 18: BII.a.4 Daralan ağızlı kapalı formlu küçük çömlekler

BII.a.5 Dudağı içe döndürülmüş ‘kapaklı’ küçük çömlekler

Levha 19: BII.b Ağızda dikleşen kenarlı küçük çömlekler

BII.c Boyunlu küçük çömlekler

Levha 20: BIII.a.1.a Daralan ağızlı belirgin boyunlu büyük çömlekler

Levha 21: BIII.a.1.b.1 Daralan ağızlı hafif boyunlu basık gövdeli büyük çömlekler

Levha 22: BIII.a.1.b.1 Daralan ağızlı hafif boyunlu basık gövdeli büyük çömlekler

Levha 23: BIII.a.1.b.2 Daralan ağızlı hafif boyunlu dik gövdeli büyük çömlekler
Levha 24: BIII.a.2.a Daralan ağızlı boyunsuz basık gövdeli büyük çömlekler
Levha 25: BIII.aç2çb Daralan ağızlı boyunsuz dik gövdeli büyük çömlekler
Levha 26: BIII.a.2.b Daralan ağızlı boyunsuz dik gövdeli büyük çömlekler
Levha 27: BIII.b Boyunlu büyük çömlekler
Levha 28: BIII.c Ağızda dikleşen kenarlı büyük çömlekler
Levha 29: BIV.a.1.a.1 Dar açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar
Levha 30: BIV.a.1.a.1 Dar açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar
Levha 31: BIV.a.1.a.2 Dar açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar
Levha 32: BIV.a.1.a.2 Dar açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar
Levha 33: BIV.a.1.b.1 Geniş açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar
Levha 34: BIV.a.1.b.2 Geniş açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar
Levha 35: BIV.a.1.c Kısa kenarlı aycıklar
BIV.a.2 İp deliksiz aycıklar
Levha 36: BIV.b.1.a Köşeli dönüşlü ip delikli büyük tüp tutamaklar
Levha 37: BIV.b.1.a Köşeli dönüşlü ip delikli büyük tüp tutamaklar
Levha 38: BIV.b.1.b Köşeli dönüşlü ip delikli küçük tüp tutamaklar
Levha 39: BIV.b.2 Yuvarlak dönüşlü ip delikli tüp tutamaklar
Levha 40: BIV.c İp delikli yumrucuk biçimli tutamaklar
BIV.d Yatay ip delikli tutamaklar
Levha 41: BIV.e.1 İp delikli yassı tutamaklar
Levha 42: BIV.e.2.a İp deliksiz yassı dar tutamaklar
Levha 43: BIV.e.2.b.1 Düz bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar
BIV.e.2.b.2 Daralarak bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar
Levha 44: BV Kulplar
Levha 45: BVI.a Düz Dipler
Levha 46: BVI.a Düz dipler
Levha 47: BVI.b Hafif yastıklı dipler
Levha 48: BVI.b Hafif yastıklı dipler
Levha 49: BVI.b Hafif yastıklı dipler

Levha 50: BVI.c Hafif çukurlaştırılmış dipler
Levha 51: BVII.a Dik inen ayaklar
BVII.b Açılı inen ayak
Levha 52: BVIII. Kevgir - BIX Bezeme - BX Kapak
Levha 53-58 BXI Köşeli Kaplar

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Aktopraklık C 4.evre mimari kalıntıları

Resim 2: Aktopraklık C 3.evre yapısı

Resim 3: Aktopraklık C 3.evre taş döşeli avlu

Resim 4: Aktopraklık C 3.evre taş dizili yapı

Resim 5: Aktopraklık C 3. evre anakayaya oyulmuş çukur tabanlı yapı

Resim 6: Aktopraklık C 3. evre taban altı gömü

Resim 7: MI.a Kırmızı kaba mallar

Resim 8: MI.b Kırmızı ince mallar

Resim 9: MI.c Kırmızı açkılı mallar

Resim 10: MI.d Kırmızı astarlı mallar

Resim 11: MII.a Kurşuni açkısızlar

Resim 12: MII.b Siyah astarlılar

Resim 13: MII.c Siyah ince mallar

Resim 14: MII.d Kahverengi alacalı, açkılı mallar

Resim 15: MII.e Kahverengi, alacalı, açkısı dökülmüş mallar

Resim 16: MIII.a Devetüyü açkısızlar

Resim 17: MIII.b Krem mallar, büyük boy, açkılı, kılcal lekeli mallar

Resim 18: MIV.a Bitkisel katkılı kaba mallar

Resim 19: MIV.b Mineral katkılı kaba mallar

Resim 20: MIV.c Kireçtaşı katkılı kaba mallar

Resim 21: Tüm kaplar

KISALTMA LİSTESİ

bkz.	Bakınız
cal.	Kaibre edilmiş tarih
cm	Santimetre
çiz.	Çizim
Ed.	Editör
Eds.	Editörler
Fig.	Figür
İTÇ	İlk Tunç Çağı
İÜ	İstanbul Üniversitesi
Lev.	Levha
MÖ	Milattan önce
min.	Minimum
m	Metre
m^2	Metrekare
Pl.	Plan
Tab.	Tablo
vd.	Ve diğerleri

GİRİŞ

“Aktopraklık Verileri Işığında Güney Marmara’da Fikirtepe Çanak Çömleğinin Gelişim Süreci” başlıklı tez çalışması, “Neolitik” ve “Neolitikleşme” kavramlarıyla doğrudan ilişkili olmakla birlikte, üretime bağlı yerleşik köy yaşantısının ilk ortaya çıktığı ve gelişme gösterdiği çekirdek bölgenin dışında, Doğu ve Güney Marmara Bölgesi’ndeki oluşum süreciyle ilişkili bir sorundur. Bölgedeki ilk çiftçi köy yaşantısını temsil eden “Fikirtepe Kültürü” çekirdek bölgenin hemen çeperinde, burası ile olan etkileşim sonucunda başlayan bir süreci işaret eder. Özellikle Orta Anadolu ile olan bağların, Neolitik yaşam biçiminin başlangıcını doğrudan şekillendirdiği görülür. Diğer taraftan bölgedeki Epipaleolitik-Mezolitik altlığın, kültürün gelişim sürecine katkı sağladığı ve zaman içinde bölgeye özgü bir yapıya kavuşmasına neden olduğu da bilinir. Bu bağlamda burada, Neolitik kavramının zaman içerisinde değişen anlamı ve çekirdek bölgenin dışında, ilk çiftçi köy yaşantısının başlangıcına ilişkin yaklaşımların irdelenmesinin, ele aldığımız sorunun anlaşılması bakımından önem taşıdığı düşünülebilir.

Neolitik Dönem olarak adlandırılan zaman dilimi, Arkeoloji bilimi içinde günümüzde tarif edilen anlamına kavuşana kadar değişik biçimlerde tanımlanır. Bugün anlamı üzerinde önerilen farklı tanımlamalara karşılık Neolitik teriminin kullanılmasına sebep olan ilk yaklaşım, alet tipolojisine bağlı olarak şekillenir. 18. yy da C.J. Thomsen, tarihöncesini “teknolojik” bir sınıflamayla Taş, Tunç ve Demir çağları adında üç ana döneme ayırarak, “geçmişin” sistemli biçimde araştırılmasının da önünü açar. Böylece yazılı kaynaklardan takip edilebilen tarihi geçmişin öncesini temsil eden ‘tarihöncesi’ geçmiş, arkeoloji bilimi içinde sorgulanabilir hale gelir. Neolitik kavramı 19. yy başlarında hem içerik hem de köken olarak tartışılmaya başlanır. Bu dönemde G. Childe’in yaklaşımları özellikle kavramın içeriği bakımından, ayırt edici taraflarıyla öne çıkar (Childe 1929; 1951; 1958). Neolitik tanımı, onun geliştirdiği yeni bakış açısıyla; beslenme alışkanlıklarının değiştiği,

üretime dayalı besin ekonomisinin ortaya çıktığı bir yaşam biçiminin tasvirine dönüşür ve 'Devrim' olarak adlandırılır. Bu kavram 19. yüzyılın ikinci yarısında artık, bir buluntu grubunun tanımlayıcısı olmaktan uzaklaşarak yaşam modelini ifade eder hale gelir.

Bu aşamada, farklılık yaratan bakış açısı kuşkusuz R.C. Braidwood'a aittir (Braidwood, 1957; 1960). Amerikalı bilim insanı, Jarmo kazıları ile sorgulamaya başladığı Neolitik yaşam biçimini – kendisi bu tanımlamayı kabul etmemiş ve bu dönemi 'İlk Üretimci Köy Toplulukları' olarak tanımlamıştır – ortaya çıkaran koşullar üzerinde durur. Jarmo'da elde ettiği veriler, Childe'ın eşitlikçi basit köy yaşantısı modelini desteklerken, aynı dönemlerde K. Kenyon'un Eriha'da sürdürdüğü çalışmalarda buluntular arasında çanak çömleğin olmadığı ancak hiyerarşik anlamda sınıflı bir topluma işaret eden bir yerleşim modeli ortaya çıktığı görülür (Kenyon, 1981). Bu gelişmeler Childe'ın Neolitik için geliştirdiği modeli de sorgulanabilir hale getirir. Eriha yerleşmesinden gelen verilere karşın, Braidwood, Neolitik yaşam biçiminin basit bir model olduğunu savunmaya bir süre daha devam eder. Bununla birlikte Braidwood'un Neolitik Dönem çalışmalarına yaptığı en önemli katkı, üretim ekonomisine bağlı yaşam biçimini yaratan ortamı sorgulaması olur. Braidwood, Neolitik yaşam biçiminin ortaya çıkması için gereken koşulları tartışmaya açar ve 'Doğal yaşam bölgesi' terimini gündeme getirir. Bu yaklaşıma göre, bir bölgede tarım ve hayvancılığa bağlı üretim sürecinin ortaya çıkabilmesi için, söz konusu bölgede ehlileştirilebilir türlerin bulunuyor olması gerekmektedir. Braidwood, yaklaşımını arazi çalışmalarına da uygular, geçmişin ancak birçok bilim dalının katılımıyla anlaşılabileceğini ve sadece insan elinden çıkmış kalıntıların incelenmesinin yeterli olmayacağını vurgular. G. Childe ve J.R. Braidwood'un Neolitik kavramına getirdikleri yeni yaklaşımlar zaman içinde farklı bir boyut kazanır; ilk üretici yerleşik yaşam biçimi, sosyal, ekonomik ve teknolojik açıdan farklı boyutlarıyla ele alınır.

Bugün gelinen noktada tartışmaların Childe ve Braidwood'un kuramlarının çok ötesinde olduğu, ancak yaşam biçimini oluşturan ögelerin ve çekirdek bölge

kavramının değişime uğramakla birlikte kullanılmaya devam edildiği görülür. Bu bağlamda Anadolu'da yapılan çalışmaların, hem sürecin hem de söz konusu kavramların yeniden tanımlanmasına yaptığı katkı önemlidir. 1950'li yılların sonuna kadar, Neolitik Dönem buluntu yerlerinin bilinmediği, kazıların çok az olduğu Anadolu, arkeolojik açıdan bilinmeyen ve bu nedenle boş olarak görülen bir bölgedir. 50'li yılların sonu 60'lı yılların başlarında yapılan az sayıdaki çalışma ile Anadolu'da Hacılar, Çatalhöyük gibi önemli merkezlerin olduğu görülmekle birikte Anadolu Neolitiği, ancak son otuz yıl içerisinde tanımlanabilir bir nitelik kazanır. Elde edilen sonuçlar "Çekirdek Bölge" kavramının yeniden ele alınmasını sağlar ve Anadolu'nun özellikle'de Orta Anadolu'nun, Yakındoğu ve Levant ile birlikte, Neolitik yaşam biçiminin şekillendiği çekirdek bölgenin içinde yer aldığı anlaşılır.

20. yy başlarından itibaren, Neolitik Dönem üzerine, yukarıda özetlemeye çalıştığımız tartışmalara paralel olarak, bu yaşam biçiminin çevre bölgelere nasıl yayıldığı sorusu da yoğun olarak tartışılır. Güneydoğu Avrupa'da Neolitik yaşam biçiminin ortaya çıkışı ve bunun nasıl bir gelişme gösterdiği ve Anadolu-Yakındoğu ile olan ilişkisi, bu bağlam içerisinde ele alınan başlıca soruları oluşturur.

Neolitik yaşam biçiminin çekirdek bölgesi olarak tanımlanabilecek Anadolu Platosu ve Yakındoğu dışındaki bölgelerde ve daha geniş ölçekte Güneydoğu Avrupa'da, ilk çiftçi köy yaşantısının nasıl ortaya çıktığı, bir başka değiş ile çekirdek bölgenin dışındaki Neolitik kültürlerin kökeniyle ilgili görüşler; yayılımcı (Yakındoğu etkili) model, bağımsız gelişme modeli ve bütünlükçü yaklaşımlar olarak adlandırabileceğimiz üç ana görüş çerçevesinde şekillenir.

İlk kez G. Childe tarafından dile getirilen ve daha sonra değişik bilim insanlarınca da savunulan yayılmcı görüş, 1960'lara kadar genel kabul görür. Avrupa'ya Neolitik yaşam biçiminin yayılım yolu ile geldiğini savunan bu model, yayılım mekanizmasını göç, kökeni ise Yakındoğu olarak görür. Daha sonra farklı bilim insanları tarafından da geliştirilen bu kuram, yayılım bölgesinin içine yanlızca

Avrupa'yı değil Anadolu'yu da katmaktadır. Bu bağlamda Mezopotamya ve Levant kıyıları (Doğu Akdeniz) tarihöncesi uygarlıkların odak noktası olarak görülür ve uygarlığın bu bölgeden, bir kolonizasyon hareketi ile Anadolu da dahil olmak üzere diğer bölgelere yayıldığı iddia edilir. Yayılım kuramının kurucularından G. Childe'ın bu konudaki çalışmalarının temeli, 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın hemen başlarına, G.O. Montelius ve G. Kossinna'nın yaptığı çalışmalara dayanır. Avrupa'nın tarihöncesi kültürlerine ilişkin ilk kronoloji G.O. Montelius (1843-1921) tarafından hazırlanır. Montelius, J. Thomsen'in kronolojik sınıflandırmasını tekrar ele alır ve birbiriyle ilişkili buluntu serilerinden yola çıkarak Avrupa için bir kronoloji oluşturur. Onun yaptığı kronolojiye göre Avrupa'da Neolitik Çağ 4, Tunç Çağı 6, Demir Çağı ise 10 döneme ayrılmaktadır. Montelius, hazırladığı bu kronolojiyle Avrupa'nın tümünüde zaman ve kültür birliği olduğunu vurgulamakta ve bu bütünlüğün temeline de kökeni Yakındoğu olan yayılım mekanizmasını koymaktadır (Trigger, 1990:158; Renfrew, 1973). Montelius'un ardından Alman arkeolog G. Kossina, (1858-1931) milliyetçi yaklaşımların da etkisiyle kültürel süreklilik ve köken üzerine odaklanan çalışmalar yapar. Onun çalışmaları kültürel ve etnik sürekliliğin bir yansıması olduğunu vurgulamaktadır. Alman ve diğer Hint-Avrupa kökenli ulusların Paleolitik Dönem'den itibaren bölgede var olduklarını ve kültürel sürekliliği yansıttıklarını ileri sürmektedir. Childe, Kossinna'nın temel konseptini (kültürel süreklilik) arkeolojik kültürlere uygulamakta, ancak onun ırkçı teorilerine tümüyle karşı çıkmaktadır. Ona göre Avrupa'daki tüm tarihöncesi kültürler, karmaşık bir kültür mozağinin parçasıdır (Trigger, 1990:165; Renfrew, 1973). Childe, özellikle, *The Danube in Prehistory* (1929) adlı yapıtında, detaylı bir şema hazırlayarak, bilinen tüm kültürlerin kronolojik ve coğrafi dağlımını verir. Onun yayılımcılıkla ilgili düşüncesinin ana fikrini, toplulukların kimliklerini belirleyen ana ögelerin, teknolojik gelişme ve değişimlerin yayılım mekanizmasıyla bir kültürden diğerine aktarıldığı düşüncesi oluşturur.

G. Childe'a göre Neolitik kültürlerin, diğer bir değişle buğday, arpa, koyun ve keçinin farklı bölgelere yayılış nedeni genç nüfustur. Yeni topraklar bulma ihtiyacı Yakındoğu'dan Avrupa'ya iki göç hareketinin yapılmasına neden olur. İlk göç dalgası Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de, ikincisi ise Hasuna-Halaf Dönemi sırasında gerçekleşir (Childe, 1958:39-43). Ancak Childe, Yakındoğu'da Neolitik-Kalkolitik kültürlerin geliştiği bir dönemde, Avrupa'yı kolonizasyona hazır ve boş bir kıta olarak görmez ve Paleolitik Dönem'den Neolitik Dönem'e kadar devam eden kültürel sürekliliği de kabul eder (Özdoğan, 1994:72).

1960'lı yıllarda Güneydoğu Avrupa'daki kazılara radyokarbon analizlerinin uygulanmaya başlamasının ardından, bu bölge ile Yakındoğu-Anadolu arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını savunan karşıt görüşler ortaya çıkar. Ancak radyokarbon sonuçlarını kabul etmeyen,V. Milojčić ve M. Garašanin gibi yayılımcı görüşü benimseyen bazı bilim insanları, geleneksel görşü savunmaya da devam eder ve Garašanin fikirlerini "Anadolu-Balkan Kültür Kompleksi" olarak adlandırdığı bir yaklaşım çerçevesinde sunar (Özdoğan, 1995; Milojčić, 1949; Garašanin 1982). 1980'lerde A. J. Ammerman ve L. L. Cavalli-Sforza (1984), Childe'ın görüşlerini geliştirerek ilerleme dalgası (*Wave of Advance)* modelini oluştururlar. Onlara göre belirli zaman aralıklarına tarihlenen, dalgalar halinde yayılan Neolitik yaşam biçimi, Neolitik Dönem'in Avrupa'ya aktarımında etkin bir rol oynar.

Yayılım kuramıyla ilgili görüşler zaman içinde gelişerek devam etmesine karşın, 1960'lı yılların sonlarında, arkeolojideki gelişmelere bağlı olarak bağımsız gelişme modeli adıyla tanımlayabileceğimiz yeni bir yaklaşım ortaya çıkar. Radyoaktif tarihleme yöntemleri ile Avrupa kültürleri için yeni bir kronolojik sıradüzen yapılır ve Güneydoğu Avrupa'da MÖ 6000'lere tarihlenen yerleşmelerin olduğu görülür. Yakındoğu'dakiler kadar eski olduğu düşünülen bu yerleşmeler, söz konusu kuramın temel çıkış noktasını oluşturur. Bu görüşün şekillenmesinde önemli bir isim olan İngiliz bilim insanı C. Renfrew, Güneydoğu Avrupa'daki Neolitik

kültürlerin dışarıdan gelen etkilerle değil, yerel Mezolitik toplumların evrilmesi sonucunda bağımsız olarak ortaya çıktığını ileri sürer. Renfrew, yalnızca Yakındoğu'dan değil Avrasya steplerinden gelen yayılım ya da kültürel etkileşimi de red eder (Özdoğan, 1997:1). Bağımsız gelişme modeli 1970'lerde özellikle Yunanistan'da genel kabul görür. İlk olarak Theselya Ovası'nda çalışan D. Theocharis tarafından dile getirilen bu görüş, daha sonra M. Gimbutas ve R. Dennell tarafından da desteklenir.

1980'lerin sonuna kadar ağırlığını koruyan yayılım karşıtı bağımsız gelişme modeli, bölgede yapılan çalışmaların daha çok yerel ögelerle geliştiğini savunmaktadır. Geçtiğimiz son yirmi yıl içerisinde Güneydoğu Avrupa'da yapılan kazılar, giderek çok uluslu ve disiplinler arası bir nitelik kazanır ve daha geniş alanlarda sürdürülmeye başlanır. Bu durum, buradaki kültürlerin kökeni ve gelişimi ile ilgili olarak tek yönlü gelişim mantığının yerini, daha değişken ve bütünlükçü bir bakış açısına bırakmasına da neden olur.

Yayılım ve göç modelleri, arkeogenetik ve diğer yan dalların da katkısıyla yeni biçimler kazanarak tek seçenekli olmayan modeller kurulmaya başlanır. Buna göre göç hareketi doğrudan ve büyük nüfus hareketi (*Folk Migration*), bölgenin küçük gruplar tarafından ardışık bir şekilde kolonileştirilmesi (*Demic Diffusion*), bir bölgede yaşayan yerel halka sosyal bir elitin ve geçim ekonomisinin nüfus etmesi (*Elite Dominance)*, küçük ve genellikle belirli bir konuda uzmanlaşmış gurupların, belirli bir ekonomik ya da sosyal nişe ait kişilerin (zanatkarlar vd.) kademeli bir şekilde nüfus etmesi (*İnfiltration*) ve bir alanın küçük bir grup tarafından kolonize edilmesi (*Leapfrog Colonisation*) gibi değişik şekillerde gerçekleşebilmektedir (Zvelebil, 2001:2). Böylelikle bölgedeki Neolitik yaşam biçiminin ortaya çıkışında yalnızca göç/yayılım gibi dış faktörlerin ya da bütünüyle bağımsız bir gelişmenin değil, çok yönlü ve daha kompleks bir yapının olduğunu savunan bir yaklaşım biçimi ortaya çıkar. Güneydoğu Avrupa'daki Neolitik kültürlerin gelişiminde, Anadolu'nun etkisi yadsınmadığı gibi, buradaki yerel toplulukların karşılıklı etkileşim ile bölgeye

özgü yerel modellerin olduğu da kabul edilir (Zvelebil, 2001:3). Diğer iki görüşe oranla günümüzde daha çok kabul gören bu yaklaşım biçimi, M. Özdoğan, C. Perles, R. Tringham, M. Zvelebil gibi pek çok bilim insanı tarafından da benimsenmektedir.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız bu yaklaşımlar doğrultusunda, çekirdek bölgenin içerisinde gördüğümüz Anadolu, uzun bir süre söz konusu tartışmaların dışında tutulur ve 1960'lara kadar bölgenin Neolitik Dönem'de boş olduğu ileri sürülür. Bu dönemi yansıtan yerleşmelerin özellikle 1980'li yıllardan sonra sayısal bir ivme kazanması, Anadolu tarihöncesinin daha iyi anlaşılmasını sağladığı gibi, ilk çiftçi yaşam biçiminin ortaya çıkıp geliştiği çekirdek bölgenin de yeniden tanımlanmasına neden olur[1] (Özdoğan 1993: 1976; 1995:27). Anadolu'da yapılan yeni çalışmalar, çekirdek bölgenin yalnızca Güneydoğu Anadolu'yu da içeren Yakındoğu olmadığını, Anadolu'nun, özellikle de Orta Anadolu'nun bu süreç içerisinde etkin bir rol oynadığını gösterir (Özdoğan, 2008).

Batı Anadolu, Göller Bölgesi ya da Güney Marmara gibi çekirdek bölgenin çeperinde yer alan kesimlerde, özellikle son on yıldır yapılan çalışmalar, Neolitik yaşam biçiminin MÖ 7. bin yılın ortalarında başladığını gösteren tarihler vermektedir[2]. Ancak Neolitik Dönem'in söz konusu bölgelerde nasıl başladığı ve nasıl bir gelişim gösterdiği halen sorunludur. Eldeki veriler şimdilik bu yaşam biçimini oluşturan ana ögelerin dışarıdan geldiğine işaret eder. Ancak söz konusu ögelerin, bölgeye geldikten sonra nasıl bir değişim/gelişim geçirdiği, çekirdek bölgeden gelen etkinin bir seferde mi gerçekleştiği, var ise tekrarlanan hareketlerin yönü, biçimi ve zamanı net değildir. Neolitik yaşam biçiminin çevre bölgelerdeki başlangıcıyla ilgili en önemli sorunlardan bir diğeri de, dışarıdan gelen yaşam biçiminin, boş bir bölgenin kolonizasyonu biçiminde mi gerçekleştiği, yoksa var olan yerel toplulukların Neolitikleşme sürecine katkı sağladıkları, etkileşime açık

---

[1] Detaylı bilgi için bkz. Özdoğan 2007a, 2007c, 2008

[2] Bkz. http://www.canew.org/data.html, 9/5/2010

bir bir yapıya mı sahip olduğudur. Anadolu'da Neolitik Dönem öncesine, özellikle Epi Paleolitik- Mezolitik toplumlara ait verilerin son derece sınırlı olması, Neolitik öncesi kültürel alt yapının ve olası etkileşimlerin anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Tez çalışması kapsamında ele alınan Doğu ve Güney Marmara'daki ilk çiftçi köy yaşantısını temsil eden topluluklar, daha önce de belirtildiği gibi Fikirtepe Kültürü olarak bilinir. İstanbul'un Kadıköy ilçesi yakınlarında bulunan Fikirtepe yerleşiminde 1950'li yılların başında yapılan kazılar, 1979 yılında M. Özdoğan tarafından hazırlanan "Fikirtepe Kültürü" başlıklı doktora çalışmasıyla, bölgedeki ilk çiftçi köy toplumlarının bu isimle anılmasını ve tanımlanmasını sağlar (Özdoğan, 1979). Özellikleri bakımından ayırt edici yönleri dolayısıyla bir kültür olarak tanımlanan bölge, yeni araştırmalarla birlikte son otuz yıl içerisinde daha iyi anlaşılır. Fikirtepe Kültürü, bölgedeki ilk çiftçi köy yaşantısını temsil etmenin ve çekirdek bölgenin çevre bölgelerle olan ilişkisinin yanı sıra bölgeye gelen ilk çiftçilerin Epi Paleolitik-Mezolitik toplumlarla olan etkileşimini yansıtması bakımından da ayırt edici bazı özellikler gösterir. Bu bağlamda Doğu ve Güney Marmara, Neolitik Dönem öncesiyle ilgili sınırlı da olsa bilgi sahibi olduğumuz ender bölgelerden biri olması bakımından ayrı bir önem taşır. Buradaki Epi Paleotilik-Mezolitik Dönem toplumları hakkındaki bilgilerimiz yüzey araştırmalarından gelen verilerle sınırlı olmasına karşın, özellikle yontmataş teknolojileri, yer seçimleri ve yerleşme biçimlerini ilişkin pek çok bulgu, dönemin genel yapısının anlaşılmasını sağlayarak ele alınan sorunla doğrudan ilişkili bir nitelik kazınır.

Bu tez çalışmasında kapsamlı olarak ele alınan Aktopraklık, Fikirtepe Kültürü'nün erken evrelerini yansıtan yerleşmelerden biridir. Üç ayrı yerleşimden oluşan Aktopraklık Höyük'teki C alanı olarak adlandırılan mevkiide bulunan ve MÖ 6350 yıllarına tarihlendirilen yerleşim, bu dönemin hem mimari hemde çanak çömlek topluluğu bakımından detaylı olarak değerlendirilmesini sağlayacak veriler sunar gösterir. Aktopraklık C alanı çanak çömlek topluluğu çalışmamız kapsamında

detaylı olarak incelenerek değerlendirilmekte ve bölgedeki diğer yerleşmelerle karşılaştırılarak Fikirtepe Kültürü içindeki yeri anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Aktopraklık C çanak çömleği özellikle biçimler açısından Fikirtepe Kültürü'nün erken "arkaik" evre çanak çömleğinin tipik özelliklerini gösterir. Kase, küçük ve büyük boy çömlekler, daralan ağızlı boyunsuz kap formları ya da kaselerde belirgin olan "S" kıvrımları, Fikirtepe ve bölge yerleşimlerinde olduğu gibi Aktopraklık C için de başlıca kap türlerini oluşturur. Ancak iyi açkılanmış astarsız ve bezemesiz parçalarda, koyu renkli çanak çömlekle karekterize olan Fikirtepe grubunun aksine açık renkler hakimdir. Fikirtepe'de görülmeyen krem renkli ve devetüyü renkli mallar burada çoğunluğu oluşturur. Ayrıca yine Fikirtepe'de olmayan kırmızı astarlı mallar Aktopraklık C'de az da olsa bulunur. Aktopraklık yerleşimindeki açık renkli mallar, Fikirtepe'de görülmeyen, ancak Barçın Höyük'te krem renkli, Pendik'te ise beyaz mallar olarak bilinen mallarla benzerlikler gösterir. Fikirtepe'nin klasik evresinde yoğun olarak bulunan çizi bezeme geleneği, kült masası olarak adlandırılan parçaların dışında burada yalnızca bir örnekle temsil edilir.

Çanak çömlek topluluğunda, yerleşmeler arasında görülen benzerlik ya da farklılıklar, diğer ögelerde de gözlenmektedir. Fikirtepe, Pendik, Yenikapı, Ilıpınar, Menteşe, Barçın, Aktopraklık ve Demircihüyük gibi yerleşmelerde yer seçimi, yerleşme sürekliliği, mimari ve diğer buluntular bakımından bazı farklılıkların olduğu anlaşılır. Bununla birlikte bölgede sistematik kazılarla araştırılan yerleşmelerin sayısındaki azlık, farklı kültür bölgeleri arasında kalan kesimlerin neredeyse hiç bilinmiyor oluşu, yorum ve değerlendirmeleri sınırlayan bir faktör olarak öne çıkar. Bu nedenle çalışmamızın bölgedeki ilk çiftçi köy yaşantısının başlangıcıyla ilgili sorunlara kesin bir yorum getirdiğini söylemek güçtür. Diğer taraftan Aktopraklık C yerleşiminin detaylı olarak incelenip bölgedeki diğer yerleşimlerle karşılaştırılmasının önem taşıdığını ve yeni soruları tartışmaya açtığını düşünmekteyiz.

1. ELE ALINAN SORUN VE KONUNUN TANITIMI

1. Ele Alınan Sorun

Asya ile Avrupa kıtalarının birleşme noktasında yer alan Marmara Bölgesi kültür tarihimiz, özellikle de tarihöncesi dönemler bakımından, konumundan kaynaklı özel bir yere sahiptir. Ancak, farklı kültür bölgeleri arasında bir temas noktası oluşturan ve bu nedenle kültürel etkileşimi yansıtması beklenen bölgeyle ilgili bilgilerimiz bugün hala cevaplanmamış bir çok soruyla iç içedir. Bu bağlamda; Neolitik yaşam biçiminin Güneydoğu Avrupa'ya yayılımında Marmara Bölgesi'nin oynadığı rolün, kültürel bir köprü mü yoksa bir engel mi teşkil ettiği, bunun süreç içerisinde nasıl geliştiği ya da bölge üzerinden gerçekleşen olası yayılımın nasıl olduğu, hangi ögeleri içerdiği, ne zaman gerçekleştiği ve tekrar eden süreçleri mi kapsadığı gibi soruların sayısını çoğaltmak mümkündür. Ancak farklı kültür gruplarının bulunduğu bölgeyle ilişkin soruları, söz konusu kültürler kapsamında yeniden kurgulamak da olasıdır. Çalışmamızın konusunu oluşturan Doğu ve Güney Marmara'da ilk çiftçi köy yaşantısının başlangıcı ve gelişimi Fikirtepe Kültürü bağlamında ele alınmakta; Neolitik yaşam biçiminin çekirdek bölgesi ile arasında nasıl bir etkileşimin olduğu, bölgedeki yerel toplulukların bu sürece olan etkisi, dışarıdan gelen ögelerle birlikte ortaya çıkan ilk çiftçi köy yaşantısının nasıl bir gelişim gösterdiği, ne tür özelliklere sahip olduğu, buna etki eden coğrafi ve kültürel nedenlerin neler olduğu gibi çeşitli sorular kapsamında irdelenmektedir. Bölgedeki Neolitik Dönem toplumlarının yapısının anlaşılmasına ilişkin bu sorular tez çalışmasının da ana çerçevesini oluşturmaktadır.

İlk olarak 1980'li yılların başında, M. Özdoğan tarafından tanımlanan Fikirtepe Kültürü, İstanbul Boğazı'na yakın olarak bulunan Fikirtepe ve Pendik yerleşimlerindeki kazılar ile tanımlanır ve göreli olarak tarihlendirilir. 1980'li yılların sonunda İznik Gölü yakınlarında bulunan Ilıpınar yerleşimindeki kazılar ve Eskişehir yakınlarında bulunan Demircihüyük derin sondajından gelen yeni veriler,

kültürün mutlak tarihlendirilmesini sağladığı gibi yayılım alanının da ilk başta önerilenden çok daha geniş olduğunu gösterir. Daha sonra yapılan Menteşe, Barçın, Aktopraklık ve Yenikapı kazıları MÖ 6. binyılın hemen başlarına tarihlenen Fikirtepe Kültürü'nün MÖ 7. binyılın ortalarına kadar indiğini kanıtlar. Başlangıcı ve yayılım bölgesiyle ilgili yeni veriler, göreli olarak geniş bir coğrafyada, gerek yer seçimi ve sürekliliği, gerekse mimari, küçük buluntu ve besin ekonomisi bakımından bazı farklılıklar gösteren, bununla birlikte bölge genelinde bütünlük oluşturan Fikirtepe Kültürü'nün yeniden değerlendirilmesini de zorunlu kılar[3].

Fikirtepe Kültürü bağlamında Neolitik yaşam biçiminin çevre bölgelere yayılım sorunu yukarıda da belirtildiği gibi 1980'lerden itibaren tartışılan bir konudur ve son yıllarda bölgede yapılan çalışmalar ile yayınların sayısındaki artış, soruna ilişkin değerlendirme ve tartışmaların da giderek farklı boyutlarda sürdürülmesine olanak tanır. Bu bağlamda Fikirtepe Kültürü'nün yukarıda belirtilen genel kapsam içinde, 2004 yılında kazılmaya başlanan Aktopraklık Höyük C alanında bulunan yeni veriler ışığında değerlendirilmesi tez çalışmasının ana konusunu oluşturur. Dolayısıyla amacımızı, Aktopraklık C Alanı'ndan gelen verilerin bölgedeki yeni kazılarla birlikte değerlendirilerek, Fikirtepe Kültürü bağlamında tartışmaya açılması olarak tarif etmek mümkündür.

Ancak, Aktopraklık C Yerleşiminin, kültürün erken evrelerini yansıtması ve bu sürecin bölgedeki yerel Epi Paleolitik/Mezolitik toplumlar dolayısıyla kendi içinde farklı özellikler gösteren bir yapıya sahip olması, çalışmanın daha çok Neolitik Dönem'in başlarına[4] odaklanmasına neden olur. Bu genel çerçeve içinde, kültürün tanımlanması bakımından ayrıcalıklı bir yer tutan çanak çömlek topluluğu, çalışma sırasında da önemli bir veri kaynağı olarak görülmekte; değerlendirme, yorum ve karşılaştırmalar ağırlıklı olarak çanak çömlek üzerinden yapılmaktadır.

---

[3] Fikirtepe kültürünün araştırma tarihçesi ve özellikleri Bölüm 2.1'de detaylı olarak ele alınmıştır.

[4] Fikirtepe kültürü Anadolu kronolojisi içinde Son Neolitik Dönem olarak bilinen bir sürece karşılık gelmektedir. Neolitik Dönem'in başlangıcı tanımlaması bölgeye özgü bir durumu ifade etmektedir.

Aktopraklık C yerleşimdeki çanak çömlek topluluğunun incelenerek tanımlanması, kendi içinde değerlendirilmesi ve ardından bölgedeki diğer yerleşimler ile karşılaştırılması ise çalışmanın özünü oluşturur. Çalışma sırasında mal, biçim ve bezeme gibi özellikleri bakımından detaylı olarak incelenen, istatistik bakımdan değerlendirilen çanak çömlek topluluğunun yanı sıra, bir çoğu henüz değerlendirme aşamasında olan diğer buluntu topluluklarına da mümkün olduğunca yer verilmiştir. Bu bağlamda Aktopraklık C yerleşiminden gelen veriler Fikirtepe Kültürü'nün tanımlanmasını sağlayan yerleşmelerdeki mimari, ölü gömme gelenekleri, yontmataş, küçük buluntular ve besin ekonomisi ile karşılaştırılmaya, kültür bölgesinin geneline ilişkin bütünlükçü değerlendirilmelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Doğu ve Güney Marmara'da ilk çiftçi köy yaşantısının başlangıcına ilişkin veriler her geçen gün açıklık kazanmasına karşın, çalışmaların mevcut sayısı yorum ve değerlendirmelerimizi sınırlayan önemli bir etkendir. Marmara Denizi'nin doğu ve güneyinde yoğunlaşan Fikirtepe Kültürü'nün Eskişehir yöresini de içerecek biçimde doğu yönünde bir yayılım göstermesi, ancak birbirinden göreli olarak uzakta bulunan yerleşimlerin arasında kalan kesimlerin yeterince bilinmiyor oluşu ayrıca deniz seviyelerindeki oynamalar ve başta İstanbul olmak üzere bölgedeki yoğun yapılaşma, bazı bölgelerin yeterince tanımlanmamasına neden olmakta ve benzeri sorunlara yol açmaktadır. Bununla birlikte belirli bir buluntu grubunu detaylı olarak incelemeyi ve farklı türdeki buluntularla birlikte, yerleşme ve bölge ölçeğinde değerlendirerek kültür tarihi içindeki yerini tartışmaya açmanın çalışmamız bakımından önem taşıdığı kanaatindeyiz.

1.2. Kapsam ve Yöntem

Doğu ve Güney Marmara'da MÖ 7. binyılın sonlarından MÖ 6. binyılın ortalarına kadar uzanan bir döneme tarihlenen Fikirtepe Kültürü, bu tez çalışmasının ana konusunu oluşturur. Yakın zaman önce başlayan Yenikapı kazılarının da gösterdiği üzere, İstanbul Boğazı'nın batı yakasından Eskişehir yöresine kadar uzanan Fikirtepe Kültürü, kendi içinde çeşitlilik gösteren bir coğrafyaya yayılır. Coğrafi özelliklerinin yanı sıra kültürel ögelerde de gözlenen çeşitlilik, kendi içinde bütünlük gösteren, ancak zaman ve mekan ölçeğinde bir takım farklılıklara sahip kültürel bir yapıyı işaret eder. Uzun olarak nitelendirilebilecek bir zaman dilimi boyunca yavaş bir değişim gösteren Fikirtepe Kültürü, tez kapsamında Aktopraklık Höyük C alanı olarak bilinen mevkide bulunan ve dönemin erken evrelerine tarihlenen yerleşim bağlamında ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Bu çalışma sırasında çanak çömlek topluluğu detaylı olarak incelenmekte ve kültürel değerlendirmeler daha çok bu buluntu grubu üzerinden yapılmaktadır. Ancak kültürel anlamda bütünlükçü bir yaklaşım geliştirebilmek ve bölgeyi doğru bir şekilde anlayabilmek amacıyla, yer seçimi, mimari ve diğer buluntu grupları da çalışma kapsamı içine dahil edilmiş ve değerlendirmeler sırasında göz önünde bulundurulmuştur.

Sorunun içeriği ve kapsamı Aktopraklık Höyüğü'nün kültürel anlamda bütünlük gösterdiği diğer yerleşmelerle birlikte değerlendirilmesini zorunlu kılmakta, bu nedenle, bölgede kazı yöntemiyle araştırılan ve Fikirtepe Kültürü'nün erken evrelerine tarihlenen diğer yerleşmeler de kapsam dahilinde tutulmaktadır. Ancak Aktopraklık C yerleşimi, diğerlerinden farklı olarak detaylı bir şekilde incelenmekte, özellikle çanak çömlek buluntuları çalışma açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan çalışma sırasında izlenen yöntemin iki aşamadan oluştuğunu söylemek mümkündür.

Bölge toplumlarını anlamak ve Fikirtepe Kültürü'nü tanımlayabilmek amacıyla öncelikli olarak bir yayın taraması yapılmış, kültürü temsil eden yerleşmeler

incelenerek, araştırma tarihçesi ve özellikleri bakımından değerlendirilip tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu bölüm içinde ele alınan her bir yerleşme mümkün olduğunca detaylı bir şekilde incelenmiş, ardından kültürel özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

Tezin genel çerçevesini oluşturmayı amaçlayan bu çalışmayı Aktopraklık C Alanı Neolitik Dönem çanak çömleği üzerinde yapılan inceleme izlemiştir. Malzeme çalışması, Bölüm 3.1.3'de detaylı olarak anlatılan kazı ve belgeleme yöntemiyle de ilişkili bir şekilde aşağıda belirtilen detayları içermektedir.

Malzeme Çalışma Yöntemi

Kazı yöntemleri bölümünde belirtildiği gibi[5] 10x10 m'lik alanlardan oluşan bir sistem dahilinde çalışılan Aktopraklık Höyük'te malzemenin toplanması ve numaralandırılması da 100 m^2'lik bu açma sistemi üzerinden yapılmaktadır. Höyükteki kareleaj sistemi içinde her bir açma, 1 ile başlayarak devam eden ve alanın özelliğine göre yenilenen birim numaralarıyla kazılmakta ve bu birimlerden gelen çanak çömlek, yontmataş, kemik vd. gibi bütün malzeme, küçük buluntu ya da farklı bir özellik gösteren buluntular haricinde, birim numarası altında toplanarak ayrılmaktadır. Kazı sırasında diğer buluntu türlerinde olduğu gibi çanak çömlek parçaları da hiçbir boyut gözetmeksizin tümüyle toplanmaktadır. Arazide toplanan parçalar, atölyede temizlendikten sonra bir ön elemeden geçirilmekte, 1-2 cm den küçük malzemenin tanımlanması ve sayımında bir anlam taşımayan parçalar atılmaktadır. Bir sonraki aşamada bezeme, dip, eklenti, ağız ve tanımlı profillere sahip tüm parçaların üzerleri; kazı adı kısaltması (AKT), açma ismi (ör. 89D) ve birim numarası (ör. 102) yazılarak diğer gövde parçaları etiketlenerek aynı torba içinde toplanmaktadır.

[5] Bkz. Bölüm 3.1.3

Bu çalışma sırasında yukarıda belirttiğimiz elemeye tabi tutulan toplam 5601 adet parça ve 167 birimden gelen malzeme incelenmiştir. Bu bağlamda, olası karışıklıklara yol açabileceği öngörülen, çukur, profil, karışık dolgu ve temizlik gibi birimlerden gelen malzeme, kapsam dışı bırakılarak, alanın tümünü yansıtan ve güvenilir olan birimler çalışılmıştır.

Tez çalışmasına konu olan Aktopraklık C yerleşiminde Neolitik Dönem'e tarihlenen tabakalar, 3. ve 4. tabakalar olarak adlandırılmıştır [6]. En altta bulunan 4. tabakanın, 3.4.1 bölümünde detaylı olarak ele alındığı gibi, büyük ölçüde tahrip edilmiş ve ancak sınırlı bir alanda açılmış olması, ayrıca her iki tabakadan gelen malzemenin oranlar dışında neredeyse tümüyle benzer özelliklere sahip olması, söz konusu tabakalara ait çanak çömlek topluluğunun bir arada ele alınmasına neden olmuştur. Bununla birlikte tabaka ayrımı malzeme çalışması sırasında tümüyle göz ardı edilmemiş, değerlendirme bölümünde iki tabaka arasındaki farklar üzerinde durulmuştur.

Malzeme üzerinde yapılan inceleme sırasında her bir mal grubu için en belirgin örnekler ile malın çeşitlemesini yansıtan bir örnekleme oluşturulmuştur. Bütün malzemenin mallara göre ayrımı yapıldıktan sonra parçalar biçimsel özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Biçimlerin ayrılmasında ise ilk olarak tüm ya da tüme yakın, biçim veren parçalar esas alınarak bir tipoloji oluşturulmuş; ardından biçimleri tanımlanabilecek büyüklükteki diğer parçalar tipolojiye eklenmiştir.

Dip, kulp ve tutamaklar, genellikle belirli bir biçime bağlanamadığından, ayrı olarak ele alınmış ve tasniflenmiştir.

Çalışmanın sonunda biçim vermeyen gövde parçaların, Prehistorya Laboratuvarı'nda mal örneklemesi için ayrılmamış olanları, toplama birimlerine göre sınıflanarak

---

[6] Yukarıdan aşağıya doğru.

depolanmıştır. Biçim olarak tanımlanabilir olanların tümü çizilmiş ve bu çalışma kapsamında kataloga alınanlardan bir örnekleme koleksiyonu oluşturulmuş, biçim veren parçaların katoloğa alınmayanları ise biçim gruplarına göre ayrılarak depolanmıştır.

Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan Aktopraklık C Alanı Neolitik Dönem Çanak Çömleği, Fikirtepe Kültürü'nün erken evrelerini yansıtmakta, bu nedenle de Fikirtepe yerleşimindeki çanak çömlek topluluğu ile ortak özellikler göstermektedir. Bu nedenle çalışma sırasında kullanılan terim ve adlamalarda M. Özdoğan'ın Fikirtepe kazı malzemesi üzerinde yaptığı doktora çalışması örnek alınmış ve buna göre yapılmıştır[7] (Özdoğan, 1979).

Aktopraklık C Alanında bulunan Neolitik Dönem çanak çömleği, mal ve biçim özellikleri bakımından çalışıldıktan sonra detaylı bir şekilde değerlendirilmiş ve istatistik bilgileri çıkarılmıştır. Malzeme çalışmasını bölge yerleşmeleriyle yapılan detaylı karşılaştırmalar izlemiş, ardından, diğer buluntu türlerini de içeren genel değerlendirmeler yapılarak, Fikirtepe Kültürü'nün erken evreleriyle ilişkin bütünlükçü değerlendirme ve tartışmalara yer verilmiştir.

1.3. Fikirtepe Kültür Bölgesi

Bu tez kapsamında ele alınan Fikirtepe Kültürü, Doğu ve Güney Marmara olarak adlandırılan bölgede yayılım göstermektedir. Bölgenin kuzeybatı sınırı Yenikapı ve Yarımburgaz Mağarası'ndan (Özdoğan- Koyunlu, 1986) gelen verilerin de gösterdiği gibi İstanbul Boğazı'nın batı yakası ile sınırlıdır. Doğudaki yayılımı net olmamakla birlikte Demircihüyük (Seeher, 1987) ve Eskişehir bölgesinde yapılan yüzey araştırmalarından da (Efe, 1995) bilindiği üzere Anadolu'nun iç kesimlerine doğru uzanmaktadır. Tez kapsamında detaylı olarak ele alınan Aktopraklık Höyük ise

[7] Mal ve biçim gruplarında kullanılan ayrım, terim ve adlamalar için bkz. Böl.4.

Fikirtepe Kültürü'nün şimdilik, Marmara Denizi'nin güneyinde bulunan en batı noktasını oluşturmaktadır.

Fikirtepe Kültürü'nün yayılım bölgesi, sınırları kadar konumu ve içerdiği farklı coğrafi birimler dolayısıyla ayırcalıklı bir takım özellikler gösterir. Bölge tarih ve tarihöncesi çağlar boyunca taşıdığı önemi, Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayarak, kültürlerin geçişine imkan sağlayan konumuna borçludur. Ayrıca Marmara Denizi'nin güneydoğusu boyunca, İstanbul Boğazı'ından Anadolu Platosu ile etkileşime açık Eskişehir Bölgesine kadar uzanan bu bögede; kıyı, dağ eşiği, dağ, ova ve nehirlerle sulanan vadilerden oluşan ve çeşitlilik gösteren bir coğrafi yapı bulunmaktadır. Bölgenin hareketli coğrafi yapısı insan yaşamı, tarım, hayvancılık, avcılık ve balıkçılık gibi yaşamsal faaliyetlere elverişli koşullar oluşturduğu gibi tatlı ve termal su kaynakları bakımından da zengin bir ortam sağlamaktadır.

1.3.1. Topoğrafik Yapı

Doğu ve Güney Marmara Bölgesi'nin doğal çevre ortamı, yukarıda da belirtildiği gibi çeşitlilik gösteren bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda İstanbul Boğazı'nın batı kısmını oluşturan Çatalca ile doğusunu oluşturan Kocaeli yöresi, coğrafi açıdan benzerlik gösteren, ancak boğaz dolayısıyla birbirinden ayrılan bir plato olarak tanımlanmaktadır (Erinç, 1977). Bununla birlikte boğazın doğu yakası batıya göre daha engebeli bir topoğrafyaya sahiptir (Darkot –Tuncel, 1981: 117). Her iki bölge de kuzey güney doğrultusunda uzanan vadilerle parçalanmakta, boğazın batısındaki vadiler boyunca uzanan akarsuların batıda Marmara Denizi'ne, doğuda ise Karadeniz'e döküldüğü görülmektedir (Erinç, 1977: 9).

Güney Marmara bölümünün doğu kısmı; Samanlı, Mudanya-Katırlı-Avdan ve Uludağ-Domaniç-Ahı dağ sıraları ile bunlar arasında bulunan çökelti alanları havzalarından oluşmaktadır. Burada, bölgenin kuzeyindeki dağ sırası, Armutlu Yarımadası'nın batısından başlayarak doğuya doğru devam eden Samanlı Dağları'dır

(Atalay-Mortan, 1997: 87). Bölgenin ikinci dağ sırasını ise Mudanya-Katırlı ve Avdan dağları oluşturmaktadır. Marmara kıyı şeridinden dik yamaçlarla ayrılan Mudanya Dağı'nın doğu eteklerinin arasında ise 200-300 m yüksekliğinde platolar bulunmaktadır. Avdan Dağı ile sonlanan bu dağ sırasının doğusundaki platoların ise 600-700 m'yi bulduğu görülmektedir (Güngördü, 1999: 42). Doğu-batı doğultusunda birbirine paralel olarak uzanan bu iki dağ sırasının arasında ise İznik Gölü ve havzası bulunmaktadır.

Mudanya-Avdan ve Katırlı dağlarının güneyinde ise İnegöl ve Yenişehir ovaları yer almaktadır. Bir çöküntü alanı biçiminde şekillenen İnegöl Ovası, havzanın sularını toplayan Göksu Nehri tarafından oyulmuştur. Nehir kuzeydoğu yönünde Sakarya Nehri ile birleşmekte ve buradan Sakarya Havzası'na geçilmektedir. İnegöl Havzası'nın hemen güneybatısında ise Uludağ dağlık kütlesi bulunur. Bölgenin en yüksek dağı olan Uludağ'ın batısında ise Marmara kıyı şeridinden alçak bir dağ sırasıyla ayrılan Ulubat, M. Kemalpaşa, Karacabey, Manyas ve Gönen gibi birbirine bağlı küçük ovalar yer almaktadır. Bu ova sistemi içindeki çukurluk alanlar Ulubat ve Manyas gibi göllerle kaplanmış, etrafı ise 200-250 m yüksekliğindeki platolar ile çevrelenmiştir (Atalay-Mortan, 1997: 87). Esas olarak Marmara Denizi'ne dökülen Susurluk Nehri tarafından sulanan bu alanda Gönen, Kocaçay, Kemalpaşa ve Nilüfer gibi daha küçük akarsular da bulunmatadır.

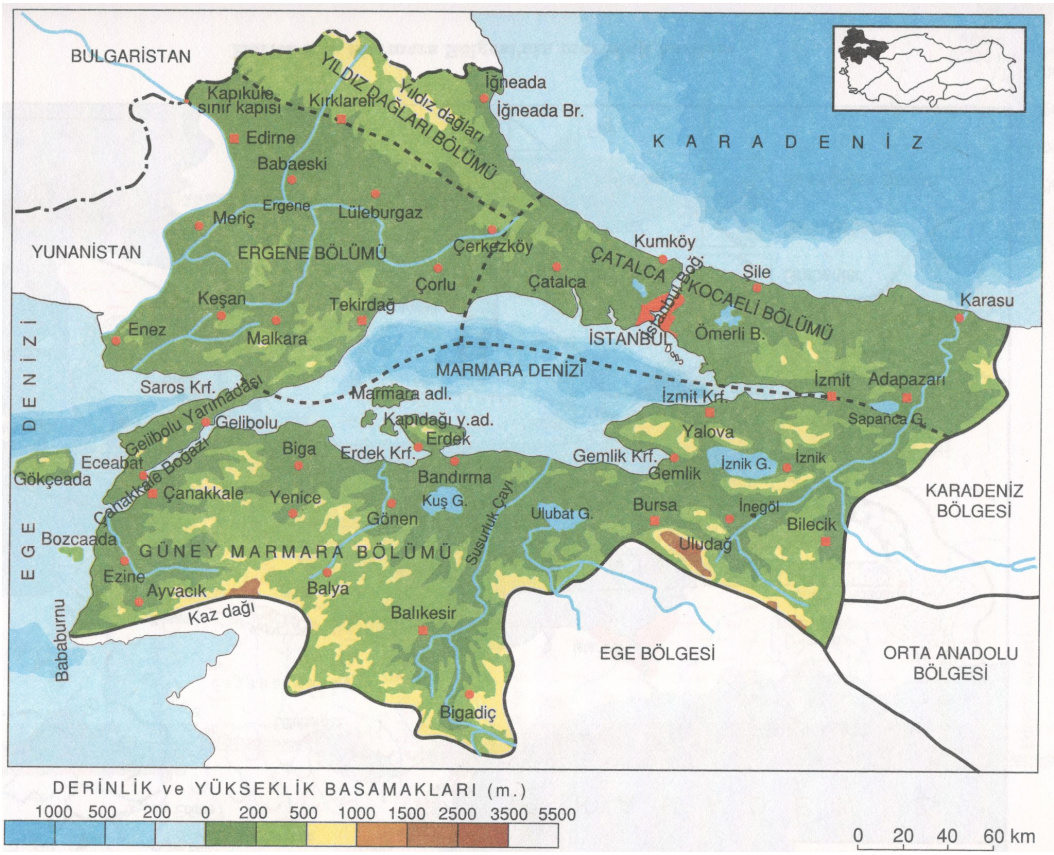

Fig.1 Atalay – Mortan, 1997: 83.

Fikirtepe Kültür Bölgesi, ağırlıklı olarak Doğu ve Güney Marmara olarak bilinen bir coğrafyayı kapsamakla birlikte, buradaki kültürel özelliklerin Eskişehir yöresini de içine aldığı görülmektedir. Orta Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatısını oluşturan bu kesim, Sündiken ve Sivrihisar Dağları arasında kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan Porsuk vadisi ile çevresindeki platolardan oluşmaktadır (Atalay- Mortan, 1997: 386). Bu bölge aynı zamanda Marmara ve Ege Bölgesi'ni Orta Anadolu'ya bağlayan doğal bir geçiş yolu niteliğindedir.

1.3.2. İklim ve Bitki Örtüsü

Bölgedeki yüzey şekilleri, deniz etkisi ve coğrafi konum gibi etkenler, iklim ve bitki örtüsünün yapısında da belirleyici bir rol oynamaktadır. Akdeniz ve Karadeniz iklimlerinin etkisi altında ılıman bir ortamın bulunduğunu söylemek mümkündür.

Bölgedeki yıllık ortalama sıcaklık, kıyı kesiminde 12-14° C arasında değişmekte, yükseklere çıktıkça (1000 metrede) 8-10° C, (1500 metrede) 6-7° C, (2000 metrede) ve 4° C'ye kadar indiği, ancak özellikle Uludağ'da 4° C altına kadar düştüğü görülmektedir (Atalay-Mortan, 1997:95). Bununla birlikte eğimin, sıcaklık değişimlerinde önemli bir etken olduğu ve güney yamaçların kuzeye oranla 1-2 ° C daha sıcak olduğu anlaşılmaktadır (Güngördü, 1999: 7). Bölgedeki yıllık ortalama yağış miktarı ise 400-1500 mm arasındadır; ancak bölgenin Karadeniz iklimi etkisi altında olan dağların kuzey yamaçlarında, yağış miktarının 800 mm altına düşmediği, bununla birlikte çöküntü alanlarında 600 mm altına kadar indiği görülmektedir (Atalay- Mortan, 1997: 97). Başta Uludağ olmak üzere, yüksek kesimlerde ise yıllık ortalama yağışın 1000 mm'nin üstünde olduğu saptanmıştır. Bu dağların eteklerindeki yüksek platolar ile kuzeyin etkisine açık kıyı kesimleri ise 700-1000 mm arasında yağış almaktadır. Bununla birlikte Yenişehir, İnegöl ovaları gibi iç havzalarda yağışların 500-600 mm'den az olduğu bilinmektedir (Güngördü, 1999: 16).

Çatalca ve Kocaeli Bölümü'nün Karadeniz'e bakan kesimleri nemli orman sahası niteliğindedir. Burası meşe ve kestane ile kayın ormanları olmak üzere, iki alana ayrılmıştır. Meşe ve kestane ormanları yarımadanın batısında, kayın ormanları ise doğu kısımda bulunmaktadır (Atalay-Mortan, 1997: 106-107). Karadeniz kıyı şeridi boyunca ormanların tahrip edildiği kesimde ise makilerin yetiştiği görülmektedir. Çatalca'nın güney kesimlerinde görülen kuru orman sahası, nemli ormanlar gibi, boğazın doğusunda da devam etmekle birlikte kurak meşe türlerinin bulunduğu bu alan, beşeri nedenler dolayısıyla büyük ölçüde tahrip olmuştur (Dönmez, 1977: 89).

Topoğrafik açıdan engebeli bir görünüme sahip Güney Marmara bölümünün doğu kesimlerinde ise dağların kuzeye bakan Karadeniz iklimi etkisindeki yamaçlarında geniş yapraklı gür ve nemli ormanların olduğu görülmekle birlikte dağların üst kısımlarında, sıcaklığın değişimine bağlı olarak iğne yapraklı ormanların

yaygınlaştığı da bilinmektedir (Atalay-Mortan, 1997: 105). Bununla birlikte dağların güneye bakan yamaçlarında kuru ormanların yetiştiği görülmektedir (Atalay-Mortan, 1997: 107). Samanlı, Mudanya, Katırlı, Avdan kütleleri ve Uludağ-Domaniç-Ahı gibi dağların kuzey yüzlerinin hakim elemanı doğu kayınıdır ve orman altı dokusu bakımından zengin nemli ormanlar niteliğindedir (Güngördü, 1999: 55). Ancak Uludağ, Katırlı-Avdan ve Samanlı dağlarının güney ve batı etekleri ile Sakarya ve Nilüfer gibi büyük akarsular boyunca, deniz etkisinin hissedildiği vadi içlerinde ve Kapıdağ ile Karadağ kütlelerinin kuzey eteklerinde, özellikle kestane ormanlarının tahrip edildiği alanlarda, psödomaki formasyonunun yayıldığı görülmektedir. Ayrıca, Uludağ'da 2100 m'den 2300-2500 m'lere kadar olan, orman üstü sahasında, Alpin bitkileri yetişmektedir (Güngördü, 1999: 89).

2. FİKİRTEPE KÜLTÜRÜ

2.1. Fikirtepe Kültürü'nün Tanımlanması - Araştırma Tarihçesi

Doğu ve Güney Marmara'daki ilk yerleşik köy toplumları Fikirtepe olarak bilinen bir kültür grubunun içerisinde tanımlanmaktır. 1979 yılında M. Özdoğan'ın Fikirtepe yerleşimi hakkında hazırladığı doktora çalışmasının hemen ardından, bölgedeki Neolitik Dönem toplumları, Fikirtepe Kültürü adıyla anılmaya başlanır. İlk kez onun tarafından kullanılan kültürel ayrım, bölgede yapılan pek çok çalışmanın ardından bugün halen kullanılmakta, ancak tarihlemesi, sınırları ve içeriği bakımından gerek M. Özdoğan gerekse bölgede çalışan diğer bilim insanları tarafından güncel olarak tartışılmaya devam edilmektedir. Bu nedenle hem Fikirtepe yerleşiminin araştırma tarihçesi hem de bölgede yapılan çalışmaların seyri, kültürün tanımlanması ve genel olarak Neolitik Dönem içerisindeki yerinin belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Fikirtepe ile ilgili araştırmalar, demiryolu işçisi J. Miliopulos'un, 1900'lü yılların başında rastlantı sonucu yerleşim yerini bulması ile başlar (Miliopulos, 1916: 427).

İlk olarak A. D. Mordtmann tarafından incelenen Fikirtepe buluntuları (Mordtmann, 1907: 11, 29), daha sonra T. J. Arne tarafından satın alınarak Stockholm Milli Müzesi'ne götürülür (Arne, 1922) ve 1925 yılında M. O. Janse tarafından yayınlanır (Janse, 1925). Yerleşimin üst dolgularının tarımsal faaliyetlerle tahrip edilmesinden önce toplanan bu ilk buluntu grubu, S. Przeworski (Przeworski, 1936: 78) ve K. Bittel (Bittel 1941: 277; 1942: 164-165) tarafından da ele alınır.

Kadıköy - Kurbağalıdere çevresinde bir bölgeyi işaret eden, ancak toplama yeri tam olarak bilinmeyen bu ilk buluntular, 1942-43 yıllarında K. Bittel'in, A.M. Mansel ve İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin katılımıyla, bölgede sistemli bir çalışma başlatmasına da neden olur. Bittel'in yaptığı araştırma, buluntuların kaynağı hakkında kesin veriler elde edilmesini sağlar ve Fikirtepe yerleşmesinden toplanmış olduğu açıklık kazanır (Bittel, 1960: 29-30).

Yüzey taramasının ardından yerleşmedeki kazı çalışmaları 1952 – 54 yılları arasında Türk Tarih Kurumu adına, Prof. A. M. Mansel başkanlığında, Prof. Kurt Bittel ve Halet Çambel yönetiminde gerçekleştirilir (Bittel, 1960: 30). Sistemli bu kazı çalışması, Fikirtepe buluntu grubunun tüm ögeleri ile bir bütün olarak tanımlanmasını da sağlar. Kazı çalışmalarının yapıldığı dönemde, bölgede bilinen tabakalanmış tek araştırma yeri Troya yerleşimidir. Bu nedenle Fikirtepe buluntuları, hafirleri tarafından öncelikle Troya ile karşılaştırılmış ve gerek maden buluntuların olmayışı gerekse çanak çömlek geleneklerindeki farklılıklar dolayısıyla Fikirtepe'nin Troya öncesi bir döneme tarihlendiği konusunda fikir birliğine varılmıştır (Bittel, 1960: 32). Bittel, mimari kalıntıların basit çukur tabanlı, dal-örgü yapılardan oluşması nedeniyle, Fikirtepe yerleşimini kısa süreli bir kamp yeri olarak yorumlamış ve yakın çevrede devamlı bir yerleşimin olabileceği üzerinde durmuştur. 1950'li yılların ortalarına denk düşen bu süreçte, Anadolu'nun batısında, bilinen Neolitik Dönem yerleşmelerinin olmayışı, Fikirtepe'nin tarihlendirilmesini güçleştirmiş ve hafirleri tarafından göreli olarak MÖ 4. binyılda iskan edildiği ileri sürülmüştür. Araştırıldığı süreçte Anadolu'da Neolitik Dönem'e ilişkin bilgilerin

sınırlı oluşu ve bölgenin batı kesiminde bu evrenin bulunmadığına dair yaygın inanış, Bittel'i kuşkusuz Fikirtepe'yi 4. binyıla tarihlendirmek konusunda da yönlendirmiş olmalıdır. Bittel yine de Fikirtepe'de bulunan büyükbaş ve küçükbaş hayvan kalıntılarının, bu türlerin evcilleştirme sürecine işaret ettiğinin altını çizmiştir (Bittel, 1960: 34). Ayrıca çanak çömlek topluluğunun da daha eski bir döneme tarihlenebileceğini sorgulamış ve Fikirtepe'nin MÖ 3000'lerden çok daha eskilere gidebileceğini belirtmiştir.

Fikirtepe'nin tarihi ile ilgili bu ilk yorumlar, tekil bir buluntu yeri üzerindeki değerlendirmelerden öteye gitmemiştir. Bölgede bilinen yerleşimlerden farklı olduğu gözlenen ve biraz daha eski olduğu düşünülen Fikirtepe'nin, başka bir kültürel bütünlüğün parçası olduğu ise bölgede yapılan yeni araştırmalarla sorgulanmaya başlanmıştır.

Fikirtepe ve Pendik yerleşmelerinde gerçekleşen bir diğer çalışma ise Ş. A. Kansu tarafından yapılan ve özellikle Paleolitik Çağ üzerine yoğunlaşan yüzey araştırmaları ile sondaj kazılarıdır. Ş. A. Kansu 1952 yılında Fikirtepe yerleşmesinin yüzeyinde yaptığı toplamada birkaç el baltası bulmuş ve bazılarını Paleolitik Çağ'a tarihlemiştir. Kansu, 1959 yılında Edirne Çardakaltı yerleşmesinden topladığı malzemeler ile Fikirtepe buluntularının benzerliğini fark ederek, 1960 yılında Fikirtepe'de üç küçük sondaj kazısı gerçekleştirmiştir (Kansu, 1963: 661). 1961 yılında ise bu kez Pendik yerleşmesinde bir sondaj kazısı yapan Kansu, buradaki çalışmayı anlatan yazısında (Kansu, 1963) Fikirtepe ve Pendik'teki çanak çömlek topluluğuna da değinmiş ve bu iki buluntu yerinden yola çıkarak kültürel bir bütünlüğe işaret etmiştir. 'Marmara kıyısı prehistorik kültürü' olarak önerdiği kültürel tanımlamada, kuşkusuz o dönemde Batı Anadolu'da başlayan yeni araştırmaların etkisi büyüktür.

1950'li yılların sonuna doğru bölgenin tarihöncesi dönemleri üzerine yapılan çalışmalar sayıca artmıştır. Özellikle Marmara Denizi'nin doğusunda, İznik, İnegöl,

Orhangazi ve Yenişehir çevresinde J. Mellaart, C. Cullberg ve D.H. French tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları, konunun yeniden değerlendirilmesini sağlamıştır (Mellaart, 1967; Cullberg, 1964-65; French, 1967). Bu yüzey araştırmalarıyla, Fikirtepe benzeri çanak çömlek buluntuları veren yerleşimlerin keşfedilmesinin yanı sıra, daha sağlıklı karşılaştırmaların yapılması da mümkün olmuştur. 1960'lara kadar Fikirtepe, Pendik ve yine İstanbul çevresinde münferit birkaç buluntu yeri dışında, Batı Anadaolu'nun Tunç Çağları'na kadarki tarihöncesi süreci bilinmediğinden, Fikirtepe ve Pendik yerleşmeleri Troya'nın hemen öncesine tarihlendirilmiştir. Ancak Doğu Marmara'da gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sayesinde, bölgede yoğun biçimde Kalkolitik Dönem iskanı tespit edilmiştir. Kalkolitik Dönem'in tanınır hale gelmesi, Fikirtepe ve Pendik benzeri buluntu veren yerleşimlerin, tarihöncesi dönemin daha erken evrelerine tarihlendirilmesine olanak sağlamıştır. Anadolu'da Neolitik Dönem'in tanınmaya başladığı bu dönemde, Doğu Marmara yerleşimleri Fikirtepe grubu ile değerlendirilmiş, henüz mutlak olarak belirlenemese de Neolitik Dönem'e tarihlendirilmeye başlamıştır (Mellaart, 1967: fig. 7).

Fikirtepe grubu için Neolitik Dönem tarihlemesinin yapılmaya başlandığı 1960'ların ardından, kültürün tanımlanması ve kendi içindeki gelişiminin anlaşılması için uzunca bir süre geçmesi gerekmiştir. 1970'lerin sonunda M. Özdoğan, doktora tezi kapsamında Fikirtepe yerleşimini incelemiş ve bu çalışmasında tüm buluntu gruplarını birlikte değerlendirmiştir. Fikirtepe grubu üzerine gerçekleştirilen bu ilk kapsamlı çalışma ile Doğu Marmara'da Neolitik Dönem'e tarihlenen kültürel bir oluşumun varlığı üzerinde durulmuş ve bu oluşum 'Fikirtepe Kültürü' olarak isimlendirilmiştir (Özdoğan, 1979). Özdoğan söz konusu çalışmasında, Fikirtepe Kültürü'nün gelişim sürecini de sorgulamış, 1952 - 54 yılları Fikirtepe kazılarından gelen verileri buluntu düzlemlerine göre ayırarak incelemiştir. Özdoğan'ın bu yaklaşımına karşın Fikirtepe yerleşmesinde, kültürün gelişim sürecine ait belirgin farklılıklar gözlenememiştir.

Fikirtepe Kültürü gelişim sürecinin anlaşılması ancak 1980'li yıllarda mümkün olmuştur. 1982 yılında Pendik'te yapılan kazı çalışmaları yerleşmenin erken evresi üzerinde yoğunlaşmıştır. 1986 yılında, bu kez Yarımburgaz Mağarası'nda gerçekleştirilen kazı çalışmalarında Fikirtepe türü çanak çömleğin nitelikli örnekleri tespit edilmiş ve bu buluntular kültürün gelişkin aşamaları olarak yorumlanmıştır (Özdoğan- Koyunlu, 1986). 1987 yılında başlatılan Ilıpınar Höyük kazıları (Roodenberg, 1995) ve Demircihüyük yerleşmesinin erken dönem malzemesinin 1987 yılında yayınlanmasının (Seeher, 1987) ardından Fikirtepe Kültürü'nün gelişim aşamaları daha iyi gözlenebilmiştir. Fikirtepe Kültürü'ne ilişkin biriken bu veriler, M. Özdoğan tarafından üç aşamalı bir gelişim modeliyle yorumlanmıştır. Bu üç aşama daha sonra 'Arkaik Fikirtepe' (Pendik 1982, Ilıpınar X - IX, Menteşe, Demircihüyük, Aktopraklık C, Barçın Höyük), 'Klasik Fikirtepe' (Fikirtepe, Pendik 1992) ve 'Gelişkin Fikirtepe' (Yarımburgaz, Ilıpınar VIII) şeklinde isimlendirilmiştir (Özdoğan, 1997; 2007).

1980'lerin sonunda J. J. Roodenberg tarafından Doğu Marmara'da başlatılan çalışmalar, Fikirtepe Kültürü gelişim sürecinin anlaşılmasına yaptığı katkıların yanı sıra kültürün mutlak biçimde tarihlendirilmesini de olanaklı kılmıştır. 1987 yılında başlanan Ilıpınar kazılarının, Fikirtepe Kültürü tabakalarına ait radyokarbon tarihleriyle, Marmara Denizi'nin doğu kısmında ilk üretici köy toplumlarını temsil eden dönemin MÖ 6000'lere tarihlendiği açıklık kazanmıştır (Roodenberg, 1993; Roodenberg - Schier, 2001). Ilıpınar'dan elde edilen radyokarbon tarihlerinin ardından Arkaik Fikirtepe evresine tarihlenen Menteşe Höyük'te, aynı ekip tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, bu sürecin MÖ. 6400'lere kadar indiğini ortaya koymuştur (Roodenberg vd., 2003).

Fikirtepe Kültürü'ne ilişkin ayrımların ve kültürel tanımlamaların netleştiği 1990'larda, kültürün kökeni ve yayılım alanı gibi sorular öne çıkmaya başlar. Bu sorular ışığında, bölgede Çanak Çömlekli Neolitik Dönem öncesine tarihlenen buluntu yerlerindeki araştırmalar ve sonuçları, Fikirtepe Kültürü'nün başlangıcına

ilişkin yeni değerlendirmeleri de olanaklı kılar. M. Özdoğan'ın Marmara Denizi çevresinde gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları ile bölgede Gravettien Epi-Paleolitik/ Mezolitik gelenekli alet tipleri veren Ağaçlı, Gümüşdere, Domalı ve Haramidere gibi buluntu yerleri tespit edilir. Bu buluntu yerlerine ait yontmataş geleneğinin Fikirtepe Kültürü buluntuları ile büyük benzerlik gösterdiği anlaşılır (Gatsov- Özdoğan, 1994). Çanak Çömlekli Neolitik Dönem öncesiyle ilgili araştırmalar Marmara Denizi'nin güney kısımlarında ve Eskişehir Platosu'nda da çeşitli buluntu yerlerinin tespit edilmesini sağlar. Marmara Denizi'nin güney kısmında bulunan Çalca ve Musluçeşme (Özdoğan-.Gatsov, 1998) ile Eskişehir Platosu'nda bulunan Keçiçayırı, Kalkanlı (Efe, 1996) ve Asarkaya (Efe, 2005) gibi buluntu yerleri, bölgede farklı bir yontmataş alet üretim geleneğini benimsemiş toplumların varlığını da ortaya koyar. Anadolu'daki Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yontmataş endüstrisinin izlerini taşıyan buluntu yerleri, söz konusu dönemde bölgeye ulaşmış bir yayılımın olasılığını sorgulanır hale getirir.

Demircihüyük yerleşiminin içinde bulunduğu Eskişehir Bölgesi'nden Yenikapı ve Yarımburgaz Mağarası'nın da gösterdiği üzere İstanbul Boğazı'nın hemen batı yakasına kadar uzanan geniş bir coğrafyada izlerine rastlanan Fikirtepe Kültürü'nün yayılım alanı, bölgenin ancak birbirinden uzak, tekil yerleşmelerle tanımlanabilmesi dolayısıyla sorunludur. Göreli olarak geniş olarak nitelendirilebilecek bu coğrafyaya, çanak çömlek yapımı ve besin üretimi gibi Neolitik Dönem yaşam biçimini temsil eden öğelerin, hangi yolları izleyerek nasıl geldiği hakkında, bugün halen cevaplanamamış pek çok soru bulunmaktadır. 1980'lerden başlayan yüzey araştırmaları bu sorulara ilişkin bazı cevaplar sunmaktadır. M. Özdoğan'ın Marmara Denizi çevresinde gerçekleştirdiği çalışmalar ve Yenikapı kazıları, kültürün İstanbul Boğazı'nın batı kıyıları ile sınırlı olduğunu, T. Efe tarafından yapılan araştırmalar ve Demircihüyük kazıları ise kültürün bilinen en doğu sınırının Eskişehir Bölgesi'ne kadar uzandığını göstermektedir. Orta Anadolu ile Doğu ve Güney Marmara arasında kalan konumuyla Eskişehir Bölgesi, Neolitik yaşam biçiminin Fikirtepe Kültür

Bölgesi'ne yayılımında anahtar bir rol oynadığını ve kültürel etkileşimde belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

Fikirtepe Kültürü ile ilgili araştırmaların son durumu, özellikle 2000'li yılların ortalarında başlayan Barçın Höyük (Gerritsen - Özbal, 2008) ve Aktopraklık Höyük (Karul, 2007) kazılarıyla, kültürün erken evrelerine ilişkin daha detaylı bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. 20. yy başlarında, bir rastlantı sonucu bulunan Fikirtepe yerleşiminin ardından, 1940'larda tartışılmaya başlanan bölgedeki Neolitik Dönem, geçen 70 yıllık araştırma dönemi sonrasında, kendi içindeki gelişme dinamiğiyle, neredeyse bin yıllık dönemi yansıtan bir süreç olarak tanımlanabilir hale gelir. Ancak bu sürecin zaman ve mekan ölçeğinde nasıl bir gelişme dinamiği içinde olduğu ve çevre bölgelerle etkileşimi bir çok açıdan halen sorunludur. Burada gerek bu kronolojik bağlam gerekse Fikirtepe Kültürü bakımından, dönemin erken evreleri üzerinde durulmakta, sorun bu açıdan ele alınmaya çalışılmaktadır.

2.2. Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Öncesi Kültürel Ortam

Fikirtepe Kültür Bölgesi içinde bugüne kadar tespit edilmiş buluntu yerleri arasında Çanak Çömlekli Neolitik Dönem öncesine tarihlenen yerleşmeler bulunmaktadır. Bu bölümde çalışma konumuzla doğrudan ilişkisi sebebiyle, Epi-Paleolitik/ Mezolitik Çağ ile bölgede varlığı tartışılan Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem buluntu yerleri daha detaylı bir biçimde incelenmekte; Alt, Orta ve Üst Paleolitik Çağ'a tarihlenen buluntu yerlerine ise bölgedeki kültürel altlığın tanıtılması amacıyla kısaca değinilmektedir.

Anadolu Yarımadası'nın kuzeybatı bölümü ve Marmara Denizi çevresini kapsayan bölgenin oluşumu Paleozoik zamanda başlar (Erinç, 1982: 668) ve gerek jeolojik gerekse iklimsel etkenlerle Holosen'in ortalarına, yaklaşık olarak MÖ 6500 yıllarına kadar karmaşık bir dönüşüm geçirir (van Zeist vd., 1975). Bu değişken coğrafi ortamı sebebiyle bölge, iskan bakımından kimi zaman uygun koşullar sunarken kimi

zaman ise zorlayıcı olmuştur. Bölgenin değişken yapısı araştırma olanakları bakımından da olumsuz etkiler yaratır. Palolitik Çağ'ın avcı-toplayıcı toplumları için önemli bir beslenme kaynağı oluşturan denizsel ortamların, konak yerlerinin de su kenarlarına yakın olarak kurulmasına neden olduğu söylenebilir. Bu nedenle, söz konusu dönemlere tarihlenen konak ve buluntu yerlerinin Marmara ve Karadeniz'in değişim süreci içerisinde, özellikle Holosen ile birlikte hızlanan su seviyelerindeki yükselme nedeniyle bugün artık su altında kaldığını düşünmek mümkündür.

Bölgede gerçekleştirilen Paleolitik Çağ araştırmaları, İstanbul Boğazı çevresi, Karadeniz kıyıları ve kısmen Güney Marmara'da yoğunlaşmaktadır. 1940 - 1960 yılları arasında, K. Kökten ve Ş. A. Kansu gibi bilim insanlarının İstanbul ve çevresinde yaptığı araştırmalarla gözlenen Paleolitik Çağ kültürleri, 1980'li yıllarda M. Özdoğan'ın yine İstanbul çevresi, Karadeniz kıyı kesimi (Gatsov- Özdoğan, 1994) ve Güney Marmara'da (Özdoğan, 1989b; Özdoğan- .Gatsov, 1998) sürdürdüğü çalışmalarla daha iyi tanınmaya başlanır. Kuşkusuz bu bölgede Paleolitik Çağ ile ilgili en kapsamlı sonuçlar sırasıyla K.Kökten (Kökten, 1963), Ş. A.Kansu (Kansu, 1972), M. Özdoğan (Özdoğan, 1988) ve G.Arsebük (Arsebük vd., 1990) tarafından kazılan Yarımburgaz Mağarası'ndan gelmektedir.

Alt Paleolitik Çağ

Bölgede yapılan araştırmalarda gerek Karadeniz kıyı şeridinde gerekse Güney Marmara ve Trakya bölümlerinde Alt Paleolitik Dönem'e tarihlendirilen buluntu yerleri tespit edilir. Bunların içinde Ağaçlı, Domuzdere (Runnels, C.-M.Özdoğan, 2001) ve Yarımburgaz (Arsebük, G.-M.Özbaşaran, 1994) gibi Alt Paleolitik Çağ'dan Üst Paelolitik Çağ'ın son evrelerine kadar her evreye tarihlenebilecek buluntu yerleri yer alırken, yalnızca Alt ve Orta Palaeolitik Çağlara tarihlenen Göksü, Dudullu (Jellinek, 1980), Eskice Sırtı (Özdoğan, 1982) ve Belentepe (Dinçer, 2010) gibi buluntu yerlerinin de olduğu görülmektedir. Bunların dışında buluntu gruplarının tipolojik ayrımları sadece Alt Paleolitik Çağ'a tarihlenen İçerenköy (Bittel, 1934),

Pendik (Atasayan, 1941) ve Yatak (Dinçer, 2001) gibi buluntu yerlerini de işaret etmektedir.

Orta Paleolitik Çağ

Bölgedeki Paleolitik Çağ buluntu yerlerinin büyük bir kısmı Orta Paleolitik Çağ'a tarihlenir ve Alt Paleolitik Çağ'da olduğu gibi Karadeniz kıyı şeridinden Güney Marmara'ya kadar uzanan bir alana yayılır. Yukarıda bahsedildiği gibi farklı çağlara ait kalıntıların beraber görüldüğü Ağaçlı, Domuzdere, Yarımburgaz Mağarası, Göksu, Dudullu, Eskice Sırtı ve Belentepe gibi buluntu yerleri dışında Kefken, Ağva, Domalı, Domuzdere, Gümüşdere, Kemerburgaz, Akçaburgaz, Karababa, Davutpaşa (Runnels - Özdoğan, 2001), Gavurevleri ve Şahinkaya Mağarası (Dinçer, 2010) gibi birçok konak yerinin olduğu çeşitli yüzey araştırmalarıyla da tespit edilmiştir.

Üst Paleolitik Çağ

Bölgede Üst Paleolitik Dönem'e tarihlenen aletlerin bulunduğu konak yerleri arasında yukarıda bahsedilen Yarımburgaz Mağarası, Kefken, Domuzdere ve Ağaçlı'nın yanı sıra Sarısu (Runnels- Özdoğan, 2001) ve İbo'nun Rampası (Arsebük, 1979) bulunmaktadır.

Epi-Paleolitik/Mezolitik Dönem ve Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem

Çalışma konumuzun hemen öncesindeki kültürel süreci işaret eden bu dönem, bölge için tartışmalı bir durum oluşturmaktadır. Bölgede ilk üretimci topluluklara ait izlerin gözlenmeye başlanmasından hemen önce, burada nasıl bir kültürel ortamın hakim olduğu sorusu kadar, söz konusu kültürlerin üretime dayalı köy yaşantısını benimsemiş topluluklar için bir altlık oluşturup oluşturmadığı da tartışma konusudur. Bu tartışma kuşkusuz, MÖ 7. binyılda bölgede gözlenmeye başlanan ilk üretimci yerleşik köy yaşantısını başlatan toplumların; burada var olan Epi-Paleolitik

yerleşimciler mi olduğu, yoksa Yakındoğu ve Anadolu'da üretimci devrimin ardından yayılmaya başlayan toplulukların mı bu bölgeyi mesken edindiği sorusu çerçevesinde ele alınmaktadır. Bölge halkının kökenleri ve Neolitik yaşam biçiminin yayılımı ile ilintili tartışmalar elbette Neolitik Dönem öncesi ortamın daha detaylı bir şekilde çalışılması sonucunda netlik kazanacaktır.

Anahatlarına yukarıda değinilen sorun, güncel bilgiler ışığında farklı açılımlar kazanmıştır. Marmara Denizi çevresinde ve Kuzeybatı Anadolu'da gerçekleştirilen çalışmalar, bölgede Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem içinde bir yayılımın varlığını düşündürmektedir. Bu sürecin anlaşılmasında kilit rol oynayan yerleşmeler, yalnızca yüzey araştırmalarıyla incelenen buluntu yerleri olsa da, gerek yüzey araştırmasında benimsenen yoğun toplama gerekse malzeme üzerindeki kapsamlı karşılaştırmalarla kısmen tatmin edici bilgiler sunmaktadır.

Bölgenin Neolitik Dönem öncesi kültürel ortamı, çakmaktaşı aletler üzerinde yapılan değerlendirmeler ışığında Epi-Paleolitik/Mezolitik gelenekli bir grup ile Anadolu Çanak Çömleksiz Neolitik gelenekli bir diğer grubun varlığına işaret etmektedir.

Ağaçlı, Gümüşdere, Domalı, Haramidere (Gatsov- Özdoğan, 1994) ve İbo'nun Rampası (Arsebük, 1979) gibi buluntu yerleri, Epi-Paleolitik/Mezolitik toplumların tanınmasında büyük önem taşımaktadır. Buluntu gruplarında öne çıkan geometrik mikrolitler, mikro dilgi çekirdekleri ve mikrolit aletler, Epi-Gravette gelenekli yontmataş endüstrisini işaret etmektedir (Gatsov- Özdoğan, 1994: 109). Bir diğer grubu oluşturan Çalca, Musluçeşme (Özdoğan-.Gatsov, 1998), Keçiçayırı, Kalkanlı (Efe, 1996) ve Asarkaya (Efe, 2005) gibi buluntu yerleri ise Epi-Paleolitik/Mezolitik gelenekli mikro üretim endüstrisinin aksine makro dilgilerin öne çıktığı bir yontmataş endüstrisi sunmaktadır. Bu buluntu gruplarının Anadolu platosu Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem taş alet geleneği ile benzerlikleri, bölgede bu dönemde gerçekleşen bir yayılımın varlığını tartışılır hale getirmiştir (Özdoğan, 2007).

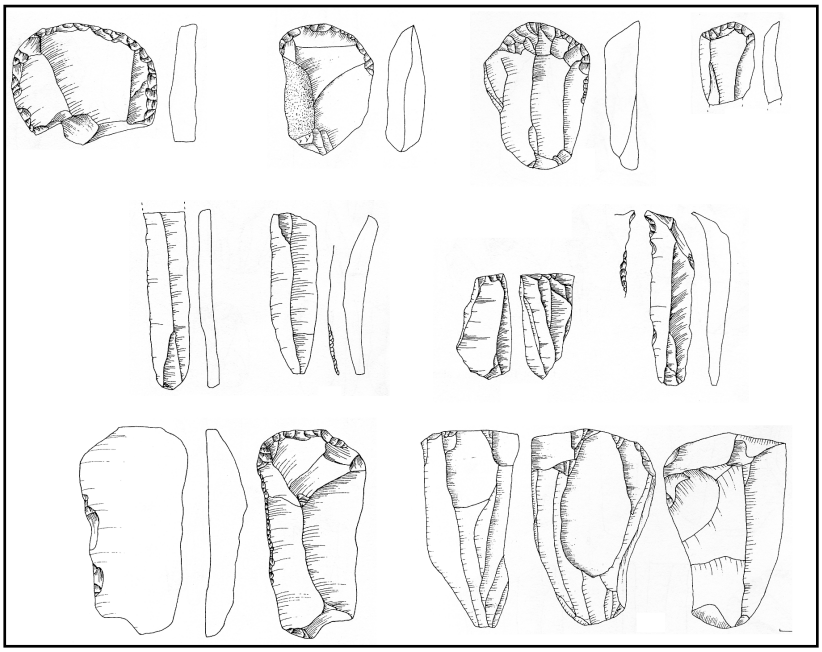

Fig.2 Çalca yontmataş aletler (Özdoğan-Gatsov, 1998: fig. 2-3-5'ten düzenlenmiştir).

Kuzeybatı Anadolu ve Marmara Denizi çevresinde incelenen bu iki farklı tip üretim geleneği, Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'e tarihlenen Fikirtepe Kültürü'nün kökenlerinin değerlendirilmesine de olanak sağlamaktadır. Fikirtepe Kültürü daha eski tarihlere inen bu buluntu grupları ile karşılaştırılmış ve çakmaktaşı alet üretiminde görülen mikro alet geleneği nedeniyle Ağaçlı-Domalı grubuna yakın olduğu görülmüştür (Özdoğan, 1983). Alet grubunun yanı sıra avcılık ve balıkçılık ağırlıklı beslenme ekonomisi ve Anadolu tipi yerleşim geleneğinden uzak yuvarlak planlı dal-örgü yapılar gibi özellikler göz önüne alındığında, Fikirtepe Kültürü içinde değerlendirilen Fikirtepe, Pendik ve Aktopraklık gibi yerleşmelerin, Epi-Paleolitik / Mezolitik toplumların ardılı olduğunu düşünmek mümkün gözükmektedir. Bu toplumların Neolitik ögelerin en azından bir bölümünü benimseyerek üretici yaşam biçimine geçiş yaptıkları, diğer bir deyişle asimilasyon ya da akültürasyon süreci yaşadıkları düşünülmektedir (Özdoğan 1998: 72; Karul, 2009:6).

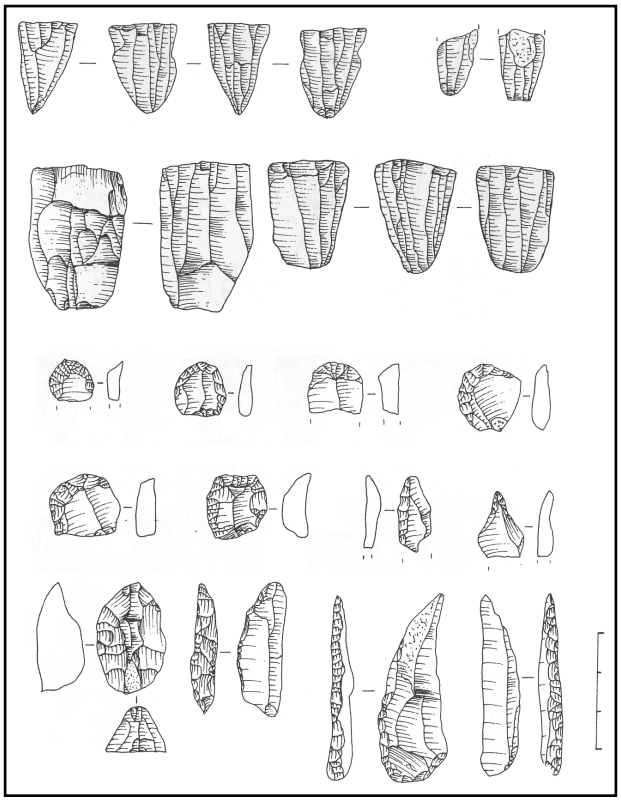

Fig.3 Ağaçlı yontmataş aletleri (Gatsov-Özdoğan, 1994: fig. 2-3-4'ten düzenlenmiştir).

Bölgede Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'e tarihlenen yerleşimlerin varlığı ve kökeni tartışılır konular olmakla birlikte, Çalca, Musluçeşme, Keçiçayırı, Kalkanlı ve Asarkaya gibi buluntu yerlerinin keşfedilmesi, Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'den önce Marmara Denizi çevresine doğru bir yayılımın varlığını kanıtlayacak niteliktedir. Ege Bölgesi'nde yapılan yeni çalışmalardan elde edilen buluntular her ne kadar henüz detaylı biçimde değerlendirilmemiş olsa da, bu bölgede de hemen hemen aynı tarihlerde mikro gelenekli bir alet endüstrisinin kullanıldığı bilinmektedir (Özdoğan 2007: 409). Bununla birlikte Balkanlar'daki İlk Neolitik Dönem yerleşmelerinde gözlenen makro üretim geleneği (Karanovo dilgisi), Anadolu'dan Balkan coğrafyasına aktarılan Neolitik yaşam biçiminin, farklı bölgelerde, farklı parametrelere sahip olabileceğini düşündürmektedir. Anadolu Yarımadası'nın batı kesimlerindeki yeni araştırmalar, buluntu çeşitlemesindeki değişimlerin izlenebilmesini mümkün kılarken, Anadolu'dan yayılan bu yaşam

tarzının izlediği yollar daha fazla belirginleşmektedir. Bu durum, bölgenin Neolitik yaşam biçimiyle tanıştığı süreçte, kültürel etkileşimin zaman içinde farklı yolları izleyen ve tekrar eden bir yapıya sahip olduğunu düşündürmektedir.

2.3. Fikirtepe Kültürü Yayılım Alanı

Aktopraklık Höyük C alanından yola çıkarak değerlendirilmeye çalışılan Fikirtepe Kültürü, bu çalışma kapsamında yalnızca erken evreleri bakımından incelenmektedir. Bu bağlamda Fikirtepe Kültürü'nün erken evrelerine tarihlenen ve bölgede kazı yöntemiyle araştırılan tüm yerleşmeler bu bölüm içinde tanımlanmaya çalışılmaktadır. Ancak Aktopraklık Höyük C alanı, çalışma içinde, bölgedeki diğer yerleşmelere oranla daha kapsamlı olarak ele alındığı için ayrı bir bölüm halinde sunulmaktadır. Aktopraklık haricinde, diğer yerleşmeler bölgenin batısından doğusuna doğru uzanan bir sıradüzen içinde Fikirtepe, Pendik, Ilıpınar, Menteşe, Barçın ve Demircihüyük başlıkları altında tanıtılmaktadır.

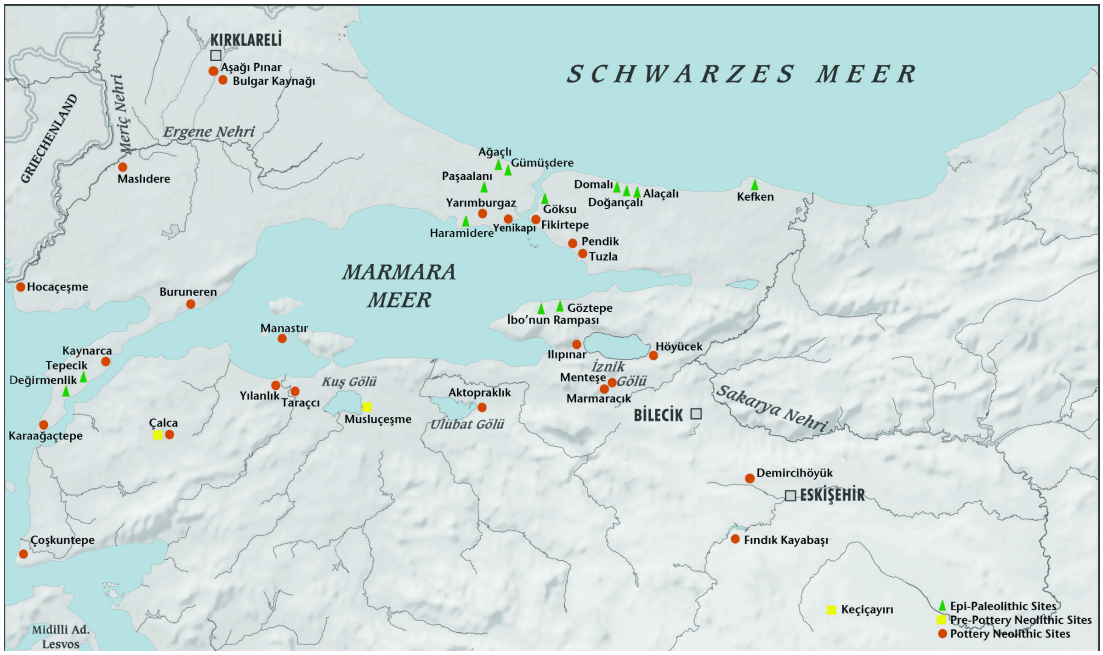

Fig.4 Fikirtepe Kültürü yayılım haritası

2.3.1. Fikirtepe

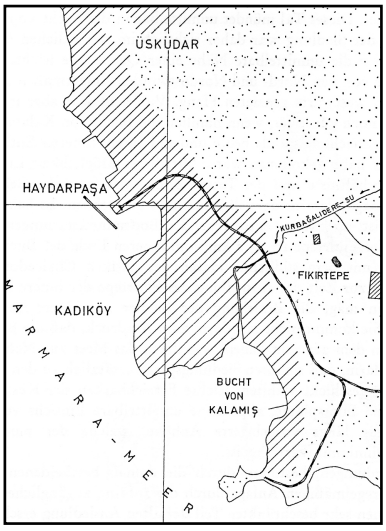

Fig.5 Bittel, 1969-70: abb.2

Konumu

Fikirtepe yerleşimi, İstanbul ili, Kadıköy ilçe merkezinin yaklaşık 1,5 km güneybatısında, Kalamış koyundan denize dökülen Kurbağalıdere'nin güneyinde yer almaktadır. Kurbağalıdere'ye doğru çıkıntı yapan doğal bir yükseltinin batı yamacına kurulan yerleşme, kuzey rüzgarlarından korunaklı bir şekilde konumlandırılmıştır (Bittel, 1960: 30).

Bugünkü deniz seviyesine göre Kalamış koyuna yaklaşık 1,3 km.lik uzaklıkta bulunan Fikirtepe (Özdoğan, 1979: 14), deniz ile bağlantısını Kurbağalıdere üzerinden sağlamakta ve Marmara Denizi ile doğrudan etkiyi engelleyen günümüz Kızıltoprak ve Moda mahallelerinin bulunduğu yükseltiler ile korunaklı bir konumda yer almaktadır (Bittel, 1960: 30).

50 x 200 m. boyutlarında dar, uzun bir alan üzerine yayılan yerleşme, 1950'li yıllardan itibaren önce tarımsal faaliyetlerle, ardından modern yapılaşma nedeniyle yoğun biçimde tahribata uğramıştır (Bittel, 1960: 31). Günümüz modern kentin sınırları içinde kalan yerleşimin yerini belirlemek bile mümkün değildir.

Araştırma Tarihçesi

Aynı isimle anılan kültürün tanımlanması bakımından büyük önem taşıyan Fikirtepe yerleşimi bu çalışmanın konusuyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle yerleşme ile ilgili çalışma ve değerlendirmeler, Fikirtepe Kültürü'nün tanıtıldığı kısımda detaylı olarak

ele alınmış, burada yalnızca kazı ve doğrudan malzeme ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir[8].

Fikirtepe yerleşimindeki sistematik kazılar 1952-54 yılları arasında Türk Tarih Kurumu adına, Prof. A. M. Mansel başkanlığında, Prof. Kurt Bittel ve Halet Çambel tarafından yapılmıştır (Bittel, 1960: 30). Fikirtepe kazısıyla ilgili malzeme çalışması ise 1970'li yıllarda M. Özdoğan tarafından, bir Doktora Tezi kapsamında gerçekleşmiştir (Özdoğan, 1979). Yerleşmede bulunan hayvan kemikleri ile yumuşakça kabukları ise ilk olarak von M. Röhrs ve W. Heree (Röhrs- Heree, 1961), ardından ise J. Boessneck ve A. von den Driesch (Boessneck -Driesch, 1979) tarafından incelenerek yayınlanmıştır.

Mimari ve Tabakalanma

Fikirtepe yerleşimindeki kazı çalışmaları 480 m^2 boyutlarında bir alanda sürdürülür ve barınak, işlik yeri, ocak, bir çevirme sistemine ait izler ile çukur niteliğinde çeşitli mimari kalıntılara rastlanır. Kazılar sırasında konut olduğu düşünülen 13 adet barınak açığa çıkarılmış ve bunların beşinin çok iyi durumda korunageldiği görülmüştür. Barınaklar genel olarak 2,5 – 5 m çap aralığında, çoğunlukla 20 cm kadar ana toprağa gömülmüş, çukur tabanlı, düzensiz söbe planlı yapılar niteliğindedir. Üst örtüsü ise dal-örgü, ahşap bir iskeletin üzerinin çamurla kaplanmasıyla oluşturulmuştur. İki yapı kalıntısının içinde ocak yerlerine rastlanmış, ancak ocakların genellikle açık alanlarda olduğu görülmüştür. Bu durum, gündelik işlerin aynı zamanda yapıların dışında gerçekleştiğini işaret etmektedir. Dağınık olarak konumlanmış basit kulübeleri ile (Özdoğan, 1979: 30- 31) Fikirtepe yerleşiminin, Anadolu'dan bilinen büyük ve kalıcı yapılara sahip organize köylerden farklı olduğunu söylemek mümkündür.

[8] Bkz. Bölüm 2.1

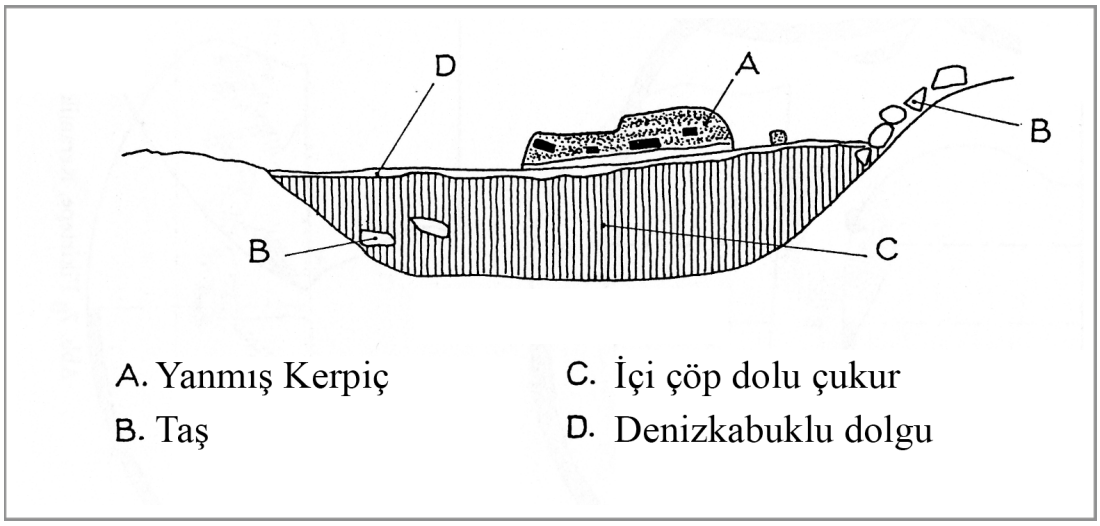

Fig. 6 Fikirtepe çukur tabanlı kulübe ve çukur kesiti (Bittel, 1969-70: abb.6).

Fikirtepe yerleşimi, gerek eski tarihli bir kazı olması, gerekse yerleşimin oluşum süreci nedeniyle, tabakalanmayı takip etmenin güç olduğu bir yerdir. Bu bağlamda buradaki tabakalanma sorunu iki farklı süreç içinde ele alınabilecek niteliktedir. Kazı çalışmaları sırasında gerek mimari buluntuların dağılımı gerekse dolgunun en en kalın kesimde 1,5 metreyi bulan, görece sığ yapısı, farklı tabaka veya yapı evrelerinden net biçimde algılanmasını güçleştirmiştir. Bununla birlikte, yapı kalıntılarının birkaçı, yerleşmedeki evre farklılıklarını işaret eden bazı özellikler göstermektedir. Hendek III'te açığa çıkarılan ve Kalıntı No: 10 olarak adlandırılan söbe biçimli, çukur tabanlı yapının dolgusunda iki farklı katman gözlenmiştir. En üstte; çukur çeperinin dışına taşan kerpiçli yanık dolgu, çukurluğun orta kısımlarında daha yoğun kerpiç içeren bir hal almakta ve kulübenin yanmasıyla oluşan yapı molozu niteliğini taşımaktadır. Tüm bu moloz dolgu, siyah renkli, sert ve ince bir katmanın üzerine oturmaktadır ki, buradan söz konusu katmanın, yapının son kullanım evresinin taban düzlemi olduğu anlaşılmaktadır. Taban düzleminin hemen altında bol çanak çömlek parçası ve yanmış ahşap parçaları içeren farklı bir dolgu tespit edilmiş ve bu dolgunun yapının bir önceki kullanım evresine ait olduğu ileri sürülmüştür. Hendek IV'te kazılan Kalıntı No: 14 de benzer bir yenileme evresine sahiptir. Yine çukur tabanlı olan bu yapıda da iki farklı taban düzlemi açığa çıkarılmıştır. Çukurluğun orta kesiminde önce bir taş düzlem, taş düzlemin altında,

yaklaşık 20 cm kalınlığında, az sayıda çanak çömlek içeren yanıklı bir dolgu bulunmaktadır. Bu dolgunun hemen altında ise kulübenin tabanı yer almaktadır. Üst seviyede bulunan taş düzlemin daha sonraki bir yenileme evresine ait olduğu düşünülmektedir. Hendek VI, Kalıntı No: 18'de ise birbirini kesen iki farklı yapı kalıntısından söz edilmektedir (Özdoğan, 1979: 24-28, 32).

Kazı çalışmalarında açığa çıkarılan ve farklı tabakadan ziyade yapı evreleri şeklinde yorumlanabilecek bu örneklerle, Fikirtepe yerleşmesinin tek bir tabakadan oluştuğu düşünülmüştür (Bittel, 1960: 31). Uzun süre yerleşme evrelerinden de bahsedilmeyen Fikirtepe yerleşimi, Özdoğan'ın tüm buluntularıyla yerleşmeyi incelediği doktora tezinde (Özdoğan 1979) evre farklılıkları gözetilerek çalışılmıştır. Bu nedenle buluntular; "Üst Düzlemler", "Alt Düzlemler" ve "Kalıntı İçi" olarak, malzemenin geldiği kota ve alana göre sınıflandırılan yapay bir ayrımla incelemiştir (Özdoğan, 1979: 44). Sadece deneysel bir çalışma yöntemi olarak uygulanan bu teknik, yapay bir bölümleme olup, kazı sırasında net biçimde ayırt edilemeyen tabakalanmanın, malzeme çalışmasıyla anlaşılabilirliği sınanmıştır. Tüm bu girişimlere rağmen Fikirtepe yerleşmesinin tabakalanması farklı bir süreçle açıklığa kavuşmuştur.

Fikirtepe'nin kendi içindeki gelişiminin anlaşılması Pendik ve Yarımburgaz kazılarıyla şekillenmiş, Ilıpınar ve Menteşe'de açığa çıkarılan tabakalarla netleşmiştir. Bu verilerle birlikte Fikirtepe; "Arkaik Fikirtepe", "Klasik Fikirtepe" ve "Gelişkin Fikirtepe" olarak üç aşamada tanımlanmaya başlamıştır. Pendik 1982 kazılarından elde edilen malzeme, tek ve tanımlı bir tabakaya ait olması dolayısıyla, Fikirtepe Kültürü'nün gelişim sürecinin anlaşılmasında büyük öneme sahiptir[9]. Pendik'te 1982'de yapılan kazılarda elde edilen buluntuların incelenmesinin ardından çanak çömlek buluntularındaki benzerlikten yola çıkılarak Fikirtepe alt evreleri, Pendik 1965 ve 1982 buluntuları, "Arkaik Fikirtepe" olarak tanımlanmış ve Fikirtepe kültürünün bugüne kadar bilinen en alt evresini oluşturmuştur. Bu evre

[9] M. Özdoğan, sözlü bilgi.

daha sonra Ilıpınar (X. Tabaka), Menteşe ve Demircihüyük kazılarının alt dolgularında gözlenmiştir. "Klasik Fikirtepe" evresi ise Pendik çalışmalarında 1981 yılında açılan üst tabakalara ait dolgulardan elde edilen kalıntıların karşılaştırılmasıyla, çok keskin sınırları olmamakla birlikte Arkaik evreden ayrılmıştır. Fikirtepe silsilesinin son evresini oluşturan "Gelişkin Fikirtepe" evresi ise yine ağırlıklı olarak çanak çömlek buluntuları üzerinde yapılan karşılaştırmalarla ortaya çıkmıştır. Gelişkin Fikirtepe evresinin tam olarak tanımlanmasına Yarımburgaz IV ve Ilıpınar VIII. tabaka buluntuları olanak sağlamıştır (Özdoğan, 2007: 411-413).

Ölü Gömme

Fikirtepe'de bulunan 7 gömütün tümü 1952 – 54 yılı kazılarında açığa çıkarılmıştır. Mezarlarda bulunan iskeletlerin biri dışında hemen hepsi tüm veya tüme yakındır (Özdoğan, 1979: 33). Bittel, yayınladığı ön raporlarda *hocker* pozisyonunda yatırılan iskeletlerin, Prof. Muzaffer Şenyürek tarafından çalışıldığını belirtmiştir (Bittel, 1960: 33) ancak konuyla ilgili bir yayın bulunmamaktadır. İskelet No: 2 dışındaki gömütlerin tümü kulübelerde bulunan, taban altı gömütleridir. Kazıda açılan gömütlerden yalnızca birinde mezar hediyelerine rastlanmıştır (Özdoğan, 1979: 33). Kalıntı No: 6 numaralı yapıda karşılaşılan bu mezarda (İskelet No: 5); gömütün ayağının altında bir adet kemik kaşık, ayak ucunda bir hayvan heykelciği ve bir ayaklı kap bulunmuştur.

Çanak Çömlek Topluluğu

Fikirtepe çanak çömleği bu çalışmanın ana konusunu oluşturması bakımından ileriki bölümlerde, ağırlıklı olarak karşılaştırma kısımlarında, detaylı olarak aktarılacaktır. Bu başlık altında, sadece genel özelliklerine ve evre ayrımları oluşturan farklılıklara değinilecektir.

Fikirtepe çanak çömlek topluluğu, buluntu grubunun en kalabalık ailesini oluşturmaktadır. Tek bir mal gurubunda kullanılan bitkisel katkı dışında, taşçık ve kum katkısı kullanılmışsa da hiçbir katkı içermeyen temiz hamurlu mallar da bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak taşçık katkı görülen çanak çömlek topluluğu genel olarak iyi fırınlanmıştır. Yüzey işlemleri çoğu zaman özenlidir ve iyi açkılı parçalar yoğunluktadır. Astar uygulaması kum katkılı malların bir bölümünde koyu renkli ve kalın olarak uygulanırken, yüzeyi yalın bırakılmış parçalar da bulunmaktadır. Koyu tonlarıyla karakterize olan Fikirtepe çanak çömleğinde baskın renkler koyu kurşuni ve kahverengidir. Ancak donuk kırmızı, devetüyü ve siyah renkli parçaların sayısı da az değildir (Özdoğan, 1979: 208-209).

Biçimsel olarak Fikirtepe çanak çömlek buluntularında başlıca grupları; düz kenarlı kaseler, "S" kıvrımlı kaseler, küçük boyunlu çömlekler, "dar(alan) ağızlı" kaplar ve köşeli (kült) kaplar oluşturmaktadır (Özdoğan, 1979: 209). Bu biçim grupları içerisinde daralan ağızlı kaplar, Arkaik evreye tarihlenmektedir. Kızılkahveden siyaha dönen koyu renklerde olan Arkaik evre malzemesinde, yatay tutamaklar tipiktir. Köşeli kapların yoğun olarak görüldüğü bu evrede, bezeme, seyrek olarak, tırnak ve sığ çizi bezeme şeklindedir. Klasik Fikirtepe evresinde ise "S" kıvrımlı kaseler ortaya çıkarken daralan ağızlı kap biçimleri ortadan kalkar. Bu evrede gözlenen bir diğer yenilik ise yatay tutamakların sayısı azalarak delikli örneklerinin ortaya çıkmasıdır. Ayrıca bu evre ile birlikte oval gövdeli kaplar ve ip delikli tüp tutamaklar görülmeye başlanmıştır. Yine bu evre ile karşımıza çıkan içi beyaz dolgulu çizi bezeme geleneği, özellikle sayıca artan kült kaplarında yoğun olarak kullanılmıştır. Arkaik evrede gözlenen koyu renkli yüzey ve açkılama bu evrede de devam ederken, yeni bir gelenek olarak siyah ve kırmızı astarlı açkılı mallarla karşılaşılmaktadır. Gelişkin Fikirtepe evresinde ise kap biçimlerinde küresel gövdelilerin yanı sıra iç bükey kıvrımlı yüksek boyunlular dikkat çeker. Kahverengi tonlarda donuk açkılı yüzeyler malzemenin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu evrenin bir diğer özelliği, çizi ve kazıma daha yoğun olmak üzere, oyma-baskı ve

oyma-nokta bezemelerin de görülmeye başlanması, tüm malzeme içinde bezemeli parçaların yoğunluğunun artmasıdır (Özdoğan, 2007: 412- 413).

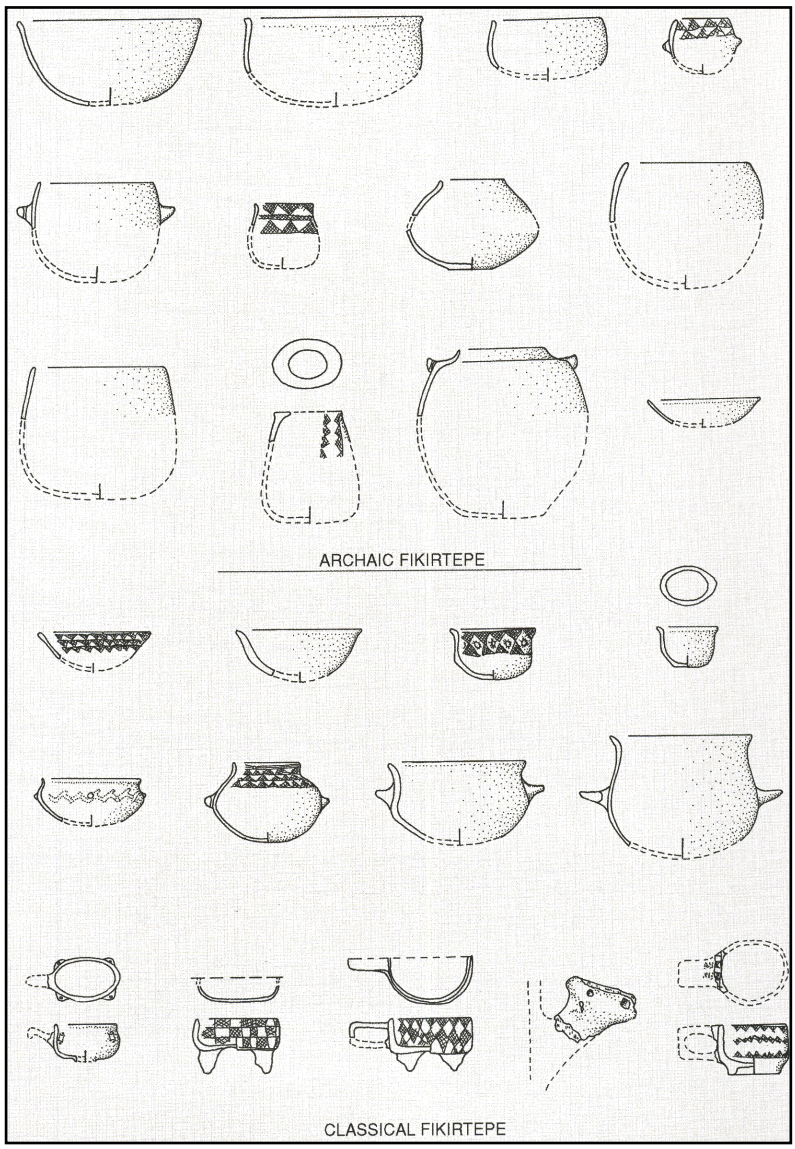

Fig.7 Fikirtepe çanak çömlek tipleri (Özdoğan, 2007b: fig.3).

Buluntu Topluluğu

Fikirtepe buluntuları, Özdoğan tarafından doktora tez konusu olarak çalışmıştır. Bu bölümde buluntu toplulukları tanıtılırken, Özdoğan tarafından gerçekleştirilen ayrım ve tanımlamalar kullanılmıştır.

Fikirtepe'de bulunan pişmiş toprak buluntular, az sayıda olduğu gibi işçilik açısından da kötü örneklerdir. Büyük bölümünü sapan tanelerinin oluşturduğu grupta az sayıda kabaca yapılmış hayvan heykelciği ve işlevi belirlenemeyen bir kaç parça bulunmaktadır (Özdoğan, 1979: 211).

Fikirtepe buluntu türleri içinde kemik aletler sayı ve çeşitlilik bakımından az olmasına karşın nitelikli işçiliği ile dikkat çekicidir. Toplam 147 adet işlenmiş kemik buluntunun bir bölümü statü eşyası olabileceği düşünülen spatül ve kaşıklardan oluşmaktadır. Bız, mablak, düzlek, keski ve bir adet zıpkın ise diğer alet türleri arasındadır. İşlenmiş kemiklerin içinde üç adet bezemeli parçanın alet mi yoksa süs eşyası mı olduğu anlaşılamamıştır. Hammadde olarak büyük memelilerin uzun kemikleri ve kaburgalarının yanı sıra parmak kemikleri ve boynuzlar kullanılmıştır. İşlenmiş boynuzların sayısının azlığına rağmen, bol miktarda işlenmemiş boynuz bulunması dikkat çekicidir (Özdoğan, 1979: 162- 166, 210). Fikirtepe kemik buluntuları içinde statü objesi olarak değerlendirilen aletler Arkaik ve Klasik evrede yoğun olarak bulunurken Gelişkin evrede ortadan kalkmaktadır (Özdoğan, 2007: 412- 413).

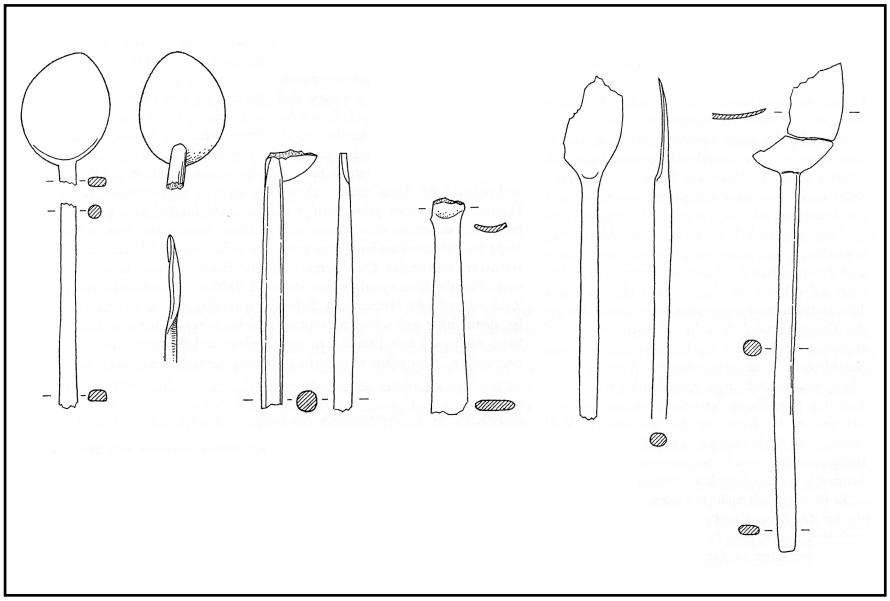

Fig.8 Fikirtepe kemik kaşıklar (Bittel 1969-70, abb.4'ten düzenlenmiştir).

Fikirtepe yerleşmesindeki taş buluntular; sürtmetaş aletler, kabataş aletler ve öğütme taşları olarak üç alt grupta incelenmiştir. Sürtmetaş buluntular, yapım tekniğinde sürtülerek aşındırmanın uygulandığı parçalar için kullanılmış olup öğütme taşları farklı bir grup olarak ele alınmıştır. Büyük çoğunluğu keski ve yassı baltalardan oluşurken az sayıda taş halka bulunmaktadır.

Fikirtepe, tahıl tüketiminde büyük önem taşıyan öğütme taşları açısından da oldukça fakirdir. Sadece altı adet havaneli ve yedi adet öğütme taşı bulunurken bu aletlerin çok özenli yapılmış olması dikkat çekmektedir.

Kabataş buluntular olarak tanımlanan grup ise gerek sayı gerekse çeşitleme bakımından oldukça zengindir. Bu grupta yer alan sapan taşları, küresel biçimli küçük taşlardan oluşmakta ve fırlatma silahları olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Vurgu taşları, düzeltici ve parlatıcı taşlar, kesici aletler ve aşındırıcılar bu grubun diğer buluntu türleri arasındadır. Bunların yanı sıra şekillendirilmeden kullanılmış çok sayıda çakıl benzeri taş buluntu mevcuttur. Buluntular içinde önemli yer tutan kabataş grubu, daha çok çanak çömlek öncesi ilk üretimci topluluklara ait buluntular ile benzerlik göstermektedir (Özdoğan, 1979: 194-205, 211).

Yontmataş Buluntular

Fikirtepe buluntuları arasında ikinci büyük grubu yontmataş aletler ve artıkları oluşturmaktadır. Fikirtepe'de yonmataş alet işçiliğinde yoğun olarak çakmaktaşı kullanılmıştır; bulunan 41 adet obsidyen parçası ise çok küçük bir bölümü oluşturmaktadır. Çakmaktaşı buluntularda ise çok farklı çakmaktaşı türlerinin kullanılmış olması dikkat çekicidir.

Fikirtepe yontmataş aletleri içerisinde dilgi ve yonga aletlerin sayısı hemen hemen eşittir. Teknik olarak üstün bir yongalama geleneğinin izlendiği buluntular arasında

mikrolitlere az da olsa rastlanır. Mikrolit aletler içerisinde yonga ve dilgi aletlerin oranı birbirine yakındır.

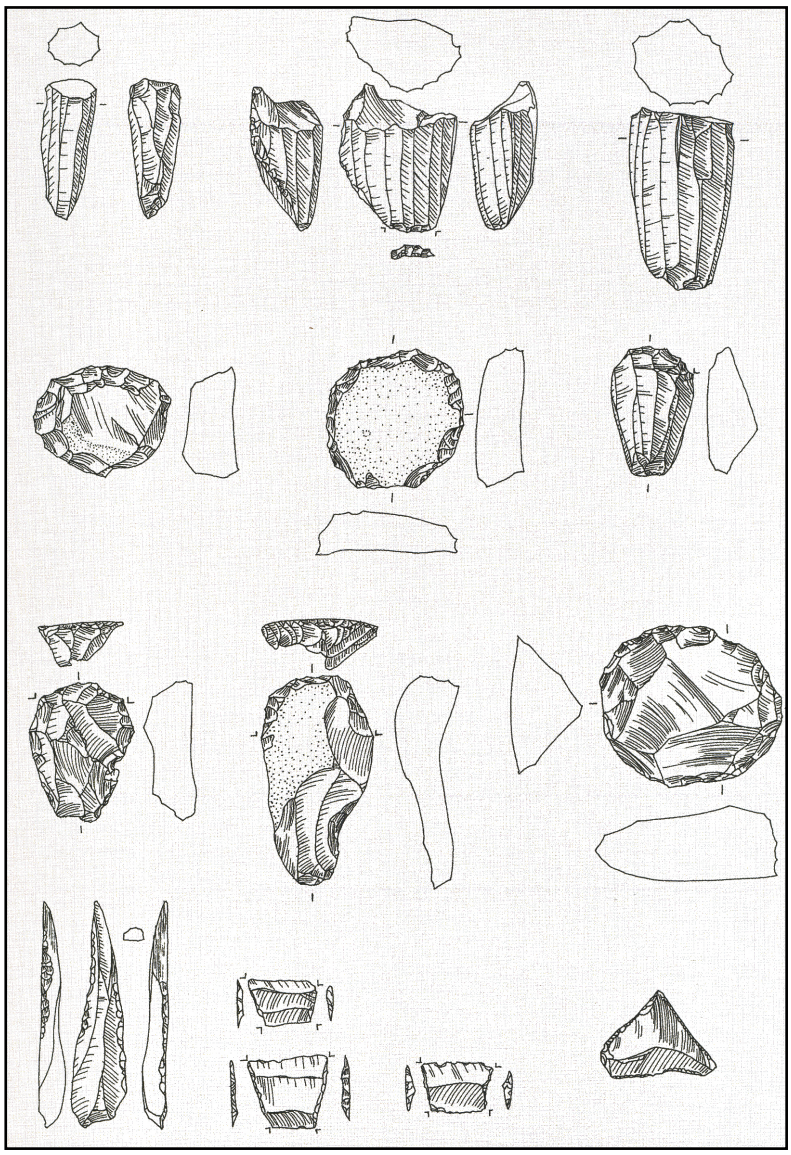

Fig.9 Fikirtepe yontmataş aletler (Özdoğan, 2007b: fig.8).

Fikirtepe'de yonga aletler içinde göze çarpan en kalabalık aile kazıyıcılardır. Kazıyıcılarda tüm çeper kazıyıcılar en kalabalık grubu oluştururken, yoğunluk sırasıyla ön kazıyıcılar, çentikli kazıyıcılar ve yan kazıyıcılar diğer kazıyıcı türlerini oluşturur. Kazıyıcıları yine yoğunluk sırasıyla deliciler, yapıcılar ve nitelikli olmayan

kalemler takip eder. Yontmataş grubunun bir diğer bölümünü oluşturan dilgi aletler, genellikle ince, yassı ve koşut kenarlı, minik aletlerdir. Büyük boy dilgilere çok az rastlanmaktadır. Dilgi aletler içinde en kalabalık grubu yine kazıyıcılar oluştururken, ön kazıyıcılar ve çentikli kazıyıcılar öne çıkar. Dilgi kazıyıcıları, yine yoğunluk sırasıyla; ufak deliciler, kalemler, uçlar, yapıcılarla az sayıda orak bıçağı takip eder (Özdoğan, 1979: 167-168, 210).

Fikirtepe yontmataş buluntularının bölge tarihi açısından en önemli katkısı, Fikirtepe Kültürü buluntu topluluğunun anlaşılmasının yanı sıra, Fikirtepe yerleşmesinin bölgenin kültür tarihi içerisindeki konumunu belirlemiş olmasıdır. Fikirtepe'de karşımıza çıkan yontmataş geleneği daha sonra bulunan Ağaçlı ve Domalı gibi Epi-Paleolitik /Mezolitik merkezlerle karşılaştırılmış, Neolitik yaşam biçiminin bu bölgede nasıl ortaya çıktığına ve bölgenin o dönemdeki durumuna ilişkin yorumların yapılmasına olanak tanımıştır. Buna göre ilk üretici yerleşik köy toplumların bölgeyi iskan etme sürecinde bölgede, yerel Epi-Paleolitik/ Mezolitik grupların var olduğu ve bölgedeki Neolitikleşme sürecine katkı yaptıkları düşünülmektedir. (Özdoğan 1983: 409; Gatsov – Özdoğan 1994: 98; Özdoğan 2005: 21).

Organik Kalıntılar

Yerleşmede, bitki kalıntılarının toplanması ve analizine yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle konu ile ilgili bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. Tarımın dolaylı kanıtlarını oluşturan öğütme taşı, silika parlaklığı olan yontmataş aletler ya da depolama alanları ile ilgili veriler ise oldukça zayıftır. Ancak diğer taraftan, aşağıda değinildiği gibi hayvancılık, avcılık, balıkçılık ve yumuşakça toplayıcığına ilişkin veriler hayvansal gıdaların yoğun tüketimini işaret etmektedir. Doğal çevre ortamı bakımından zengin alternatiflere sahip yerleşmede tarım ile ilgili uğraşıların, çağdaşı diğer toplumlara oranla daha ikincil bir anlam ifade ettiğini düşünmek mümkündür. Yine de beslenme ile ilgili verilerin orantısızlığı kesin bir yargıda bulunmayı güçleştirmektedir.

Hayvan Kalıntıları

1952 kazı dönemi hayvan kalıntılarını inceleyen von M. Röhrs ve W Heree (Röhrs-Heree, 1961:110-127) yerleşme için avcılığın, hayvancılığa oranla daha yoğun olduğunu ileri sürmüşse de daha sonra tüm buluntular üzerinde detaylı çalışmalar yapmış olan J. Boessneck ve A. von den Driesch (Boessneck -Driesch,1979) evcil türlerin yabanilere oranla daha önemli olduğu sonucunu ortaya çıkarmışlardır. Bu çalışmaya göre evcil türler yoğunluk miktarına göre sığır (*Bos taurus* ve pre *bos primigenius*[10] koyun (*Ovis aries*), keçi (*Capra hircus*), domuz (*Sus domesticus*) ve köpek (*Canis familiaris*) olarak sıralanmaktadır. Bunların yanı sıra alageyik (*Dama dama*), kızılgeyik (*Cervus elaphus*), karaca (*Capreolus capreolus*), yabani domuz (*Sus scrofa*), kurt (*Canis lupus*), tilki (*Vulpes vulpes*), kahverengi ayı (*Ursus arctos*), kaya sansarı (*Martes foina*), vahşi kedi (*Felis silvestris*) ve tavşan (*Lepus capensis*) gibi yabani türlere ait kalıntılar da bulunmaktadır (Bossneck- Driesch, 1979: 6). Az sayıda olmasına rağmen yerleşmede avcılıktan bahsedilecek yeterlilikte olan kuş kemikleri, bu hayvanların kimi zaman avlandığını göstermektedir (Boessneck - Driesch, 1979: 10).

Fikirtepe'de bulunan balık kemikleri sistemli balıkçılığı yansıtacak çeşitlilik ve yoğunluktadır. Yerleşmede kıyı balıkçılığı ile açık deniz balıkçılığının yapıldığını işaret eden, tatlı ya da tuzlu su ortamında yaşayan 13 balık türü tespit edilmiştir[11]. Tuzlu su balıklarını; deniz turnası (Merluccius merluccius), kefal (*Mugil spec*), levrek (*Dicentrarchus labrax*), mercan balığı (*Sparus auratus),* bir tür deniz melanuryası (*Sparidae*), fulya balığı (*Johnius hololepidotus*), dikenli uskumru (*Carangidae*) ve

[10] Fikirtepe'de bulunan sığırların evcil olup olmadığı önemli bir sorundur. Buradaki sığırlar çağdaş yerleşmelerde bulunan hemcinslerine oranla çok daha iridir ve bu durum evcil sığır ile yabani sığır (*Bos taurus* ve pre *Bos primigenius*) kemiklerinin ayrılmasını güçleştirmektedir. Bossneck- Driesch bu sığırların evcilleştirmenin ilk aşamalarında olduğu düşünülmektedir (Bossneck- Driesch, 1979: 10).

[11] Kazılar sırsında toplanan balık kemiklerinin bir çoğu büyük balıklara ait kalıntılar niteliğindedir, küçük balıklara ait kalıntıların eksik toplandığı düşünülerek tür çeşitlemesinin daha zengin olduğu varsayılabilir.

kırmızı ton balığı (*Thunnus thynnus*) oluşturmaktadır. Tatlı su türleri ise; karadeniz kızıl kanadı (*Rutilus frisii*), döbel (*Leuciscus cehpalus*), kocaağız (*Aspius aspius*), bir tür sazan (*Cyprinidae*), yayın balığı (*Silurus glanis*), turna balığı (*Esox lucius*), uzunlevrek (*Lucioperca lucioperca*) olarak sıralanabilir (Boessneck -Driesch, 1979: 51). Bunların dışında yerleşmede açık deniz balıkçılığının yapıldığını kanıtlayan yunus (*Tursiops truncatus*) kemikleri de bulunmuştur.

Fikirtepe'de tatlı ve tuzlu su ortamlarının her ikisine de uyum sağlayabilen yayınbalığı, uzun levrek, levrek, turna balığı, Karadeniz kızıl kanadı ve kefal gibi türlere ait kalıntıların bulunması, denizsel ortamla ilgili de bilgi vermektedir. Boessneck –Driesch bu türdeki balıkların nehirlerin denize döküldüğü tatlı su ile tuzlu suyun birbirine karıştığı ortamda yaşayan türler olarak tanımlamıştır (Boessneck -Driesch, 1979: 66). Bu durum gerek beslendiği kaynaklar gerekse boğazların bilinen hareketliliği dolayısıyla, farklı koşullarda yaşamaya uygun balık türlerinin çoğalmasını sağlayan bir ortamın olduğunu ve Marmara Denizi'ndeki su ortamının sık sık değiştiğini göstermektedir.

Yerleşmedeki yumuşakça kalıntıları detaylı olarak incelenmemekle birlikte, küçük bir bölümüne yapılan analizler yumuşakçalar arasında istiridye, karakabuk midyesi ve kalp midyesi gibi türlerin olduğunu göstermiştir (Röhrs-Heree, 1961:110-127).

Fikirtepe yerleşmesinde bulunan hayvan kalıntıları büyük ölçüde araştırılmış durumdadır. Yerleşmede öne çıkan hayvan türleri evcil ve yabani memeliler, balıklar, yumuşakçalar ile kuşlardan oluşmaktadır. 1952 kazı dönemi buluntularını inceleyen Röhrs ve Heree (Röhrs-Heree, 1961:110-127) yerleşme için avcılığın, hayvancılığa oranla daha yoğun olduğunu ileri sürmüşse de daha sonra tüm buluntular üzerinde detaylı çalışmalar yapmış olan Boessneck ve Driesch (Boessneck -Driesch,1979) evcil türlerin yabanilere oranla daha önemli olduğu sonucunu ortaya çıkarmışlardır.

2.3.2. Pendik

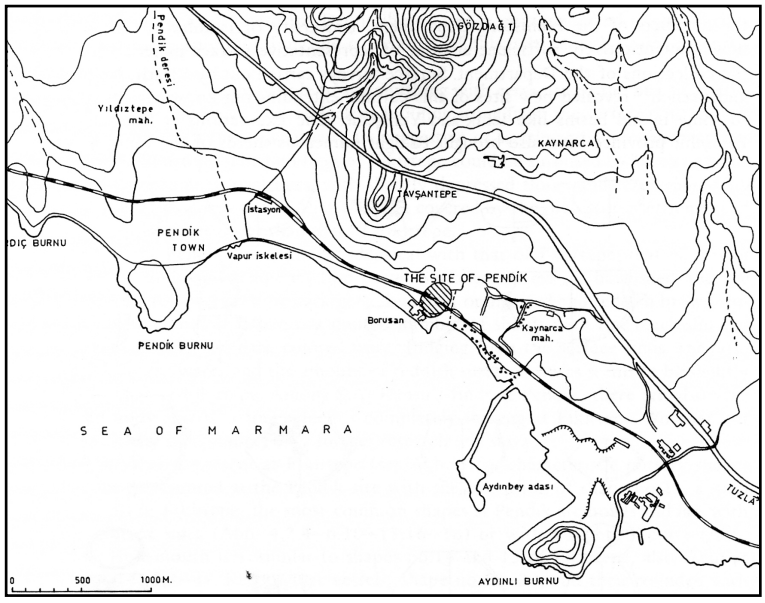

Fig.10 Özdoğan 1983: abb.2

Konumu

İstanbul ilinde bugünkü Pendik ilçe sınırları içerisinde bulunan Pendik yerleşmesi, ilçe merkezinin 1,5 kilometre doğusunda bulunmaktadır. Denizden 50 m. içeride bulunan yerleşme, Temenye Burnu'nun kuzeybatısında yer almaktadır (Harmankaya, 1983: 26). Höyüğün kuzeydoğu kısmında günümüzde artık kurumuş olan Çakal ve Kayalı dereleri bulunmaktadır (Atasayan, 1941: 525). Günümüzde höyüğün bulunduğu kesimde birkaç yapı bulunmaktadır. Bu inşaatların yapımı sırasında yerleşmenin büyük ölçüde tahrip edildiği bilinmektedir.

170 x 280 m. boyutlarında oval biçimli höyüğün tren yolu için açılan yarmadan bilinen dolgu kalınlığı iki metreyi bulmaktadır. Höyük, kuzeybatısında bulunan Göztepe ve Tavşantepe ile kuzey rüzgarlarından korunaklı konumdadır.

Araştırma Tarihçesi

Pendik yerleşmesi ile ilgili araştırmalar Fikirtepe yerleşmesi ile birlikte başlar. İstanbul Bağdat Demiryolu inşaatında görevli Miliopulos 1900'lerin başında Pendik buluntu yerinden bahseder (Miliopulos, 1916). Stockholm Milli Müzesi'ne götürülen yüzey buluntuları 1922 yılında T. J. Arne ve 1925 yılında M. O. Janse tarafından yayınlanmıştır.

Bu ilk araştırmaların ardından 1940 yılında Muine Atasayan, Pendik yerleşmesinin yaklaşık iki kilometre batısında Paleolitik döneme tarihlenen bir el baltası buluntusunu tanıtırken (bu buluntu yeri daha sonra Arkeoloji yazınına "Pendik – Hacet Deresi" olarak geçmiştir), aynı araştırma sırasında ziyaret ettiği ve verdiği yer tanımı ile Pendik Höyüğü olabilecek bir konumda bulduğu çakmaktaşı aletlerden ve çanak çömlek buluntularından söz etmiştir (Atasayan, 1940: 527). Yine 1940'lı yılların başında, K. Bittel, Fikirtepe ve Pendik buluntularının tarihlendirilmesine yönelik bir değerlendirme yayınlamıştır (Bittel, 1942).

Yüzey toplamalarının ardından, Ş. A. Kansu, 1960 yılında Fikirtepe'de yaptığı sondaj çalışması sırasında ziyaret ettiği Pendik yerleşmesinde, 1961 yılında küçük çapta bir kazı gerçekleştirmiş ve bu çalışma sırasında tren yolunun hemen yanında A, B, C, D olarak adlandırdığı dört sondaj açmıştır. Ş.A. Kansu bu kazılarda ortaya çıkan buluntular arasında geometrik desenli çanak çömlek parçalarından, iğne, bız, olta gibi kemik aletlerden, cilalı baltalardan ve bir adet mezar (?) buluntusundan söz etmektedir (Kansu, 1963: 661-662). Ş.A. Kansu'nun bildirdiği bu buluntuların bir bölümü daha sonra M .Özdoğan tarafından detaylı biçimde incelenmiştir (Özdoğan, 1983).

Pendik yerleşmesinde ilk sistemli kazılar, 1981 yılı nisan ve mayıs aylarında 'kurtarma kazısı' olarak gerçekleşmiştir. Höyükte bir kooperatife ait inşaat çukurlarının açıldığına yönelik haberler alındıktan sonra, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına Edibe Uzunoğlu başkanlığında, İstanbul Üniversitesi Prehistorya Kürsüsü üyeleri tarafından kurtarma kazısı yapılmıştır (Harmankaya, 1983: 26-27). Bu kazıda bulunan çanak çömlek buluntuları, Nilgün Özbaşaran tarafından Yüksek Lisans tez konusu olarak çalışılmıştır (Özbaşaran, 1989).

1992 yılında höyüğün çevresinde yeniden başlayan yapılaşma ile İstanbul Arkeoloji Müzeleri tarafından kısa süreli bir kurtarma kazısı daha gerçekleştirilmiştir (Pasinli vd. 1994: 148).

Mimari ve Tabakalanma

İki aşamalı olarak yürütülen Pendik kazılarında, 1981 çalışmalarında biri 5x11 m. (Açma 1), diğeri 4x9 m. (Açma 2) boyutlarında iki alanda çalışılmıştır. 1981 yılı kazısında Neolitik Dönem'e tarihlenen tek bir tabaka içinde 6 farklı evre tespit edilmiştir. Açığa çıkarılan yapı kalıntıları yuvarlak ve oval planlı, çukur tabanlı kulübelerden oluşmakta ve yapıların düzensiz olarak yerleştirildikleri anlaşılmaktadır. Sarı renkli, kil içerikli ana toprak içerisine açılmış, 3-6 m. çapında, 50-80 cm. derinliğindeki çukurlukların tabanları kimi zaman iri yassı taşlarla kimi zaman ise küçük taşlarla döşenerek bir düzlem oluşturulmuştur. Söz konusu taş döşemelerin üzerine önce ahşap döşendiği ve ardından sıvanarak yapı tabanlarının oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Yapı çukurlarının dış kenarlarında, zemine gömülmeden dikilen ahşap direklerin aralarının dal örgü tekniği ile örüldüğü ve üzerleri midye kabuğu katkılı çamurla sıvanarak duvarların oluşturulduğu öngörülmektedir. Yapı iskeletini oluşturan ahşap direkler yukarıda birleşmekte; mekan içlerinde bulunan direk taşları da bu iskeletin merkezde bulunan bir başka ahşap dikme ile desteklendiğine işaret etmektedir. Kazılan kulübelerden birinin tabanının batıya doğru meyilli olması, girişlerin bu yönden olduğunu düşündürmektedir.

Kulübelerin düzensiz konumlandırıldığı yerleşmede, yapılar arasında işlik yerleri ve avlular bulunmaktadır. Ayrıca höyüğün üzerinde bulunan ve kazı çalışmasının başlamasına sebep olan inşaat çukurlarında yapılan gözlemler, yerleşmeyi çevreleyen bir hendeğin olduğuna işaret etmektedir (Harmankaya, 1983: 26-28).

Pendik yerleşmesinde 1992 yılında yürütülen çalışmada ise farklı boyutlarda toplam 7 açma biriminde çalışılmıştır. Tren yolunun kuzey bölümünde yapılan 1992 yılı çalışmaları ile ikisi Neolitik Dönem'e tarihlenen üç farklı tabaka tespit edilmiştir. En üstteki Klasik Dönem'e tarihlenen dolgu, yüzey seviyesinde çanak çömlek parçaları

ile ayırt edilmiştir. Bu döneme ilişkin mimari kalıntıya rastlanmamıştır. Yüzeyin hemen altında yer alan ve Neolitik Dönem'e tarihlenen ilk tabaka birkaç yapı kalıntısı ve mezar ile temsil edilir. Yoğun biçimde tahrip olan bu tabakanın altında ise, kendi içinde '3-6 evreli' ikinci Neolitik Dönem tabakası bulunmaktadır (Pasinli vd., 1994:149).

1981 yılı çalışmasından farklı olarak, bu dönem çalışması sırasında çukur tabanlı yuvarlak planlı kulübelerin yanı sıra dörtgen planlı yapılar tespit edilmiştir. Çukur tabanlı yapılara göre daha büyük, 4-6 m. uzunluğundaki bu yapılar, Fikirtepe'den de bilinen, çukurlaştırılmış tabanlı yapıların aksine düz zemin üzerine inşa edilmiştir.

Çukur tabanlı yapıların yine dağınık biçimde konumlandırıldığı gözlenirken, yapıların aralarında işlik yerleri, ocaklar ve çöp çukurları açığa çıkarılmıştır. 1992 yılı kazısında, çukur tabanlı yapıların yapım teknikleri ile ilgili elde edilen bilgilere göre; çukurluğun en alt seviyesinde organik içerikli malzeme serildiğine işaret eden ve ince bir dolgu oluşturan yanık izleri gözlenmiştir. Birçok örnekte yanık izlerinden oluşan bu düzlemin üzerinin gri renkli sert bir sıva ile kaplandığı gözlenmiştir. Birkaç örnekte gri renkli sıvanın üzerinin, içinde kemik parçaları, küçük taşlar ve midye kabukları bulunan sarı/boz renkli toprak ile doldurulduğu, ardından orta boy taşların döşenmesiyle bir düzlem yaratıldığı anlaşılmıştır. Bu taş düzlemin yapımında, taşların arasında, gri renkli bir harcın kullanıldığından bahsedilmektedir. Söz konusu taş düzlemin üzerinin ise kimi örneklerde yaklaşık 10-15 cm. kalınlığında kerpiç dolgu ile kaplandığı, kimi örneklerde basılarak sıkıştırılmış toprakla taban düzlemi oluşturulduğu, kimi örneklerde ise bölgenin en alt jeolojik tabakasında bulunan sarı renkli toprakla sert bir şekilde sıvandığı anlaşılmıştır. Çukur kenarlarının ise orta ve büyük boy taşlarla desteklendiği dikkat çekmektedir (Pasinli vd., 1994:149-150).

Yerleşmede farklı dönemlerde ve farklı kesimlerde kazıların yapılması mimari kalıntıların nasıl bir sıradüzen içerdiğinin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Yine de Pendik 1981 ve 1992 yıllarında gerçekleştirilen kazıların ön raporları doğrultusunda, höyükte üç farklı tabakanın varlığından söz edilebilir. Buna göre en üst arkeolojik katmanda, mimari kalıntıya rastlanılmayan Bizans Dönemi yerleşmesi, höyüğün ilk tabakasını oluşturmaktadır. 1981 ve 1992 yılı çalışmalarında çanak çömlek topluluğu ve mimari gelenekteki küçük farklılaşmalar, aynı dönem içerisinde ele alınabilecek evrelerin olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra 1992 yılı çalışmalarında açığa çıkarılan tabakaların daha uzun bir zaman dilimini kapsadığı anlaşılmaktadır. Fikirtepe Kültürü'nü tanımlayan ayrımlar doğrultusunda Pendik 1981 yılı çalışmaları ile açığa çıkarılan dolguların Arkaik Fikirtepe evresi ile, 1992 yılı çalışmalarında açığa çıkarılan dolguların ise, özellikle çanak çömlek buluntuları üzerindeki gözlemler doğrultusunda Klasik Fikirtepe evresi ile benzeştiği öngörülmektedir (Özdoğan, 2007: 411-412 ; Özdoğan sözlü bilgi).

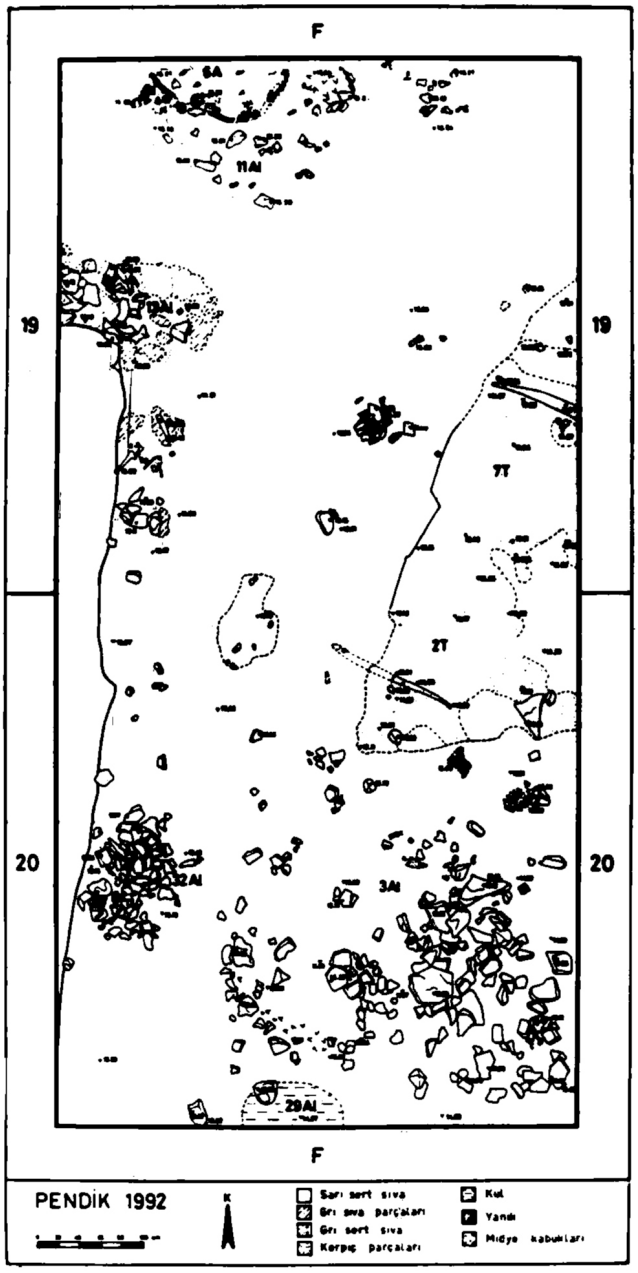

Fig.11 Pendik 1992 (Pasinli vd., 1993: çizim 1.)

Ölü Gömme

Pendik yerleşmesinde ikisi taban altı olmak üzere toplam 32 gömüt bulunmaktadır. 1981 yılı kazılarında ortaya çıkarılan taban altı gömütleri birbirinden farklı yönlere bakar durumda, *hocker* biçiminde yatırılmıştır. Bunlardan biri 1 no'lu açmada A barınağının ikinci evresinde, barınağın güney kenarındadır. Yetişkin bir bireye ait gömütte mezar hediyesi bulunmamaktadır. Diğer gömüt ise yine aynı açma biriminde, B barınağının üçüncü kullanım evresi ile ilişkilidir. Bu gömütte de mezar hediyesine rastlanmamıştır (Harmankaya, 1983: 28).

1992 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda biri kazılan alanın güney bölümünde, diğerleri ise orta kısımda olmak üzere toplam 30 adet gömüt açığa çıkarılmıştır. Bunların 19 tanesi yetişkin, 7'si çocuk bireylere aittir; 4 tanesi ise fetüs mezarıdır. Bu mezarların hiçbiri ile mimari kalıntılar arasında ilişki saptanamamıştır. Gömütlerde belirli bir yön kaygısı güdülmediği görülmektedir. Mezarların kenarlarında taş dizilerine rastlanmaktadır. Pek çok mezarda kemik ve yontmataş aletler ile çocuk mezarlarının ikisinde bulunan boncuk dizileri mezar hediyelerini oluşturmaktadır (Pasinli vd. 1994:150-151).

Fig.12 Pendik taban altı gömü (Pendik kazı arşivi)

Çanak Çömlek Topluluğu

Pendik yerleşmesi çanak çömlek buluntuları, araştırma dönemleriyle doğru orantılı olarak üç gruptan oluşmaktadır. Çanak çömlek buluntularının tanıtımında kazı dönemleriyle paralel bir yol izlenmesindeki başlıca etken, Pendik kazılarının farklı alanlarda gerçekleşmiş olmasıdır. Günümüze kadar yapılan incelemelerle farklı kazı alanlarındaki çalışmaların, birbirinden ayrı tabakaları ifade ettiği yorumu dikkate alınmıştır12.

İlk grubu, Ş.A. Kansu tarafından 1961 yılında gerçekleştirilen sondaj kazısında ortaya çıkan çanak çömlek oluşturur. Kansu 1963 yılında yayınladığı raporunda (Kansu, 1963: 661) çanak çömlek buluntularından kısaca bahsetmişse de, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bu malzeme üzerindeki detaylı çalışmalar Özdoğan tarafından gerçekleştirilmiş ve 1983 yılında yayınlanmıştır (Özdoğan, 1983: 405). 1963 sondaj buluntuları ile birlikte Arkaik Fikirtepe evresine tarihlenen 1981 yılı kazısı buluntuları, N. Özbaşaran tarafından yüksek lisans tez konusu olarak çalışılmıştır (Özbaşaran 1989). Üçüncü grubu 1992 yılı kazısı buluntuları oluşturmaktadır. Ön rapor şeklinde tanıtılan bu grup (Pasinli vd., 1994: 151), henüz detaylı biçimde çalışılmamış olsa da, M. Özdoğan, malzeme üzerindeki gözlemleri doğrultusunda, bu grubu Klasik Fikirtepe evresine tarihlemiştir (Özdoğan, 2007: 411 – 412).

[12] Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Özdoğan, 2007: 411 – 412

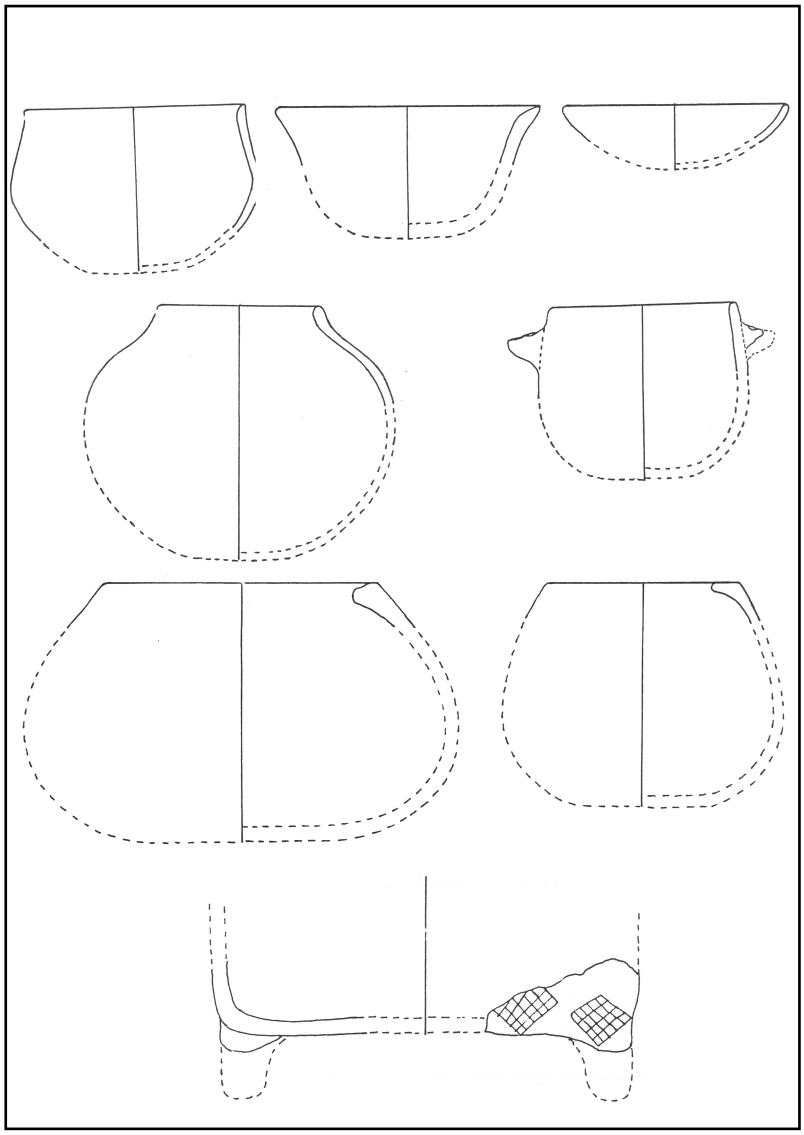

Fig.13 Pendik 1989 yılı kazısı çanak çömlek tipleri (Özbaşaran, 1989)

Pendik yerleşmesi 1961 sondaj çalışmaları malzemesi ve 1981 yılı kazı malzemesi genel olarak taşçık ve kum katkılı iyi fırınlanmış orta kabalıkta mallardan oluşmaktadır. Çok seyrek olmakla birlikte mika, deniz kabuğu ve bitkisel katkı da görülmektedir. İnce taneli kil kullanılan Pendik çanak çömleği, koyu kurşuni, kahve kurşuni, siyah ve kırmızının değişik tonlarında yüzey renklerine sahiptir. Çok yoğun olmamakla birlikte açık kırmızı, bej ve devetüyü renklerinde kaplar da görülmektedir. Kaplar genel olarak iyi açkılanmış yüzeylere sahiptir. 'Kum katkılı ve belirgin siyah astarlı' olarak tanımlanan mal grubu dışında Pendik çanak çömleğinde

astar uygulanmadığı belirtilmektedir (Özbaşaran 1989). Biçimsel olarak Pendik çanak çömleğinin hâkim tipleri; küresel gövdeli kaplar, "S" kıvrımlı ve basit kenar kıvrımlarına sahip kaseler ile daralan ağızlı çömleklerden oluşmaktadır. Köşeli kaplara tüm Fikirtepe grubunda olduğu gibi Pendik'te de rastlanmaktadır. Pendik çanak çömleğinde kulplar çok seyrek kullanılmış olsa da genel olarak ağıza yakın ve yatay şekilde konumlandırılmış tutamaklar yaygın olarak görülmektedir. Tutamaklar arasında ip delikli örneklere de rastlanır. Tekne olarak isimlendirilen sığ ve geniş kapların yanı sıra süzgeç, ayak ve kapak gibi özel işlevleri olan parçalar da Pendik çanak çömleği içinde dikkat çekmektedir. Bezeme, Pendik çanak çömleğinde genel olarak köşeli kaplarda uygulanan çizi bezeme şeklindedir. Bunlar genelde geometrik desenler, paralel çizgiler, basit bantlar, içi yine çizi bezeklerle doldurulmuş üçgen veya dörtgen motiflerden oluşmakla birlikte, kimi örneklerde daha derin kazıma bezeklerin içleri beyaz bir macun ile doldurulmuştur (Özdoğan, 1983: 405; Özbaşaran, 1989: 13-15, 124-125).

Pendik 1992 yılı kazısında ortaya çıkarılan çanak çömlek buluntuları ayrıntılı olarak çalışılmamıştır. Sınırlı bilgi veren kazı raporunda, Pendik çanak çömleğinin daha önceki çalışmalardan bilinen özellikleri dışında bir adet boya bezemeli parçadan söz edilmektedir (Pasinli vd., 1994: 151).

Buluntu Topluluğu

Pendik kazısı buluntuları genel anlamda Fikirtepe yerleşmesi ile büyük benzerlik gösterir. Buluntu topluluğu içerisinde kapsamlı olarak çalışılan tek grubu çanak çömlek oluşturur. Bu tezin konusu ile doğrudan bağlantılı olması nedeni ile çanak çömleğe burada daha fazla yer verilecek ve konu, karşılaştırma bölümünde diğer Fikirtepe Kültürü yerleşmeleri ile benzerlikler ve farklılıklar bakımından tekrar ele alınacaktır.

Pendik kazıları içerisinde 1981 çalışmalarında bulunan bir adet kabaca biçimlendirilmiş hayvan figürini (Harmankaya, 1983: 29) dışında tüm pişmiş toprak buluntular 1992 kazılarına aittir. Yine hayvan figürini parçaları ile bir adet baskı mühür, sapan taneleri ve ağırlıkların yanı sıra ortaya çıkarılan bir kadın figürini bulunmaktadır (Pasinli vd., 1994: 152).

Fig.14 Pendik kadın figürini (Özdoğan, 2007b: fig.7)

Pendik yerleşmesinde gerek yüzeyde gerekse kazılarda bulunan kemik aletler, Fikirtepe'ye oranla oldukça yoğundur. Pendik'te sadece Kansu sondajlarında bulunan 36 adet kemik alet, Fikirtepe'de toplam üç kazı sezonunda bulunan 147 kemik alet ile kıyaslandığında, gerek sayı gerekse çeşit olarak geniş bir örnekleme sunmaktadır. Kansu sondaj buluntuları arasında kaşıklar, mablaklar, bir adet olta kancası ve bir adet kolye ucu dikkat çekmektedir (Özdoğan, 1983: 409). 1981 ve 1992 yıllarında gerçekleştirilen kazılarda da bol miktarda kemik alet bulunmuştur. Mablaklar, bızlar, keskiler, düzelticiler ve açkı aletlerinin yanı sıra 1992 çalışmalarında Kansu'nun sondaj buluntuları içerisinde de bulunan olta kancası ve kaşıkların çeşitli örnekleri ortaya çıkarılmıştır (Harmankaya, 1983: 29; Pasinli vd. 1994: 151).

Pendik yerleşmesinde bulunan sürtme taş buluntular gerek sayı gerekse çeşit bakımından geniş bir örnekleme sunmamaktadır. Taş buluntular, yerel hammaddeden yapılan öğütme taşları, ezgi ve vurgu taşları, yongalanmış kurslar, yassı baltalar ve açkı taşlarından oluşmaktadır. Bu grup arasında dikkat çeken buluntular ise balıkçılıkta kullanıldığı düşünülen ağırlıklardır (Pasinli vd., 1994: 151).

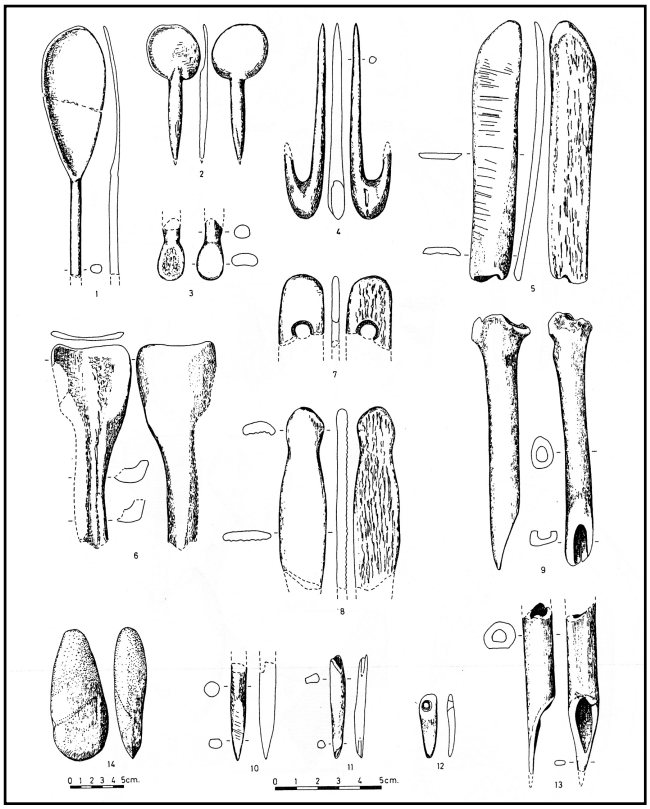

Fig.15 Pendik kemik aletler (Özdoğan, 1983: abb.6).

Yontmataş Buluntular

Pendik Höyüğü yontmataş buluntuları, Fikirtepe ile doğrudan benzerlik göstermektedir. Bölgede yüzey araştırmaları ile bilinen Epi-Paleolitik/ Mezolitik yontmataş alet geleneğinin devamı niteliğindeki alet çantasında (Gatsov – Özdoğan, 1994) yonga ve dilgi aletlerin sayısı hemen hemen eşittir. Pendik'te aralıklarla yapılan yüzey toplamaları ve Ş. A. Kansu'nun 1961 yılı sondaj kazısından elde edilen yontmataş buluntu topluluğu detaylı olarak çalışılmıştır.

Yonga ve dilgi çekirdeklerinin her ikisi de bol miktardadır. Çekirdekler içinde en sık görülen tipler kurs biçimli yonga çekirdekler ve piramit biçimli dilgi çekirdekleridir.

İncelenen yontmataş buluntular arasında artık malzemeye oranla aletlerin oranı oldukça fazladır. Yonga aletlerin içerisinde hâkim olan alet türleri sarp kenar düzeltili

kurs biçimli kazıyıcı ve ön kazıyıcılardır. Ayrıca yuvarlak kazıyıcılar, deliciler ve yan kazıyıcılar diğer yoğun grupları oluşturur. Genellikle paralel kenarlı ve ince dilgi aletler ile çok sayıda mikro dilgi ve dilgicik bulunmaktadır. Dilgi alet tipleri arasında; sırtlı dilgiler, deliciler, kazıyıcılar ve çentikli parçalar dikkat çekmektedir. Az sayıdaki geometrik aletler arasında genellikle dörtgen, üçgen, trapez ve aycık biçimliler öne çıkmaktadır. Pendik 1992 yılı kazılarında ortaya çıkan bir adet çakmaktaşı uç daha önceki buluntu gruplarında karşılaşılmamış olması ile dikkat çeker (Pasinli vd., 1994: 151).

Yontmataş aletlerin %95'i çakmaktaşından, geri kalanı ise obsidyenden üretilmiştir. Obsidyenlerin tümü orta şeffaflıkta ve yüksek kalitededir. Obsidyen buluntular arasında çekirdeklerin varlığı, obsidyen aletlerin yerleşmede yongalandığına işaret etmektedir. Yüzey buluntuları arasındaki obsidyenler Fikirtepe kazılarında bulunan obsidyen buluntulara oranla oldukça fazladır (Özdoğan, 1983: 409).

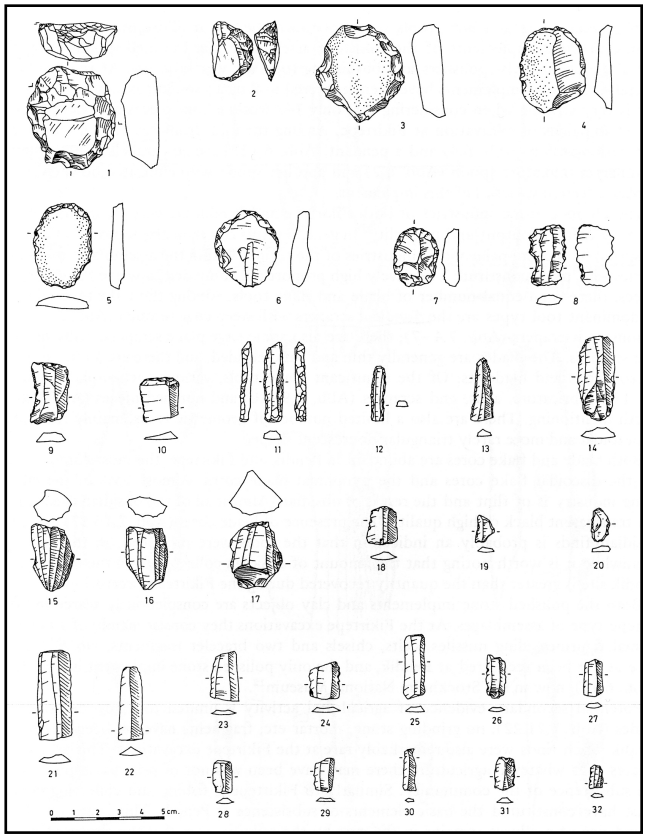

Fig.16 Pendik yontmataş alet buluntuları (Özdoğan, 1983: abb.7).

2.3.3. Ilıpınar

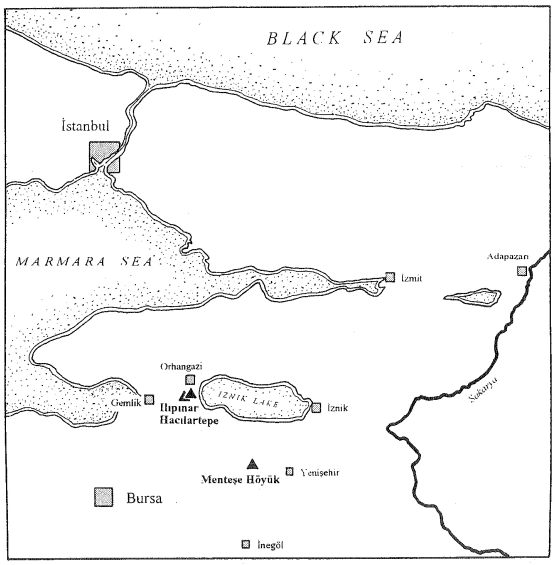

Fig.17 Roodenberg, 2001

Konumu

Ilıpınar yerleşmesi, İznik Gölü havzasında, gölün 2 km. kadar batısında, Orhangazi ilçesinin 1,5 km. güneyinde bulunmaktadır (Roodenberg, 1995: 1). Deniz seviyesinden 100 m. yüksekte olan Ilıpınar, 2,5 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Höyüğün batı kısmı ovadan 3 m., doğu kısmı ise 10 m. yüksektedir ve höyük dolgusunun en kalınlaştığı yer 7,4 m. ile batı kısımdır.

Ilıpınar yerleşmesi İznik Gölü'ne yakın konumlanmıştır. Kuzey - güney yönlü uzanan İznik Gölü 32 km. uzunluğunda ve 10 km. genişliğindedir. Gölü çevreleyen küçük dağlar kuzeyde 1200 m.'ye kadar ulaşırken, güneyde 600 - 800 m. seviyesinde (Roodenberg, 1995: 2) kalır; ancak güney kısımlar kuzeye oranla daha sarptır.

Günümüzde yerleşmeye 2 km. mesafede olan göl MÖ. 6000 dolaylarında günümüz seviyesinden daha yüksektedir ancak yerleşme hiçbir zaman göl kıyısında konumlanmamıştır. Yapılan çalışmalarla höyükteki yerleşim dönemlerinde göle uzaklığın 1 km. kadar olduğu anlaşılmaktadır (Kayan, 1995: 30). Ilıpınar yerleşimcileri için ana su kaynağı, 12 ay su taşıyan ve yerleşmeye de adını veren Ilıpınar çayıdır.

Araştırma Tarihçesi

İlk kez K. Kökten tarafından tanıtılan Ilıpınar Höyük (Kökten, 1951: 210), 1950'lerin ardından birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bölgede yüzey

araştırmaları gerçekleştiren J. Mellaart (Mellaart, 1955), D. French (French, 1967), C. Cullberg (Cullberg, 1964-65) ve M. Özdoğan'ın (Özdoğan, 1985) ardından höyük 1987 - 2002 yılları arasında Hollanda Anadolu Araştırmaları Enstitüsü adına J.J. Roodenberg başkanlığında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Mimari ve Tabakalanma

1987 - 2002 yılları arasında sürdürülen 16 kazı sezonunun ardından Ilıpınar yerleşmesinde 10 farklı mimari tabakanın varlığı tespit edilmiş ve bu kültür katları I - X arası romen rakamlarıyla isimlendirilmiştir. Bu tabakalar arasında Neolitik Dönem'e tarihlenen evreler Ilıpınar X ve IX'dur. VI - VIII. tabakalar Kalkolitik Dönem'e tarihlenirken, daha yeni tabakaların büyük bölümü çukur ya da mezar buluntuları ile tanımlanmaktadır. Bu tabakalardan ilki olan Ilıpınar I, MS. 6. yüzyılın sonlarına tarihlenen bir mezarlık tabakasıdır. Ilıpınar II olarak isimlendirilen tabaka ise çanak çömlek buluntularıyla, MS. 1-2. yüzyıla tarihlenen duvar kalıntılarıyla tanımlanmaktadır. Höyüğün farklı yerlerinde bulunan çukur ve silolarla tanımlanan Ilıpınar III, İnegöl gri malı olarak tanınan çanak çömlek buluntuları ile İlk Tunç Çağı'na tarihlenmektedir (Thissen, 1989-90: 107). 40 kadar mezarla tanımlanan Ilıpınar IV tabakası, mezarlardan ele geçen ve Kuzeybatı Anadolu için tipik olmayan, üzerleri geometrik motiflerle kaplı siyah açkılı mallar ile MÖ. 4. binyılın sonlarına tarihlendirilmektedir. Kalkolitik Dönem'in son evrelerine tarihlenen V. tabaka ise MÖ. 5400 - 5600 (uyarlanmış) yıllarına tarihlenirken (Roodenberg - Schier, 2001: fig. 1) VA ve VB olmak üzere iki evrede izlenmektedir. Kalkolitik Dönem'in son evresini temsil eden VB tabakasında, Balkan kültürlerinin etkisinin izlendiği yeni bir çanak çömlek türünün kullanılmaya başlandığı gözlenmektedir (Thissen, 2008: 91). Çanak çömlek üretimindeki bu değişikliğin yanı sıra VB evresi ile köklü bir değişim geçiren mimari gelenekte ise dörtgen planlı kerpiç duvarlı yapıların yerini dairesel planlı çukur tabanlı dal-örgü yapılar almıştır. Bu değişim, yerleşme terkedildikten sonra tarım alanlarını kullanmak amacıyla sezonluk kamplar kurulduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Roodenberg, 2001: 235). Ilıpınar VA

tabakası VI. tabakaya benzer bir yapım geleneğiyle birbirine bitişik dörtgen planlı kerpiç yapılardan oluşmaktadır. VI. tabakanın iç kısmında hemen hemen aynı planda inşa edilen bu yerleşim katı büyük bir yangın sonucu sona ermiştir. MÖ. 5600 - 5700 (uyarlanmış) yıllarına tarihlenen (Roodenberg - Schier, 2001: fig. 1) VI. tabaka, bitişik düzende yarı dairesel bir hat oluşturan 'hudut evler' ile tanımlanmaktadır. Ilıpınar yerleşmesinin ilk evrelerine tarihlenen X. ve IX. tabakaların ardından gelen Ilıpınar VII ve VIII tabakaları mimari açıdan öncülü olan evrelerden büyük farklılıklar göstermese de çamur levha yapım geleneği yerine dal-örgü tekniğiyle inşa edilmiş duvar kalıntıları ile tanımlanmaktadır (Roodenberg, 2008b: 74). VII ve VIII. tabakaların tanımlanmasında çanak çömlek üzerinde izlenen aşamalı değişimler belirleyici olmuştur.

Ilıpınar yerleşmesinde MÖ. 6000 - 5900 (uyarlanmış) yıllarına tarihlenen ve Fikirtepe Kültürü içinde tanımlanan X ve IX. tabakalar beş farklı mimari plan kalıntısıyla ortaya çıkmıştır (Roodenberg, 2008a: 2). Bu evrelerden ilki olan Plan I, yanık bir tabakadan arta kalan izler ve dağınık buluntular şeklinde görülmektedir. Doğal bir drenaj sisteminin kestiği bu alanda bulunan dağınık bir ocak kalıntısı ile çakıl taşlarından oluşturulmuş bir platformun yanı sıra, yassı balta, kemik, boynuz ve yontmataş aletler ile çok sayıda hayvan kemiği ve çanak çömlek parçası gibi buluntular ele geçmiştir. Plan II olarak isimlendirilen X. tabakanın 2. evresinde ise Ilıpınar yerleşimcilerinin ilk yapı kalıntıları bulunmaktadır (Roodenberg, 2008a: 2). Çamur levhalardan yapılmış duvarlarıyla gözlenen dörtgen planlı bu yapılar, bu evrede doldurulan

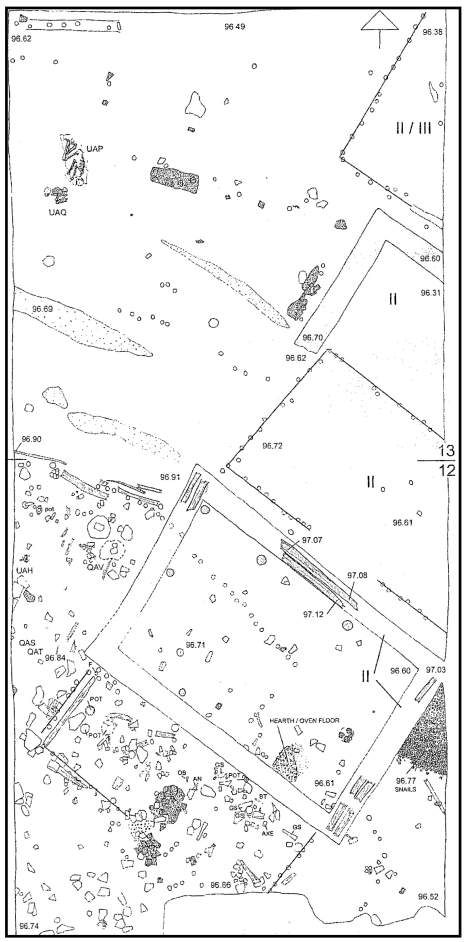

Fig.18 Ilıpınar X. tabaka yerleşim planı II (Roodenberg, 2008a: fig. 3)

drenaj hendeğinin üzerine inşa edilmiştir. Çamur levha tekniğinin yanı sıra kazık delikli mimari geleneğin de bu evre ile başladığı düşünülmektedir (Roodenberg, 2008a: 4).

Plan III olarak isimlendirilen ve Ilıpınar X tabakasının son evresine tarihlenen yapı kalıntıları, kazık delikli mimarinin en iyi ayırd edildiği örneklerden birini sunmaktadır. 'Yanmış evler' olarak isimlendirilen bu kalıntılar, yerleşmede meydana gelen bir yangın sonucu tüm ev içi dolguları ile birlikte korunagelmiştir.

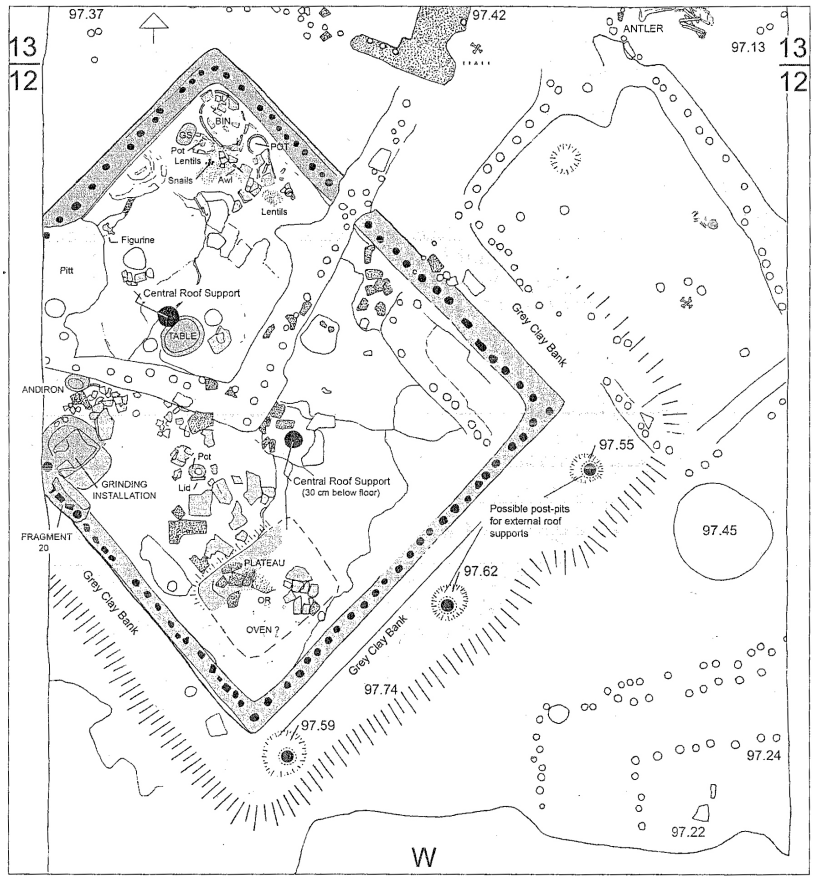

Fig.19 Ilıpınar X. tabaka III. yerleşim planı (Coockson, 2008: fig. 1).

Ilıpınar IX. tabakanın ilk evresini oluşturan IV. yerleşim katı iyi korunmuş ahşap kalıntılarıyla karakterize olmaktadır. Kazık delikli üç adet yapı kalıntısı ile izlenen

plan IV'te (Roodenberg, 2008a: 8) değişik kesimlerde ahşabın yapı malzemesi olarak bolca kullanıldığı gözlenmektedir.

Fig.20 Ilıpınar IX. tabaka yerleşim planı IV (Roodenberg, 2008a: fig.5).

V. yerleşim katı olarak isimlendirilen IX.tabakanın son evresi iki yapı kalıntısıyla takip edilmiştir. II. yerleşim planındaki yapılara benzer biçimde çamur levha tekniği ile inşa edilen plan V. evlerinden biri Ilıpınar yerleşmesinde inşa edilen ve çamur levha tekniği kullanılmış son yapıdır (Roodenberg, 2008a: 8-9). Bu evrenin ardından VI. tabakaya kadar kazık delikli mimari geleneğinin devam ettiği anlaşılmıştır.

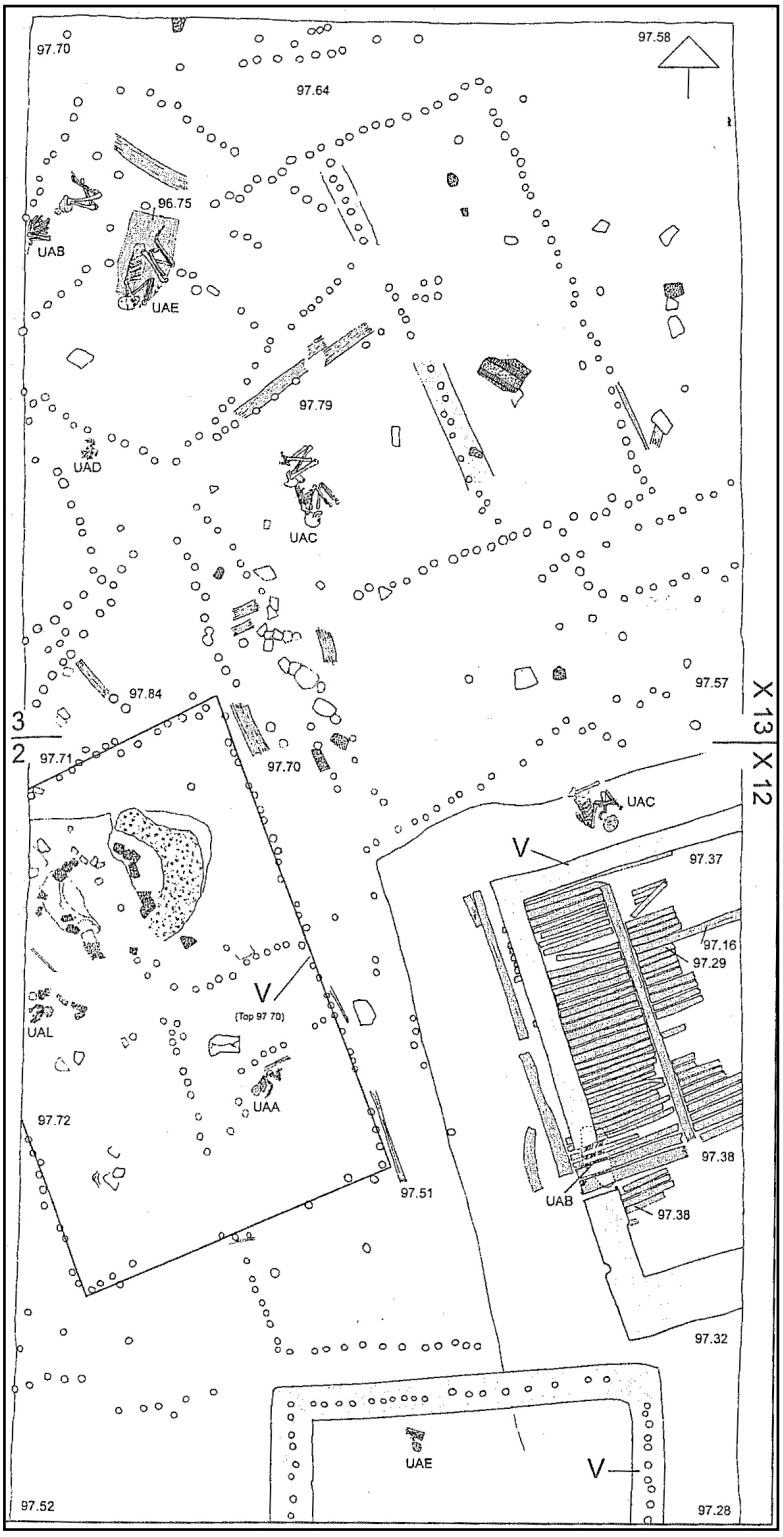

Fig.21 Ilıpınar tabaka IX yerleşim planı V (Roodenberg, 2008a: fig.5)

Ölü Gömme

Ilıpınar Neolitik Dönem tabakalarında 48 bireye ait mezar açığa çıkarılmıştır. Bu 48 mezara ait gömülerin 31 tanesi bebek veya çocuklara aittir ve büyük bölümü yeni doğmuş bebeklerin gömüldüğü mezarlardır. 12'si kadın olmak üzere toplam 17 yetişkin mezarında gömütler istisnasız *hocker* pozisyonunda ve genellikle sağ taraflarına yatırılmış şekilde gömülmüştür. Yetişkin mezarlarında dikkat çeken sağ yana yatırma ve güney-kuzey doğrultulu gömü şekline karşın, bebek ve çocuk mezarlarında böyle bir standartlaşmadan söz etmek güçtür. Sağ veya sol yana yatırıldığı gibi sırtüstü yatmış gömülerin olduğu çocuk ve bebek mezarlarında, gömü doğrultuları da değişiklik gösterebilmektedir.

Tüm mezarların tek bir gömü için kullanıldığı Ilıpınar yerleşmesinde, ikincil gömüye işaret eden hiçbir örneğe rastlanmamıştır. Fikirtepe Kültürü'ne ait tüm yerleşmelerde olduğu gibi Ilıpınar'da da mezar hediyesi geleneği çok basittir ve nadiren görülür. Mezar buluntuları içinde dikkat çeken tek unsur, gömülerin yanında bulunan işlenmemiş hayvan kemikleridir. Ilıpınar'da statü farklılıklarına işaret edebilecek tek mezar buluntusu türü, gömütlerin altına yerleştirilen ahşap sekilerdir. Kimi mezarlarda gözlenen bu özellik, bireyin sosyal statüsüyle ilişkilendirilebilir.

Ilıpınar insan kalıntıları üzerine gerçekleştirilen antropolojik incelemelerde, ileri düzey eklem rahatsızlıkları ve kansızlık gibi hastalıklara işaret eden izlere rastlanmıştır. Bunun dışında dişlerde gözlenen yoğun aşınmalar, beslenme sisteminin tahıl tüketimi ağırlıklı gerçekleştiğini göstermektedir (Alparslan Roodenberg S., 2008).

Çanak Çömlek Topluluğu

Ilıpınar yerleşmesinin Fikirtepe Kültür grubu içinde değerlendirilen X ve IX.tabaka çanak çömlek buluntuları ağırlıklı olarak kum katkılı mallardan oluşur (A. Van As -

H. Wijnen, 1995: 94). Kum katkılıların yanı sıra gözlenen az sayıda kalsit ve saman katkılı grupları da mevcuttur. Genellikle alacalı yüzey renklerine sahip Ilıpınar X çanak çömleği gri, krem ve kahverenginin değişik tonlarında yüzey renklerine sahiptir. Kum katkılı mallar arasında kimi örneklerde minik kireçtaşı parçalarının da katkı maddesi olarak eklendiği dikkat çekmektedir. Biçimsel olarak kapalı formlar, açık formlar ve özel formlar şeklinde üç ana gruba ayrılan X. tabaka çanak çömleği Fikirtepe Kültürü için tipik bir çeşitlilik sunmaktadır.

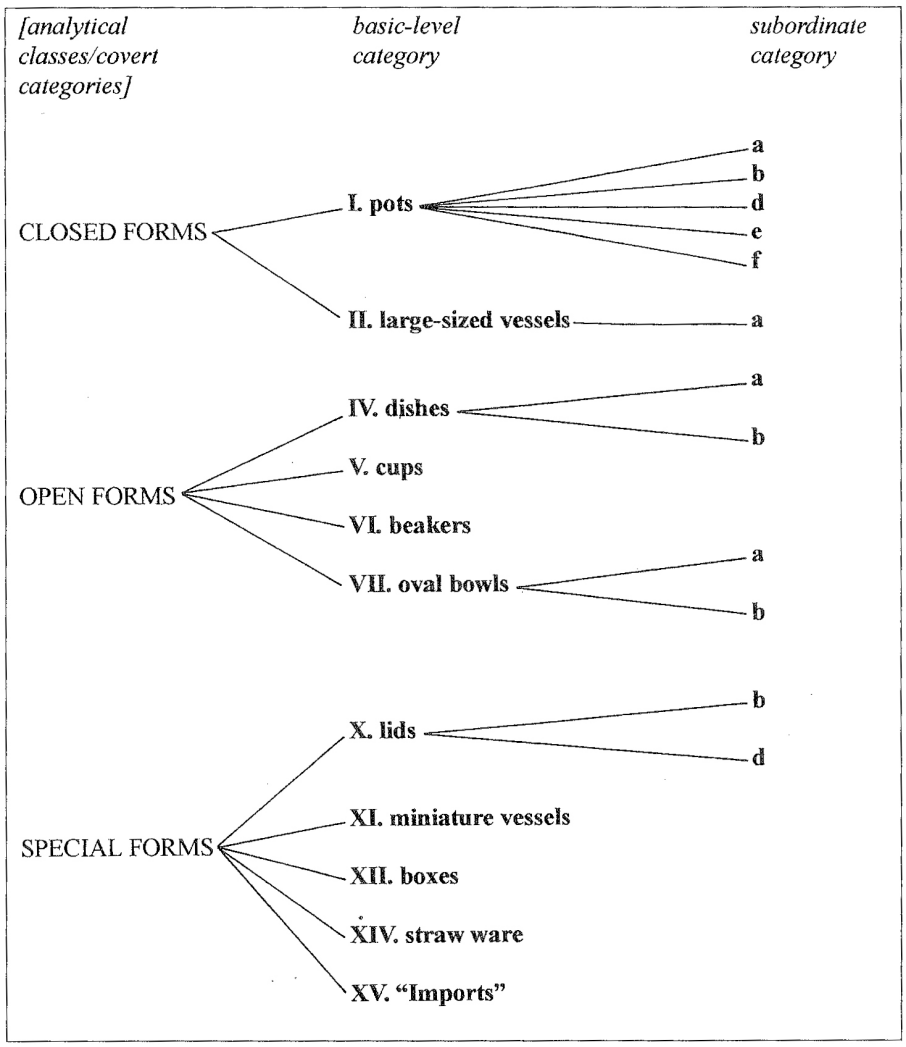

Fig.22 Ilıpınar X. tabaka çanak çömlek biçimleri (Thissen, 2001: fig.3).

Hafif boyunlu ve boyunsuz, daralan ağızlı çömleklerin baskın olduğu Ilıpınar X. tabakada, kaseler 'S' kıvrımlı veya hafif küresel formlu şekillendirilmiştir. İp delikli kulp ve tutamak geleneği tüm Fikirtepe Kültürü buluntu yerlerinde olduğu gibi Ilıpınar X. tabaka için de yaygındır. Aycık biçimli tutamaklar, tüp tutamaklar ve ip delikli yassı tutamaklar şeklinde biçimlendirilmiş bu tür ip delikli eklentiler, genellikle kapların karın kısımlarına yakın konumlandırılmıştır. Bu evrede çok yoğun olmamakla birlikte köşeli kaplar dışında mutfak kaplarında da çizi bezeme uygulamaları görülmektedir.

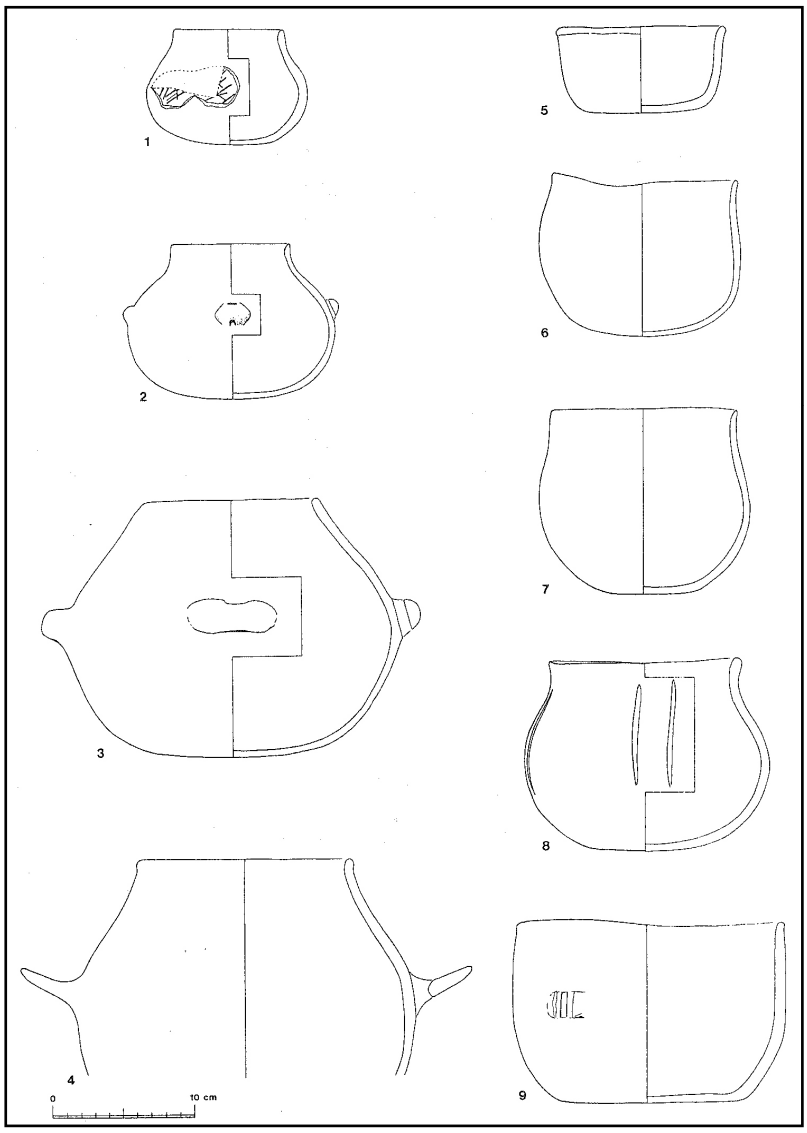

Fig.23 Ilıpınar X. tabaka kap biçimleri (Thissen, 1995: fig. 1)

Ilıpınar Neolitik Dönem çanak çömlek buluntuları içinde ikinci evreyi yansıtan IX. tabaka malzemesi tümüyle mineral katkılı mallardan oluşmaktadır. X. tabakada küçük bir grubu oluşturan saman katkılı mallar IX. tabaka ile ortadan kalkmıştır. IX. tabaka ile ortaya çıkan bir diğer değişiklik yüzey renklerinin koyulaşmasıdır. Fikirtepe Kültürü'nün ileri aşamalarında daha çok tercih edilmeye başlanan koyu renkli mallar, Ilıpınar'da koyu kahve, koyu gri ve siyaha yakın koyu yüzlü örneklerle karşımıza çıkar. Bu evre ile biçimsel anlamda da kimi değişiklikler gözlenmeye başlanmıştır. X. tabakada yoğun olan daralan ağızlı çömlek formları, IX. tabaka ile yerini küresel gövdelilere bırakmaktadır. Kase tiplerinde X. tabakaya benzer şekilde 'S' kıvrımlılar ve hafif küresel gövdeliler beraber görülmektedir. X. tabakada olduğu gibi köşeli kaplar, kapaklar ve minyatür kaplar gibi özel formlar IX. tabakada da devam ederken, ayaklı ve dibi delikli kevgir benzeri yeni bir kap türü bu evre ile karşımıza çıkmaktadır.

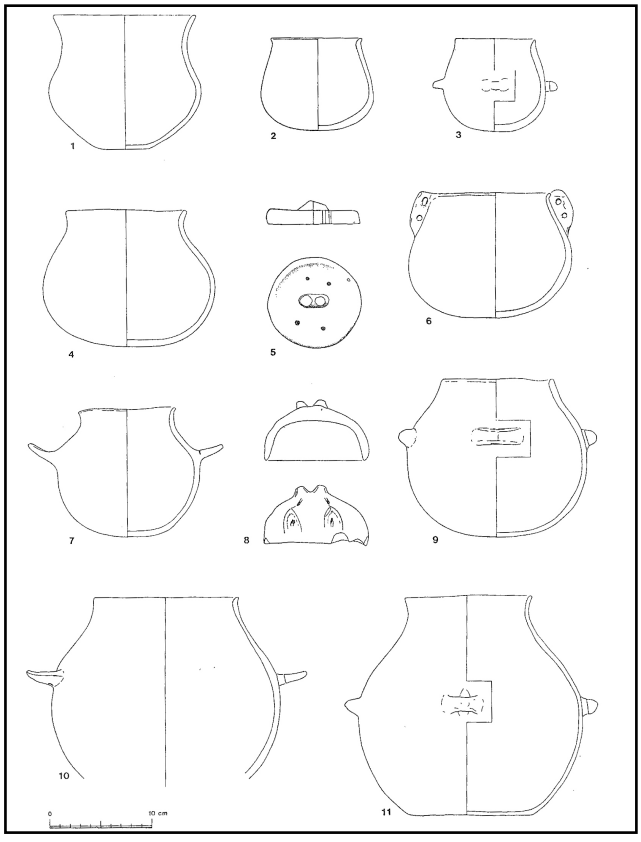

Fig.24 Ilıpınar IX. tabaka kap biçimleri (Thissen, 1995: fig. 2)

Buluntu Topluluğu

Ilıpınar yerleşmesi küçük buluntularının kemik aletler dışında kalan kısmı konu başlıkları şeklinde yayınlanmamıştır. Ancak mimari ile ilgili yayınların kimi bölümlerinden bildiğimiz kadarıyla, X. tabaka III. yerleşim planında görülen 'yanık ev'de hayvan figürini, kil tıkaçlar, taş boncuklar ve boynuzdan bir sap ile kompozit biçimde kullanılmış yassı balta gibi bazı kalıntılardan bahsedilmektedir (Roodenberg, 2008a, fig.13).

Ilıpınar X ve IX. tabaka küçük buluntularının çalışılmış tek grubu olan kemik aletler, diğer buluntu türlerinde olduğu gibi Fikirtepe Kültürü ile büyük paralellik içindedir. Kemik alet buluntuları içinde en kalabalık grubu bızlar oluşturmaktadır. Bızların ardından spatüller, mablaklar ve kaşıklar diğer kalabalık gruplardır. Özellikle spatül ve kaşıkların üzerinde bezeme izlerine rastlanırken, delikli dişler gibi takı objesi olarak üretilmiş parçalar da mevcuttur. Bu buluntuların yanı sıra iğne ve olta kancası gibi Fikirtepe Kültürü için karakteristik sayılabilecek aletler de Ilıpınar IX ve X. tabaka buluntuları arasında dikkat çekmektedir.

Yontmataş Buluntular

Ilıpınar IX. ve X. tabakada bulunan yontmataş aletlerin % 95'i çakmaktaşından imal edilirken yalnızca % 5'i obsidyendir (Gatsov, 2001: 280). 49 farklı tür çakmaktaşının hammadde olarak kullanıldığı tabakalarda ele geçen obsidyenlerin ise Çankırı ve Orta Anadolu (Çiftlik) olmak üzere iki farklı kaynaktan geldiği anlaşılmıştır (Bigazzi v.d., 1995: 143). Ilıpınar yerleşmesinde Neolitik Dönem'i temsil eden X ve IX. tabakalarda bulunan çakmaktaşı, tüm Ilıpınar yontmataş buluntularının % 50'sini oluşturmaktadır. Az sayıda çekirdek parçasının bulunduğu Ilıpınar X ve IX. tabakalarda, ele geçen çekirdeklerin hemen hemen tümü mermi biçimli dilgi çekirdeğidir. Az sayıda yonga çekirdeğinin de bulunduğu tabakalardan ele geçen

yontmataş kalıntılarının büyük bölümü alet veya düzeltilmiş parçalardan oluşurken artık parçaların oranı oldukça azdır (Gatsov, 2008: 229).

Ilıpınar Neolitik Dönem tabakalarında en baskın alet grubunu ön kazıyıcılar oluşturmaktadır. Deliciler, çentikli aletler, düzeltilmiş dilgiler ve yongalar ise diğer alet türleridir. Bu alet türlerinin dışında kullanım izleri üzerindeki analizler sonucu düzeltilmemiş dilgilerin de alet olarak kullanıldığı gözlenmiştir. Kullanım izleri üzerindeki bu araştırmalar, Ilıpınar X ve IX. tabaka yerleşimcilerinin yontmataş aletlerin % 30 gibi büyük bir bölümünü deri tabaklama işlerinde kullandıklarını göstermektedir (Gurova, 2008: 278). Deri tabaklama dışında, orak bıçakları ve kasaplık aletleri gibi kullanımlara da rastlanmıştır. Dilgiler genellikle sapsız ya da basit saplarla kompozit biçimde ve kamış, saz, ahşap, sebze türü bitkiler; deri, kemik, deniz kabuklusu, tahıl gibi maddeler üzerinde kullanıldığı anlaşılmıştır (Gurova, 2008: tablo 8).

Ilıpınar X ve IX. tabaka yontmataş buluntuları üzerindeki tipolojik çalışmalar ve bölgesel karşılaştırmalar, Ilıpınar'ın, Marmara Bölgesi'nin Karadeniz Kıyı kesiminden bilinen ve Ağaçlı grubu olarak isimlendirilen Epi-Paleolitik gelenekli yontmataş endüstrisi ile büyük benzerlik taşıdığını ortaya koymuştur.

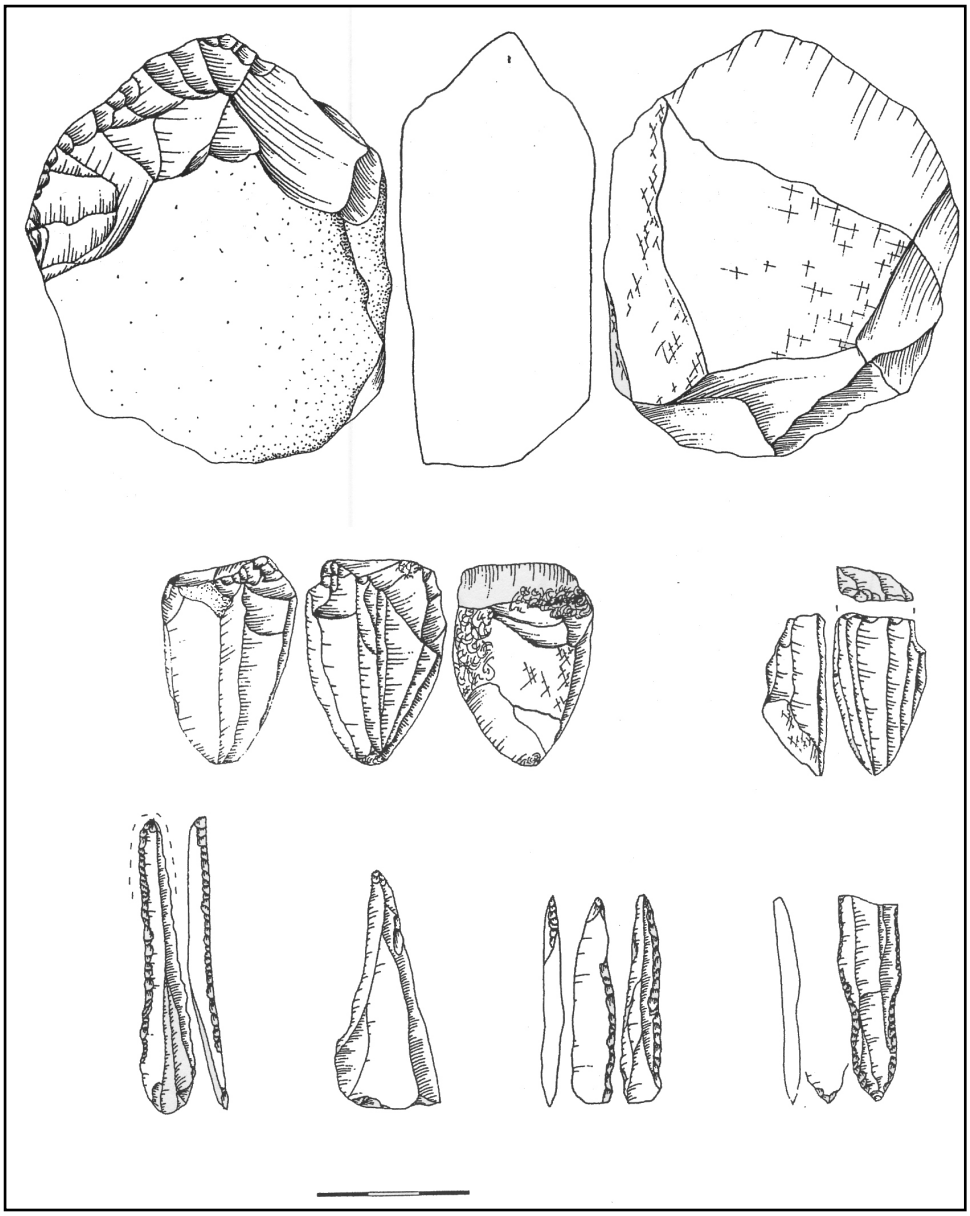

Fig.25 Ilıpınar X - IX. tabaka yontmataş alet örnekleri (Gatsov, 2008: fig. 2-6-14'ten düzenlenmiştir).

Organik Kalıntılar

Ilıpınar X ve IX. tabakalarda bulunan bitki kalıntıları, Ilıpınar'ın bu ilk yerleşimcilerinin büyük ölçüde tarıma dayalı bir beslenme düzeni içinde olduklarını göstermektedir. Tarıma alınmış türler arasında tahıl ve baklagillerin çeşitli örnekleri mevcuttur. Tahıl kalıntıları arasında altı sıralı arpanın diğer türlere oranla tercih

edildiği gözlenmektedir. Kabuklu ve kabuksuz bu arpa türlerinin yanı sıra buğday (emmer, einkorn, drum), yulaf ve burçak diğer tahıl kalıntılarını oluşturmaktadır. Baklagiller arasında ise bakla ve mercimek öne çıkan tarımsal ürünlerdir. Tahıl ve baklagil üretimi ile birlikte meyve toplayıcılığı da bu iki evre sürecinde önemli ölçüde devam etmektedir. Bilhassa incirin öne çıktığı meyve türleri içinde fıstık, böğürtlen, meşe palamudu ve üzüm tohumlarına rastlanmıştır (Cappers, 2008).

Hayvan Kalıntıları

Ilıpınar hayvan kalıntıları üzerine yapılan incelemelerde evcil veya vahşi birçok memeliye ait kemik parçaları ele geçmiştir. Vahşi memeliler arasında en yoğun karşılaşılan grup geyiklerdir. Farklı türlerin bulunduğu geyiklerin dışında yaban domuzu, kurt, tilki, kahverengi ayı, vahşi kedi, leopar, kunduz ve bizon gibi vahşi hayvanlara ait kalıntılar da gözlenmiştir. Ilıpınar X. ve IX. tabakalarda, memeli türlerinin yanı sıra, yoğun olmamakla beraber kuş kalıntılarına ve beslenme sisteminde büyük rolü olduğu düşünülen deniz kabuklularına ait kalıntılara da rastlanmıştır.

Evcil memelilerde ise köpek dışında tüm türler, beslenme amaçlı yetiştirilmiş koyun, keçi, sığır ve domuz gibi türlerdir. Ilıpınar Neolitik Dönem tabakalarında büyük ve küçükbaş geviş getiren türlerin dağılımında çarpıcı farklılıklar dikkat çekmektedir. Yerleşimin ilk katını oluşturan X. tabakada geviş getiren memelilerin % 80‘ini koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Sığır yetiştiriciliğinin zayıf olarak gözlendiği bu evrede evcil domuz ise oldukça enderdir. IX. tabakada besin ekonomisinin tümüyle değiştiği söylenebilir. Domuz, koyun, keçi ve sığır yetiştiriciliği arasındaki farka baktığımızda X. tabakada baskın olan koyun - keçi yetiştiriciliği oldukça azalmış ve baskın grup X. tabakada nadiren görülen domuz besiciliği olmuştur. X. tabakada ender gözlenen sığır yetiştiriciliği de koyun ve keçinin önüne geçmiştir.

2.3.4. Menteşe

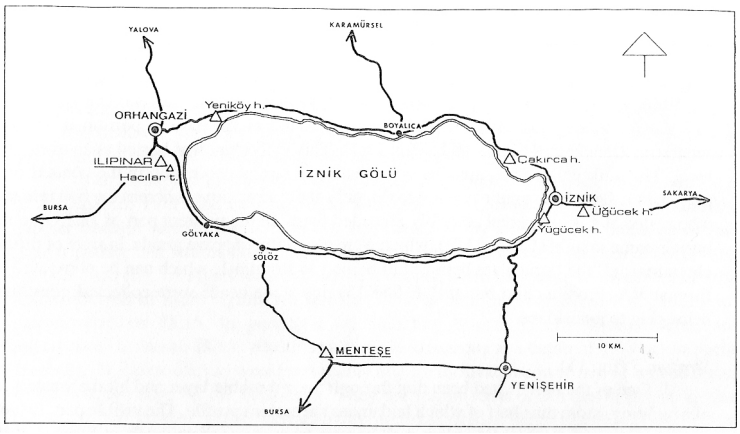

Fig.26 Roodenberg, 1999: fig.1

Konumu

Bursa ili, İznik ilçesi sınırları içerisinde yer alan Menteşe Höyük, İznik Gölü'nden 600 m yüksekliğindeki bir dağ sırasıyla ayrılan Yenişehir Ovası'nın içinde bulunmaktadır (Roodenberg- Alpaslan Roodenberg, 2007:397). Eski bir göl yatağının hemen yakınında, günümüz ova seviyesinden 4 m yükseklikte olan höyük, 150 m çapında bir alanı kaplamaktadır.

Araştırma Tarihçesi

1950'li yıllardan itibaren bölgede yapılan yüzey araştırmalarından bilinen Menteşe Höyük, 1995 yılında bölgede ve Ilıpınar Höyüğünde, Hollanda Araştırma Enstitüsü (İstanbul) adına çalışmalar yapan J. Roodenberg ve İznik Müzesi ortak projesi olarak kazılmaya başlanmıştır. 2000 yılına kadar devam eden kazı çalışmalarında, höyükte, Son Neolitik Dönem'den İlk Kalkolitik Dönem'e kadar uzanan bir tabakalanma tespit edilmiş, höyüğün Bizans dönemine kadar aralıklı olarak iskan edildiği görülmüştür (Roodenberg, 1999: 21).

Mimari ve Tabakalanma

Menteşe Höyük'te Ilıpınar kazı ekibi tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sırasında MÖ 7. binyılın ortalarından, MÖ 6. binyılın ortalarına kadar uzanan bir sürece tarihlenen tabakalar tespit edilmiştir. Yerleşim, Ilıpınar Höyüğü'den yaklaşık olarak 500 yıl önceye tarihlenmekte ve İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenen VA tabakasıyla çağdaş bir dönemi yansıtan MÖ 5500'lerde sonlanmaktadır (Roodenberg- Alpaslan

Roodenberg, 2007: 397). Göreli olarak uzun bir süreci yansıtan bu höyükte sınırlı bir alanda çalışılmış ve üst tabakalarda yoğun bir tahribatın olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte konumuzla doğrudan ilişkili olarak, 'Menteşe basal' ya da 3. tabaka olarak adlandırılan en alt evresinde dar bir alanda da olsa mimari kalıntılara ulaşılmıştır (Roodenberg, 1999: 22).

3. tabaka kendi içinde üst, orta ve alt olarak adlandırılan üç evreye ayrılmaktadır. Bu ayrıma göre aşağıdaki gibi tarihlendirilmektedir (Roodenberg vd., 2003: 37).

Üst Eve	MÖ 6200
Orta Evre	?
Alt Evre	MÖ 6400

Bu tabakada bulunan tanımlı mimari kalıntılar üst evrede bulunmuştur. Daha üstte bulunan Kalkolitik Dönem tabakalarından inen mezar çukurları tarafından tahrip edilen bu tabakadaki kalıntılarda değişik inşa tekniklerinin kullanıldığı gözlenmiştir. 20-30 cm yüksekliğe kadar korunagelmiş olan duvarlarda pise ya da çamur levhaların (*mud slabs*) kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte duvarlarda dal örgü/ sepet örgü (*wickerwork*) tekniği yansıtan bazı izlere de rastlanmıştır (Roodenberg vd., 2003: 21). Yerleşmenin bu tabakasında bulunan üç adet yapı kalıntısı, yaklaşık olarak 5x5 m boyutlarında dörtgen ya da kare planlı, tek odalı yapılar niteliğindedir. Yapı içleri sarı renkli bir kil ile sıvanmıştır, ancak iç kısımlarında tanımlanabilir yapı ögeleri bulunamamıştır. Yalnızca bir evin dış duvarına bitişik olarak olasılıkla beslenme ile ilişkili bir işlik alanı bulunmuştur (Roodenberg vd., 2003: 21). Ev içi ve avlu tabanları, her zaman değil ama genelde 3-5 cm kalınlığında sarı kil bir tabakadan oluşmaktadır. Bu taban, düzgün bir yaşam yüzeyi oluşturmak amacıyla gri ve kahverengi kil karışımından oluşan bir tabakanın üzerine uygulanmıştır. Açılan alanın sınırlı olması, yapıların ancak kısmen açılabilmesine neden olmuş, aynı nedenle yerleşim düzeni de yeterince anlaşılamamıştır. Diğer taraftan bulunan yapı kalıntılarının birbirine yakın olarak inşa edildiği görülmektedir (Roodenberg vd., 2003: Fig. 3). Buradaki yapılar, ebatları

ve planları bakımından Ilıpınar'la benzerlik göstermekle beraber, Menteşe Höyük'te avlularla çevrili, tek odalı ve dörtgen planlı yapılar söz konusudur.

Fig.27 Menteşe Neolitik Dönem yapısı (Roodenberg J. - Roodenberg Arslan S., 2007: fig. 9).

Ölü Gömme

Menteşe Höyük'te Neolitik ve İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenen 20 erişkin, çocuk ve bebek iskeleti bulunmuştur. Bulunan erkek iskeletlerinin ikisi 23-40, üçü 43-70; kadınların üçü 18-34, ikisi 40-60; çocukların dördü 2-5, biri 12; bulunan bebek iskeletleri ise 0-1 yaş aralığındadır (Alparslan Roodenberg, 2001: 7).

Yerleşmede bulunan gömütlerin 10 tanesi 1. tabakadan gelmektedir, geri kalanlar ise 3. tabakaya tarihlenmiştir (Roodenberg vd., 2003:22) 3. Tabaka Neolitik Dönem'e tarihlenen alt tabakalarda bulunan mezarların büyük bir kısmı evlerin çevresindedir.

3. tabakanın üst evresinde bulunan dal örgü/sepet örgü (*wickerwork*) tekniği ile yapılmış olan evin altında, bir kadın ve bir çocuğa ait olduğu anlaşılan mezar, radyokarbon örneklerine göre yaklaşık MÖ 6100-6200'e tarihlenmiştir. Ancak ev ile mezar arasındaki ilişki tam olarak açık değildir.

Yerleşmedeki iskeletlerin tümü birincil gömüttür ve biri haricinde sağ tarafa yatırılmışlardır. 40 yaşlarında bir kadın ve 10-14 yaşları arasında bir çocuğun birlikte gömüldüğü bir mezar haricinde gömütlerin tümü tekildir. Erişkin iskeletlerinin yanında kaplar ve bazı bebek gömülerinde kolyeler bulunmuştur. Sadece bir erkek mezarında, karnın yan tarafında sivri uçlu kemik bir alet ele geçmiştir. Mezarlarda ayrıca sığır cinsi hayvanlara ait kürek kemiği, kaburga, boynuz gibi buluntular da mevcuttur. (Roodenberg vd., 2003: 22).

Fig.28 Menteşe Neolitik Dönem mezarı.

Çanak Çömlek Topluluğu

Menteşe'deki çanak çömlek topluluğu mal ve teknolojik açıdan homojen bir yapıya sahiptir, evreler arasındaki farklılıklar daha çok biçimlerde gözlenmektedir. Burada bulunan kap türleri, Menteşe ile Fikirtepe yerleşimleri arasında kuvetli benzerlikler olduğunu vurgulayacak niteliktedir.

Menteşe Höyük çanak çömleğinde hamur genellikle mineral katkılıdır. Kalsit, kuvars, kalsit ve kuvars, demir şist ve tanımlanamayan şist katkı kullanılmış ayrıca, bitkisel katkının daha az olmakla birlikte kullanıldığı anlaşılmıştır (Roodenberg vd. 2003: 29). Çanak çömleğin büyük bir kısmı açık renkli (gri-bej) ve çoğu zaman açkılı mallardan oluşmaktadır. Dış yüzeylerin tümüne uygulanan açkı, bazı kapların iç kısmına da ağzın dört cm altına kadar uygulanmıştır (Roodenberg vd., 2003:26). Menteşe çanak çömleği genellikle açık renkli yüzeylerden oluşmakla birlikte koyu gri ve siyah renkli yüzeylere de rastlanmaktadır.

Teknolojik olarak elle biçimlendirme, sucuk yöntemi gibi iki farklı yöntemin kullanıldığı kaplar, küresel gövdeli kimi zaman daralan ya da açık ağızlı ve 'S' kıvrımlı derin ya da sığ kaseler ve daralan ağızlı çömlekler çoğunluktadır (Roodenberg, 2003: Fig 12-14). Daralan ağızlı çömleklerde bazen kalınlaştırılmış dudaklara da rastlanmakta, diplerin ise düz olduğu görülmektedir. Gövde üzerinde ya da ağız kenarında dikey ya da daha ender olarak yatay delikli tüp tutamaklar, ayrıca, ip delikli aycık tutamaklar, yassı tutamaklar ve kalın- kaba dikey kulplara da rastlanmaktadır (Roodenbeg, 2003: Fig. 16).

Kaplarda bezeme olarak içi çarpraz taramalarla doldurulmuş geometrik ince çizi bezekler ile daha ender olarak derin olarak kazınmış çizgisel motiflerin uygulandığı görülmektedir. Çizi bezemeli motiflerin içi kimi zaman daha açık renkli bir madde ile doldurulmuştur (Roodenberg vd. 2003: 27). Daha az örnekle temsil edilen aplike

bezekler ve yalnızca bir kaç örnekle temsil edilen kırmızı ve beyaz boya bezekler de diğer bezeme türlerini oluşturmaktadır.

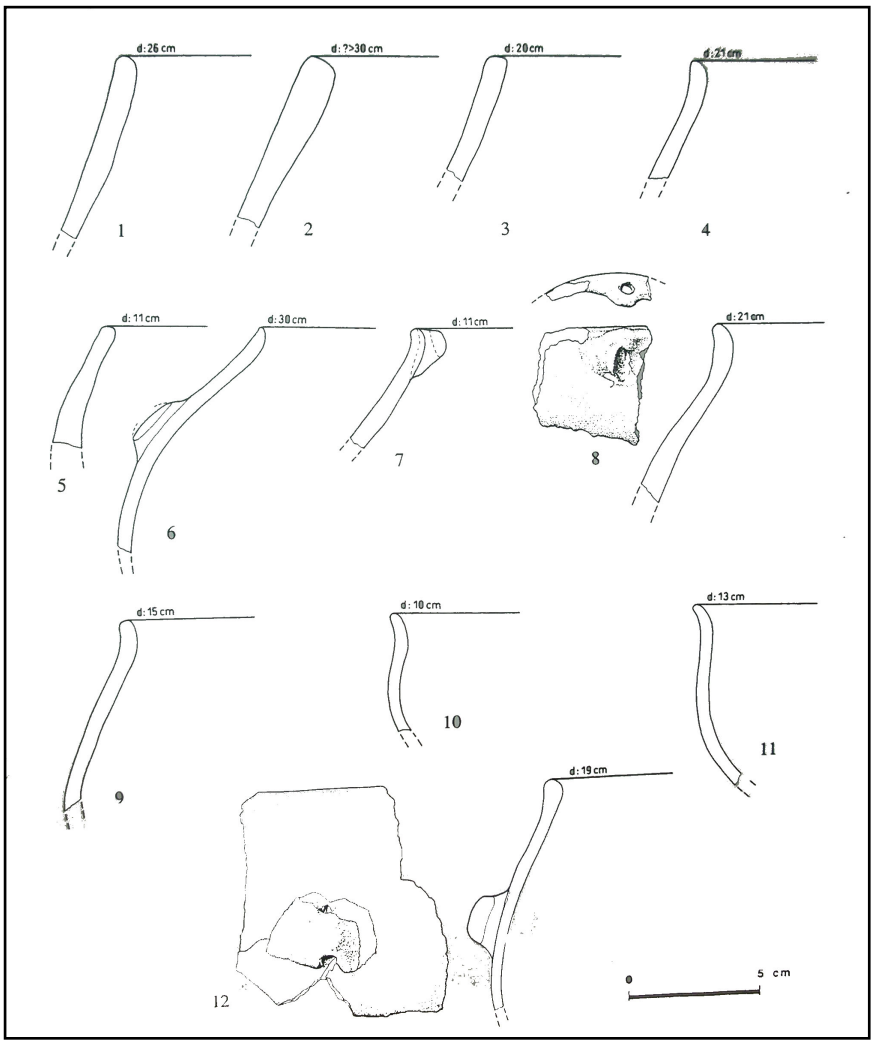

Fig.29 Menteşe Alt Evre çanak çömleği (Roodenberg vd., 2003: fig.13).

Çanak çömlekler içinde değerlendirilebilecek diğer bir buluntu türünü ise kutu olarak da adlandırılan kült kapları oluşturmaktadır. Dörtgen biçimli bu kaplar kimi zaman yine dörtgen biçimli ayaklar üzerinde yükselmektedir. Bölgedeki diğer yerleşimlerde olduğu gibi buradaki örneklerin büyük bir kısmı da ince çizilerle bezenmiştir. Menteşe Höyük'teki çanak çömlek topluluğu üzerine yapılan gözlemler, çizi bezeme,

kült kapları ve “S” kıvrımların üst tabakalara çıkıldıkça yoğunlaştığı ve belirginleştiği yönündedir (Roodenberg vd., 2003:36).

Buluntu Topluluğu

Menteşe yerleşimi buluntu topluluğu hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Buluntular ile ilgili veriler daha çok mezar hediyeleri olarak tanımlanmıştır. Bazı gömütlerle birlikte bulunan kemik aletler ve boncuk gibi buluntular bunlar arasındadır. Bunların yanı sıra 3. tabakaya ait çanak çömlek topluluğu ile birlikte delikli ya da deliksiz çanak diskler, kemik kaşık benzeri bir nesne, kilden yapılmış bir halka ve kil kaşık parçası bulunmuştur (Roodenberg vd., 2003: 34).

Yontmataş Buluntular

Menteşe Höyük yontmataş buluntuları çakmaktaşı ve daha az olarak obsidyenden oluşmaktadır. Buradaki yontmataş geleneği de diğer bölge yerleşmelerinde olduğu gibi dilgi endüstürisidir ve tek vurma düzlemli prizmatik çekirdeklerden çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra yonga üzeri aletlere de rastlanmaktadır. Yerleşmedeki başlıca alet türlerini ise sırtlı dilgiler, kazıyıcılar ve deliciler oluşturmaktadır (Gatsov, 2003: 154).

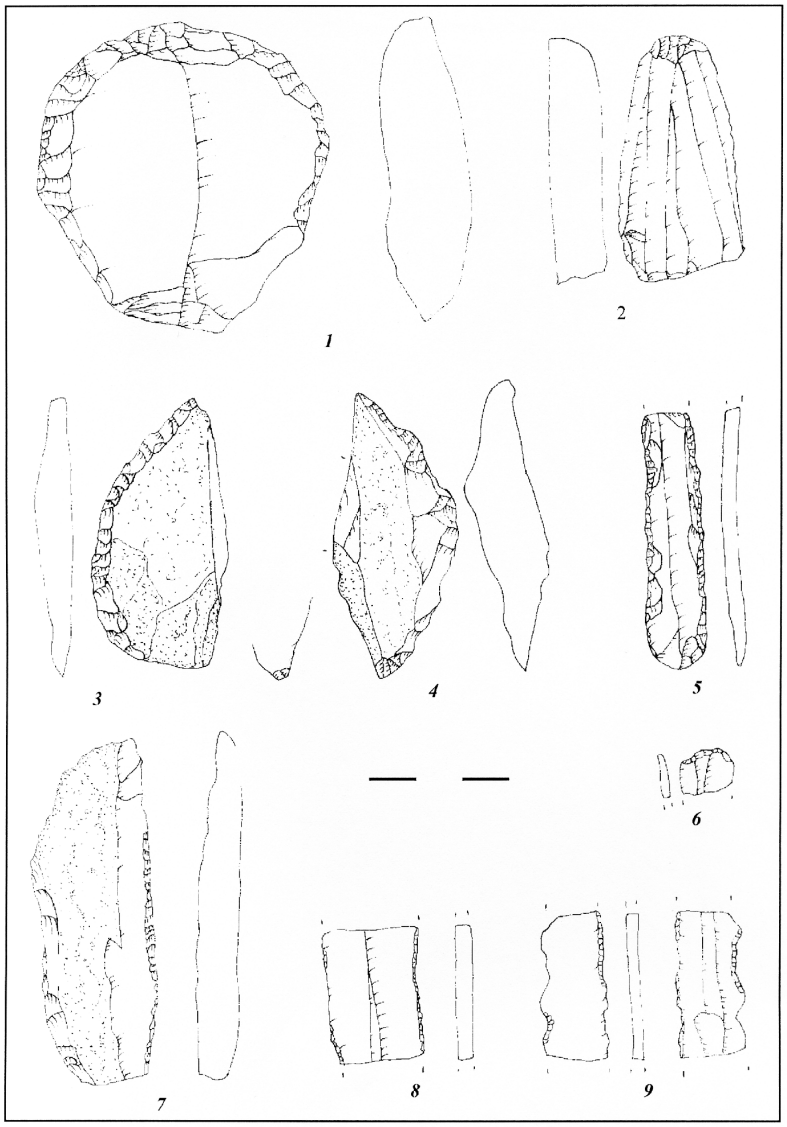

Fig.30 Menteşe yontmataş aletler (Gatsov - Nedelcheva, 2007: fig.1.6).

Hayvan Kalıntıları

Menteşe Höyük hayvan kalıntıları üzerine L. Gourichon ve D. Helmer tarafından yapılan incelemeler (2008), yerleşmede sığır, koyun, keçi az sayıda domuz ve köpekten oluşan evcil türlerin olduğunu göstermiştir. Buradaki yabani hayvan türleri ise oran olarak azdır ve kızılgeyik, alageyik, yaban domuzu, yabani at, tavşan, yabani kedi, tilki, kokarcadan oluşmaktadır. Bunların yanı sıra, çeşitli kuş türü ve kaplumbağa kemikleri bulunmuştur.

Bu çalışmanın kapsamı ile de ilişkili olarak 3. tabakanın alt evresinde tabakalarda daha çok evcil sığır besiciliğinin yapıldığı ancak üst tabakalarda evcil koyun miktarında oransal olarak bir artışın olduğu gözlenmiştir. Bu bağlamda, yerleşmede çalışan arkeozoologlar, alt evreyi Fikirtepe ile benzer bir yapıda bulmakta, 3. tabakanın üst evresinde evcil türler arasındaki oranın daha çok Ilıpınar X. ve IX. tabakalara yakın olduğunu ileri sürmektedir (Gourichon- Helmer, 2008: 435).

Marmara Denizi ve İznik Gölü dolayısıyla su ürünlerinden de yararlanma imkanı bulan Menteşe Höyük yerleşimcileri, bu tür besinlerden de faydalanmıştır (Gourichon- Helmer, 2008: 441).

2.3.5. Barçın Höyük

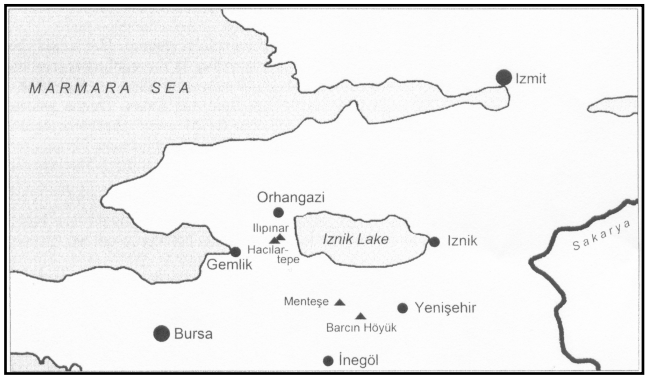

Fig 31 Roodenberg vd. 2008: fig 1

Barçın Höyük arkeoloji literatürüne ilk olarak 1960'larda D. French'in bölgede gerçekleştirdiği yüzey araştırmalarında Yenişehir II ismiyle girer (French, 1967: 55). Ardından 2005 yılında J. J. Roodenberg başkanlığında yapılan kazı çalışmalarıyla birlikte 'Barçın Höyük' olarak isimlendirilir.

Konumu

Bursa ili, Yenişehir İlçesi'nde bulunan Barçın Höyük, Yenişehir - Bursa otoyolunun hemen güneyinde, Barçın Köyü'nün 4 km kadar güneyinde yer alır. Birbirine bağlı iki farklı höyükten oluşan yerleşmede, höyüklerden büyük olanının çapı yaklaşık 120 m ve ova seviyesinden yüksekliği 4 m kadardır. Diğer höyüğün çapı ise 50 m ve ova seviyesinden 2,5 m yüksekliğindedir. Höyüklerin birbirleri ile birleştiği boğaz her iki

höyüğün merkezine yaklaşık 300 m kadardır ve bu boğazda bulunan kalıntılar, burada bir Bizans Dönemi mezarlığının varlığına işaret etmektedir (Roodenberg vd., 2008: 54).

Araştırma Tarihçesi

Barçın Höyük bölgedeki birçok diğer yerleşme gibi ilk olarak 1950'li yıllarda keşfedilmiştir. İlk olarak J. Mellaart tarafından bulununan yerleşmeye bir isim verilmemiş, bunun yerine *Site No 16* olarak isimlendirilmiştir (Mellaart, 1955). Daha sonra Cullberg tarafından ziyaret edilen höyük *Tell 7* olarak adlandırılır (Cullberg, 1964: 147-148). D. French'in 1961 yılında yaptığı yüzey toplamasının ardından, 1967 yılında Yenişehir II olarak yayınlanan yerleşme daha sonra bu isimle tescil edilir.

1980'li yılların sonlarında Hollanda Anadolu Araştırma Enstitüsü adına Dr. J. Roodenberg'in Ilıpınar Höyük kazılarına başlamasıyla birlikte bölgedeki Prehistorik Dönem araştırmaları da yeniden hız kazanır. Roodenberg, Ilıpınar kazısının ardından 'Doğu Marmara Bölgesi İlk Tarımcı Toplulukları' projesi üst başlığında Menteşe ve Barçın Höyük gibi farklı birkaç Neolitik Dönem yerleşmesinde kazılar gerçekleştirir. Bu proje kapsamında 2005 yılında Barçın Höyük kazılarını başlatan Roodenberg, 2006 yılına kadar kazılara devam eder (Gerritsen – Özbal, 2009: 457). 2007 yılından itibaren yine Hollanda Anadolu Araştırma Enstitüsü'nden Dr. Fokke Gerritsen başkanlığında kazılmaya başlanan höyükteki çalışmalara halen devam edilmektedir.

Mimari ve Tabakalanma

Barçın Höyük kazılarında bugüne kadar elde edilen verilere göre dört farklı mimari katmandan söz edilmektedir. İlk Tunç Çağı, Geç Kalkolitik ve Neolitik Dönem'e ait tabakaların bulunduğu yerleşme, Bizans Dönemi'nde ise mezarlık olarak kullanılmıştır (Gerritsen – Özbal, 2008: 24). İlk Tunç Çağı'na tarihlenen yaklaşık 1.5

m. kalınlığındaki tabakada da mimari kalıntılara rastlanmamış, yalnızca malzeme ile tanımlanabilmiştir (Roodenberg vd., 2008: 54). Geç Kalkolitik Dönem'e tarihlenen mimari kalıntılar ise birkaç küçük ocak, bir büyük fırın, eni 2 metreyi bulan bir hendek ve kerpiç duvar kalıntıları ile izlenmektedir (Gerritsen – Özbal, 2008: 24). Bir metrenin üzerindeki dolgu kalınlığı ile Barçın Höyük yerleşmesinin erken mimari katmanını oluşturan Neolitik Dönem tabakalarına ise henüz kısıtlı bu alanda ulaşılmıştır. MÖ. 6200 - 6400 (Roodenberg vd, 2008: fig. 5) aralığına tarihlenen bu tabakada, içinde birkaç bebek iskeleti bulunan dörtgen planlı ve çamur levha tekniği kullanılarak yapılmış bir yapı kalıntısı açığa çıkarılmıştır (Gerritsen - Özbal 2008: 24).

Fig.32 Barçın Neolitik Dönem mimarisi (Gerritsen – Özbal, 2010: 51)

Ölü Gömme

Barçın Höyük 2005 - 2006 yılı çalışmalarında Neolitik Dönem'e tarihlenen 3 mezardan bahsedilmektedir. 2007 - 2009 yılı çalışmalarında ise sayısı tam olarak belirtilmemekle birlikte bebek ve yetişkinlere ait birkaç mezardan söz edilirken, bunlarla ilgili detaylı çalışma henüz yayınlanmamıştır. Ancak bebek mezarlarının yapı içinde olduğu vurgulanmakta ve yine yerleşme içinde, basit çukurlara cenin pozisyonunda gömülerin yapıldığı mezarlardan söz edilmektedir (Gerritsen - Özbal 2008: 24 ; Gerritsen – Özbal, 2010: 51). 2005 - 2006 yılında kazılan M10 açmasının güneybatısında bulunan bir adet kafatasının (UB) ise genç bir yetişkine ait olduğu bildirilmektedir. Yine M10 açmasında bulunan bir diğer insan iskeletinin (UC) orta yaşlı bir kadın olduğu anlaşılmıştır. Doğu - batı yönlü yerleştirilen ve sol tarafına yatırılan bu iskeletin mezar çukuru tespit edilememiş, ancak hemen altında bulunan ocak kalıntısından yola çıkılarak mezar çukurunun bu ocağı tahrip ettiği öngörülmüştür. İskeletin altında bulunan ahşap kalıntıları, mezar çukurunun altına ahşap bir döşeme yapıldığını işaret etmektedir. Yine M10 açmasında bulunan diğer insan kalıntısı (UD) ise çok küçük birkaç kemik parçası ile tanımlanmaktadır. Bir kadına ait olduğu düşünülen bu kemik parçalarının ikincil gömü olduğu düşünülmektedir (Roodenberg vd., 2008: 57-58).

Çanak Çömlek Topluluğu

Neolitik Dönem çanak çömlek buluntuları henüz detaylı biçimde yayınlanmamış olmakla birlikte ön raporlardan anlaşıldığı kadarıyla bölgede bilinen diğer Neolitik Dönem yerleşmeleri ile büyük oranda benzeşmektedir. Fikirtepe grubunun tümünde olduğu gibi burada da mineral katkının yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Koyu kurşuni, kahverenginin açık ve koyu tonları ile kızıl kahve renginde bir hamurdan üretilen Barçın Höyük Neolitik çanak çömleğinde yüzey renkleri de hamur ile benzerlik göstermektedir. Çanak çömlek genellikle açkısız olmakla birlikte, açkılı malların hem içten hem de dıştan açkılandığı, kapalı formların ise yalnızca dıştan,

bazen de yalnızca içte ağız kısmına yakın bölümlerinin açkılandığı görülmektedir. Çanak çömleğin çoğu okside ortamda iyi fırınlanmıştır (Roodenberg vd., 2008:55-56).

Çanak çömlek topluluğu biçimsel olarak Fikirtepe grubu ile büyük benzerlik gösterirken, dışa dönük ağızlı 'S' kıvrımlı kaseler ve daralan ağızlı çömlekler ana biçim gruplarını oluşturmaktadır. Diğer yerleşmelerde olduğu gibi, Baçın Höyük'te de üzeri çizi bezemeli köşeli kaplar bulunmaktadır (Roodenberg vd., 2008: fig. 6). Fikirtepe grubundan farklı olarak bir adet beyaz boyalı kap parçasının varlığı, bu malın yerleşmeye dışarıdan geldiği yorumuna sebep olmuştur (Roodenberg vd., 2008: 58)

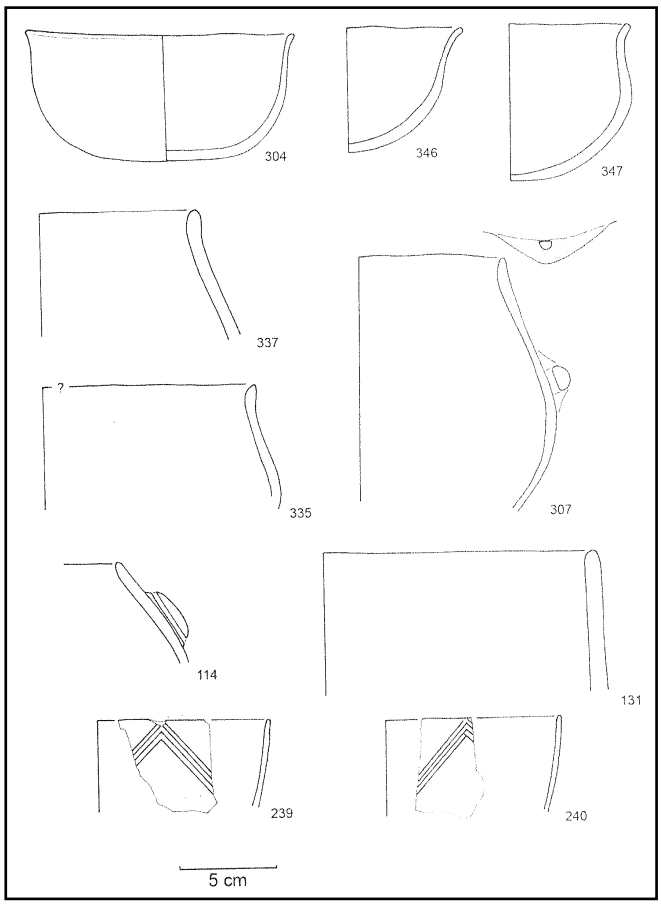

Fig.33 Barçın Höyük Neolitik çanak çömleği biçim örnekleri (Roodenberg vd., 2008: fig. 7)

2.3.6. Demircihüyük

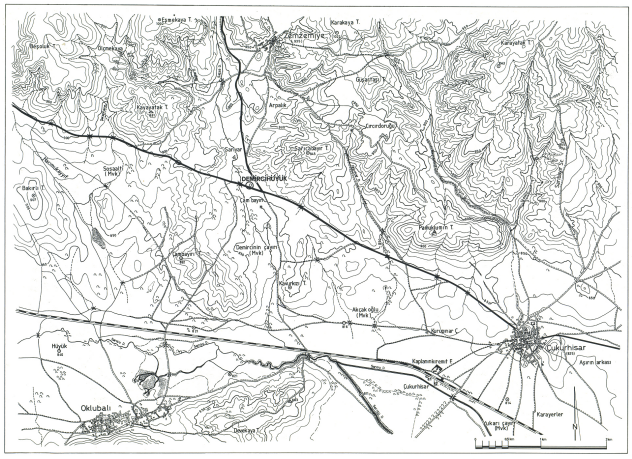

Fig.34 Korfmann, 1983: abb.10

Konumu

Eskişehir'in yaklaşık 25 km batısında bulunan Demircihüyük, Bursa ve İstanbul otoyolunun kuzeyinde, Söğüt sapağının batısında yer almaktadır. (Korfmann, 1983: 245). Doğu - batı yönünde uzanan alüvyal bir ovanın içinde yer alan höyüğün en yüksek noktasındaki dolgu kalınlığı 8,55 metredir. Ova seviyesinde höyük oluşumundan sonra gerçekleşen yükselme, taban suyunun da yükselmesine neden olmuş ve 8,55 metrelik dolgunun tamamı kazılamamıştır.

Günümüzde höyüğün 3 km güneyinden geçen Sarısu Deresi, bölgenin ana akarsuyu olan Porsuk Nehri'nin kollarından biridir ve Sarısu Deresi Eskişehir'in 10 km doğusunda Porsuk Nehri'ne bağlanmaktadır. Derenin çevresinde kuzey - güney yönünde uzanan birkaç küçük çay bulunmaktadır. Bu küçük akarsulardan Demirçay, yerleşmenin hemen batısından geçmektedir. Söz konusu küçük akarsular ile Sarısu Deresi, alüvyal birikintinin yanı sıra mıcır ve çakıl taşı taşıyarak ova seviyesinin yükselmesine sebep olmaktadırlar.

Demircihüyük'ün kuzey kesimlerinde kısmen masif ya da ince katmanlar halinde Tersiyer tarihli dolgular bulunmaktadır. Kalker içerikli bu dolgular günümüzde bölgedeki çimento endüstrisi için de hammadde kaynağı oluşturmaktadır. Kolay elde edilebilen söz konusu kalker, yerleşmenin en erken evrelerinde de savunma ve yapı malzemesi olarak sıkça kullanılmıştır (Bachmann – Weiner, 1987: 32).

Yerleşmenin güneyinde, Sarısu Ovası'nın güneyini kaplayan daha genç (Holosen) oluşumlu alüvyal birikintiler, peridotit ve serpantin masifleri yarmaktadır. Bu kayaçların içerisinde küçük ve büyük boyutlarda magnezit bulunmaktadır.

Demircihüyük'ün güneydoğusunda ise Paleozoik oluşumlu şistler (mermer ile birlikte) ve bazalt bir örtü gözlenmektedir. Yerleşmeye en yakın bazalt kaynağı kuş uçumu 12 km mesafededir (Bachmann – Weiner, 1987: 33).

Kaynak analizi çalışmaları, yerleşmede kullanılan aletlerin çoğunun çevrede bulunan kaynaklardan elde edilen hammaddeler ile üretildiğini, yakın çevrede bulunmayan ve uzak kaynaklardan sağlandığı anlaşılan tek hammaddenin ise obsidyen olduğunu göstermektedir(Bachmann – Weiner, 1987: 35-36).

Araştırma Tarihçesi

Demircihüyük'te ilk kazı çalışmaları 1937 yılında, Alman Arakeoloji Enstitüleri adına Kurt Bittel tarafından gerçekleştirilmiştir. Ardından 1975 - 1978 yılları arasında yapılan ikinci dönem kazıları ise Prof. Dr. Manfred Korfmann başkanlığında sürdürülmüştür.

Mimari ve Tabakalanma

Demircihüyük'te Neolitik Dönem'e tarihlenen tabakalar, ova seviyesindeki yükselme sebebiyle tam olarak açılamamıştır. Anatoprak kotu bugünkü ova seviyesinin 7-8 m, yeraltı su seviyesinin ise 4-5 m altındadır (Korfmann, 1983: 245). Bu nedenle Neolitik Dönem tabakalarının İTÇ yerleşmesinin altında kaldığı ya da İTÇ yerleşmesinin yakınlarında bir yerde konumlandığı düşünülmektedir. Bu görüşün ana sebebi, Neolitik Dönem'e tarihlenen buluntuların İTÇ yapılarının duvarlarında kullanılan kerpiç toprağının içinde bulunmuş olmasıdır. Bu durum, İTÇ yapıları kurulurken yakınlarda bir yerden kerpiç toprağı çekildiği ve bu toprağın alındığı

yerin Neolitik Dönem yerleşmesi olduğunu göstermektedir (Korfmann, 1983: 245; Seeher, 1987: 79). Demircihüyük'te Neolitik Dönem tabakalarına ayrıca, D yapı katının altına inen derinlik sondajlarında da ulaşılmıştır. Sondajlarda, İTÇ tabakalarının altında yaklaşık 4,5 metrelik bir dolgunun varlığı anlaşılmış olsa da, elde edilen buluntuların büyük bölümü *in situ* değildir. Neolitik Dönem, Kalkolitik Dönem ve Tunç Çağı malzemesinin karışık olarak tespit edildiği bu katmanlar, İTÇ döneminin bir evresinde, höyükte gerçekleştirilen bir düzleme çalışmasının yarattığı karışık dolgular olarak yorumlanmaktadır.

Söz konusu derinlik sondajlarının açılması sırasında, D yapı katı ile birlikte taban suyu seviyesine de ulaşılmış, bu durum Tunç Çağı öncesine tarihlenen dolguların ana toprak seviyesine kadar kazılmasını engellemiş, inilebilen son 1 metrelik seviyeye ancak burgular yardımıyla ulaşılmıştır (Seeher, 1987: 79).

İlk Tunç Çağı'na tarihlenen 16 yapı katının bulunduğu Demircihüyük yerleşmesinde, yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı, İTÇ öncesi tabakalanma mimari açıdan belirsizdir. Çanak çömlek buluntuları üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar sırasında, İlk Tunç Çağı'ndan eskiye tarihlenen ve A - G olarak adlandırılan 7 mal grubu oluşturulmuş, ilk 5 grup Neolitik ve İlk Kalkolitik Çağ'a tarihlenmiş, F ve G malları ise Son Kalkolitik Çağ olarak tanımlanmıştır (Seeher, 1987: 79).

Çanak Çömlek Topluluğu

Demircihüyük yerleşmesi Neolitik Dönem çanak çömlek topluluğu yukarıda da değinildiği gibi belirgin bir konteks içinde bulunmamış, hatta İlk Tunç Çağı ve Kalkolitik Dönem malzemesi ile karışık biçimde tespit edilmiştir. Bu olumsuz duruma karşın Neolitik ve Kalkolitik Dönemlere ait çanak çömlek buluntuları Jurgen Seeher tarafından detaylı biçimde incelenmiş ve Neolitik Dönem'e tarihlenen 5 farklı mal grubu saptanmış, tanımlı bir kronolojik tabakalanma oluşturulmamıştır.

Seeher'in ayrımına göre Demircihüyük Neolitik Dönem Mal grupları aşağıdaki gibi ayrılmaktadır.

Mal A	Şist Katkılı mal
Mal B	Mika Katkılı Mal
Mal C	Fikirtepe Malı
Mal D	Kırmızı Boyalı Bezekli Mal
Mal E	Taşçık Katkılı Mal

Mal A (Şist Katkılı Mal)

Demircihüyük Neolitik Dönem çanak çömleği içindeki bu mal grubu 44 parça ile tanımlanmaktadır. Yoğun miktarda mika ve şist katkısı ile ayrılan mal grubunun bir diğer karakteristik özelliği ise yüzeylere kırmızı astar uygulanmış olmasıdır. Genellikle içe dönük ağızlı ve küresel gövdeli A malında Pendik ve Aktopraklık'tan da bilinen içe doğru genişletilmiş ağız kenarları dikkat çekmektedir. Bu tür ağızların, kabın üzerine kapak oturtmak için yapıldığı düşünülmektedir. Bu mal grubu içinde çok sayıda kapak parçasının da bulunmuş olması bu görüşü desteklemektedir. Çoğunlukla küresel gövdeli ve daralan ağızlı formlardan oluşan A malında düz kenarlı kaplar da bulunurken, her iki biçim tipinin düz dipli oldğu anlaşılmaktadır (Seeher, 1987: 18-19, 79, Levha 1).

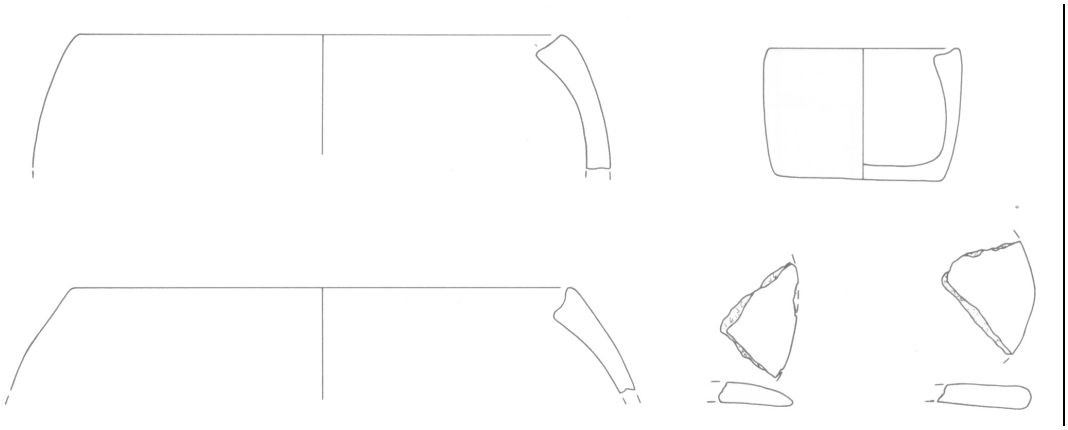

Fig.35 Demircihüyük Mal A biçimleri (Seeher, 1987: Levha 1'den düzenlenmiştir).

Mal B (Mika Katkılı Mal)

Yerleşmenin Neolitik Dönem'e tarihlenen ikinci grubunu oluşturan Mal B, 473 parça ile tanımlanmaktadır. Mal A'dakine benzer şekilde şist katkı da içeren Mal B'de söz konusu şist katkı çok ince tanecikler halindedir. Bol miktarda kullanılan mika, parçaların yüzeylerinde parıldayan bir görünüm oluşturmaktadır. Koyu renklerin seyrek gözlendiği bu gruba ait parçalarda gri, grimsi bej ve yeşilimsi gri gibi açık renkler öne çıkmaktadır.

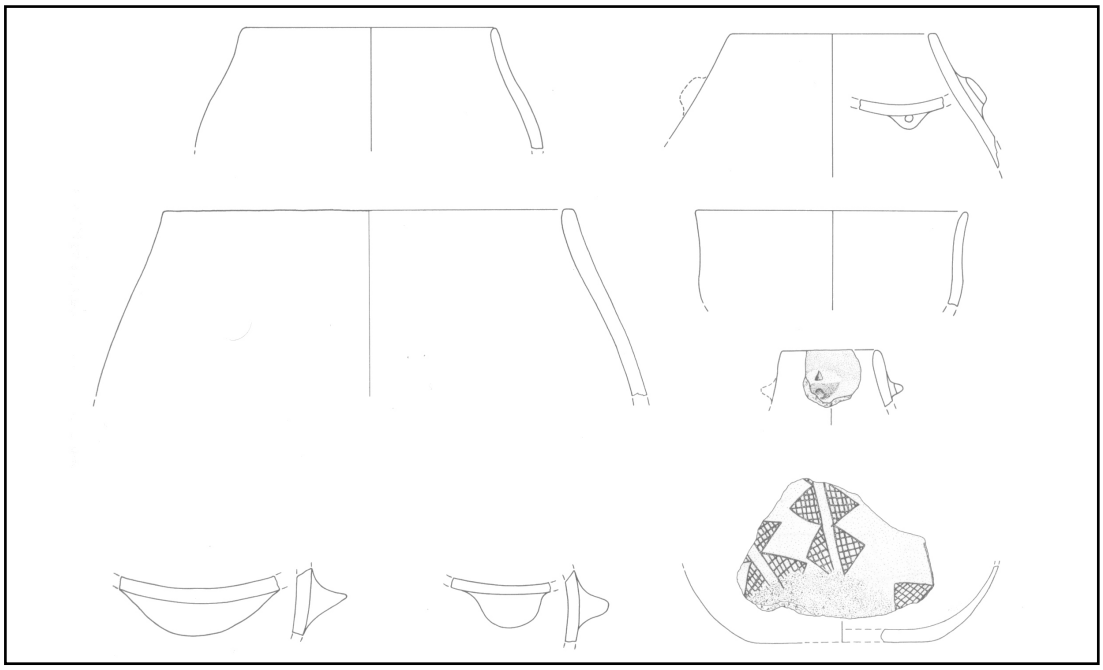

Fig.36 Demircihüyük Mal B biçimleri (Seeher, 1987: Levha 2 - 4'den düzenlenmiştir).

Çoğunlukla daralan ağızlı çömleklerin görüldüğü B malında 'S' kıvrımlılar, kapaklar ve köşeli kaplar Mal A'ya oranla daha seyrektir. İçe doğru genişletilmiş ağız kenarlarının hiç görülmediği bu mal grubunda, düzeltilmiş ağızlar öne çıkmaktadır. Fikirtepe grubunun hemen hemen tümünde baskın olan yassı tutamaklar, Mal B içinde de oldukça yoğun bulunmaktadır. Aycık tutamaklar ve sepet kulp parçaları bu

grubu Fikirtepe ailesine yaklaştıran diğer tipik biçim özelliklerini oluştururken, Fikirtepe türü çizi ve kazıma bezekler dikkat çeken diğer unsurlar arasındadır (Seeher, 1987:19, 79-80, Levha 1-4).

Biçimsel açıdan Fikirtepe malı olarak tanıtılan Mal C ve Fikirtepe grubuyla büyük benzerlikler göstermektedir. Bu mal türü olasılıkla açık renkli olması sebebiyle Fikirtepe malıyla birleştirilememiştir. Malzemenin çalışıldığı 1980'lerde Fikirtepe türü çanak çömlek, Fikirtepe ve Pendik'teki buluntu topluluğu sebebiyle koyu renkli bir grup olarak tanımlanmaktadır. Ancak Aktopraklık, Menteşe ve Barçın gibi yeni kazılar, Fikirtepe Kültürü'nün erken evrelerine tarihlenen yerleşmelerde, açık renkli malların da en az koyu renkliler kadar baskın olduğunu göstermiştir. Bu yeni verilerle değerlendirildiğinde, Mal B olarak adlandırılan bu grubu Fikirtepe malı içinde yorumlamak mümkündür.

Mal C (Fikirtepe Malı)

Demircihüyük İTÇ öncesi çanak çömlek buluntuları ile Fikirtepe Kültür grubu arasında ilişki kurulmasını sağlayan C malı, 416 parça ile tanımlanmaktadır. Genel olarak koyu yüzeylerin gözlendiği bu mal grubunda en baskın renk koyu kahverengidir. Bol miktarda kireçtaşı ve kalsit katkısıyla karakterize olan Mal C, biçimsel olarak B grubu ile benzerlikler göstermektedir.

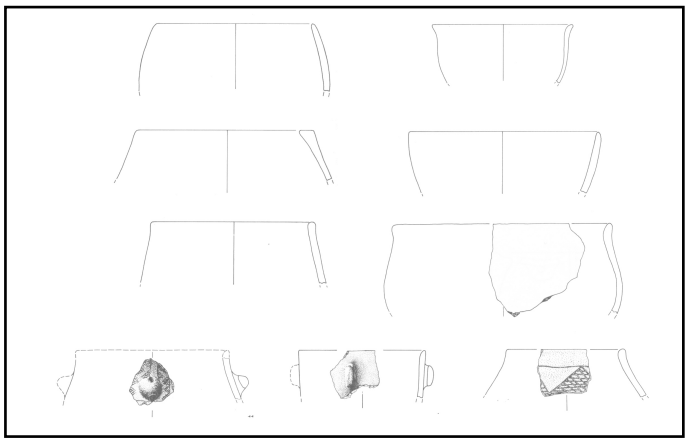

Fig.37 Demircihüyük Mal C biçimleri (Seeher, 1987: Levha 5 - 7'den düzenlenmiştir).

Ancak C malında ‘S’ kıvrımlılar ve basit kaseler oran olarak fazlalaşmaktadır. İçe doğru genişletilmiş ağız kenarları oldukça yoğun biçimde görülürken, düz dipler azalmaktadır. C malında öne çıkan diğer biçimsel özellikler ise sepet kulplar, kazıma bezeme ve ip delikli tüp tutamakların daha sık görülüyor olmasıdır (Seeher, 1987: 19-20, 80, Levha 5-7).

Mal D (Kırmızı Boya Bezemeli Mal)

Boya bezemeli mal grubunu oluşturan Mal D, boya bezeme geleneği ile Fikirtepe Kültür grubundan ayrılmaktadır. Gerek Orta Anadolu Platosu, gerekse Göller Bölgesi ve Marmara Denizi çevresine göre, merkezi bir konumda olması, Demircihüyük yerleşiminin, farklı karakterdeki çanak çömlek gruplarının kesiştiği bir noktada yer almasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla Fikirtepe grubunda görülmeyen kırmızı boya bezemeli malların bu bölgede olması mümkündür. 115 parça ile tanımlanan taşçık katkılı, krem veya bej üzerine kırmızı boya bezemeli ve genellikle ‘S’ kıvrımlı D malı, Göller Bölgesi açık renk üzerine kırmızı renk boya bezeme geleneğine yakınlık göstermektedir (Seeher, 1987: 20-21, 80, Levha 8-9).

Mal E (Karışık Grup)

7231 parça ile Demircihüyük malları içerisinde en yoğun grubu oluşturan Mal E, karışık bir gruptur. Diğer mallar tanımlanırken en tipik örnekler yukarıda belirtilen gruplar içerisinde değerlendirilmiş, diğer dört gruba göre atipik olan örnekler ise Mal E grubuna dahil edilmiştir. Ancak E malı tamamen diğer mallarda olmayan örneklerinden oluşmamaktadır. Bu mal grubunun ayrı bir aile oluşturmasında ilk etken taşçık katkıdır. Diğer grupların aksine E malının tümünde taşçık katkı hakimdir. Biçimsel özellikleri bakımından daralan ağızlı çömlekler ile ‘S’ kıvrımlı kaselerin bu mal grubunda da olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte boyunlu parçalar ve impresso bezekler gibi farklılık yaratan özelliklere de rastlanmaktadır (Seeher, 1987: 80-81, Levha 10-23).

E malının ayrımındaki bu karışıklığın kuşkusuz en önemli sebebi, Demircihüyük Neolitik Dönem malzemesinin çalışıldığı süreçte Kuzeybatı Anadolu'da Fikirtepe Kültürü dışında tanımlı grupların henüz bilinmiyor olmasıdır. Demircihüyük malzemesi mal grupları oluşturulurken Anadolu'nun belirli merkezlerindeki buluntular ile karşılaştırmalara gidildiği açıktır. Bu açıdan, tanımlı bir kültürel oluşuma tam anlamıyla örtüşmeyen parçalar bu grup altında toplanmış izlenimi vermektedir. Kazı çalışmalarından elde edilen malzemenin tabakalanmış kontekslerden gelmemiş olması, olasılıkla bu yöntemi zorunlu kılmış olmalıdır.

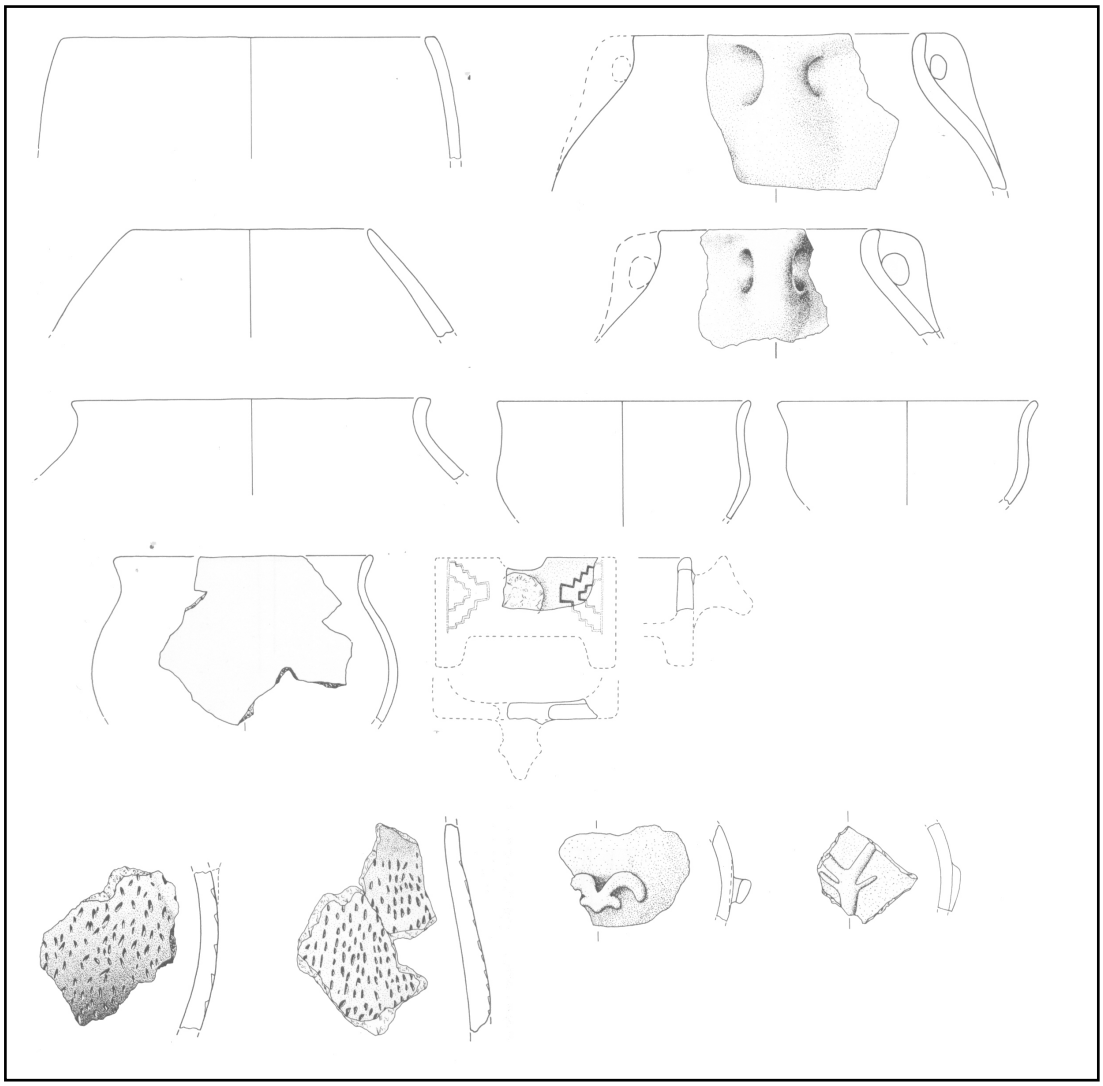

Fig.38 Demircihüyük Mal B biçimleri (Seeher, 1987: Levha 10, 12, 14, 18, 21'den düzenlenmiştir).

Yukarıda bahsettiğimiz sebepler dolayısıyla E grubunu bir bütün olarak değerlendirmenin yanlış çıkarımlara sebep olacağını düşünmekteyiz. Dolayısıyla, E malında öne çıkan farklılıklara dikkat çekmenin daha doğru olacağı öngörülebilir. Bu bağlamda Mal E içinde tanımlanan boyunlu çömlekler, impresso tipi bezeme, boyunlu çömleklerde gözlenen ip delikli tutamaklar, bukranyum motifleri ve köşeli kapların farklı birçok kültür grubu içinde değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür.

Demircihüyük malzemesinin çalışıldığı dönemde çevre bölgelere ait Kalkolitik Dönem verileri de oldukça sınırlıdır. Günümüzde, yeni çalışmalarla daha iyi tanımlanan Batı Anadolu Kalkolitik Dönem'i ile Mal E altında toplanan birçok özelliği daha sağlıklı bir şekilde tanımlamak mümkündür. Boyunlu çömleklerde görülen büyük, ip delikli ve hemen ağız kenarına yerleştirilmiş tutamaklar Aktopraklık ve Ilıpınar'ın Kalkolitik tabakalarında da gözlenmektedir. Bunun yanı sıra impresso bezemeli parçaların varlığı, önceleri Neolitik Dönem'in son evrelerini işaret eden bir bulgu olarak görülmektedir. Ancak gerek Ege Bölgesi gerekse Doğu ve Güney Marmara'da yapılan yeni kazılar, impresso bezemenin MÖ 7. bin yılın sonlarından itibaren görülmeye başlandığını göstermiştir. Demircihüyük Mal E içinde az da olsa görülen daralan ağızlı çömlekler ile 'S' kıvrımlı kaseler ve köşeli kaplardaki Yarımburgaz benzeri motifler ise Fikirtepe Kültürü'nün gelişkin evrelerini akla getirmektedir. Bezemelerdeki çeşitlilik, bukranyum kabartmaları gibi dikkat çekici farklılıklar ise Orta Anadolu ile benzeşmekte ve yerleşimin zaman zaman bu bölge ile de etkileşim içinde olduğunu göstermektedir.

Buluntu Topluluğu

Demircihüyük buluntularının tümü Tunç Çağı yerleşmesi ile birlikte çalışılmış, ancak sadece yontmataş buluntularında çok tipik örneklerde, Tunç Çağı öncesi çanak çömlek buluntularının dağılımı ile karşılaştırma yapılmıştır. Yayınlanmış olan malzeme grupları arasında Neolitik Dönem ile başlayan ancak diğer yerleşmelerden

de bilindiği gibi Tunç Çağı'nda da kullanılmaya devam edilen öğütme taşları, kurs biçimli yontulmuş taş ve çanaklar ile kemik bızlar gibi buluntu türleri için dönemsel yorumlar yapmak gerçekçi değildir. Ancak buluntu grupları arasında öne çıkan kemik kaşıklar, Fikirtepe Kültürü ile başlayan ve Neolitik Dönem'in ardından sonlanan bir tür olması bakımından ayırt edicidir.

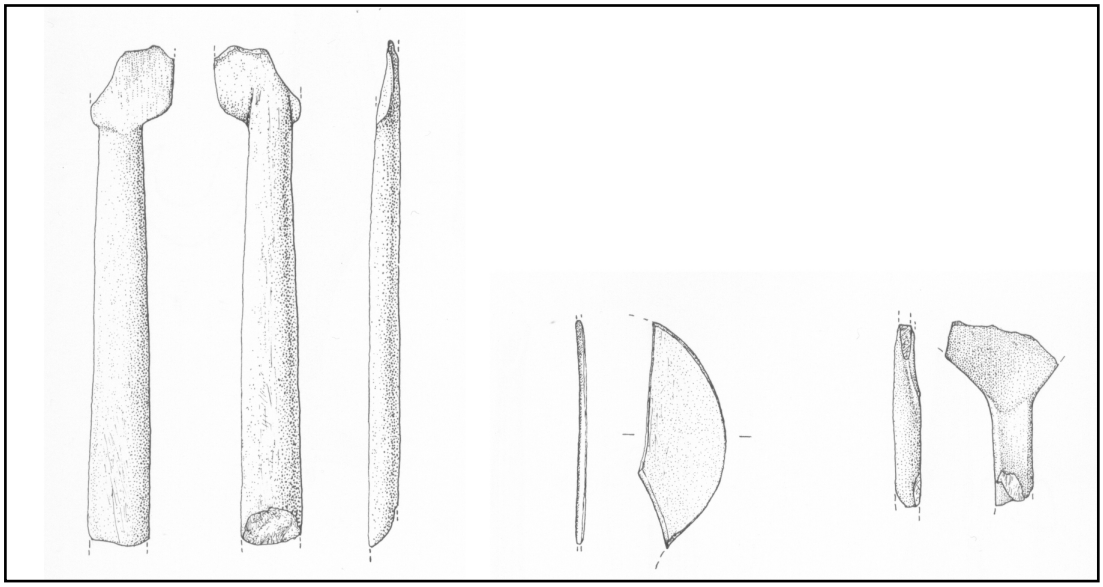

Fig.39 Demircihüyük kemik kaşıklar (Baykal-Seeher, 1996: Levha 146'dan düzenlenmiştir).

Yontmataş Buluntular

Demircihüyük yerleşmesinde Tunç Çağı öncesi buluntuların karışık dolgulardan gelmesi, diğer buluntu türleri gibi yontmataşların da sağlıklı biçimde değerlendirilmesini zorlaştırmıştır. Ancak yontmataş buluntularını çalışan Ayşe Baykal - Seeher, bu buluntu grubu içerisinde Neolitik Dönem için tipik olan örnekleri incelerken, aynı konteks içinde bulunan Neolitik Dönem çanak oranlarını göz önüne alarak, göreceli olarak sağlıklı bir tarihlendirme yoluna gitmiştir.

Bu incelemeler ışığında tanımlanabilir çakmaktaşı aletler arasında % 12'lik bir grubu Tunç Çağı öncesi içinde değerlendirmektedir. Bu oran obsidyen aletlere bakıldığında % 21'i bulmaktadır.

Öne çıkan buluntu türleri içerisinde ise Neolitik Dönem'in tipik aletleri olan kazıyıcılar dikkat çekmektedir. Özellikle yuvarlak kazıyıcıların hem Göller Bölgesi Neolitik yerleşmelerde hem de Fikirtepe Kültürü'nde bulunanlara büyük benzerlik göstermesi bu aletlerin Neolitik Dönem'e tarihlendirilmesini kolaylaştırmıştır. Bu tür aletlerle aynı dolgularda ele geçen çanak çömlek buluntularının da % 22 oranında Tunç Çağı öncesine tarihlenmesi bu görüşü destekler niteliktedir. Kazıyıcılar gibi Fikirtepe Kültürü için tipik olan trapez biçimli minik aletlerin % 28 gibi yüksek bir oranda Tunç Çağı öncesi çanak çömlek buluntuları ile beraber bulunması da Neolitik buluntu grubunu tamamlar niteliktedir. Demircihüyük'te Neolitik Dönem alet çantası adına öne çıkan bir diğer buluntu türünü ise mermi biçimli çekirdekler oluşturmaktadır.

Demircihüyük grubunda dikkat çeken bir diğer oransal özellik ise orak bıçakları ile birlikte gelen çanak çömlek buluntuları arasında Tunç Çağı öncesine tarihlenenlerin oranının % 12 gibi düşük bir oranda kalmasıdır (Baykal-Seeher, 1996: 339-341).

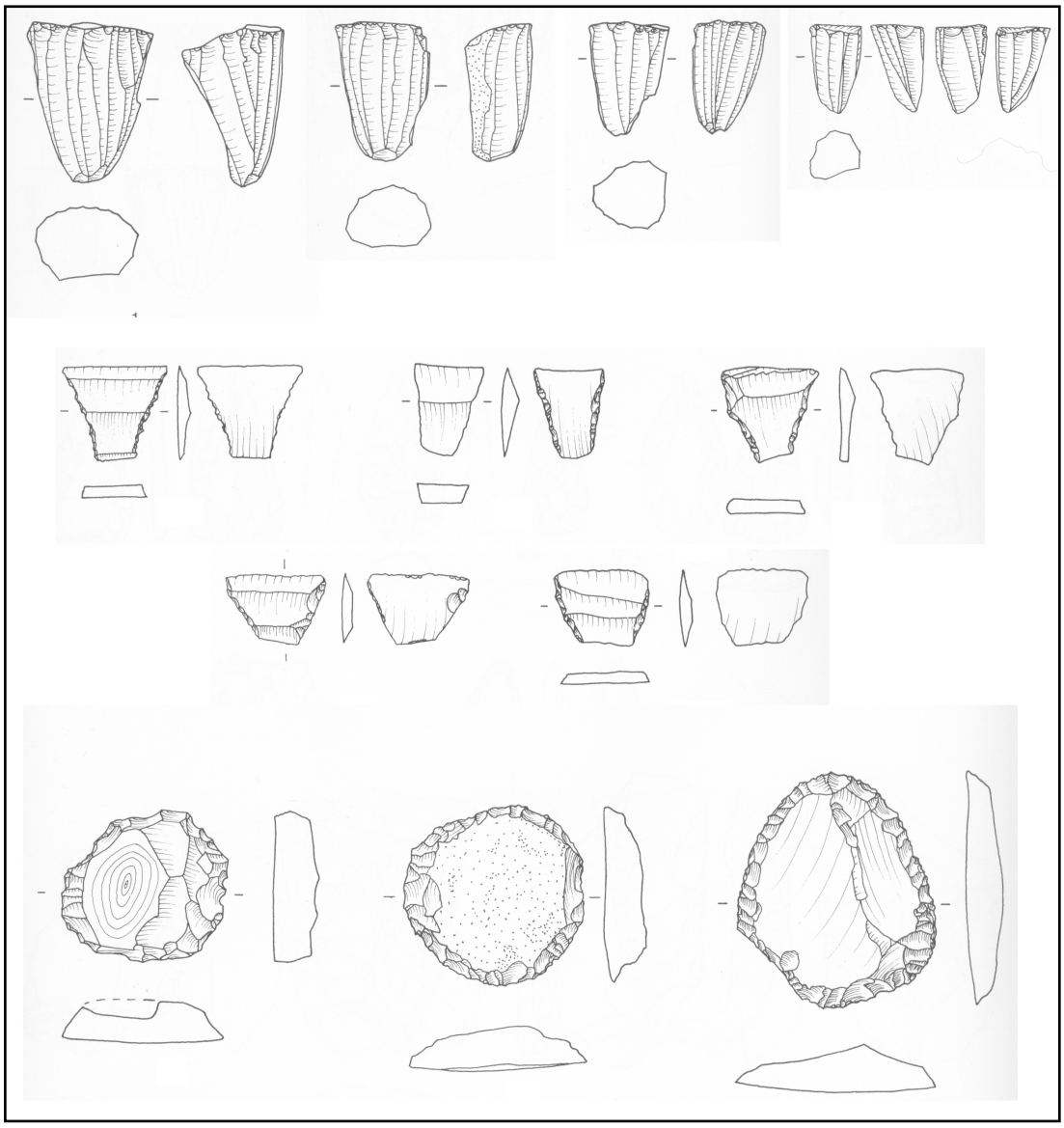

Fig.40 Demircihüyük Neolitik Dönem yontmataş buluntuları (Baykal-Seeher ,1996: Levha 4, 39, 48, 60, 146'dan düzenlenmiştir).

3. AKTOPRAKLIK HÖYÜĞÜ HAKKINDA GENEL BİLGİ

3.1. Aktopraklık Höyüğü Genel Tanımı

3.1.1 Konumu ve Tanımı

Anadolu platosunun kuzeybatısında, Kuzey Ege ve Güneydoğu Avrupa'ya açılan Güney Marmara Bölgesi'nde, 2004 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı tarafından sürdürülen Aktopraklık Höyük kazıları, Ilıpınar, Menteşe ve Barçın Höyük ile birlikte bölgedeki tarihöncesi dönemlere ilişikin önemli bilgiler sunar. Aktopraklık Höyük, geniş bir alanda açılan ve uzun bir sürece karşılık gelen tabakalanmasıyla bölge kültürlerinin detaylı olarak izlenebilmesini sağlayan anahtar yerleşmelerden biridir. Bursa ilinin 25 km kadar batısında, Ulubat Gölü'nün doğu teraslarından birinin üzerinde bulunan Aktopraklık Höyük, birbirlerine yaklaşık olarak 100 m mesafede, kronolojik açıdan süreklilik gösteren üç ayı yerleşimden (Aktopralık A, B, C) oluşmaktadır. Bunlardan Akropraklık A Alanı, diğer iki yerleşimin güneyinde eski bir dere yatağının kenarında bulunurken Aktopraklık B, buranın hemen kuzeyindeki yükselti üzerinde yer alır. Bu tez çalışmasına konu olan C Alanı ise daha kuzeydeki ikinci bir sırtın üzerinde bulunmaktadır. B ve C alanları yükselti farklarının yanı sıra, günümüzde atık kurumuş olan bir dere yatağı ile birbirlerinden ayrılmaktadır.

Miyosen kayalıklar üzerinde yer alan bu üç yerleşimden C Alanı, Bursa'nın Akçalar ile Hasanağa beldelerini birbirine bağlayan karayolunun hemen güney kenarında, doğu batı yönünde hafif eğimli bir yüzey üzerine kurulmuştur. Günümüzde zeytin ağaçları ile kaplı arazide, sistematik kazıların öncesinde çok sayıda test sondajı açılmıştır. Tarihöncesi dönem kalıntılarını olumsuz yönde etkileyen test sondajlarının yanı sıra alanın güneyinde, doğu batı yönünde uzanan ve yer yer 1 metre derinliğe ulaşan Bizans Dönemi yapı kalıntılarının da, bu alandaki daha eski dolguları tahrip ettiği görülür.

Aktopraklık Höyük'teki en eski yerleşimi temsil eden C Alanı'ndaki Neolitik Dönem yerleşimi, zaman içinde yer değiştirerek B alanına kaymış ve C Alanı Kalkolitik Dönem'de yalnızca mezarlık olarak kullanılmıştır. Basit mezar çukurlarının bulunduğu mezarlığı da Neolitik Dönem yerleşiminin tahrip olmasına neden olan etkenler arasında görmek mümkündür.

Doğrudan kalker içerikli anatoprak üzerinde kurulan Neolitik Dönem yerleşimi, anatoprağın eğimine paralel olarak farklı kalınlıklarda korunagelmiştir. Arkeolojik dolgu doğuda tamamen yüzeyde, zaman zaman 20 cm kalınlığındayken batıya doğru, yaklaşık 30 metre mesafede en fazla 1,5 metreye ulaşır. Yerleşmenin daha batıda ise gerek modern tarımsal uğraşılar, gerekse Bizans Dönemi yapı kalıntıları tarafından tamamen tahrip edildiği görülür. Kalınlığı doğu-batı yönünde değişiklik gösteren dolgu, doğu batı yönünde yaklaşık 30 metre, kuzey güney yönünde ise 40 metre kadar bir alana yayılmakta ve 1200 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır.

Yerleşmenin kurulduğu arazi, yukarıda belirtilen hafif eğime rağmen, özellikle güneyindeki dere yatağına uzanan eğimli yüzeylere oranla düz ve yüksekçe bir alana kurulmuştur. Bugünkü coğrafyada, yerleşmenin Ulubat Gölü'ne nazır, güneyinde kurumuş bir dere yatağı ve halen kullanılan bir pınarın bulunduğu bir alanda yer aldığı görülür. Palecoğrafya hakında fikir verebilecek bu özelliklerin yanı sıra, yerleşimin içinde bulunduğu coğrafyayı dağ eşiği olarak nitelendirilebilecek bir bölge olarak görmek ve Uludağ'a doğru yükselen arazinin başlangıç noktasında olduğunu söylemek mümkündür. Bölgede otoyol ve fabrika inşaatları nedeniyle yoğunlaşan inşa faliyetlerine rağmen, yerleşimin çevresinin günümüzde meşe ormanları ile kaplı olduğu görülür. Tarihöncesi döneme ait bitki ve hayvan kalıntılarına ilişkin veriler henüz değerlendirme aşamasında olduğu için, dönemin doğal çevre ortamına ilişkin bulgular henüz oldukça sınırlıdır.

3.1.2. Kazı tarihçesi

Bursa, Akçalar Beldesi'nin hemen doğusunda bulunan Aktopraklık Mevkii'ndeki tarihöncesi yerleşim, İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı'ndan bir ekip tarafından 2002 yılında, bir araştırma ziyareti sırasında bulunmuştur. Akçalar Belediye'sinin Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na başvurarak alanın Sanayi İmar Planına açılması gerekçesi ile yaptığı başvuru ve söz konusu kurulun daha önceleri derecesiz sit olarak tanımladığı alanın boyutlarının ölçülmesi ve derecelendirilmesi talebi üzerine gerçekleştirilen ziyaret, buradaki höyüğün bulunmasına da neden olmuştur. Aynı gerekçe üzerine Bursa Müze Müdürülüğü ile Akçalar Belediyesi arasında 05.05.2003 tarihli bir protokol hazırlanarak 12.05.2003 tarihinde Bursa Müze Müdürlüğü tarafından kazı çalışmalarına başlanmıştır. Bursa Müze Müdürlüğü ekipleri bu çalışmayı toplam 11 parselde, yaklaşık 90.000 m^2'lik bir alanda, 250 adet sondaj açarak gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalarda, daha sonraki sistematik kazılar sırasında C Alanı olarak adlandırılan kesimde, özellikle MS 4 ve 8. yüzyıllar arasına tarihlenen buluntu ve yapı kalıntılarına rastlanmıştır. Bursa Müzesi'nin düzenlediği raporda söz konusu kalıntılardan birinin MS 5. yüzyıla ait üç apsisli bazilikal planlı bir kilise olduğu ve bu kilisenin 8. yüzyıldan sonra küçültülerek, orta nefin doğu ucuna bir apsis eklendiği belirtilmektedir. Diğer sondajlarda da, parçalar halinde Geç Roma – Erken Bizans dönemi duvarların kısmen açığa çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı adına 2002 yılında yapılan araştırma sırasında, alanda tarihöncesi döneme ait çanak çömlek parçalarına rastlanması höyüğün yeniden ziyaret edilmesine neden olmuş ve söz konusu parçaların Fikirtepe Kültürü ile yakın benzerlikler gösterdiği anlaşılmıştır. Bölgedeki Neolitik Dönem yerleşmelerinde gerçekleşen kazıların az sayıda oluşu ve söz konusu alanın sanayi bölgesinin içinde, dolayısı ile tahribata açık koşullar içinde bulunması, 2004 yılında Bursa Müzesi adına, Prehistorya Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Doç. Dr. Necmi Karul'un bilimsel başkanlığında 'kurtarma kazılarına' başlanmasına neden olmuştur.

2006 yılında Bakanlar Kurulu Kararlı Kazı statüsü kazanan çalışmalara halen devam edilmektedir.

2004 Yılı Kazı Çalışmaları

Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde yürütülen 2004 yılı kazı sezonunda öncelikle höyüğün topoğrafik haritası çıkarılarak kazı alanları belirlenmiş ve toplam 6 açma biriminde (15-16-17 H, 15-16 I, 30 L) çalışılmıştır. Kazılar, höyüğün üst konisi ve güney eteği olmak üzere iki ayrı alanda sürdürülmüştür. Üst konide tarımsal uğraşılar ile tahrip edilen yüzey dolgularının altında bazı yapı kalıntılarına ve bir hendeğe rastlanmıştır. Alanın güney eteğinde yapılan çalışmalarda da yine bir hendek yapısına rastlanmıştır. Arazide sürdürülen çalışmaların diğer bir bölümünü ise jeomanyetik ölçümler oluşturmuştur. Yerleşmenin farklı kesimlerinde yaklaşık 2 hektarlık bir alan taranarak yerleşimin boyutları ve arkeolojik dolgunun niteliği tespit edilmiştir.

2005 Yılı Kazı Çalışmaları

2005 yılı Akçalar Sırtı-Aktopraklık Höyüğü[13] Kurtarma Kazıları, Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde gerçekleşmiştir. 2005 yılı çalışmaları önceki yıl başlanan 6 açma birimiyle birlikte toplam 16 açmada (15 H-I; 16H, 17-18 H; 10 H-I; 11 I; 7-8 I, 29-30 L/M; 29 K) sürdürülmüş, ayrıca, yerleşimin çevre kesimlerinde 10 adet sondaj açılmış ve toplam 1600 m^2 boyutlarında bir alanda çalışılmıştır. 2005 yılında da kazı çalışmaları höyük üst konisi ve güney höyük[14] olarak adlandırılan iki farklı kesimde yapılmıştır. Ayrıca yerleşimi kuzeyden sınırlayan dere yatağının ilk terasında, kış aylarında Bursa Müzesi tarafından sit alanı tespit çalışmaları kapsamında çeşitli

[13] Aktopraklık Höyük'teki çalışmanın ilk yıllarında Akçalar Sırtı-Aktopraklık Höyüğü adı kullanılmış daha sonra yalnızca Aktopraklık Höyük adı tercih edilmiştir.

[14] İlerleyen yıllarda yerleşim alanının boyutları tanımlı bir nitelik kazınmış ve ilk yıllarda 'Tepe üst konisi' olarak adlandırılan kesim B, Güney Höyük olarak adlandırılan kesim ise A Alanı olarak adlandırılmıştır.

sondajlar açılmış ve bir mezarlık ile Geç Roma – Erken Bizans Dönemi yapı kalıntılarına rastlanmıştır.

2005 yılı çalışmalarında tarımsal uğraşılarla tahrip olmuş tepe üst kesiminde (B Alanı) mezarlar ile 2004 yılında tespit edilen hendek kısmen açılmış, aynı alanda hendeğin iç ve dış tarafında çeşitli yapı kalıntılarının olduğu görülmüştür. Güney Höyük'te (A Alanı) ise önceki yıl açılan ve buradaki yerleşmeyi çevrelediği düşünülen hendek içindeki sondajın genişletilmesi ve hendeğin güneyinden bulunan masif taş duvar sisteminin kazısı gerçekleşmiştir.

2006 Yılı Kazı Çalışmaları

2006 yılı kazıları eski çalışma alanları ile birlikte 23 açma biriminde toplam 2300 m^2'de sürdürülmüştür (15G-H; 16-18 H; 10 H, 8-10 I, 10 G). Ayrıca, önceki kazı alanının 100 metre kadar kuzeyinde, daha sonra C Alanı olarak adlandırılan kesimde kazılara başlanmışır. Bu kesimdeki çalışma toplam 700 m^2 boyutlarında bir alanda (88-90 D; 87-90 C) gerçekleşmiş, böylelikle Aktopraklık Höyüğü 2006 yılı kazı alanı 2800 m^2'yi bulmuştur.

2006 yılı ile birlikte Aktopraklık Höyük'teki yerleşimin, gerek aynı alanda gerekse kısa mesafelerde yer değiştirerek, kronolojik bir sıra düzen içinde geliştiği ve yerleşmenin en az üç ayrı birimde değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Söz konusu alanın tümü aynı topoğrafik plan üzerinden numara alarak belgelenmesine rağmen, yerleşmenin hangi kesiminden söz edildiğinin daha rahat algılanması için ikinci bir adlamaya gidilmiş, aynı doğrultu üzerinde bulunan kazı alanlarından, en güneydeki 'Aktopraklık A', bunun 100 m kadar kuzeyinde yer alan ikinci yerleşim 'Aktopraklık B' ve bu alandan küçük bir dere yatağı ile ayrılan, yaklaşık 150 m kuzeydeki üçüncü kazı alanı ise 'Aktopraklık C' olarak adlandırılmıştır.

Aktopraklık A alanında yapılan sondaj ve jeomanyetik ölçümlerin ardından geniş ölçekli kazılara başlanmıştır. Buna göre A alanı, 62-65 metre çapında olduğu anlaşılan ve yaklaşık 30 derece açıyla derinleşen bir hendekle çevrelenmektedir. Üst açıklığı yaklaşık 6 metreyi bulan hendeğin içindeki yanmış kerpiç bloklarından oluşan dolgu, buraya yanık yapı kalıntılarının kürendiğini işaret etmektedir. Aynı alanda hendeğin iç yüzüne paralel bir taş duvar ile hendeğin dışında birbirine paralel uzanan iki masif taş duvar kısmen açığa çıkarılmıştır. Gerek taşların inşa tekniği gerekse bu kesimde arazinin Uluabat gölüne doğru alçalan hızlı eğimi, yerleşme dışında hendeğe paralel olarak uzanan, olasılıkla taşkınlara neden olan bir su kaynağının bulunduğunu ve duvarların bir anlamda kademeli bir engel oluşturan sedde duvarları oldukları öngörülmüştür. 2006 yılında bu kesimde kazı yapma olanağı bulunamamış ancak 20x50 metrelik bir bantta jeomanyetik ölçümler gerçekleştirilmiştir. Bu ölçümlerle hendeğin devamı tamamlanabilmiş ve doğusunda arkeolojik kalıntılara ilişkili olabilecek bir anomaliye rastlanmamıştır.

Daha önce höyük üst konisi olarak adlandırılan Aktopraklık B alanında ise kazı çalışmalarına devam edilmiş, bu kesimdeki hendeğin, çapı 130 metreyi, iç açıklığı yaklaşık 11 metreye ulaşan bir yapıda olduğu ve hendekle çevrelenen alanın iç kısmında, hendeğe paralel olarak uzanan yapı kalıntılarının bulunduğu görülmüş ve çalışmaların ağırlığı bu kesime verilmiştir.

2006 yılında Aktopraklık C Alanı'nda da sistematik kazılar başlamış ve bu kesimde bir Neolitik Dönem yerleşiminin olduğu anlaşılmıştır.

2007 Yılı Kazı Çalışmaları

2007 yılı çalışmaları bazı eski açma birimlerinin yanısıra 8 adet yeni açma ile 17 açmada, toplam 1700 m^2'de sürdürülmüştür (14 I; 15, 17, 18 G; 15-19 H; 15-18 I; 18 K; 7-10 I; 10H ve 10G). Aktopraklık A alanındaki çalışmalarda hendeğe teğet olarak

uzanan iki taş dizisinin temizliğine devam edilmiştir. Aktopraklık B alanında, tepe üst kesimi ve kuzey yamaçta kazılar gerçekleştirilmiş, daha önce kısmen açığa çıkarılan, hendek ile çevrili bir yerleşmenin yanı sıra, kuzey kesimde daha önce varlığı bilinmeyen yeni tabakaların olduğu tespit edilmiştir. 2007 yılında Aktopraklık C alanında da çalışılmaya devam edilmiş (88-90 D; 88, 89 E), buradaki Neolitik Dönem tabakalarındaki kazılara paralel olarak, Kalkolitik Dönem'e tarihlenen bir mezarlık tespit edilmiş ve çok sayıda mezar temizlenmiştir.

2008 Yılı Kazı Çalışmaları

2008 yılı çalışmaları yine bazı eski birimlerinin yanısıra 13 adet açma birimiyle birlikte toplam 3300 m^2'de sürdürülmüştür.

Aktopraklık A alanında 2008 yılı çalışmaları hendekle çevrili alana teğet uzanan ve sedde duvarları oldukları düşünülen taş duvarların temizliği ile sınırlı tutulmuştur. Aktopraklık B alanında, alanın merkezi ve kuzey yamacında (2 K, 7 H-I-K, 8 I-K; 14 I; 15-16 F-G; 16 K; 18 G; 17-18 H; 17-18 I; 19-20 G; 19 H-I) kazı çalışmalarına devam edilmiş, bu kesimde daha önce kısmen açığa çıkarılan, hendek ile çevrili yerleşimde yeni yapılar açılmış ve ikinci bir hendeğin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca B alanının kuzeyinde, yamaç kesiminde daha önce kısmen ortaya çıkarılan tabakalarda temizliğe ve derinleşilmeye devam edilmiştir. Buradaki yeni açma birimleri ile kazı alanı genişletilmiştir.

Aktopraklık C alanındaki çalışmalarda, alanın büyük bir bölümünde anatoprağa kadar derinleşilmiş ve kazı alanı kuzey ve doğuya doğru genişletilmiştir. Topoğrafyanın eğimine bağlı olarak doğuda, yüzey toprağının hemen altında anatoprağa ulaşılırken bu kesimde, anatoprağa açılan mezar çukurları içinde çok sayıda iskelet ile karşılaşılmış ve bir çoğu 2008 yılı içinde temizlenerek kaldırılmıştır. Ayrıca 2005 yılında Bursa Müzesi tarafından açılan sondajlarda

gözlenen kalıntılar yeniden temizlenmiş ve belgeleme çalışmalarına devam edilmiştir.

2009 Yılı Kazı Çalışmaları

2009 yılı kazıları birçok eski açma biriminin yanı sıra 22 yeni açma ile toplam 4000 m^2 boyutlarında bir alanda sürdürülmüştür (B Alanı: 15, 16 F; 15, 16, 17, 18, 19, 20 G; 16, 18, 19H; 14, 16, 17, 18, 19 I ve 16K; B Alanı Yamaç: 2 K; 7 H; 7, 8 I; 7, 8 K; C Alanı: 87, 88, 89, 90 D; 87, 88, 89E; 87, 88, 89 F). 2009 yılında kazı çalışmalarının yanı sıra Sit Alanının 'arkeopark' olarak düzenlenmesine yönelik çalışmalara da başlanmıştır.

Aktopraklık A alanında 2009 yılı çalışmaları çevre temizliği ile sınırlı tutulmuş, kazıların ağırlığı B ve C alanına verilmiştir. Aktopraklık B alanındaki kazı çalışmaları önceki yıllarda olduğu gibi alanın merkezi ve kuzey yamacında sürdürülmüştür. Bu kesimde, önceki yıllarda önemli bir kısmı açığa çıkarılan hendek ve hendeğin çevrelediği yerleşim açılmaya devam edilmiştir. Bu alanda hendeğe bitişik düzende, paralel olarak uzanan, kerpiç duvarlı toplam 12 yapı açılmıştır. Aynı kesimde, birkaç açmada derinleşilmeye devam edilmiş ve buradaki yapı dizisinin altında yine benzeri bir teknikle inşa edilen bir tabakanın, daha altta ise dal örgü yapı kalıntılarının bulunduğu bir başka tabakanın olduğu görülmüştür. 2008 yılında tespit edilen ve B alanının merkezinden geçen ikinci hendek üzerinde de çalışılmış, hendeğin kuzey batı yönünde devam ederek yine konut türü yapıları çevrelediği anlaşılmıştır.

B alanının kuzey yamacındaki çalışmalar ise iki farklı tabakada sürdürülmüştür. Bunlardan daha eski olan ve impresso çanak çömleği ile tanımlanan tabakaya ait yeni yapı kalıntılarına ulaşılırken aynı alanda bir hendekle sınırlandırılmış taş temelli yapılar açığa çıkarılmıştır. Daha üstte bulunan ve bir kısmı önceki yıllarda açılan

yuvarlak planlı, çukur tabanlı kulübelerin kazılmasına 2009 yılında da devam edilmiş ve İlk – Orta Kalkolitik dönemler arasındaki geçiş sürecini yansıtan bu tabakaki çalışmalar geniş ölçüde tamamlanmıştır. Söz konusu bu tabaka Aktopraklık Höyük'teki en yeni tarihöncesi yerleşimini temsil etmekte ve Anadolu'da yeterince bilinmeyen bir döneme tarihlenmektedir.

Aktopraklık C alanında 2009 yılı çalışmalarında Neolitik Dönem yerleşimindeki kazılara devam edilirken; alandaki araba yollarının bir kısmı kaldırılmış ve büyük oranda anatoprağa kadar derinleşilmiştir. Aynı yıl, özellikle doğuya doğru genişletilen kazı alanında Neolitik dolgulara rastlanmazken, Kalkolitik Dönem mezarlarının devam ettiği anlaşılmış ve mezarlığın doğuda daha geniş bir bölgeye yayıldığı, batıda ise Geç Roma Dönemi yapıların altında devam ettiği görülmüştür. Aktopraklık C alanında ilk kez Roma dönemi yapılarının bulunduğu kesimde de kazılar gerçekleştirilmiş ve yapıların yayılım gösterdiği alan büyük ölçüde açılarak, sınırları tespit edilmiştir.

2009 yılı kazı sezonunda Bursa Anıtlar Yüksek Kurulu'nun izinleri doğrultusunda sit alanının 'arkeopark' olarak düzenleme çalışmalarına da başlanmıştır. Bu kapsamda, arkeolojik dolgunun olmadığı kesime, 6 geleneksel mimari yapı inşa edilerek çağdaş bir köy dokusu oluşturulmuş ve yine arkeolojik dolgunun olmadığı, Ulubat Gölü'ne bakan batı kesime, MÖ 5600 yıllarına ait mimari kalıntılardan yola çıkılarak tarihöncesi bir köyün inşasına başlanmıştır.

3.1.3 Kazı ve Buluntuların Belgeleme Yöntemleri

Aktopraklık Höyük kazıları sırasında uygulanan çalışma sistemi, ölçüm ve belgeleme yöntemleri, çalışmamız sırasında incelenen çanak çömleğin toplanma ve belgelenme yöntemi bakımından da önem taşımaktadır. Bu nedenle burada höyükte kullanılan karelaj sistemi, ardından belgeleme yöntemleri ele alınmaktadır.

Ölçüm Yöntemleri

Kazı ve belgeleme çalışmalarının esasını oluşturan sistem, kazı çalışmaları öncesinde hazırlanan topoğrafik plana bağlı olarak şekillenmektedir. Aktopraklık Höyük kazıları sırasında 10x10 m boyutlarında karelerden oluşan bir karelaj sistemi kullanılmakta ve kuzey güney ekseninde üç yerleşimi de içermektedir. Topoğrafik plan üzerinde oluşturulan bu karelaj sistemi, Aktopraklık Höyük C alanının en yüksek noktasına, aynı zamanda çalışma alanlarının büyük bir bölümünden görülebilen bir nokta üzerine oturtulmuş ve söz konusu nokta, büyük bir çukur açılıp merkezine yerleştirilen metal bir çubuk ve betonla sabitlenmiştir. Kazı çalışmalarının ileri aşamalarında beton mirengi noktalarının sayısı arttırılmış, kazı yapılan her plankarenin köşelerine de küçük noktalar yerleştirilmiştir. Açma adı verilen ve 100 m^2'lik birimlerden oluşan bu kareler, topoğrafik planın kuzeybatı köşesinden itibaren, soldan sağa (batıdan-doğuya) doğru büyük harflerle (A, B, C...), yukarıdan aşağı (kuzeyden-güneye) doğru ise Arap rakamları (1,2,3...) ile numaralandırılmıştır. Kazı süresince yapılan tüm dokümantasyonlarda bu adlandırma önce rakam olmak üzere belirtilmiştir (ör. 9R).

Arazi bu şekilde karelendikten sonra, 10 x 10 m boyutlarındaki açmalar kendi içinde 1'er metrekarelik alanlara bölünmüştür. Küçük plankare adı verilen bu birimler soldan sağa (batıdan-doğuya) küçük harflerle (a-k), yukarıdan aşağı (kuzeyden-güneye) ise yine Arap rakamları (1-10) ile yeniden adlandırılmıştır. Bu adlandırmalar da, tüm belgelemelerde açma isminin ardından belirtilerek, buluntu yeri ya da kazı yapılan birim (89F 3-7/c-d) tanımlanmıştır.

Yükseklik ölçümlerinde ise yukarıda tanımlanan ana beton üzerindeki metal çubuk ölçüt alınmıştır. Beton ile doldurulan çukurun merkezindeki metal çubuk, toprak zeminden birkaç santimetre yükselmekte ve en üstü, deniz seviyesinden 109.00 metre yükseklikte bulunmaktadır.

Buluntular ve Belgeleme

Tüm kazı çalışmaları sırasında standart bir belgeleme sağlamak amacı ile tanımlı yöntemler kullanılmıştır. Kazıda bulunan taşınabilir ve taşınamaz buluntular yukarıda anlatılan sistem ve adlandırmalara uygun bir şekilde eşdeğer olarak belgelenmiştir. Bu belgeleme sırasında, buluntu ve kalıntıların ait oldukları tabakalarını kesin olarak belirlemenin güçlükleri ve hata oranı gözönüne alınarak tabakalardan bağımsız bir numaralandırma sistemi benimsenmiştir. Bu bağlamda dolgunun, kalıntının ya da buluntuların niteliğine göre farklı özellikler gösteren her bir birim karalej sistemine bağlı bir numara almaktadır. Numaralandırma her açmada 1 den başlayarak ve her yıl kaldığı numaradan devam etmek suretiyle yapılmakta, dolayısıyla birkez kullanılan birim numarasının bir başka birim için kullanılması mümkün olmamaktadır. Birim numaraları bir yapının tüm duvarlarına ayrı ayrı verilebileceği gibi herhangi bir toprak lekesine de verilebilmekte, böylelikle arazide gözlemlenen her özellik belgelenebilmektedir.

Taşınabilir buluntular içerisinde, tek başlarına önemli olduklarına karar verilen buluntular (tüm kap, kemik bız, C14 örneği vb.), küçük buluntu adı altında toplanmakta ve içinde bulundukları birim altında, birbirlerini takip eden bir numara almaktadır. Böylelikle tüm buluntuları kapsayan üçlü bir numaralama sistemi oluşturulmakta, bu sistemde (ör: 9R /15.2) ilk önce açma ismi (9 R), ardından birim numarası (15) ve eğer bulunmuş ise küçük buluntu numarası (2) belirtilmektedir.

Arazideki belgeleme, etiket, günlük defter, birim listesi ve 1/50, 1/20 ve 1/10 ölçeğindeki çizimler ile fotoğraf çekiminden oluşmaktadır.

Taşınabilir buluntuların üzerindeki etikette sırasıyla; kazı adı, toplama tarihi, açma ismi, birim numarası, küçük buluntu numarası, açma içi karelajı, birimin ve var ise

küçük buluntunun adı ve toplamanın yapıldığı başlangıç-bitiş kotları (deniz seviyesinden yükseklik) belirtilmektedir.

Birim listesi ise tüm birimler için doldurulan ve iki kısımdan oluşan standart bir formdur. İlk bölümde, etikette belirtilen bilgilerin dışında, açma durum krokisi, tanım, birimden toplanan küçük buluntuların listesi, ilgili plan numaraları, toplanan malzemenin kova sayısı ve ilişkili diğer birim numaraları belirtilmekte ve açıklama kısmına birimin özellikleri tanımlanmaktadır. Formun ikinci bölümünde ise çanak-çömlek sayımına ilişkin alanlar yer almaktadır. Bu alana çanak çömlek üzerindeki çalışmaların tamamlanmasının ardından, mal grubu ve biçimlerin sayısal verileri de işlenmektedir.

Günlük defter; her açmada yapılan işlerin anlatımını ve birimlerin ya da gerektiğinde bir kompleksin detaylı tanımlarını ve krokilerini içermektedir.

Arazide yapılan belgelemenin diğer bir bölümü de fotoğraf ve ölçekli çizimler oluşturmaktadır. Bu planlarda kuzey oku, görsel ölçek gibi ön bilgileri de içeren standart bir format, ayrıca gerektiğinde plan üzerinde gene standart olan bir lejant kullanılmıştır. Milimetrik kağıt üzerine çizilen 1/50 ölçekli çizimler, aynı zamanda günlük plan adını taşımaktadır. Bu planlar ile kazı sırasındaki günlük değişiklikler takip edilebilmekte ve aynı düzlemdeki kalıntı ve buluntuların durumu belgelenmektedir. 1/50 ölçeğindeki çizimler, ayrıca, birimlerin ve bu birimlerden gelen tüm küçük buluntuların da belirtildiği planlar niteliğindedir. Bu nedenle planlar üzerine buluntuların yeri işaretlenerek, "kesin" konumları belirtilmektedir. 1/20 ölçekli çizimler ise buluntuların daha detaylı çizimi gerektiğinde, örneğin, mimari yapı kalıntılarının açılması sırasında gerçekleşen aşamalar ve yapı kalıntıları ile buluntu kontekslerinin son durumları çizilmektedir. Bu planlar için *transparentfolie* kullanılmakta, iskelet gibi detay gerektiren buluntular 1/10 ölçeğinde, profiller ise 1/20 ölçeğinde çizilmektedir. Ayrıca profil çizimlerinde hatlar numaralandırılarak ya da boyanarak belirtilmekte ve çizim üzerinde tarifleri yapılmaktadır.

Çanak çömlek üzerinde sürdürülen çalışmalar ise bir kaç aşamalıdır. İlk aşamada, malzemenin yukarıda belirtilen buluntu listeleri eşliğinde sayımları ve mal grubu ayrımları yapılmaktadır. Bu ayrıma dayanarak depolanan malzeme ile boyut, profil gibi özellikler taşıyan çanak çömleğin üzerine açma ismi ve birim numarası yazılmaktadır. Benzer metodlarla ön hazırlığı tamamlanan kemik, yontmataş, doğal ve işlenmiş taşlar da temizlendikten sonra, ilgili uzmanlara aktarılmaktadır. Bitki kalıntılarının tespiti için seçilen alanlardan alınan örnekler sulu elek yapılmakta ve yüzdürme işleminden geçirilen örnekler ilgili uzmana aktarılmaktadır. Yine seçilen alanlarda kuru elek kullanılarak daha küçük kalıntılar ayıklanmaya çalışılmaktadır.

Küçük buluntular, buluntunun niteliği ve çalışmayı gerçekleştiren uzmanın yöntemine uygun olarak farklı işlemlerden geçirilmektedir. Ancak kazı sırasında uygulanan toplama ve sonrasındaki ayrımda yapılan belgeleme tüm buluntu türleri için standarttır. Her bir buluntu, kazıda birbirinden bağımsız ve bir daha tekrar etmeyen ve açma sistemi üzerinden gerçekleşen küçük buluntu numarası alıp temizlendikten sonra, atölye çalışması sırasında bir envanter numarası almakta, her biri için küçük buluntu fişi açılmakta, genel tanımları bu fişe ve envanter listelerine kaydedildikten sonra uzmanlara aktarılmaktadır.

3.2. Aktopraklık A

Aktopraklık Höyük'teki yerleşme dizisinin en güneyinde yer alan ve A alanı olarak adlandırılan yerleşme, bir vadinin tabanında, olası eski bir dere yatağının kenarında yer almaktadır. Bu kesimde açığa çıkarılan kalıntılar şimdilik bir hendek ve hendeğin dışında uzanan paralel iki masif duvardan oluşur. Jeomanyetik ölçümler gerek hendekle çevrili alanda gerekse çevresinde geniş bir alana yayılan duvar kalıntılarının olduğunu göstermektedir (Karul, 2007).

Jeomanyetik ölçümler ile yaklaşık 65 metre çapında olduğu anlaşılan hendeğin yaklaşık 30 derece açı ile derinleşen kenarları tabanda hafif düzleşerek birleşir. 6 metre üst açıklığı olan hendeğin derinliği ise 2 metreyi bulur ve anakayaya kadar iner. Hendek içindeki dolgu en üstte tamamen ufalanmış yanık kerpiçten, alta doğru inildikçe büyük yanık kerpiç bloklardan oluşur. Kerpiç bloklarının çoğunda dal ve ağaç izlerine rastlanması bunların yanmış yapı duvarlarına ait olduğu izlenimini verir.

Ayrıca hendeğin iç kenarına paralel uzanan bir taş duvar bulunmaktadır. Hendek ile birlikte inşa edildiği düşünülen duvar, olasılıkla buradaki çevirme sistemini destekleyici bir işleve sahiptir.

Hendeğe teğet, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan taş duvarlar oldukça düzenli bir hat oluşturur. Birbirine paralel uzanan her iki duvarın güneye bakan yüzlerinde dikine, boyutları 1,5x2 metreye kadar ulaşan taşlar kullanılmıştır. Bu taşların, dışa bakan yüzleri olasılıkla su ile aşınarak düzleşmiştir. Duvarların arka kısımları ise genişliği yer yer 2 metreye ulaşan orta boy taşlardan bir kaplama ile desteklenmiştir. İki duvar arasında bulunan 10 metreyi bulan açıklık ise oldukça homojen bir toprak dolgusuna sahiptir. Dolgunun bu niteliği alana hızla dolmuş bir çamur görünümü taşır. Dolgu içerisinde tarihöncesi çanak çömlek parçalarına rastlanmakta ve yer yer her iki yanındaki taş duvarların üzerine kadar yükseldiği, kimi yerde bu duvarları örttüğü anlaşılır. Söz konusu dolgunun büyük bir kısmının taşınmış bir dolgu olduğunu söylemek mümkündür çanak çömlek parçalarının aşınmamış olması buraya uzaktan taşınarak gelmediklerini göstermektedir.

Fig.41 Aktopraklık A Alanı (Aktopraklık Kazı Arşivi).

Oldukça masif olan duvarların yapılması organize bir iş gücü gerektirdiğini ve basit çözümler ile karşılanamayacak bir ihtiyacı akla getirir. Bu aşamada yeterli veri bulunmamakla birlikte, hendeğe paralel uzanan duvarların, olasılıkla bu kesimde taşkınlara neden olan bir su kaynağının bulunduğunu ve duvarların bir anlamda kademeli bir engel oluşturan set duvarları olduklarını düşündürür. Nitekim topoğrafya bu kesimde Ulubat Gölü'ne doğru oldukça dik bir eğimle alçalmaktadır. Bununla birlikte iki duvar arasındaki dolguda bulunan deniz kabuklarının, tuzlu su türleri olması bir kez daha Aktopraklık Höyük ile deniz ilişkisi sorusunu gündeme getirmektedir. Tuzlu su kabuklularının varlığı denizin bu kesime kadar sokulmuş olabileceğini ve bu durumda söz konusu duvarların küçük deniz, akarsu araçlarına korunak oluşturmak amacı ile yapıldıklarını akla getirir. Yine de bu durumun, ancak paleocoğrafyaya yönelik başka araştırmaların yapılması ile netleşebileceği açıktır.

3.3. Aktopraklık B

Fig.42 Aktopraklık B Yerleşmesi (Aktopraklık Kazı Arşivi).

Aktopraklık B alanı, A alanının hemen kuzeyindeki ilk yükseltinin üzerinde yer alır. Burada en altta bulunan dolgu daha üst tabakalara oranla dar bir alanda açılmış, bu nedenle henüz mimari açıdan yeterince tanımlanamamıştır. Ancak buradaki çanak çömlek topluluğu özelikle Balkanlar'da, Doğu Trakya'nın tümünde ve Ege kıyılarında görülen kırmızı renkli monokrom örnekler niteliğindedir. Aynı alanda tespit edilen kırmızı zemin üzerine beyaz boyalı parçalar ise sözünü ettiğimiz tüm bölgelerdeki kronolojik devamlılıkla uyum göstermekte ve bu dönemde Anadolu-Balkan ilişkilerinin Anadolu platosuna en yakın örneklerini temsil etmektedir. Bu konuda kuzey Ege kıyısındaki Hocaçeşme yerleşmesi referans alındığında, söz konusu kırmızı zemin üzerine beyaz boya bezemeli çanak çömleğin hemen monokrom evrenin üzerinde devam etmesi ve Balkanlarda ilk Neolitik dönemi yansıtması yine Ege ve Kuzeybatı Anadolu'da yakın tarihlerde görülen Neolitik kültürün Avrupa'ya yayılımı konusundaki sorulara cevap oluşturacak niteliktedir. B alanında bundan sonraki evre, impresso türü çanak çömleği ile ayırt edilen

tabakalardır. Bu tabakalar impresso türü bir çanak çömleğin, tanımlı mimari kalıntılar ile birlikte tespit edildiği, bilinen en kuzeybatı yerleşimi oluşturur. Bu kesimde açığa çıkarılan daha yeni tabakalar ise yaklaşık olarak MÖ cal. 5600-5700 yıllarına ve İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenmektedir. Bu dönem yerleşimi herbirinin içinde bitişik düzende konutların bulunduğu birbirine teğet geçen hendeklerle çevrili birimlerden oluşmaktadır. Bu birimlerden biri, bitişik düzende uzanan yapı dizisi ve bunları çevreleyen hendeğiyle birlikte büyük ölçüde açığa çıkarılmıştır (Karul, 2007). 130 m çapında, iç açıklığı 11 m'yi bulan ve 4 metre derinliğine ulaşan hendeğin çevrelediği alanda hendeğe paralel, bitişik düzende yapılar bulunmaktadır. Olasılıkla iki katlı olan bu yapıların duvarları kerpiç tuğla ile örülmüş ve duvarlar payandalar ile desleklenmiştir. Söz konusu payandalar, mekanı oda benzeri işlevsel alanlara bölerken bunlardan birinin içine fırının yerleştirildiği görülmüştür.

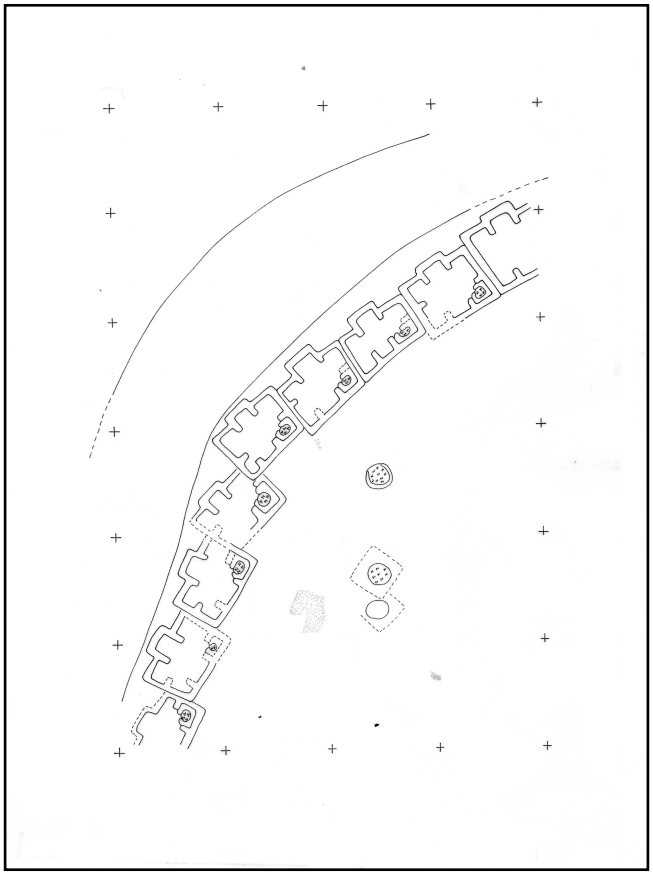

Fig.43 Aktopraklık B Alanı hendek ile çevrili yerleşim planı (Aktopraklık Kazı Arşivi).

Söz konusu tabakaya ilişkin tüm mimari veriler, yerleşim düzeni açısından değerlendirildiğinde önceden tasarlanmış bir yerleşim dokusunu işaret eder. Tasarının yanı sıra yerleşmenin organize bir iş gücü ile oluşturulduğunu da belirtmek gerekir. Bunun en belirgin örneği ise açılması büyük bir iş gücü ve organizasyon gerektiren, aynı zamanda birçok kez özenle sıvanarak bu konudaki ısrarın açıkça ortaya koyulduğu hendeklerdir. Diğer taraftan sınırları önceden belirlenmiş, bu haliyle en azından belirli bir süre büyüme olasılığı olmayan bir yerleşim düzeni ile karşılaşılır. Yerleşmenin sınırlanması ortak bir rıza ve karar mekanizmasının varlığına işaret ederken, gerek ev içindeki yapı öğelerinin standart olması, gerekse avlularda her evin önünde benzeri sabit yapı ögelerinin tekrarlanması bağımsız ev içi ekonomilerine sahip bir modelin varlığını da kanıtlar.

B alanındaki ikinci hendek ise yukarıda tanımlanan hendeğe batıdan temas etmektedir. Küçük bir kısmı açığa çıkarılmış olmakla birlikte benzeri bir yerleşim dokusunun bu hendek içinde de olduğu varsayılabilir. Bu durumda Aktopraklık Höyük'te hendeklerle çevrili birimlerin olduğunu, bunların olasılıkla birer 'mahalle' niteliği taşıdığını öne sürmek mümkündür. Bu teorinin netlik kazanması ileriki yıllarda yapılacak çalışmalara bağlı olmakla birlikte, şimdiden yerleşme içindeki birimlerin akrabalık, statü ya da başka bir amaçla mı oluşturulduğu gibi tarihöncesi arkeolojisi açısından önemli soruları gündeme getirmektedir. Bu tabakada bulunan çanak çömlek topluluğu ve mimari kalıntılar, bir taraftan Orta Anadolu, özellikle Canhasan yerleşmesi, diğer taraftan Yunanistan'da Tsangli yerleşmesi ile yakın benzerlik içerisindedir.

Bundan sonraki dönemde Aktopraklık B alanındaki yerleşimde köklü değişikliklerin olduğu gözlenir. Kerpiç mimarinin yerini dalörgü, çukur tabanlı basit kulübeler alır. Duvarları en azından belirli bir yüksekliğe kadar kalker ile sıvanan yapıların içlerinde, köşeye yakın bir konumda, zeminden yükseltilmiş fırınlar yerleştirilmiştir. Küçük taşlar kullanılarak hazırlanan fırınlar, olasılıkla kubbeli bir üst yapıya sahiptir ve tabanları birçok kez yenilenmiştir. Bu tabakanın yerleşme düzeni, yapıların en

azından bir kenar ya da fırının bulunduğu köşeden birbirine temas ettiğini gösterir. Yapı aralarında çok küçük açıklıklar bulunurken birkaç yerde işliğe işaret edecek buluntu yoğunluklarına rastlanır. Bu dönemin çanak çömleği de bir önceki dönemden belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Kaplar daha çok siyah ve kurşuni yüzeylere sahip, genelde yüksek boyunlu ya da kapalı çömlek formlarından oluşur.

3.4. Aktopraklık C

Aktopraklık C alanı MÖ cal. BC 6100-6300 yıllarına tarihlenen ve bölgedeki ilk çiftçi köy topluluklarını temsil eden bir dönemi yansıtmaktadır. Anadolu kronolojisine göre Son Neolitik Döneme tarihlenen bu yerleşme, etrafında düzenlenmiş avlular bulunan, çukur tabanlı kulübelerden oluşan bir yerleşim düzenine sahiptir (Karul, 2007; Karul - Avcı, 2010). Buradaki yerleşimin buluntu envanteri Marmara Bölgesi'nden tanıdığımız, Fikirtepe kültürü ile örtüşmekte, Ilıpınar ve Menteşe yerleşmeleri ile yakın paralellikler göstermektedir. Ancak özellikle yerleşme düzeni daha yakınında bulunan Ilıpınar'dan farklı olarak Marmara kıyılarında bulunan Fikirtepe ve Pendik yerleşmelerinin yanı sıra 2008 yılında keşfedilen Yenikapı ile büyük benzerlikler taşır. Aktopraklık C yerleşimi yakınlarında bulunan ve ova yerleşimi olarak tanımlanabilecek Ilıpınar, Menteşe ve Barçın gibi höyüklerin aksine, konumu itibari ile deniz ürünlerinden yararlanmayı tercih eden, aynı zamanda tarım ile uğraşan Anadolu'nun Ege Denizi kıyılarındaki Ege Gübre, Yeşilova; kuzey Ege kıyısındaki Hocaçeşme ve Marmara kıyılarındaki Fikirtepe, Pendik ve Yenikapı yerleşmeleri ile önemli benzerlikler gösterir. Yoğun besin üretimini yansıtan tahıl kalıntılarının yanı sıra avcılığın önemli bir uğraş olduğu, yontmataş endüstrisinin ise bölgedeki Epi Paleolitik/ Mezolitik topluluklarla benzeştiği görülür. Bu durum, yerel toplulukların Neolitik yaşam biçimine uyumuna işaret etmesi bakımından da büyük önem taşır.

Fig.44 Aktopraklık C (Aktopraklık Kazı Arşivi).

3.4.1 Tabakalanma ve Mimari

Aktopraklık Höyük C alanında 2005 yılından bu yana sürdürülen, kazı ve buluntu toplulukları üzerindeki çalışmalar ile yerleşmede 4 evrenin varlığı tespit edilmiştir. Buluntular üzerindeki çalışmalar halen devam ettiği için, aynı süreci yansıtan dolayısı ile ortak bir evre altında toplanabilecek tabakaların ileride tespit edilmesi mümkündür. Ancak bu çalışmalar henüz tamamlanmadığından gerek mimari, gerekse çanak çömlek buluntularından yola çıkılarak tanımlanan ilk evreler, burada yukarıdan aşağıya doğru arap rakamları ile 1-4 olarak adlandırılmıştır.

Yüzey bulgularına göre yaklaşık 50x120 m'lik bir alanı kaplayan Aktopralık Höyük C alanı, yerleşmenin tanımı bölümünde de belirtildiği gibi (bkz. bölüm 3.1), daha geniş bir alanı kaplamaktadır. Buradaki yerleşim, Ulubat Gölü'ne uzanan eski bir dere yatağının kuzeyindeki sırtın üzerindeki düzlükte, özellikle bu sırtın batıda daha hafif bir eğim aldığı yamaçlar üzerinde bulunur. Söz konusu yamacın ve sırtın

üzerindeki düzlüğün batı bölümü Geç Roma - Bizans dönemi kalıntıları ile kaplıdır. Bu kesimde şimdiye kadar tarihöncesi döneme ait kalıntılara rastlanmamıştır. 1. Evre olarak adlandırılan, sözü edilen dönemlere ilişkin 1500 metrekarelik bir alanda taş temelli yapılar kısmen de olsa yüzeyden takip edilebilmiş ve alanın 700 metrekarelik bir bölümü kazılarak açılmıştır. Yapıların alanın doğusunda sona erdiği ve bu kesimden itibaren tarihöncesi yerleşmenin başladığı görülür. Her iki döneme ait kalıntıların doğuda kısmen üst üste geldiği ve Neolitik Dönem yerleşimi ile Kalkolitik Dönem mezarlığının, Bizans dönemi yapılarının inşası sırasında önemli ölçüde tahrip olduğu anlaşılır. Roma ve Bizans Dönemi yapılarının bulunduğu alandaki kazı çalışmaları henüz başlangıç aşamasındadır. Ancak bu kesimde bulunan iki sikke tarihleme konusunda fikir verir. Buna göre sikkelerden birinin üzerinde IOVI CONSERVATORI AVG (koruyucu Jupiter) ifadesi yer almaktadır. I. Licinius'a ait (IMP C VAL LICIN LICINIVS P F AVG), MS 308-324 yıllarına, Geç Roma dönemine tarihlenen sikkenin darphane kısaltmasından (SIS) olasılıkla Arnavutluk'ta bulunan Sisak'da (Siscia) basıldığı anlaşılmaktadır. Diğer sikke ise Bizans İmparatoru Heraclius dönemine, MS 610-641 yıllarına tarihlenmektedir. 40 nummia birimindeki (follis) sikkenin üzerinde Heraclius ve oğlu Heraclius Constantinus resmedilmiştir[15].

Yerleşmenin 2. Evresi Kalkolitik döneme ait mezarlık alanını ifade eder. Bu döneme tarihlenen şimdiye kadar 35 kadar mezar açığa çıkarılırken, iskeletlerin büyük bölümünün hemen yüzey altında olduğu için makineli tarım nedeniyle yoğun bir şekilde tahrip edildiği gözlenmiştir.

[15] Sikkelerin tanımları Prof. Dr. Oğuz Tekin tarafından yapılmıştır.

Fig.45 Aktopraklık C Kalkolitik Dönem mezarları (Aktopraklık Kazı Arşivi).

Bununla birlikte daha derine inen ve alttaki Neolitik Dönem dolgularını da kesen mezar çukurlarına rastlanmaktadır. Neolitik Dönem yerleşiminde de yerleşim içi gömütlerin olması, mezarların tarihlendirmesini güçleştirmiş, ancak göreceli olarak iyi korunmuş birçok mezarda gömü hediyelerinin bulunması tarihlemeyi olanaklı kılmıştır. Genelde çanak çömlek ve takılardan oluşan buluntular üzerindeki değerlendirmeler henüz tamamlanmamış olmakla birlikte Kalkolitik Dönem mezarlığının MÖ 5. binyılın ortalarına, MÖ 5700-5500 yıllarına tarihlendiği öngörülmektedir.

Fig.46 Kalkolitik Dönem mezar hediyeleri (Aktopraklık Kazı Arşivi).

Neolitik Dönem dolguları yerleşmenin doğu kesiminde tespit edilmiştir. En doğuda yüzeyde görülebilen kalker anakayanın, batıya doğru hızla alçaldığı ve doğu batı doğrultusunda yaklaşık 30 metrelik bir mesafe boyunca devam ettiği, daha batıda ise tarla düzeltmek amacı ile traşlandığı anlaşılır. Kuzey güney doğrultusunda ise; kuzeyde karayolu ile kesilen yerleşmenin yolun karşı kıyısında devam etmediği, güneyde ise yamaç eğiminin başladığı yere kadar yaklaşık 100 metre devam ettiği tespit edilir. Bu haliyle Neolitik Dönem dolgularının en yüksek yerde 2 metre kalınlığa ulaştığı, ancak bu yükseklikte dolgunun korunduğu alanın 250-300 m^2 kadar olduğu görülür. Dolgunun iyi korunduğu bu hat boyunca, kuzey güney doğrultusunda oluşturulan kesit, bu alandaki tabakalanma konusunda da fikir vermektedir. Ancak, 2005 yılında Bursa Arkeoloji Müzesi tarafından, sit alanı tespit çalışmaları sırasında açılan çok sayıda sondaj, alanı büyük ölçüde tahrip etmiş ve dolgunun anlaşılmasını güçleştirmiştir. Tüm bu olumsuz etkilere karşın C alandaki Neolitik Dönem dolgusunun 3-4 rakamları ile adlandırılan iki evreyi kapsadığı

anlaşılmaktadır. Bu dolgulardan elde edilen tek radyokabon örneği ise kalibre tarihlerle MÖ 6320 yıllarını işaret etmektedir.

3.4.2. 3-4. Evre Mimari Kalıntıları

Yerleşmedeki tabakalanma sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi için mimari kalıntılar hakkında bazı özet bilgilere değinmekte fayda görmekteyiz.

Buna göre en altta, 4. Evre olarak adlandırılan dolgular doğrudan anatoprak üzerinde bulunmaktadır. Oldukça sınırlı bir alanda görülen bu tabakadaki mimari ögeler bir kaç dairesel biçimli taş dizisinden oluşmaktadır (Res.1). Bunlar Bizans dönemi yapı kalıntılarının bulunduğu güney kesimde yer almakta ve çapları 1-1,5 metre civarında, tek sıra taş dizilerinden oluşmaktadır.

Üstteki, 3. Evreye ait dolgular alanın tümünde açılmıştır. Bu evrede, çukur tabanlı, yuvarlak planlı yapıları ve küçük taşlarla düzenlenmiş avlular bulunduğu tespit edilmiştir. 5 yapı kalıntısının açığa çıkarıldığı bu evrede, 2 yapı hemen yüzey toprağının altında diğerleri ise doğrudan anatoprak üzerinde yer almaktadır. Arazi eğimi gözönüne alındığında bu yapıların birbirine yakın düzlemlere inşa edildiklerini söylemek mümkündür (Res.2-3). Çapları yaklaşık 3-6 metre arasında olan yapılar çoğu zaman eğimli taban düzlemi ve bazı taş sıraları ile tespit edilmekte, çevresinde direk deliklerine rastlanmamakla birlikte, yangın geçirmemiş bu yapıların dalörgü tekniğinde inşa edildikleri öngörülmektedir (Karul- Özeren, 2007: 19) Dolayısı ile üst yapının ahşap iskeletin aralarının yine dallarla örülerek, çamur ile sıvandığı söylenebilmektedir. Üç yapının duvarları taş dizileri ile desteklenmiş, taş dizileri, çukurlaştırılmış tabanın kenarlarına, yapının genelde yarıçapı boyunca yerleştirilmiştir. Dolayısı ile yuvarlak planlı yapının bir kesimine taş dizisi yerleştirilmeyerek açık bırakılmaktadır (Res.4). Diğer iki yapıda ise düzenli taş sıralarına rastlanmamıştır. Bunlar doğrudan zemine açılan taban çukurluğu sayesinde ayırt edilmekte ve birinin taban çukurluğu diğerlerine göre oldukça iyi bir şekilde

görülmektedir (Res. 5). Yayvan bir eğimle alçalan kenarlar merkezde 40 cm derinliğine ulaşmakta, kenarların kalkerle kaplandığı ve yenileme evreleri içerdiği anlaşılmaktadır. Bir başka örnekte ise zemin yer yer küçük taşlarla desteklenen anakayanın traşlanması yoluyla oluşturulmuştur. Bu yapının taban çukurluğu da yaklaşık 40 cm'ye ulaşmaktadır. Sınırları göreceli olarak daha iyi ayırt edilebilen üç yapıda ise fırınlara rastlanmaktadır. Yaklaşık 60 cm çapındaki kubbeli fırınlar, duvara yakın bir konumda bulunmaktadır. Bu evrede ayrıca bilinçli olarak yapı tabanlarının altına açılan çukurlara gömüldükleri anlaşılan gömütlerle de karşılaşılmaktadır (Res. 6). *Hocker* pozisyonundaki bu iskeletlerin bazılarının, özellikle baş ve ayak uçlarında tüm kaplar ve yine iskeletin yanına bırakılan kemik aletlere rastlanmaktadır (Karul-Özeren, 2007: 19)

3. Evre mimarisi, yerleşme düzeni açısından, bitişik ya da birbirine yakın mesafede inşa edilmiş basit kulübelerden oluşan bir yapı göstermektedir. Kapı açıklıklarının kesin olarak belirlenememesi, yapıların yönleri hakkındaki yorumlarımızı sınırlamakla birlikte yapı çevrelerinde avlu olarak kullanıldığı düşünülen, düzensiz küçük taşlarla kaplı alanlar tespit edilmiştir. Avlu niteliğindeki bu alanların ve yapıların dağılımı, çevrelerinde avlular bulunan yapı adaları şeklinde bir yerleşim düzeninin olduğunu işaret etmektedir.

3.4.3. 3-4. Evre Mutlak Tarihleme Sonuçları

Yukarıda, tabakalanma bölümünde de değinildiği gibi Aktopraklık Höyük C alanında günümüze en yakın kalıntılar Geç Roma ve Bizans dönemine tarihlenmekte, bu durum MS 4. ve 7. yüzyıla tarihlenen iki sikke buluntusu ile de teyit edilmektedir.

Yerleşim alanında, 2. tabakayı temsil eden Kalkolitik Dönem mezarlığı ise burada bulunan insan iskeletlerinden birinin el falanks kemiğinden yapılan ölçümler ile tarihlenmektedir. OxA-20597 referans numarası ile aşağıda detaylı bilgileri içeren ölçüm kalibre tarihle 5600'lü yılları işaret etmektedir.

Neolitik Dönem dolguları da yine bu döneme ait bir insan iskeletinden alınan örnekle tarihlenmektedir. Doğrudan anakaya içerisine açılan bir çukurun içerisine bırakılan gömütün çevresindeki çanak çömlek ve kemik alet gibi buluntular iskeletin Neolitik Dönem'e ait olduğunu işaret etmekte, el falanks kemiğinde yapılan ölçüm ise bu tarihlemeyi doğrular şekilde kalibre tarihle MÖ 6300 yıllarını göstermektedir.

Oxford Üniversitesi Arkeoloji, Tarih ve Sanat Araştırma Laboratuvarında yapılan ölçümler aşağıdaki gibidir:

OxA-20597

Aktopraklık (88E 12.1) İnsan eli falanks kemiği 13C -19.32, BP: 6800 _ 36

cal BP: 7642 + 27

cal BC: 5692 + 27

OxA-20596

Aktopraklık 1 (89D 4.4) İnsan eli falanks kemiği 13C -19.32 BP: 7444 _ 37

cal BP: 8272 + 52

cal BC: 6322 + 52

4. AKTOPRAKLIK C ÇANAK ÇÖMLEĞİ

Bu bölümde Aktopraklık C Neolitik Dönem yerleşmesinde bulunan çanak çömlek buluntuları, mal grupları, ardından da biçim grupları şeklinde tanıtılacaktır. Mal gruplarının oluşturulmasında toplam 5601 parça incelenirken, bunların içinden biçim veren 360 tanesi biçim gruplarının oluşturulmasını sağlamıştır.

4.1. Aktopraklık C Çanak Çömleği Mal Grupları ve Ayrıntılı Tanıtımı

Aktopraklık Höyük C Alanı Neolitik Dönem çanak çömlek buluntuları üzerinde yaptığımız çalışmalarda mal grupları göreceli biçimde sınıflandırılmıştır. Daha sonra her bir grubun kendi içindeki farklılıklarından dolayı alt ayrımlara gidilmiştir. Bu çalışma sonucunda MI. kırmızı mallar, MII. koyu yüzlü mallar, MIII. açık renkli mallar ve MIV. kaba mallar olarak adlandırılan dört ana grubun varlığı tespit edilmiştir.

4.1.1. Mal Türlerinin Tanıtımı

Dört ana mal grubunun tanımlandığı Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin her bir mal grubu aşağıdaki listede görüldüğü gibi kendi içinde alt bölümlere ayrılmaktadır.

MI. Kırmızı mallar

MI.a Kırmızı kaba mallar

MI.b Kırmızı ince mallar

MI.c Kırmızı, açkılı mallar

MI.d Kırmızı astarlı mallar

MII. Koyu yüzlü mallar

MII.a Kurşuni açkısızlar

MII.b Siyah astarlılar

MII.c Siyah ince mallar

MII.d Kahverengi alacalı açkılı mallar

MII.e Kahverengi alacalı, açkısı dökülmüş mallar

MIII. Açık renkli mallar

MIII.a Devetüyü açkısızlar

MIII.b Krem mallar

MIV. Kaba Mallar

MIV.a Bitkisel katkılı Kaba mallar

MIV.b Mineral katkılı kaba mallar

MIV.c Kireçtaşı katkılı gevrek mallar

MI.a Kırmızı kaba mallar

Genelde büyük boy çömleklerin yapımında kullanılan Kırmızı Kaba Mal grubu, tüm mal grupları içinde en yüksek oranda temsil edilmektedir. Özellikle kırmızının çeşitli tonlarında karşımıza çıkan yüzey renkleriyle ayırt edilir. İç yüzeyleri açkısız bırakılan bu mal grubunda dış yüzeyler donuk açkılıdır.

HAMUR

Doku: Genellikle özensiz yapılan hamur, iyi arıtılmamış kilden iri tanelidir.

Çoğunlukla pekişmiş dokulu olarak gözlenmektedir.

Katkı: Küçük ve orta boy taşçık katkı hemen hemen tüm kaplarda görülmektedir.

Renk: Pembemsi açık kırmızıdan koyu kırmızıya kadar kırmızının değişik tonlarında hamur renkleri görülür.

YÜZEY

İşleniş: Genellikle iyi düzeltilmiş ancak özensizdir. Kenar kalınlıkları 0,5 - 1 cm. arasında değişmektedir.

Astar: Hiçbir parçada astar uygulaması ile karşılaşılmamıştır.

Açkı: İç yüzeylerde hiç görülmeyen açkılama dış yüzeylerde nadiren donuk açkılama ve/veya ıslak sıvazlama şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Renk: Yüzey renkleri genellikle hamurun bir ton açığı şeklinde görülmektedir. İç ve dış yüzeyler çoğunlukla aynı renktedir. Bir bölümünün iç yüzeylerinde fırınlamadan dolayı oluşan kararmalar vardır. Pembeden koyu kırmızıya kadar değişik tonlarda gözlenen renkler arasında devetüyümsü kırmızılar da bulunmaktadır.

FIRINLAMA

Genellikle iyi fırınlanmamış olan bu grupta koyu renk özlü parçalar daha yoğundur.

MI.b Kırmızı ince mallar

İnce cidarlı ve iyi açkılı olan bu mal grubu genellikle küçük boy kaplardan oluşmaktadır. Bu grup, nitelikli iyi mallar olarak değerlendirilebilir.

HAMUR

Doku: Çok özenli bu mal grubu iyi arıtılmış ince taneli kilden üretilmiştir. Bu mal grubu altında incelen parçaların tümü sert ve pekişmiş dokuludur.

Katkı: Bu gruba giren parçaların yarıya yakını minik taşçık katkılıdır.

Renk: Pembeden kiremit kırmızısına kadar kırmızının çeşitli tonlarında hamur renkleri görülmektedir.

YÜZEY

İşleniş: Genel olarak özenli işlenmiş ve iyi düzeltilmiş parçalardan oluşmaktadır. Kenar kalınlıkları 0,3 - 0,7 cm. arasında değişmekte, ancak 0,4 cm. altında olan parçalar çok seyrek görülmektedir.

Astar: Bu gruba ait parçalarda astar uygulaması nadiren yalın ve kendinden astarlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Açkı: İç yüzeyler dış yüzeylere oranla daha donuk açkılıdır veya açkısız olarak bırakılmıştır. Dış yüzeyler ise büyük oranda açkılı, genellikle donuk açkılı ve yumuşak yüzeylidir. Ender olarak sert açkılanmış parlak yüzeyli parçalar da görülmektedir.

Renk: Pembemsi kırmızıdan kiremit kırmızısına kadar kırmızının değişik tonları bu grubun ana renk karakterini vermektedir. Bununla birlikte,

az sayıda da olsa devetüyü ve kahverengine yakın parka da bulunmaktadır.

FIRINLAMA

Genellikle karbonize ortamda iyi fırınlanmış bu mal grubunda koyu renk özlü parçalar hemen hemen hiç görülmemektedir.

SAYISAL VERİLER

Toplam 175 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %3,12'sini oluşturmaktadır.

MI.c Kırmızı, açkılı mallar

Kırmızı renkli mal grupları arasında büyük boyutlu olmasına rağmen özenli üretilmiş grubu oluşturan bu mal grubu, kırmızı renklilerin yanısıra kahverengi ailesinden MII.d mal grubu ile büyük benzerlik göstererek sözkonusu kahverengi mal grubunun kırmızı bir çeşitlemesi niteliğindedir.

HAMUR

Doku: Genel olarak iyi arıtılmış kilden, pekişmiş ve sert dokuludur.

Katkı: Minik ve küçük boy taşçık katkılıdır.

Renk: Pembemsiden kızılımsı kahverengine kadar kırmızının değişik tonlarındadır.

YÜZEY

İşleniş: Tümü özenli işlenmiş yüzeylere sahip bu mal grubunda kenar kalınlıkları 0,5 - 1,2 cm. arasında çeşitlenmektedir. Yüzeyler iyi düzeltilmiş ve çoğunlukla düzgündür.

Astar: Bu mal grubunda astar uygulama görülmemektedir.

Açkı: Her iki yüzey de açkılanırken, dış yüzeylerin daha düzenli ve sert açkılandığı gözlenmektedir.

Renk: Dış yüzeyler kırmızının değişik tonlarındadır, kahverengi alacalı yüzeyli parçalar bulunmaktadır. İç yüzeyler de benzer şekilde kırmızının değişik tonlarındadır ve kahverengi alacalanmalar, iç yüzeylerde dış yüzeylere oranla biraz daha yoğun oranda görülür.

FIRINLAMA

Genellikle iyi fırınlanmıştır. Okside ortamdan kaynaklanan kızıllaşmış özler yoğun olarak görülür.

SAYISAL VERİLER

Toplam 345 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %6.16'sını oluşturmaktadır.

MI.d Kırmızı astarlı mallar

Kırmızı malların arasında, yüzey renginde tam bir kırmızı tonun elde edilmesi amacıyla kırmızı astar uygulanan bu grup, tüm mal grupları arasında sayıca küçük oranda karşımıza çıkmaktadır. Hamur renkleri kırmızımsı devetüyüne çalmasına rağmen yüzey renkleri, daha canlı kırmızı tonlardadır.

HAMUR

Doku: Genel olarak iyi arıtılmamış kilden özensiz biçimde üretilmesine karşın pekişmiş dokulu ve serttir.

Katkı: Genellikle minik boy taşçık katkı dikkat çekerken, kimi parçalarda kum da gözlenmekte ancak bunun bilinçli bir katkı maddesinden ziyade kilin iyi arıtılmamış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Renk: Hamur renginde kırmızı tonlar hakim olmakla birlikte kırmızımsı devetüyü parçalar da mevcuttur.

YÜZEY

İşleniş: Tümü özenli işlenmiş ve yüzeyleri iyi düzeltilmiştir. Kenar kalınlıkları 0,6 - 1 cm. arasında çeşitlenmektedir.

Astar: Genellikle aynı tonlarda parlak kırmızı renkli astar uygulanmıştır.

Açkı: Dış yüzeyler genellikle sert açkılanırken iç yüzeyler kimi zaman daha yumuşak açkılanmış kimi zaman ise açkısız bırakılmıştır.

Renk: Dış yüzeyler astar uygulamasından dolayı parlak kırmızı renklerdedir. İç yüzeyler ise kırmızının daha donuk tonlarından kahverengi tonlarına doğru çeşitlilik göstermektedir.

FIRINLAMA

Bu mal grubunu oluşturan az sayıda çanak çömlek buluntu arasında okside ortamda, iyi fırınlanmış parçalar olmakla birlikte koyu renk özlü, karbonize ortamda fırınlanmış parçalar da mevcuttur. İç yüzey renklerindeki koyu tonlar da dengesiz ortamda fırınlamaya işaret etmektedir.

SAYISAL VERİLER

Toplam 13 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %60,02'sini oluşturmaktadır.

MII.a Kurşuni açkısızlar

Çok yoğun olmayan bu mal grubu koyu gri ve kurşuni tonlardadır. Fırınlamadan dolayı yer yer kırmızı alacalanan parçalar mevcuttur.

HAMUR

Doku: Genellikle iri taneli iyi arıtılmamış kilden özensiz üretilen bu mallar yumuşak dokulu ve gevrektir.

Katkı: Minik taşçık katkının yanısıra kimi zaman kum ve çok seyrek mika katkı görülmektedir.

Renk: Genellikle kurşuni tonlardaki hamur renklerine sahip bu malda, birçok parçada kötü fırınlamadan kaynaklı olarak hamur tamamen siyah renkte görülmektedir. Kimi parçalarda gözlenen grimsi renkli hamur da dikkat çekmektedir.

YÜZEY

İşleniş: Yüzeyler genellikle özensiz ve iyi düzeltilmemiştir. Yoğun dalgalı yüzeyli parçalar mevcuttur. Kenar kalınlıkları 0,5 - 0,8 cm. arasında olmasına karşın, 0,8 cm.'ye yakın parçalar ender olarak görülmektedir.

Astar: Astar uygulanmamıştır.

Açkı: Bu mal grubunda iç ve dış yüzeyler açkısız bırakılmıştır.

Renk: Dış yüzeylerde genellikle sarı alacalı koyu kurşuni renk hakimdir. Siyah ve kırmızımsı alacalılar da az sayıda olmakla beraber görülür. İç yüzeyler genellikle siyah ve koyu kırmızı tonlardadır ve sarı alacalanmalar kimi parçalarda iç yüzeylerde de gözlenmektedir.

FIRINLAMA

Kötü fırınlanmış bir grubudur. Parçalar genellikle siyah özlüdür ve siyah özler çoğunlukla parçanın iç ve dış yüzeylerine kadar genişlemektedir. Bu durum düzensiz bir pişirme ortamının varlığına işaret eder.

SAYISAL VERİLER

Toplam 852 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %15.21'ini oluşturmaktadır.

MII.b Siyah astarlılar

Devetüyü, sarı ve kırmızının değişik tonlarında hamurdan üretilmiş bu mal grubunda yüzeylere siyah astar uygulanmıştır. Koyu yüzlü parçalar elde edebilmek amacıyla uygulanan siyah astar bu mal grubunu diğerlerinden ayırır. Bu mal grubuna ait kaplar genellikle küçük boyutludur.

HAMUR

Doku: Genellikle özenli, iyi arıtılmış kilden üretilen mal grubunda hamur genellikle ince taneli olmakla birlikte iri taneli az sayıda parça da mevcuttur. Bu gruba ait parçaların çoğu pekişmiş dokulu ve serttir.

Katkı: Çoğunlukla katkısız, ender olarak minik taşçık katkılı parçalar görülür.

Renk: Devetüyü ve pembemsi tonlar hakimdir.

YÜZEY

İşleniş: Tümü özenli işlenmiş ve yüzeyleri iyi düzeltilen kapların kenar kalınlıkları 0,4 - 0,7 cm. arasındadır.

Astar: Bu mal grubuna dahil edilen tüm parçalar siyah astarlıdır.

Açkı: İç yüzeyler tümüyle açkısız bırakılırken, dış yüzeyi açkılanmış az sayıda parça mevcuttur.

Renk: Dış yüzey renkleri. uygulanan astar ile siyahlaştırılmış, astarlarda yer yer görülen dökülmeler kimi parçalara alacalı bir görünüm kazandırmıştır.

FIRINLAMA

Fırınlama genellikle kötüdür ve koyu renk özlü parçalar oldukça yoğun olarak bulunmaktadır.

SAYISAL VERİLER

Toplam 112 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %1,99'unu oluşturmaktadır.

MII.c Siyah ince mallar

Aktopralık C alanı Neolitik Dönem malları arasında kendinden siyah renkli tek mal grubu olan bu mal grubu genellikle özenli, ince cidarlı, nitelikli kaplardan oluşmaktadır.

HAMUR

Doku: Diğer nitelikli mal gruplarına oranla hamurlar daha özensizdir. Kil genellikle iyi arıtılmadan kullanılmıştır. Bu grup altında toplanan parçalar genellikle pekişmiş dokulu ve serttir.

Katkı: Minik taşçık katkının yoğun olarak tercih edildiği bu grupta ender olarak mika katkı da görülmektedir.

Renk: Koyu kahve ve siyaha yakın kurşuni renklidir.

YÜZEY

İşleniş: Tümü özenli işlenmiştir. Kenar kalınlıkları 0,3 - 0,7 cm. arasındadır. Parçaların çoğu iyi düzeltilmiş ve düzgün yüzeylidir.

Astar: Bu mal grubunda astar uygulaması görülmemektedir.

Açkı: Dış yüzeyler genelde sert açkılı, iç yüzeyler ise açkısız veya yumuşak açkılanmıştır.

Renk: Dış yüzeyler genellikle siyah veya siyaha yakın renklerdedir. Kurşuninin siyaha yakın tonları oldukça yoğunken yer yer kahverengi alacalanmalar görülmektedir. İç yüzeyler de dış yüzeylere benzer şekilde siyaha yakın koyu tonlarda gözlenirken, daha seyrek olmasına rağmen iç yüzeylerde de alacalanma görülen parçalar mevcuttur.

FIRINLAMA

Bu mal grubuna ait kapların genellikle iyi fırınlandığı görülmektedir.

SAYISAL VERİLER

Toplam 268 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %4,78'ini oluşturmaktadır.

MII.d Kahverengi alacalı açkılı mallar

MI.c mal grubunun kahverengi çeşitlemesi niteliğindeki bu mal grubu, kahverenginin değişik tonlarındadır ve genel dokusu krem renkli mallara benzemektedir.

HAMUR

Doku: Genel olarak iyi arıtılmış kilden, pekişmiş ve sert dokuludur.

Katkı: Çoğunlukla minik taşçık katkılıdır. Büyük boy kaplarda daha iri taşçık katkı gözlenmektedir.

Renk: Kahverengi ağırlıklı ancak kurşuni renkli parçalar da mevcuttur.

YÜZEY

İşleniş: Tümü özenli işlenmiştir. Kenar kalınlıkları 0,5 - 1,2 cm. arasında çeşitlenirken 0,5 - 0,8 cm. arasındaki parçalar çoğunluktadır. İyi düzeltilmiş ve genellikle düzgün yüzeylidir.

Astar: Bu mal grubunda astar uygulama görülmemektedir.

Açkı: Dış yüzeyler genellikle sert açkılanırken iç yüzeyler ya çok yumuşak açkılanmış ya da açkısız bırakılmıştır.

Renk: Dış yüzeylerde kahvereniginin değişik tonları görülür ancak kurşuniye çalan koyu tonlar oldukça seyrek karşımıza çıkmaktadır. İç yüzeylerde ise renkler daha koyu tonlarda, kurşuni ve siyah renkler çoğunluktadır. Alacalanma her iki yüzeyde de yoğun olarak gözlenir.

FIRINLAMA

Fırınlamada baskın bir görünüm yoktur. İyi fırınlanmış parçalar olduğu gibi karbonize pişirme ortamına işaret eden koyu özlü parçalar da oldukça yoğundur. Standart bir fırınlama tekniğinden söz etmek güçtür.

SAYISAL VERİLER

Toplam 881 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %15,72'sini oluşturmaktadır.

MII.e Kahverengi alacalı açkısı dökülmüş mallar

MII.d mal grubu ile büyük benzerlikler gösteren bu mal gurubunun ayrı olarak değerlendirilmesindeki en büyük etken genellikle parçaların dış kısmında açkıların dökülmesi sonucu ortaya çıkan zımpara kağıdı görünümlü yüzeylerin bulunuyor olmasıdır. Bu dökülmelerin kesin sebebi bilinmemekle birlikte açkılı yüzeylerdeki bu bozulmanın, üretim aşamasındaki katkılardan gerçekleşmiş olabileceği düşünülerek ayrı değerlendirme yolu seçilmiştir.

HAMUR

Doku: Genel olarak iyi arıtılmış kilden üretilen bu mal grubu MII.d mal grubuna göre daha gevrektir.

Katkı: Çoğunlukla minik taşçık katkı görülürken, mika katkılı parçalar da mevcuttur.

Renk: Kırmızımsı kahverengiden koyu kahverengine kadar değişik tonlar görülürken kurşuni renkli parçalara da rastlanır.

YÜZEY

İşleniş: Tümü özenli işlenmiş, iyi düzeltilmiş ve düzgün yüzeylidir. Kenar kalınlıkları 0,5 - 1 cm. arasında çeşitlenmektedir.

Astar: Bu mal grubunda astar uygulama görülmemektedir.

Açkı: Dış yüzeyler genellikle sert açkılanırken iç yüzeyler büyük oranda açkısız bırakılmıştır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi açkılı kısımlarda yer yer dökülmeler gözlenmektedir.

Renk: Dış yüzeylerde kahvereniginin değişik tonları görülürken kurşuniye çalan koyu tonlar bu mal grubunda daha fazla sayıda karşımıza çıkmaktadır. İç yüzeylerde ise kırmızımsı renkler hakimdir. Alacalanma her iki yüzeyde de yoğun olarak gözlenir.

FIRINLAMA

Bu mal grubunun genel olarak iyi fırınlanmadığı söylenebilir. Koyu renk özlü parçaların sayısı oldukça yoğundur. Ender olarak okside ortamda fırınlanmış kırmızı renk özlü parçalar da görülmektedir.

SAYISAL VERİLER

Toplam 386 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %6.89'unu oluşturmaktadır.

MIII.a Devetüyü açkısızlar

Tümüyle açkısız olan devetüyü mallar, genellikle orta boy kaplardan oluşmaktadır. Sarının koyu tonları, devetüyü ve kırmızımsı devetüyü renklerin bu mal grubu için hakim olduğu söylenebilir.

HAMUR

Doku: İyi arıtılmış ince taneli kilden üretilen bu mal grubunun geneli özenlidir. Parçalar çoğunlukla pekişmiş dokulu ve serttir.

Katkı: Kimi parçalarda seyrek mika katkının dışında grubun genelinde kum katkı ağırlıktadır. Büyük boy parçalarda seyrek taşçık katkı görülebilmektedir.

Renk: Hamur renkleri genel olarak açık sarı ile devetüyü arasındadır. İyi fırınlanmış parçalarda ise pembemsi kırmızı renkler de görülebilmektedir.

YÜZEY

İşleniş: İyi düzeltilmemiş, dalgalı yüzeyli parçalar oldukça yoğundur. Kenar kalınlıkları genellikle 0,5 - 1 cm. arasında değişmektedir.

Astar: Astar uygulanmamıştır.

Açkı: İç ve dış yüzeylerde açkısız bırakılmıştır.

Renk: Dış yüzeylerde sarı ve devetüyü renkler hakimken, fırınlamadan kaynaklı kırmızıya çalan parçalar vardır. İç yüzeyler, dış yüzeylere göre daha koyu tonlardadır. Sarımsı veya devetüyü renkler iç yüzeylerde hiç görülmezken, kırmızının değişik tonlarının yanısıra siyaha yakın koyu renkler de mevcuttur.

FIRINLAMA

Genellikle karbonize ortamda iyi fırınlanmamış bir gruptur. Koyu renk özlü parçalar oldukça yoğunken iyi fırınlanmış, özleri pembeleşmiş parçalar da mevcuttur.

SAYISAL VERİLER

Toplam 657 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %11,73'ünü oluşturmaktadır.

MIII.b Krem mallar

Krem ve kreme yakın açık renkli hamur ve yüzey renkleri ile farklılık gösteren bu mal grubu genellikle orta boy kaplardan oluşmaktadır.

HAMUR

Doku: Genel olarak iyi arıtılmış kilden yapılan bu mal grubu kapları pekişmiş ve sert dokuludur.

Katkı: Genellikle minik taşçık katkı görülürken mika katkılı parçalar da ender olarak bulunmaktadır.

Renk: Mal gurubuna ismini verdiği üzere, bu çanak çömlek grubu krem renklidir. Ancak fırınlamadan kaynaklı olarak koyulaşmış renkler de gözlenmektedir.

YÜZEY

İşleniş: Tümü özenli işlenmiştir. Kenar kalınlıkları 0,5 - 1 cm. arasında çeşitlenmektedir. Bu gruba ait kaplar iyi düzeltilmiş ve düzgün yüzeylidir.

Astar: Bu mal grubu çoğunlukla astarsız ender olarak da kendinden astarlıdır.

Açkı: Dış yüzeyler genelde sert açkılıdır. İç yüzeyler ise dış yüzeyler kadar sert olmamakla birlikte genellikle açkılanmıştır.

Renk: Dış yüzeylerde genellikle krem rengin değişik tonları gözlenirken, kırmızımsıya ve kahverengimsiye kaçan krem renkli parçalar mevcuttur. İç yüzeyler ise dış yüzeylere oranla daha koyu tonlarda hatta çoğunluğu kahverengi ve kırmızının değişik tonlarındadır.

FIRINLAMA

Bu mal grubuna ait kapların genellikle iyi fırınlandığı söylenebilir. Ancak fırınlama derecesinin değişkenliğine işaret eden koyu özlü parçalar da mevcuttur.

SAYISAL VERİLER

Toplam 175 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %3,12'sini oluşturmaktadır.

MIV.a Bitkisel katkılı kaba mallar

Aktopraklık C Neolitik Dönem çanak çömlek buluntuları arasında tek bitkisel katkılı grubu oluşturan bu mal grubu genellikle büyük boyutlu ve kaba mallardan oluşmaktadır. Çok yoğun biçimde kullanılmadığı anlaşılan bitkisel katkının yanısıra büyük ve orta boy taşçık katkının görüldüğü mal grubunda yüzeyler de genellikle kaba bırakılmıştır.

HAMUR

Doku: Özensiz ve iri taneli kilden yapılmış bu grup genellikle gevşek dokuludur.

Katkı: Çok yoğun olmayan bitkisel katkının yanısıra büyük ve orta boy taşçık katkı hemen hemen tüm parçalarda gözlenmektedir.

Renk: Genel olarak açık renkli hamur kullanılan bu grupta koyu renkli parçalara çok ender rastlanmaktadır. Krem ve sarımsı renklerden kahverengiye giden çeşitlilikte renkler mevcuttur.

YÜZEY

İşleniş: Genellikle dalgalı olan yüzeyler kaba bırakılmıştır. 0,8 - 2 cm. arasında değişen kenar kalınlıkları görülmektedir.

Astar: Astar uygulanmıştır.

Açkı: Hem iç hem de dış yüzeyler açkısız bırakılmış, hatta çoğu zaman tam olarak düzeltilmemiştir.

Renk: Dış yüzeyler genellikle sarının değişik tonlarında açık renklerden oluşmaktadır. İç yüzeyler ise fırınlama tekniğinden kaynaklı olarak genellikle daha koyu, kırmızı ve kahverenginin değişik tonlarında gözlenmektedir.

FIRINLAMA

Gerek malların gevrek dokusu gerekse koyu renk özlü parçaların yoğun olması sebebiyle bu mal grubunun kötü fırınlanmış olduğu söylenebilir. Kapların iç ve dış kısımlarındaki renk farklılıkları da niteliksiz bir pişirme işlemine işaret etmektedir.

SAYISAL VERİLER

Toplam 41 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %0,73'ünü oluşturmaktadır.

MIV.b Mineral katkılı kaba mallar

Kaba mal gruplarından bir diğerini oluşturan bu mal grubu, MI.a mal grubuna benzer şekilde genellikle kırmızı tonlardadır. Bu mal grubunu MI.a malından ayıran ise, bu gruptaki kapların daha büyük boyutlu çömleklerden oluşması ve MI.a malına göre daha özensiz üretilmiş olmasıdır. Tamamen kırmızı renklilerden oluşan MI.a malına karşılık bu mal grubunda az sayıda da olsa kahverengi tonlarda parçalar da mevcuttur.

HAMUR

Doku: İri taneli kilden ve özensiz yapılmış bu grup genellikle gevşek dokuludur.

Katkı: Geneli orta boy taşçık katkılı olmasına rağmen 1 cm. çaplarında büyük taşçık katkılı parçalar da mevcuttur.

Renk: Devetüyü, kırmızı ve açık kahverengi parçalar çoğunlukta olmasına karşın seyrek de olsa koyu renkli parçalar da bulunmaktadır.

YÜZEY

İşleniş: Grubun genelinde yüzeyler dalgalı ve kaba bırakılmışken, özenli düzeltilmiş birkaç parça bulunmaktadır. Kenar kalınlıkları 1 - 2 cm. arasında değişmektedir.

Astar: Astar uygulanmıştır.

Açkı: Grubun tümünde iç yüzeyler açkısız bırakılmışken ender olarak dış yüzeyleri yumuşak açkılanmış parçalar mevcuttur.

Renk: Genel olarak kırmızının değişik tonlarında gözlenen bu mal grubunda kahverengi alacalı parçalar da bulunmaktadır. Diğer kaba malların aksine bu grupta devetüyü ve sarımsı açık renkli parçalar hemen hiç görülmemektedir.

FIRINLAMA

Bu grupta toplanan parçalarda iyi fırınlanmış örnekler çoğunlukta olmasına karşın az da olsa kötü fırınlanmış özlü parçalar da görülmektedir.

SAYISAL VERİLER

Toplam 32 parça ile Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin %0,57'sini oluşturmaktadır.

MIV.c Kireçtaşı katkılı gevrek mallar

Bitkisel katkılı mallar gibi gevrek olan bu mallarda bitkisel katkı hiç görülmezken, gevşek yapıyı sağlayan özellik, hamura, yuvarlatılmış kalker taşçıkların katılmasıdır. Fırınlamanın ardından özgül ağırlığını kaybeden kalker taşçıklar, bu tür malların bitkisel katkılı gibi gevşek bir doku kazanmasını sağlamaktadır. Olasılıkla kullanım alanlarının bitkisel katkılı mallarla benzer olmasına karşın, aynı kap grubunun farklı bir katkı türü ile üretildiği anlaşılmaktadır.

HAMUR

Doku: Oldukça iri taneli kilden ve özensiz yapılmış bu grup genellikle çok gevşek dokuludur.

Katkı: Grubu diğer mal gruplarından ayıran minik kalker taşçık katkının yanısıra minik taşçık ve kimi parçalarda kum katkı da görülmektedir.

Renk: Devetüyü ve açık kırmızı arasındaki tonlarda görülen bu mal grubunda kalker katkıdan kaynaklandığı düşünülen açık grimsi parçalar da mevcuttur.

YÜZEY

İşleniş: Grubun tümünde yüzeyler dalgalı ve kaba bırakılmıştır. Kaba yüzeyli olarak tanımlanabilecek bu grupta kenar kalınlıkları 1 – 1,5 cm. arasında değişirken genel olarak 1 cm. civarındadır.

Astar: Astar uygulanmıştır.

Açkı: İç yüzeylerde de dış yüzeylerde de açkı uygulamasına rastlanmamaktadır.

Renk: Dış yüzeylerin tümü açık kırmızı ve pembe tonları arasında değişirken iç yüzeylerde yine açık kırmızı ve pembemsi renklerin yanısıra devetüyü ve sarıya çalan parçalar vardır.

FIRINLAMA

Birkaç kaba ait parçalardan oluşan bu grup, standart ısılı bir ortamda ancak büyük olasılıkla düşük ısıda fırınlanmıştır.

SAYISAL VERİLER

Toplam 60 parça ile Aktopraklık C Neolitik Dönem çanak çömleğinin %1,07'sini oluşturmaktadır.

4.1.2 Değerlendirme

Aktopraklık C Neolitik Dönem çanak çömleği dört ana gruptan oluşmaktadır. Sırasıyla kırmızı mallar, koyu yüzlü mallar, açık renkli mallar ve kaba mallar olarak ayrılan bu gruplar kendi içinde alt bölümlemelere ayrılır.

Kırmızı mallar olarak isimlendirilen ilk grup 2137 parça ile Aktopraklık C Neolitik Dönem çanak çömleğinin % 38'ini oluşturmaktadır. Koyu yüzlü mallardan sonra çanak çömlek buluntularının en kalabalık ailesini oluşturan kırmızı mallar, tüm çanak çömlek buluntuları içindeki oranının fazlalığıyla diğer Fikirtepe Kültürü yerleşmelerinden ayrılmaktadır. Kendi içinde dört alt kategoride incelenen kırmızı mallar içinde en kalabalık grubu, 1604 parça ile kırmızı kaba mallar oluşturmaktadır. Bu oranın fazlalığında kuşkusuz bu gruba ait kapların genel olarak büyük boyutlu çömleklerden oluşması etkilidir. Özensiz üretilmiş kaba malların ardından kırmızılar içinde en kalabalık grubu oluşturan mal grubu kırmızı açkılılardır. 345 parça ile tanımlanan kırmızı açkılılarda da kaba mallarda gözlendiği gibi büyük boyutlu çömlekler çoğunluktadır. Bu grubu kaba mallardan ayıran ana özellik ise, tümünün sert açkılanmış olmasıdır. Açkılama işlemi, estetik etkisinin yanı sıra geçirgenlik açısından da önem taşıdığı için, bu tür kapların üretiminde işlevsel olarak tercih edildiği açıktır. Bu mal grubu biçimsel özellikleri ve hamur dokusuyla kahverengi alacalı, açkılı MII.d ve Krem renkli MIII.b malı ile büyük benzerlik göstermektedir. Daralan formları, sert açkılı yüzeyleri, birbirlerine yakın boyutları ve hamur yapıları ile aynı işlerde kullanıldıkları rahatlıkla söylenebilir.

Kırmızı malların üçüncü kalabalık grubu ince mallardır. MII.c siyah astarlılar ile birlikte Aktopraklık çanak çömleğinin en nitelikli mallarından biri olan kırmızı ince mallar 175 parça ile tanımlanmaktadır. Küçük boyutlu kaplarla karakterize olan bu grup ince cidarlı yapısı, temiz ve ince taneli hamuru, kırmızının değişik tonlarında ancak genellikle parlak renkleri ve iyi açkılı yüzeyleriyle dikkat çekmektedir. Kırmızı malların son grubunu 13 parça ile tanımlanan kırmızı astarlılar

oluşturmaktadır. Tümü açık renkli hamur üzerine çok ince kırmızı astar uygulamasıyla farklılaşan bu grup her ne kadar özel bir mal olarak değerlendirilebilse de işlenişlerinin çok özenli olduğu söylenemez. Astar uygulamasının Aktopraklık yerleşimcileri tarafından sıkça tercih edildiğini söylemek güçtür. Ancak MII.b siyah astarlılarında olduğu gibi bu grupta da istenen bir yüzey rengine ulaşmak amacıyla astar uygulanmış olması, üretilen kabın rengi ile ilgili kaygıların varlığını göstermektedir.

Aktopraklık Neolitik Dönem çanak çömleğinin en kalabalık grubu koyu yüzlü mallardır. 2499 parça ile tüm çanak çömlek buluntularının % 44'ünü oluşturan koyu yüzlüler kendi içinde beş alt gruba ayrılmaktadır. Kurşuni, kahverengi ve siyah renklerin görüldüğü bu mal ailenin ilk alt grubu Kurşuni açkısızlardır. Genellikle orta boyutlu kaplardan oluşan bu grupta açık kurşuni ve gri renkli mallar da görülmektedir. Koyu yüzlülerin diğer bir alt grubu siyah astarlıdır. Aktoprak çanak çömleğinin ikinci astarlı türü olan siyah astarlılar kırmızıların aksine genellikle ince yapımlı nitelikli mallardır. Gerek form gerekse işleniş olarak siyah ince mallara benzeyen astarlılarda koyu kurşuni veya kahverengi hamurlar dikkat çekmektedir. Koyu yüzlü malların son alt grubu MII.d kahverengi alacalı açkılı mallar ve MII.e kahverengi alacalı açkısı dökülmüş mallar olarak ayrı değerlendirilmesine karşın birbirlerine çok benzer özellikler gösterirler. Bu malın iki grup olarak değerlendirilmesindeki tek etken, MII.e altında toplanan örneklerin açkılı yüzeylerinin dökülmüş olmasıdır. Isı, katkı, fırınlama gibi birçok nedenden gerçekleşmiş olabilecek bu kopmaların tam anlamıyla yorumlanması güçtür. Ancak bu tür bir dökülmenin gerçekleşmiş olması da aynı doğa koşullarında günümüze ulaşan bu parçaların üretim ya da kullanım aşamalarındaki farklılıklara işaret etmektedir. Bu iki grupta toplanan parçaların yüzeyinde siyah, kırmızı ve açık kahve renklerde alacalanmalar görülmektedir.

Aktopraklık C Neolitik Dönem çanak çömleği mal grupları arasında farklılık gösteren bir diğer grup, açık renkli mallardır. 832 parça ile tüm çanak çömlek

buluntularının % 15‘ini oluşturan bu grup devetüyü açkısızlar ve krem mallar olmak üzere iki alt kategoride incelenmiştir. Açık renkli malların ilk grubunu oluşturan devetüyü açkısızlar, sarıdan devetüyünün koyu tonlarına kadar değişik renklerde, genellikle orta boy kaplardan oluşmaktadır. Çok yoğun tercih edilmemekle birlikte kum katkının diğer katkı maddelerine göre ağırlıklı olduğu devetüyü mallarda, nadiren de olsa, mika, katkı maddesi olarak kullanılmıştır. Krem renkli mallar, açık renkliler ailesinin diğer bir alt grubunu oluşturmaktadır. MII.d-e ve MI.c açkılı malları ile benzer nitelikteki bu mal grubu, krem renkli hamur ve yüzeyi sebebiyle ayrı değerlendirilmiştir. Bu mal grubu içinde kahverengine yaklaşan açık renkliler, genel olarak MII.d kahverengi alacalı açkılı mallara dahil edilmiş, MIII.b krem mallarında tipik krem renkli örnekler toplanmıştır.

Aktopraklık C Neolitik Dönem yerleşmesinde bulunan çanak çömlek buluntuları içinde son ana grup kaba mallardır. 133 parça ile tanımlanan kaba mallar üç alt gruba ayrılmakta ve tüm çanak çömlek buluntularının % 2,3‘ünü oluşturmaktadır. Kaba malların ayrımında katkı maddelerindeki farklılıklar öne çıkmaktadır. İlk alt grubu oluşturan bitkisel katkılılar, adından da anlaşılacağı gibi organik katkılarıyla karakterize olmaktadır. Bu grup altında incelenen parçalarda organik katkının varlığı gözlenmiş olsa da yoğunluk bakımından baskın olduğunu söylemek güçtür. İkinci alt grup olan mineral katkılılar ise iri taneli taşçık katkılarıyla dikkat çeker. Aynı parça içinde çok farklı boyutlarda taşçıklar bulunması, bir bölümünün özensiz hammade temini sebebiyle kilin içinde karışmış olarak eklendiğini düşündürmektedir. Kaba malların son grubunu oluşturan kireçtaşı katkılılar, birkaç kaba ait kırık parçalar şeklinde bulunmuş, ancak tümlenemeyen parçalardır. Sığ kenarları ile tepsi biçiminde yayvan kaplara ait olduğu anlaşılan bu malda, 0,5 cm çapına ulaşabilen kireçtaşları katkı maddesi olarak yoğun biçimde tercih edilmiştir. Kireçtaşı katkısı sebebiyle benzer büyüklükteki diğer mallara oranla çok hafif olan bu türün spesifik bir iş için kullanıldığı düşünülmektedir.

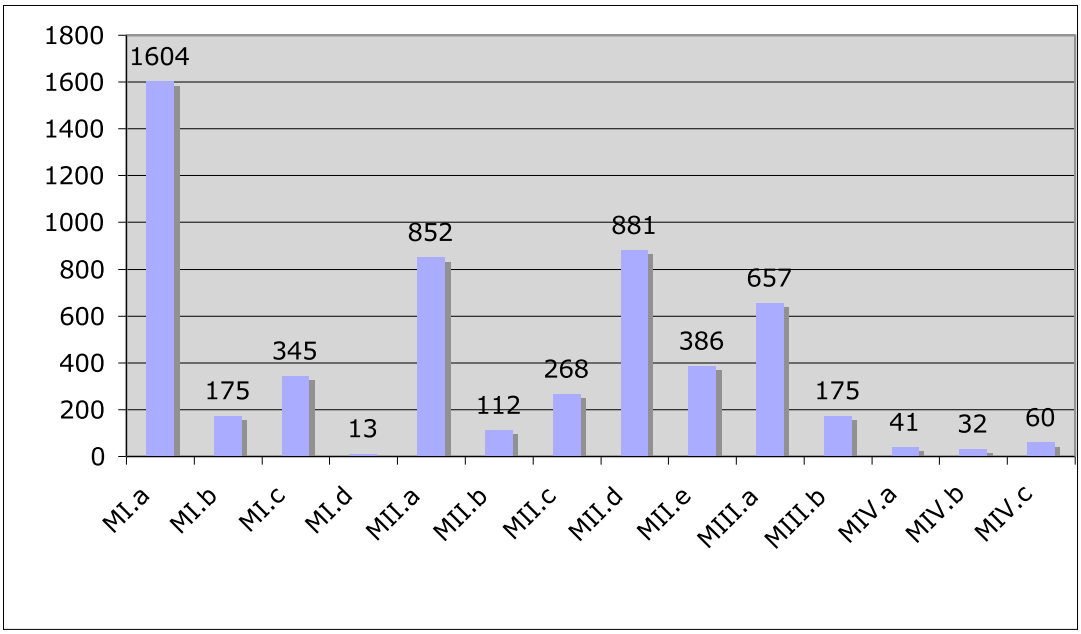

Fig.47 Aktopraklık C mal ayrımı alt grupları.

Hamur yapıları ve renklerine göre bölümlendirilen Aktopraklık C Neolitik Dönem çanak çömlek buluntuları, boyut ve işlev benzeşmeleri dikkate alınarak değerlendirildiğinde yine dört farklı sınıfta toplanabilir. Bu tür bir değerlendirme ile bütün mal gruplarında karşılaşılan, birbirine benzer nitelikte 555 ince mal (MI.b, MII.b, MII.c) tüm çanak çömlek buluntularının % 10'unu oluşturmaktadır. 1737 adet kaba mal (MI.a, MIV.a, MIV.b, MIV.c) ise % 31'lik oranıyla diğer bir kullanım grubunu temsil etmektedir. Orta boyutlu çömleklerin, yine kullanım amaçları göz önüne alınarak açıklılar ve açıksızlar olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Bu bağlamda geçirimsizliği kuvvetlendirilmiş açıklı mallar (MI.c, MI.d, MII.d, MII.e, MIII.b) 1800 adet ile tüm çanak çömlek buluntularının % 32'sini kapsamakta ve en kalabalık grubu oluşturmaktadır. 1509 adet saptanan orta boyutlu açıksız çömlekler (MII.a, MIII.a) ise % 27 oranında temsil edilmektedir.

4.2. Aktopraklık C Çanak Çömleği Biçimsel Özellikleri

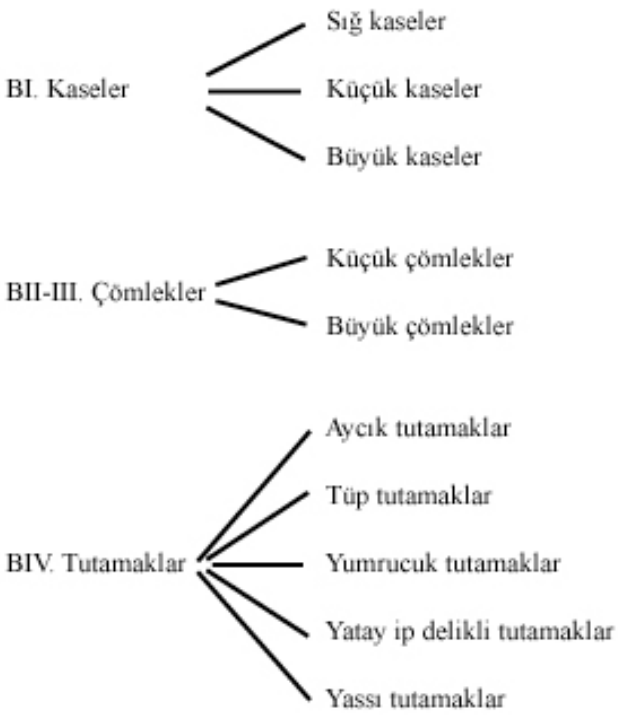
Aktopraklık C Alanı çanak çömleği biçimsel farklılıkları dikkate alındığında on bir farklı ana gruba ayrılırken bu ana gruplar da alt kategorilere bölünmektedir. İlk üç grubu kap formlarına dayalı biçimsel ayrımlar oluştururken, diğer gruplar sırasıyla, tutamaklar, kulplar, dipler, ayaklar, kevgir, kapak, bezeme ve köşeli kaplardan oluşmaktadır.

Gündelik kullanım amacıyla üretilen kap biçimlerinin yapay bölümlenmesi ilk olarak kapların işlev ve boyutları dikkate alınarak yapılmıştır. Bu çalışma yönteminin belirlenmesinin ardından işlevsel farklılığı dikkate alınarak kaseler ve çömlekler birbirinden ayrılmıştır. Daha sonra bu iki biçim grubu boyutlarındaki farklılıkların kullanım alanında ayrımlar yaratacağı düşüncesiyle büyükler ve küçükler olarak ayrılmıştır. Ancak bu aşamadan sonra, ağız bitimleri, dudak dönüşleri, kenar kıvrımları gibi özellikleri incelenmiş ve her bir grup kendi içinde alt kategorilere ayrılmıştır.

Kap biçim gruplarının ayrımı dışında eklenti biçimleri, tutamaklar, kulplar ve ayaklar olarak üç ana gruba ayrılmıştır. Yine kendi içlerinde ayrımsal özelliklerine dayanarak alt gruplara bölünen eklentilerin dışında, kutu ve kült masası olarak da isimlendirilen köşeli kaplar farklı bir biçim grubu altında toplanmıştır. Köşeli kaplar, günlük kullanılan mutfak kapları olarak üretilmemekte, Neolitik Dönem insanları tarafından farklı amaçlar için kullanıldıkları düşünülmektedir. Gerek üzerlerindeki bezemeler gerekse biçimsel farklılıkları sebebiyle böyle bir çıkarıma gidilmesi sebebiyle bu buluntu grubu mutfak kaplarından ayrı olarak incelenmektedir. Aktopraklık Yerleşmesi'nde de benzer kaygılarla bu grubun diğer çanak çömlek buluntularından ayrı tutulmasına karar verilmiş, Batı Anadolu ve Balkanlar'da konu üzerine birçok çalışma gerçekleştirmiş Dr. Heiner Schwarzberg tarafından çalışılması öngörülmüştür. Bu sebeple, tez çalışmamızda bu buluntu grubu sadece kataloglanmış, detaylı bir inceleme yapılmamıştır.

Biçim gruplarının son türlerini Aktopraklık C Alanı'nda yalnızca birer parça ile gözlenebilen kapak, kevgir ve bezemeli kap parçası oluşturmaktadır.

Aktopraklık C Alanı çanak çömleği biçimsel olarak incelendiğinde aşağıdaki listede görülen şekilde gruplandırılmıştır.

BV. Kulplar

BVI. Dipler

BVII. Ayaklar

BVIII. Kevgir

BIX. Kapak

BX. Bezeme

BXI. Köşeli kaplar

4.2.1. Biçim Gruplarının Tanıtımı

Yukarıda ana ayrımları verilen Aktopraklık C Alanı çanak çömleği tüm alt ayrımları ile değerlendirildiğinde aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır. Bu bölümleme arasında kalabalık gruplar olduğu gibi birkaç parça ile temsil edilenler de vardır. Tüm olarak ele geçen kap sayısının oldukça az olması sayısal oranlar oluşturmayı güçleştirmiştir. Bu durumu çözmek amacıyla, kap formuna işaret edebilecek nitelikteki parçalar sayısal olarak ayrıca değerlendirilmiş ve bu toplam üzerinden oransal çıkarımlara gidilmiştir. Ağız parçası olmasına rağmen çapı veya kenar formu belli olmayan küçük parçalar, genel mal grupları içinde sayılmış ancak biçim gruplarının sayısal analizinde kullanılmamıştır. Bu sebeple sayısal oranların sadece form verebilecek büyüklükteki ağız parçaları üzerinden oluşturulduğu unutulmamalıdır.

Aktopraklık C Alanı Biçim Grupları

BI Kaseler
BI.a. Sığ Kaseler
BI.a.1 Dışbükey kenarlı sığ kaseler
BI.a.1.a Dudakları içe dönük bitimli dışbükey kenarlı sığ kaseler
BI.a.1.b Düz bitimli dışbükey kenarlı sığ kaseler
BI.a.2 Düz kenarlı sığ kaseler
BI.a.2.a Dışa doğru açılan düz kenarlı sığ kaseler
BI.a.2.b Dipten dönüşlü düz kenarlı sığ kaseler
BI.a.2.c Gövdeden dönüşlü düz kenarlı sığ kaseler
BI.b. Küçük Kaseler
BI.b.1 ‘S’ kıvrımlı küçük kaseler
BI.b.1.a Keskin dönüşlü ‘S’ kıvrımlı küçük kaseler
BI.b.1.b Açılan kenarlı ‘S’ kıvrımlı küçük kaseler
BI.b.1.c Düz kenarlı ‘S’ kıvrımlı küçük kaseler
BI.b.2 Düz kenarlı küçük kaseler
BI.b.3 Açılan ağızlı küçük kaseler

BI.b.4 Dışbükey kenarlı küçük kaseler

BI.c Büyük kaseler

BI.c.1 Düz kenarlı büyük kaseler

BI.c.2 Dışbükey kenarlı büyük kaseler

BII. Küçük Çömlekler

BII.a Daralan ağızlı küçük çömlekler

BII.a.1 Daralan ağızlı 'S' kıvrımlı küçük çömlekler

BII.a.1.a Düz dudaklı 'S' kıvrımlı boyunlu küçük çömlekler

BII.a.1.b İçten inceltilmiş dudaklı 'S' kıvrımlı küçük çömlekler

BII.a.2 Daralan ağızlı boyunlu küçük çömlekler

BII.a.2.a Daralan ağızlı belirgin boyunlu küçük çömlekler

BII.a.2.b Daralan ağızlı hafif boyunlu küçük çömlekler

BII.a.3 Daralan ağızlı düz bitimli küçük çömlekler

BII.a.4 Daralan ağızlı kapalı formlu küçük çömlekler

BII.a.5 Dudağı içe döndürülmüş 'kapaklı' küçük çömlekler

BII.b Ağızda dikleşen kenarlı küçük çömlekler

BII.c Boyunlu küçük çömlekler

BIII. Büyük Çömlekler

BIII.a Daralan ağızlı büyük çömlekler

BIII.a.1 Daralan ağızlı boyunlu büyük çömlekler

BIII.a.1.a Daralan ağızlı belirgin boyunlu büyük çömlekler

BIII.a.1.b Daralan ağızlı hafif boyunlu büyük çömlekler

BIII.a.1.b.1 Daralan ağızlı hafif boyunlu basık gövdeli büyük çömlekler

BIII.a.1.b.2 Daralan ağızlı hafif boyunlu dik gövdeli büyük çömlekler

BIII.a.2 Daralan ağızlı boyunsuz büyük çömlekler

BIII.a.2.a Daralan ağızlı boyunsuz basık gövdeli büyük çömlekler

BIII.a.2.b Daralan ağızlı boyunsuz dik gövdeli büyük çömlekler

BIII.b Boyunlu büyük çömlekler

BIII.c Ağızda dikleşen kenarlı büyük çömlekler

BIV. Tutamaklar

BIV.a Aycıklar

BIV.a.1 İp delikli aycıklar

BIV.a.1.a Dar açılı ip delikli aycıklar

BIV.a.1.a.1 Dar açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar

BIV.a.1.a.2 Dar açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar

BIV.a.1.b Geniş açılı ip delikli aycıklar

BIV.a.1.b.1 Geniş açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar

BIV.a.1.b.2 Geniş açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar

BIV.a.1.c Kısa kenarlı aycıklar

BIV.a.2 İp deliksiz aycıklar

BIV.b İp delikli tüp tutamaklar

BIV.b.1 Köşeli dönüşlü ip delikli tüp tutamaklar

BIV.b.1.a Köşeli dönüşlü ip delikli büyük tüp tutamaklar

BIV.b.1.b Köşeli dönüşlü ip delikli küçük tüp tutamaklar

BIV.b.2 Yuvarlak dönüşlü ip delikli tüp tutamaklar

BIV.c İp delikli yumrucuk biçimli tutamaklar

BIV.d Yatay ip delikli tutamaklar

BIV.e Yassı tutamaklar

BIV.e.1 İp delikli yassı tutamaklar

BIV.e.2 İp deliksiz yassı tutamaklar

BIV.e.2.a İp deliksiz yassı dar tutamaklar

BIV.e.2.b İp deliksiz yassı yayvan tutamaklar

BIV.e.2.b.1 Düz bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar

BIV.e.2.b.2 Daralarak bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar

BV. Kulplar

BVI. Dipler

BVI.a Düz dipler

BVI.b Hafif yastıklı dipler

BVI.c Hafif çukurlaştırılmış dipler

BVII. Ayaklar

BVII.a Dik inen ayaklar

BVII.b Açılı inen ayak

BVIII. Kevgir

BIX. Kapak

BX. Bezeme

BXI. Köşeli kaplar

BI Kaseler (Levha 1-12)

Kaseler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek biçim grupları arasında üç ana aileden birini oluşturmaktadır. Gerek etnolojik örneklerden gerekse kap biçimlerindeki farklılıklardan dolayı işlevsel olarak farklı bir kullanıma hizmet ettiği düşünülen kaseler kendi içinde ise üç farklı alt gruba ayrılmaktadır. Biçimsel olarak her üç grubun da kase olarak adlandırılması karışıklık yaratabileceğinden ilk gruba, şeklini tarif eder nitelikte sığ kaseler ismi verilmiştir. Diğer iki grup ise küçük ve büyük kaseler olarak adlandırılmıştır. Sığ kaseler olarak adlandırdığımız grup, günümüz kap kacak türleri içinde bir benzetmeye gidilirse, salata veya meyve kasesi olarak isimlendirebileceğimiz geniş yayvan kaplardan oluşmaktadır. Küçük kaseler olarak adlandırılan grup ise günümüzdeki kullanımıyla çorba kasesi veya yoğurt kabı gibi derin kaselere benzemektedir. Kaselerin son ana grubu olan büyük kaseler ise biçimsel olarak günümüzün derin yemek tencerelerine benzemektedir.

BI.a. Sığ Kaseler

Bu grup altında toplanan türler, diğer kase gruplarından farklı olarak daha sığ biçimlerden oluşmaktadır. Burada sığ tanımı, ağız çapları derinliklerinin en az iki katı olan kapları işaret etmektedir. Bunlar tabaklara benzer biçimdeki kaplar olmasına rağmen çaplarının tabak olarak sınıflandırılamayacak kadar derin olması bu

tür bir ayrımın yapılmasını zorunlu kılmıştır. Günümüz kullanım alışkanlıkları düşünüldüğünde, bu tür kaselerin besin depolama ya da biriktirmeden ziyade, hazırlanan besinlerin tüketim aşamasında kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir.
Sığ kaseler grubu kenar kıvrımlarına göre dışbükey kenarlılar ve düz kenarlılar olarak isimlendirilen iki alt gruba ayrılmaktadır.

BI.a.1 Dışbükey kenarlı sığ kaseler

BI.a.1.a Dudakları içe dönük bitimli dışbükey kenarlı sığ kaseler
Bu alt grupta toplanan kaseler, dışbükey kenar kıvrımlı ve dudakları kabın iç kısmına doğru döndürülerek bitirilmiş biçimlerden oluşmaktadır. Çapları 10 cm. ile 20 cm. arasında değişen boyutlardaki bu kapların kimi örneklerinde ağız kısmının hemen altına eklenmiş ip delikli veya deliksiz küçük yumrucuk biçimli tutamaklar görülmektedir. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde formu anlaşılabilen parçaların % 2,9'unu oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 1 - Çizim No. 100, 145, 207, 325, 405.

BI.a.1.b Düz bitimli dışbükey kenarlı sığ kaseler (Levha 2)
Yine dışbükey kenar kıvrımlı bu grupta, ayrımı oluşturan farklılık dudak bitimlerinden kaynaklanmaktadır. Diğer dışbükey kenarlı kase grubunun aksine bu grupta dudaklar hemen tüm örneklerde kenarlar ile aynı doğrultuda sonlandırılmıştır. Bu grup altında toplanan parçaların ağız çapları 10 cm. ile 20 cm. arasında değişmektedir. Bir örnekte (Çizim No. 84) dışa doğru hafif bir kıvrım hissedilse de, bu durum bir alt ayrım gerekliliği oluşturmamış, elyapımı çanak çömlekteki düzensizliklerin bir sebebi olarak yorumlanmıştır. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde formu anlaşılabilen parçaların % 4'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 2 - Çizim No. 84, 104, 208, 275, 318, 319, 330.

BI.a.2 Düz kenarlı sığ kaseler

Önceki grubun aksine bu tür kaselerde kenarlar düz ya da düze yakın formludur. Bu grup altında toplanan kaselerin ayrımını oluşturan esas etken, kenarların bir önceki gruptan farklı olarak düz biçimlendirilmiş olmasıdır.

BI.a.2.a Dışa doğru açılan düz kenarlı sığ kaseler

Bu alt grupta bulunan kaselerin ağız çapları, dip çaplarından daha geniştir. Düz kenarlı kaselerin ilk grubunu oluşturan bu biçimde ip delikli ve yassı tutamak gibi eklentiler görülebilmektedir. 10 cm. ile 25 cm. arasında farklı ağız çapları ile karşımıza çıkan bu tip kaseler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde formu anlaşılabilen parçaların % 2,3'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 3 - Çizim No. 116, 137, 173, 180.

BI.a.2.b Dipten dönüşlü düz kenarlı sığ kaseler

Sığ kaselerin bir diğer alt grubunu oluşturan bu biçim grubunda ana ayrım, parçaların kenar ve ağız doğrultularının, kabın dip düzlemine 90 derecelik bir açı yaratıyor olmasıdır. Ağız çapları 20 cm. civarında gözlenen bu biçim grubunu, gövdeden dönüşlü düz kenarlı sığ kaselerden ayıran özellik, kenar doğrultusu ve düp düzlemi arasındaki 90 derecelik açıyı oluşturan dönüşün, kabın dip kısmında yapılmış olmasıdır.

Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde formu anlaşılabilen parçaların % 1,1'ini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:

Levha 4 - Çizim No. 12, 414.

BI.a.2.c Gövdeden dönüşlü düz kenarlı sığ kaseler

Düz kenarlı kaselerin ikinci alt grubunu oluşturan bu biçim türünde, ağız çapları diğer grupta olduğu gibi 20 cm. civarındadır. Kenar - ağız doğrultuları dip düzlemine dik açı yapan bu grupta farklı bir ayrım oluşturulmasına sebep olan özellik, sözkonusu açıyı oluşturan dönüşün kabın gövde kısmında yapılmış olmasıdır. Herhangi bir eklentili parçaya rastlanılmayan bu grupta, dönüşlerin değişik yüksekliklerde uygulandığı gözlenmektedir. Bu uygulama ile gruptaki parçaların ağız çaplarının, dip çaplarından geniş olması sağlanmıştır. Grubun bu özelliği, dipten itibaren dışa doğru açılan düz kenarlı kaselerin bir alt gurubu olarak da sınıflandırılabilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde formu anlaşılabilen parçaların % 2,3'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 4 - Çizim No. 73, 130, 323, 415.

BI.b. Küçük Kaseler

Yaklaşık olarak 0,5 - 3 litrelik orta boyutlu kaplardan oluşan bu grubun depolama, besin hazırlama ve besin sunumu gibi birçok işlevi olabileceği söylenebilir. Fikirtepe Kültür grubu gibi M.Ö. 7. binyılın sonları ile 6. binyılın başlarına tarihlenen birçok yerleşmede benzer biçimlerde karşımıza çıkan bu grup, Aktopraklık buluntuları içinde de zengin bir çeşitlilik göstermektedir.

Küçük kaseler ana ailesi altında toplanan bu grup, kenar kıvrımları dikkate alındığında birçok farklı alt gruba ayrılmaktadır. Sayısal olarak 'S' kıvrımlı parçaların ağırlıklı olduğu bu grup içinde minyatür kap olarak değerlendirilebilir nitelikte küçük boyutlu kaplar da oldukça fazla miktarda karşımıza çıkmaktadır. Minyatür kaplarda görülen biçimlerin, daha büyük boyutlu örneklerinin de var olması sebebiyle, işlevsel olarak büyük farklılıklar olmasına rağmen bu çok küçük

boyutlu kaplar, çalışmamızda ayrı olarak sınıflandırılmamış, mevcut biçim grupları arasında değerlendirilmiştir.

BI.b.1 ‘S’ kıvrımlı küçük kaseler

Bu grup altında toplanan parçaların kenar kıvrımları isminden de anlaşılacağı üzere ‘S’ profillidir. Batı Anadolu Neolitik Dönemleri için tipik bir biçim grubu olan ‘S’ kıvrımlılar, Aktopraklık buluntuları arasında da oldukça yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendi içinde keskin dönüşlüler, açılan kenarlılar ve düz kenarlılar olarak üç alt gruba ayrılan ‘S’ kıvrımlı ailesi çömleklerde de karşımıza çıkmaktadır. Başka çalışmalarda ‘S’ kıvrımlı kenarlara sahip kapların tümü aynı grup içinde toplanmasına rağmen, bu ayrımın kaseler ve çömlekler arasında farklı olarak değerlendirilmesi kanısındayız. Bu nedenle Aktopraklık C Alanı çanak çömleği üzerindeki çalışmalarımızda kapları öncelikli olarak işlevsel farklılıkların daha belirleyici olduğu bir yaklaşımla kaseler ve çömlekler olarak ayırmayı, daha sonra kenar biçimlerine göre alt bölümlemelere gitmeyi, çalışma yöntemi olarak benimsemiş bulunmaktayız.

BI.b.1.a Keskin dönüşlü ‘S’ kıvrımlı küçük kaseler

‘S’ kıvrımlı kaseler ailesinin ilk grubunu oluşturan keskin kenarlılar, ‘S’ kenar profilinin en tipik örneklerine sahip kaplardan oluşmaktadır. Bu kap türünde kenarlar, gövdenin diplere yakın bölümlerinde keskin bir dönüşle içe kıvrılarak yükselmekte ve ağız kısmına doğru yine keskin bir dönüşle açılarak sonlanmaktadır. Ağız ve dip çapları genellikle birbirine yakın olan bu kapların kimisinde, ağıza oranla daha dar dipli formlar da mevcuttur. Ağız çapları 15 - 20 cm. arasında değişen boyutlarda karşımıza çıkan bu biçim grubunda yumrucuk biçimli bir adet tutamağın dışında eklenti ile karşılaşılmaması, hem kap formunu hem de eklenti türünü birlikte verebilecek nitelikte bir parçanın bulunamamış olması şeklinde yorumlanmalıdır. Zira ‘S’ kıvrımlılar ailesi altında toplanan diğer gruplara ait örneklerden, aycık biçimli ve ip delikli tutamakların bu tür kaplarda uygulanmış olduğu bilinmektedir.

Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 2,3'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 5 - Çizim No. 35, 71, 314, 333, 346.

BI.b.1.b Açılan kenarlı 'S' kıvrımlı küçük kaseler

'S' kıvrımlı ailesinin bu grubunda ağız çapları dip çaplarından daha geniştir. Bu formun oluşturulabilmesi için kaplar dipteki kıvrımdan itibaren ağza doğru genişletilmiş ve 10 cm. ile 20 cm. arasında değişen ağız çaplarına ulaşılmıştır. Açılan ağızlı bu grupta 'S' kıvrım formu da keskin kıvrımlılara göre oldukça yumuşak, hatta birkaç örnekte belli belirsiz denebilecek kadar siliktir. Kabın üretiminde verilmek istenen biçimin 'S' kenar kıvrımı olduğu anlaşılmasına rağmen, dönüşleri yumuşak olan parçalar da 'S' kıvrımlılar arasında değerlendirilmiştir. Bu grup altında toplanan parçalarda dudaklar genellikle inceltilerek sonlandırılmıştır. Dip kısmına kadar devam eden iki örnekte de kapların düz dipli olduğu gözlenmiştir. Bu biçim grubuna ait kap parçaları arasında yalnızca iki örnekte dip dönüşlerinin görülebiliyor olması, bir genellemeyi imkansız kılmaktadır. Bununla birlikte bu gruba ait bir diğer kap parçası üzerine eklenmiş bir ip delikli aycık tutamak, bu tür kapların eklenti türleri hakkında fikir vermesi açısından dikkat çekicidir. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 5,23'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 6 - Çizim No. 138, 159, 181, 277, 304, 309, 316, 317, 410.

BI.b.1.c Düz kenarlı 'S' kıvrımlı küçük kaseler

'S' kıvrımlı ailesinin son alt grubunu oluşturan düz kenarlılar isminden de anlaşılacağı üzere diğer 'S' kıvrımlılara oranla çok daha düz bir form vermektedirler. 10 cm. ile 30 cm. arasında değişen ağız çaplarına rağmen bu grup altında toplanan

kaplar genel olarak büyük boyutludur. Bu gruba ait kapların birinde kısa kenarlı aycık tutamak görülmektedir. Bu grup içinde toplanan kaplarda ‘S’ kıvrım tipik bir model vermemekle birlikte açılan ağızlı grubunda olduğu gibi üretim sürecinde elde edilmek istenen kap formunun hissediliyor olması sebebiyle ‘S’ kıvrımlılar ailesine dahil edilmiştir. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 6,3‘ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 7 - Çizim No. 3, 7, 27, 412.
Levha 8 - Çizim No. 6, 40, 94, 284, 307, 322, 338.

BI.b.2 Düz kenarlı küçük kaseler

Çapları 8 ile 13 cm. arasında değişen ve küçük kaseler grubu içinde değerlendirilen bu biçim grubu dip düzlemine dik açı yaparak yükselen kenar kıvrımları ile karakterize olmaktadır. Bu grup altında toplanan kaplarda genel olarak ağız çapından daha dar bir dip gözlenmekte ve dip kısmının hemen üzerinde bir kıvrım yaparak dik bir açı ile sonlandığı görülmektedir. İçten inceltilmiş dudakların da gözlendiği bu tür kapların derinlikleri genellikle ağız çapı ile aynıdır. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 4‘ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 9 - Çizim No. 78, 79, 91, 115, 321, 324, 328.

BI.b.3 Açılan ağızlı küçük kaseler

Bu grup içinde toplanan kapların ağız çapları 8 - 12 cm. arasında değişmektedir. Açılan kenar yapısı sebebiyle ağız çapları dip çaplarının neredeyse iki katına ulaşırken kapların derinliklerinin de üzerine çıkmaktadır. Açılan ağızlı birçok formda olduğu gibi bu grupta da eklentiye rastlanmamış olması, kapların yoğun olarak besinlerin sunulması gibi işlerde kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Dip

kısmına kadar ulaşan birkaç parçadan, bu tür kaplarda genellikle basit, düz diplerin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 6,3'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 10 - Çizim No. 1, 95, 96, 146, 274, 283, 285, 308, 320.

BI.b.4 Dışbükey kenarlı küçük kaseler

Çapları 12 - 15 cm. arasında değişen bu gruba ait kapların hemen hemen tümünde kenar kalınlıkları, benzer boyutlu diğer kaselere oranla oldukça fazladır. Bu tip kalın cidarlı kaplar tamamen aynı formda ancak daha büyük boyutlu olarak da görülmektedir. Bu grup 'BI.c.2 dışbükey kenarlı büyük kaseler' grubu altında toplanmıştır. Bu tip kalın cidardan ve birebir benzer formdan yola çıkarak bu türlerin aynı işlerde kullanılmak amacıyla üretildiğini söylemek mümkündür.

Hafif şişkin gövdeli ve genellikle ağıza doğru inceltilmiş kenarlı bu kaplarda ağız çapı kap derinliğinin yaklaşık iki katı kadardır. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 1,1'ini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 10 - Çizim No. 286, 406.

BI.c Büyük kaseler

Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları arasında kase formundaki açık ağızlı kapların büyük boyutlu örnekleri, küçük boyutlularına oranla oldukça az sayıda ve çeşitliliktedir. Açık ağızlı kaplar, biçimleri gereği depolama işleri için yoğun biçimde kullanılmamış olmalıdırlar. Depolama işlevi verilmediği düşünülen ve hacimleri 5

litrenin üzerine çıkan açık ağızlı kapların çok fazla kullanım alanı bulamadığı, bu nedenle de yoğun biçimde üretilmediği düşünülebilir.
Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinde büyük boyutlu kaseler olarak ayrılan bu grup kendi içinde iki alt gruba ayrılmaktadır. Bu alt gruplardan ilkini düz kenarlı ve ince cidarlı kaseler oluştururken, diğer alt grup dışbükey kenarlı kalın cidarlı kaselerden oluşmaktadır.

BI.c.1 Düz kenarlı büyük kaseler
Ağız çapları 20 cm. civarında derinlikleri ise çapların biraz altında olan bu tür kaplarda kenarlar nadiren hafif küresel biçimlendirilmiştir. Olasılıkla büyük boyutları sebebiyle dibe doğru kalınlaşan bu gruba ait kaplarda, dudak kısmı genellikle düz bitirilmiştir. Tüm ele geçen bir örnekte dibin hafif yastıklı olarak biçimlendirildiği ve kabın orta kısımlarına 4 adet küçük yassı tutamak eklendiği görülmektedir. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 4'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 11 - Çizim No. 33, 38, 45, 144, 289, 305, 411.

BI.c.2 Dışbükey kenarlı büyük kaseler
'BI.b.4 Dışbükey kenarlı küçük kaseler' grubu altında tanıtılan kapların büyük boyutlu örnekleri bu grup altında toplanmıştır. Bu tür kaplara ait biçimsel özellikler, kalın cidar kalınlıkları ve basit formlu yapıları ile karakterize olmaktadır. 25 cm. ve üzerinde çaplara ve 15 cm. civarında derinliklere sahip bu gruba ait kapların dibe doğru daraldığı gözlenmektedir. Bu biçim grubuna ait örneklerin Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçalara oranı % 1'in altındadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 12 - Çizim No. 306.

BII. Küçük Çömlekler

Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları arasında kap formu veren biçim grupları içinde ikinci ana grubu küçük çömlekler oluşturmaktadır. Çömlekler kapalı ağızlı ve boyunlu formları ile genellikle saklama - depolama amaçlı kullanıldığı düşünülen kap biçimleridir. Aktopraklık C Alanı'nda ele geçen çömlek parçaları ilk olarak küçük ve büyük boyutlular olarak ikiye ayrılmıştır. Burada yapılan ayrımın amacı boyutlarla ilişkili olabilecek kullanım farklılıklarına dayanmaktadır.

Çömlek olarak sınıflandırılan parçalarda hem küçük hem de büyük boyutlu örnekler benzer kap formları sergilemektedir. Bu farklılıklar dikkate alındığında daralan ağızlılar, ağızda dikleşen kenarlılar ve boyunlular olarak isinlendirilen üç farklı grup ortaya çıkmıştır. Bu ayrımların ardından her bir grup kendi içinde de alt bölümlemelere ayrılmıştır.

BII.a Daralan ağızlı küçük çömlekler

Daralan ağızlı çömlekler hem küçük hem de büyük çömlekler grubunun baskın kap tiplerini oluşturmaktadır. Alt bölümlemelerde bazı farklılıklar olsa da küçük çömlekler içinde değerlendirilen daralan ağızlılar, 'S' kıvrımlılar, boyunlular, düz bitimliler, kapalı formlar ve içe doğru genişletilmiş ağızlılar olarak beş alt gruba ayrılmaktadır.

Daralan ağızlı çömleklere ait parçaların birçoğunda, kabın dört tarafına eklenmiş ip delikli tutamaklara rastlanmaktadır. Genellikle aycık tutamaklar olarak karşımıza çıkan bu özellik, bu kapların depolama amacıyla kullanıldığını destekler niteliktedir. Dört kenarda bulunan ip delikli tutamaklar, bu deliklere bağlanan ipler vasıtasıyla kapların genellikle bir yerlere asıldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bir diğer uygulama yöntemi ise karşılıklı tutamaklara bağlanan iplerin kapağı sıkıştırması sağlanarak, kapların üzerine kapatılan kapakların sabitlenmesi olabilir. Her iki uygulama biçimi de bu kapların depolama işlevini destekler niteliktedir.

BII.a.1 Daralan ağızlı ‘S’ kıvrımlı küçük çömlekler

Fikirtepe Kültürü için tipik bir kap biçimlendirme tercihi olan ‘S’ kıvrımlı form geleneği, daralan ağızlı çömleklerde de karşımıza çıkmaktadır. Ancak daralan ağızlı kaplarda ağız kısmının yakınında gerçekleştirilen daraltma işlemi sebebiyle sözkonusu ‘S’ kıvrım kimi zaman boyun formu almaktadır. Burada kaba boyunlu bir form verme isteğinden ziyade, ‘S’ kıvrımın yarattığı boyun formundan söz etmek daha doğru olacaktır. Nitekim, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları arasında boyunlu kaplar da bulunmakta ve bu biçimlerde gözlenen boyun geleneği, ‘S’ kıvrımlılarda uygulanandan farklılık göstermektedir.

BII.a.1.a Düz dudaklı ‘S’ kıvrımlı boyunlu küçük çömlekler

‘S’ kıvrımlı formu sonucunda boyunlu çömlek görüntüsü alan bu biçim grubu, gerek boyunların çok kısa kalmış olması gerekse üretim aşamasında boyun formundan ziyade ‘S’ kıvrıma özen gösterildiği şeklinde yorumlanması sebebiyle bu grup içinde değerlendirilmiştir.

Küresel gövdeli bu kap türünde, ele geçen birkaç örnekten kabın orta kısımlarına gelen yüksekliklerde dört adet ip delikli aycık tutamak eklendiği anlaşılmaktadır. 1 - 1,5 litrelik hacimlere ulaşan bu kaplar genellikle basık formlardadır. Ağız çaplarının 8 cm. ile 15 cm. arasında değiştiği bu grupta, kap derinlikleri de hemen hemen ağız çapları ile eşittir. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 4,6‘sını oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:

Levha 13 - Çizim No. 42, 77, 89, 119, 151, 280, 340, 409.

BII.a.1.b İçten inceltilmiş dudaklı ‘S’ kıvrımlı küçük çömlekler

Daralan ağızlı ‘S’ kıvrımlı küçük çömlekler bölümünün ikinci alt grubunu oluşturan içten inceltilmiş dudaklılar, adından da anlaşılacağı üzere dudak kısımlarının içten hafifçe inceltilerek bitirildiği kaplardan oluşmaktadır. Düz bitirilmiş parçalarda sözkonusu inceltme işleminin tamamen el yapımı çanak üretim geleneğinin yarattığı

rastlantısal bir farklılık olduğu düşünülebilir ancak dışa açılan ağızlı örneklerde uygulanan inceltme işlemi bilinçli olarak tercih edilmiş olmalıdır. Hava alması istenmeyen maddelerin depolanmasında, tıkaç benzeri bir kapağın bu inceltilmiş yüzeye sıkıca oturtulması ve ardından ip deliklerinden bağlanarak sabitlenmesi iyi bir saklama yöntemi olmuş olabilir. Bu tür tıkaç benzeri kapakların bulunamaması, böyle uygulamalarda hava geçirimini engelleyecek esneklikte organik malzemenin kullanılmış olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Tüm işlevsel oalsılıkların yanında, inceltilmiş dudak yapımı tamamen görsel bir talebin sonucu da olabilir. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 1,7'sini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 14 - Çizim No. 69, 124, 310.

BII.a.2 Daralan ağızlı boyunlu küçük çömlekler

Çanak çömlek biçimlendirmesinde boyunlu formun gözlendiği bu küçük çömlekler kendi içinde iki alt gruba bölünmektedir. Bu alt ayrımı yaratan farklılık, boyunların belirgin ve az belirgin olmasıdır.

BII.a.2.a Daralan ağızlı belirgin boyunlu küçük çömlekler

Adından anlaşılacağı üzere belirgin boyunlu kapların toplandığı bu grupta, gövdelerin karın kısmındaki şişkinliğin bittiği düzlemden itibaren yaklaşık 3 cm.'lik bir boyun çıkıntısı dikkat çekmektedir. Boyunlar dip düzlemlerine dik bir açıyla yükselerek, düz dudak ile bitirilmiştir. Kimi örneklerde, diğer daralan ağızlı kaplarda olduğu gibi dört kenara yerleştirilmiş ip delikli aycık tutamaklar bulunmaktadır. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 2,9'unu oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 15 - Çizim No. 28, 44, 81, 282, 313.

BII.a.2.b Daralan ağızlı hafif boyunlu küçük çömlekler

Biçimsel olarak BII.a.2.a belirgin boyunlu küçük çömlekler grubuna benzeyen hafif boyunlular, 1-2 cm.'lik daha kısa boyunlarıyla bu gruptan ayrılmıştır. 5 cm. - 15 cm. arasında değişen ağız çaplarına sahip grupta yine birkaç örnekte dört kenara yerleştirilmiş ip delikli aycık ve tüp tutamaklar görülmektedir. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 5,2'sini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 16 - Çizim No. 4, 5, 24, 36, 40, 57, 92, 139, 160, 288.

BII.a.3 Daralan ağızlı düz bitimli küçük çömlekler

Bu grup altında toplanan parçaların ağız çapları 8 cm. - 15 cm. arasında değişmektedir. Küresel gövdeden, kabın genel kıvrımına uyumlu bir şekilde ağıza doğru daralarak biten bu kaplarda, boyun ve 'S' kıvrım gibi küresel kıvrıma kontrast oluşturan herhangi bir biçimsel müdahele bulunmamaktadır. Bu tür altında toplanan parçaların kimisinde, ağız kenarına yakın bir bölgede hafif düzleşme görülmekte ancak bu düzleşen kısım çok dar ve belli belirsiz olup kabın grubu tanımlayan düz bitim formuna aykırı bir görünüm oluşturmamaktadır. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 3,4'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 17 - Çizim No. 64, 101, 135, 312, 315, 336.

BII.a.4 Daralan ağızlı kapalı formlu küçük çömlekler

Daralan ağızlı düz bitimli BII.a.3 biçim grubuna benzer nitelikte, ağız ve dudak kısmı şekillendirilmemiş bu kap türünde, söz konusu gruptan farklı olarak bir düzleştirme uygulaması da görülmemektedir. Kabın sonlandırıldığı düzlemde,

dudaklar birbirine bakacak şekilde bitirilmiştir. Bu biçim grubuna ait örneklerin Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçalara oranı % 1'in altındadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 18 - Çizim No. 276.

BII.a.5 Dudağı içe doğru genişletilmiş daralan ağızlı çömlekler
Fikirtepe Kültürü için tipik ve tanımlayıcı biçim türlerinden biri olan dudağı içe genişletilmiş çömlekler, üzerlerine kapak oturtulmak amacıyla içeri doğru 1 - 2 cm. genişletilmiş ağızlarıyla farklı bir biçim oluştururlar. Daralan ağızlı ve küresel gövdeli formlarla karşımıza çıkan bu grup, Aktopraklık C Alanı yerleşmesinden ele geçmiş yalnızca iki parça ile tanımlanmaktadır. Bu biçim grubuna ait örneklerin Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçalara oranı % 1'in altındadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 18 - Çizim No. 326, 332.

BII.b Ağızda dikleşen kenarlı küçük çömlekler
Aktopraklık C Alanı Neolitik Dönem yerleşmesi için geleneksel çömlek biçimleri küresel gövdeli kaplardan oluşmaktadır. Biçim çeşitlemesinde ağırlıklı olan küresel gövdelilerin yanı sıra bu grup altında incelenen örnekler gibi daha düz formlar da mevcuttur. Derinlikleri, ağız çaplarının iki katına ulaşan bu biçim grubu, genellikle düz kenarlı formlar vermekte, kimi zaman ise dibe yakın kesimlerde hafif şişkinlikler görülmektedir. Bu grup altında toplanan parçaların çoğunda kabın dört kenarına yerleştirilmiş ip delikli tüp tutamaklar bulunmaktadır. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 2,3'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 19 - Çizim No. 67, 72, 183, 329.

BII.c Boyunlu küçük çömlekler

Boyunlu küçük çömlekler adı altında incelenen grupta hiçbir parçada boyun ve gövdenin birleştiği kısımlar ele geçmemiştir. Bu sebeple, boyun dönüşleri, omurga yapısı tam olarak anlaşılamamış olsa da, gerek ağız genişlemeleri gerekse bulunan parçalardaki gövde dönüşleri, boyunlu bir grubun varlığına işaret eder. Benzer biçimdeki örnekler büyük boyutlu çömleklerden de bilindiği için bu grubun ayrı bir biçim türü olarak değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Ele geçen örneklerde yaklaşık 4- 5 cm. uzunluğunda boyun kısımlarının varlığı anlaşılırken, bu tür kapların çapları 5 cm. veya biraz üstündedir. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 1,7'sini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 19 - Çizim No. 157, 158, 326.

BIII. Büyük Çömlekler

Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinin üçüncü büyük ailesini büyük çömlekler oluşturmaktadır. Boyutları ve biçimleri gereği olasılıkla depolama, saklama, taşıma gibi işlemlerde kullanıldıkları düşünülen büyük boyutlu çömlekler, kendi içinde daralan ağızlılar, boyunlular ve ağızda dikleşen kenarlılar olmak üzere üç alt gruba ayrılmaktadır. Her bir alt grubun alt ayrımları da mevcuttur.

BIII.a Daralan ağızlı büyük çömlekler

Büyük çömlekler arasında da en kalabalık grubu, küçük çömleklerde olduğu gibi daralan ağızlılar oluşturmaktadır. Bu biçim türü boyunlu ve boyunsuzlar olmak üzere iki alt gruba ayrılmaktadır. Daralan ağızlı çömlekler tüm çanak çömlek buluntuları arasında da en kalabalık tiplerden biridir.

BIII.a.1 Daralan ağızlı boyunlu büyük çömlekler

Bu grup boyun yükseklikleri dikkate alınarak incelendiğinde, biçim olarak benzeri daralan ağızlı küçük çömleklerde olduğu gibi, belirgin ve hafif boyunlular olarak iki kategoride sınıflandırılmıştır.

BIII.a.1.a Daralan ağızlı belirgin boyunlu büyük çömlekler

15 cm. - 25 cm. arasında değişen çapları ve genellikle ağız çapları 1,5 katına çıkan derinlikteki çömleklerden oluşan bu grupta, boyun yükseklikleri 3 cm. ile 6 cm. arasında değişmektedir. Bu gruba ait parçaların kimisinde hemen ağız kenarında yumrucuk biçiminde, kimisinde ise karın kısmında ip deliksiz aycık biçiminde tutamaklar görülmektedir. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 3,4'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 20 - Çizim No. 9, 13, 68, 133, 152, 278.

BIII.a.1.b Daralan ağızlı hafif boyunlu büyük çömlekler

Bu grup altında toplanan parçalarda boyun yükseklikleri 2 cm. veya altındadır. Daralan ağız yapısı sebebiyle tümü küresel gövdeli olan bu grupta, kimi parçalar diğerlerine göre oldukça basık bir biçimde şekillendirilmiştir. Bundan dolayı bu tip çömlekler, dik ve basık gövdeliler ismi verilen iki alt grup altında değerlendirilmiştir.

BIII.a.1.b.1 Daralan ağızlı hafif boyunlu basık gövdeli büyük çömlekler

Bu grup içinde değerlendirilen parçaların kenar kısımları ağıza doğru daha yatay bir açıyla gelmekte ve ağzın hemen öncesinde sert bir kıvrımla yukarı dönerek kısa bir boyun ile sonlanmaktadır. Ağız çapları genel olarak 20 cm. ve üzerinde olan bu tür kaplarda, derinliğin kesin biçimde anlaşılabilmesini sağlayacak nitelikte parçalar bulunamamıştır. Karın kısmının hemen üzerine eklenmiş aycık biçimli tutamaklar ve

dıştan hafif kalınlaştırılmış ağız kenarları bu gruba ait parçalarda dikkat çeken bir diğer özelliktir. Genellikle düz bitirilen bu tip çömleklerden birinde dudak içten inceltilerek bitirilmiştir. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 8,1'ini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 21 - Çizim No. 32, 75, 80, 82, 85, 87, 88, 142, 153.
Levha 22 - Çizim No. 17, 30, 90, 203, 343.

BIII.a.1.b.2 Daralan ağızlı hafif boyunlu dik gövdeli büyük çömlekler
Basık gövdeli grubun aksine daha dik açıyla yükselen kenarlara sahip bu grupta, ağız çapları da daha dardır. Dik gelen kenar kıvrımları sebebiyle daha derin oldukları düşünülen dik gövdeli hafif boyunlu grubunda basık gövdeliler gibi dudaklar genellikle düz bitirilmiştir. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 3,4'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 23 - Çizim No. 2, 15, 39, 178, 182, 279, 287.

BIII.a.2 Daralan ağızlı boyunsuz büyük çömlekler
Daralan ağızlı büyük çömlekler ailesinin ikinci grubunu oluşturan boyunsuzlar iki alt gruba ayrılmıştır. Boyunlu ailesinde olduğu gibi bu iki grup, basık gövdeliler ve dik gövdeliler olarak birbirinden ayrılmıştır.

BIII.a.2.a Daralan ağızlı boyunsuz basık gövdeli büyük çömlekler
Basit bitirilmiş dudak biçimlerine sahip bu grupta ağız çapları 12 cm. ile 20 cm. arasında değişmektedir. Parçaların ağza yakın kısımlardan kırılmış şekilde ele geçmesi sebebiyle bu tür çömleklerin de derinliği hakkında yorum yapmak güçtür

ancak gerek ağız çapları gerekse kenar dönüşleri dikkate alındığında oldukça büyük boyutlu oldukları söylenebilir. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 1,7'sini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 24 - Çizim No. 11, 31, 281.

BIII.a.2.b Daralan ağızlı boyunsuz dik gövdeli büyük çömlekler
Daralan ağızlı boyunsuz büyük çömlekler grubunun ikinci alt bölümünü oluşturan dik gövdeliler, hafif küresel gövdenin üzerinde daralarak yükselen kenarlara sahiptir ve ağız çapları 12 cm. ile 22 cm. arasında değişmektedir. Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 7,5'ini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 25 - Çizim No. 3, 4, 10, 29, 47, 143, 172, 179.
Levha 26 - Çizim No. 14, 34, 141, 168, 215, 271.

BIII.b Boyunlu büyük çömlekler
Aktopraklık çömlek tipleri arasında sayısı az da olsa tipik bir grubu oluşturan boyunlular, daralan ağızlıların dışında boyun formu veren tek gruptur. Az sayıda ele geçmiş bu türe ait parçaların tümünde ağızlar dışa doğru açılır formdadır. Ağız çapları 10 cm. ile 20 cm. arasında değişen bu çömleklerin tümü kalın cidarlı ve büyük boyutludur. Bu biçim grubuna ait örnekler Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 2,9'unu oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 27 - Çizim No. 46, 70, 86, 123, 177.

BIII.c Ağızda dikleşen kenarlı büyük çömlekler

Bu grup altında toplanan çoğu ağıza yakın kısımlarından kırılmış parçaların bir bölümü, boyunlu çömleklere ait boyun kısmı izlenimi vermektedir. Ancak detaylı incelendiğinde çoğunun gövdeye doğru kırık kısımlarında içe hareketlendiği farkedilmektedir. Küçük çömlekler grubunda incelerek dikleşen kenarlıların varlığı da büyük boyutlu çömlekler arasında böyle bir grubun olabilirliğini desteklemektedir. Gövdede ne şekilde devam ettikleri belirlenememiş olsa da azımsanmayacak oranda benzer parçanın varlığı böyle bir alt grubun bölümlenmesini zorunlu kılmıştır.

Bu biçim grubuna ait örnekler, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde biçimsel özellik veren parçaların % 4,6'sını oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 28 - Çizim No. 23, 93, 169, 103, 140, 154, 156, 176.

BIV. Tutamaklar

Aktopraklık C Alanı çanak çömleğinde en sık tercih edilen taşıma eklentileri tutamaklardır. Çok az kulbun bulunduğu çanak çömlek buluntuları arasında öne çıkan tipler ip delikli aycık, ip delikli tüp ve yassı tutamaklardır. 'S' kıvrımlı küçük çömlekler ile daralan ağızlı küçük çömleklerde aycık biçimli tutamaklar daha fazla tercih edilirken, daralan ağızlı büyük çömlekler için de tipik eklenti yassı tutamaklardır. Sık kullanılmış olan bu üç grupta birçok yapay bölümlemeye gidilmiş olsa da üretim tercihi düşünüldüğünde öne çıkan ayrım sadece aycık, tüp ve yassı tutamak olarak kolaylıkla sınıflandırılabilir. Bunlara ek olarak farklı amaçla üretilmiş olan ip delikli yumrucuklar ve yatay ip delikli tutamaklar da dikkat çeken diğer farklı tiplerdir.

BIV.a Aycıklar

Aycık biçimli tutamaklar, Neolitik Dönem'in bu süreci için yaygın kullanılmış eklenti türleridir. Aktopraklık C Alanı Neolitik Dönem yerleşmesinde de çok sayıda

ve değişik tiplerde bulunan aycık biçimli tutamaklar, ilk olarak ip delikliler ve ip deliksizler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

BIV.a.1 İp delikli aycıklar

Kısa kenarlılar, dar açılılar ve geniş açılılar olarak üç gruba ayrılan ip delikli aycıklar, temelde aynı ihtiyacı karşılayacak eklenti türleridir. Burada gerçekleştirdiğimiz yapay ayrım, kap boyutları ve yapım nitelikleri gibi özelliklerin belirlediği farklılaşmalara dayanmaktadır.

BIV.a.1.a Dar açılı ip delikli aycıklar

Köşe kısmı 90° veya daha dar dönüşlü aycıklar dar açılı grubu olarak sınıflandırılmıştır. Aycık tutamak yaparken oluşturulan köşede dar ya da geniş açılı dönüşün kullanım anlamında ne ifade ettiği bilinmemekle birlikte olası bir farklılık göz önüne alınarak bölümlemeye gidilmiştir.

BIV.a.1.a.1 Dar açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar

Dönüş açısı 90°'nin altında ve köşe kısmı sert ve keskin bir dirsek oluşturan ip delikli aycık tutamaklar bu grup altında sınıflandırılmıştır. Kenar uzunlukları 3 cm. ile 8 cm. arasında değişen bu gruba ait aycıklar genellikle ince cidarlı ve nitelikli kaplarda tercih edilmiştir. Bu grupta toplanan aycık tipleri Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen aycık tutamakların % 26'sını oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 29 - Çizim No. 50, 65, 105, 117, 120.
Levha 30 - Çizim No. 99, 112, 113, 114, 150, 263, 370, 375, 391.

BIV.a.1.a.2 Dar açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar

Dönüş açısı 90°'nin altındaki ikinci grubu oluşturan bu türe ait aycıklarda, keskin dönüşlülerin aksine köşe yapan kısım daha yumuşak bırakılmıştır. Genellikle etli ve yayılarak dönen köşelerden sonra 2 cm. ile 8 cm. arasında uzanan kenarlar

bulunmaktadır. Bu grupta toplanan aycık tipleri, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen aycık tutamakların % 24,5‘ini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 31 - Çizim No. 63, 191, 198, 199, 261, 265.
Levha 32 - Çizim No. 48, 66, 107, 108, 200, 238, 331.

BIV.a.1.b Geniş açılı ip delikli aycıklar
İp delikli aycık biçimli tutamaklar, geniş açılı ve dar açılılar olarak iki ana grupta toplanmıştır. Dönüş açısı 90°‘nin altında olanlar dar açılılar altında toplanırken, 90°‘nin üzerinde olanlar geniş açılılar grubu şeklinde bölümlenmiştir. Dar açılılarda olduğu gibi geniş açılı köşelere sahip aycıklar da keskin dönüşlüler ve dar dönüşlüler olarak iki gruba ayrılmaktadır.

BIV.a.1.b.1 Geniş açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar
Köşe kısmı keskin ve sert biçimlendirilmiş bu gruba ait aycıklarda kenar uzunlukları 3 cm. ve altındadır. Bu grupta toplanan aycık tipleri Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen aycık tutamakların % 3,5’ini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 33 - Çizim No. 106, 258.

BIV.a.1.b.2 Geniş açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar
Bu alt grup içinde toplanan ip delikli aycık tutamaklar, BIV.a.1.a.2 grubunda tanımlanan dar açılı yayvanların geniş açılı örneklerinden oluşmaktadır. 10 cm.’ye ulaşan geniş örneklerin yanı sıra 2 cm.‘lik küçük tiplerin de bulunduğu bu grupta, kimi parçaların ip deliğinin hemen üzerinde yukarı döğru hafif yükseltildiği gözlenmektedir. Bu grupta toplanan aycık tipleri Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen aycık tutamakların % 24‘ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 34 - Çizim No. 109, 121, 136, 192, 259, 262, 273, 311, 335, 366, 369, 371, 372.

BIV.a.1.c Kısa kenarlı aycıklar

Bu grubun ayrı değerlendirmesine sebep olan özellik, ip deliğinin hemen yanlarında sonlanan kenarlarıdır. Diğer aycık grupları gibi köşe kısmında dışlara doğru uzamadan sonlanan bu gruba ait örnekler genellikle 3 cm. civarındadır. Bu grup, aycık benzeri bir biçim grubu olarak değerlendirilebilir. Diğer bir biçimsel özellik olarak bu gruba ait parçalarda ip deliği, köşenin iç kısmından değil etlendirilmiş çıkıntının yaklaşık 1 cm. altından başlamaktadır. Bu grupta toplanan aycık tipleri, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen aycık tutamakların % 13'ünü oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 35 - Çizim No. 118, 260, 264, 367, 368, 376, 377.

BIV.a.2 İp deliksiz aycıklar

Genellikle ip delikli olarak tasarlanan aycık tutamakların az da olsa ip deliksiz örnekleri bulunmaktadır. Çok az sayıda parça ile tanımlanan bu grupta, biçimsel farklılıklar göz önüne alınarak alt ayrımlar oluşturulmamıştır. Bu grupta toplanan aycık tipleri, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen aycık tutamakların % 7,5'ini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 35 - Çizim No. 190, 270, 374, 378.

BIV.b İp delikli tüp tutamaklar

Diğer bir ip delikli tutamak grubunu oluşturan ip delikli tüp tutamaklar, biçimsel farklılıklarına göre iki alt gruba ayrılmıştır. Bu ayrıma göre köşeli dönüşlüler ve yuvarlak dönüşlüler adında iki farklı grup gözlenmektedir.

BIV.b.1 Köşeli dönüşlü ip delikli tüp tutamaklar

İp delikli tüp tutamaklar, kap boyutları ile orantısal ilişkileri göz önünde tutularak büyük boyutlular ve küçük boyutlular olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

BIV.b.1.a Köşeli dönüşlü ip delikli büyük tüp tutamaklar

Boyları 5 cm.'ye ulaşan bu gruba ait parçalar, kabın kenarından yaklaşık 1 - 2 cm. kadar çıkıntı yapan köşeli bir dönüşle bitirilmiştir. Bu grupta toplanan tüp tutamaklar Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen tüp tutamakların % 47'sini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 36 - Çizim No. 54, 61, 184, 185, 186, 362, 364, 365, 379, 381.
Levha 37 - Çizim No. 110, 196, 235, 267, 364, 380, 392.

BIV.b.1.b Köşeli dönüşlü ip delikli küçük tüp tutamaklar

Boyları 2 cm. veya altında olan bu gruba ait parçalar, kabın kenarından 1 cm. çıkıntı yaparak sert ve köşeli bir dönüşle sonlanmaktadır. Bu grupta toplanan tüp tutamaklar, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen tüp tutamakların % 25'ini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 38 - Çizim No. 49, 58, 149, 187, 334, 359, 363, 383, 384.

BIV.b.2 Yuvarlak dönüşlü ip delikli tüp tutamaklar

İp delikli tüp tutamakların son grubunu oluşturan yuvarlak dönüşlüler, köşeli tüp tutamakların aksine silindirik biçimdedir. Boyları 3 cm. ile 6 cm. arasında değişen

yuvarlak dönüşlüler kap kenarından yaklaşık 2 cm.'lik çıkıntı yapmaktadır. Bu grupta toplanan tüp tutamaklar, Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde görülen tüp tutamakların % 27'sini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 39 - Çizim No. 51, 62, 266, 268, 269, 341, 350, 360, 382, 385.

BIV.c İp delikli yumrucuk biçimli tutamaklar

Yaklaşık 1 cm. çapında dairesel şekillendirilmiş yumrucuklara dikey ip delikleri açılarak eklenen ip delikli yumrucuklar kapların kenarından 1 cm. kadar çıkıntı yapmaktadır. Genellikle kapların gövde kısmına yerleştirilmişlerdir. İp delikli yumrucuk biçimli tutamaklar tüm dikey ip delikliler grubunun % 2,2'sini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 40 - Çizim No. 351, 358.

BIV.d Yatay ip delikli tutamaklar

Dikey ip deliklileri oluşturan aycıklar, tüp tutamaklar ve yumrucuklar ile ip delikli yassı tutamaklar dışında kalan bir diğer grup ise yatay ip delikli tutamaklardır. Genellikle kabın boyun kısmına yerleştirilen bu tür tutamakların nadir de olsa karın kısmına yerleştirilmiş örnekleri mevcuttur. Boyları 3 cm. ile 4 cm. arasında değişen yatay ip deliklilerin genişlikleri de boylarına yakındır. Bu tür tutamaklar, kabın kenarından yaklaşık 2 cm. çıkıntı yapmaktadır. Bu grup içinde değerlendirilen parçalar, tüm delikli tutamakların % 3,1'ini oluşturmaktadır.
Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 40 - Çizim No. 194, 349, 388.

BIV.e Yassı tutamaklar

Tutamak tipleri içinde en kalabalık gruplardan biri de yassı tutamaklardır. Genellikle büyük boyutlu çömleklerin karın kısmına yerleştirilen bu tutamakların ip delikli ve deliksiz örnekleri bulunmaktadır.

BIV.e.1 İp delikli yassı tutamaklar

Çeşitli boyutlardaki yassı tutamakların ip delikli örnekleri az sayıda ele geçmiş olmaları sebebiyle tek bir grup altında toplanıp ip delikli yassı tutamaklar olarak isimlendirilmiştir. Genişlikleri 3 cm. ile 10 cm. arasında değişen bu tipe ait örneklerin kap kenarından çıkıntıları ise 1 cm. ile 5 cm. arasında değişmektedir.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 41 - Çizim No. 127, 202, 352, 389, 390, 393.

BIV.e.2 İp deliksiz yassı tutamaklar

Yassı tutamakların ikinci grubunu oluşturan ip deliksiz yassı tutamaklar, kendi içinde iki alt gruba ayrılmaktadır. Eklendikleri kap boyutlarıyla doğru orantılı olarak yayvan ve dar biçimlerden oluşan bu tür tutamaklar, kimi zaman kabın dibinden paralel şekilde uzanırken kimi zaman yukarı kalkık olarak biçimlendirilmiştir.

BIV.e.2.a İp deliksiz yassı dar tutamaklar

İp deliksiz yassı tutamakların ilk grubunu oluşturan dar tutamaklar, yayvan örneklere oranla daha küçük boyutludur. Hem tutamakların küçük boyutları hem de kullanıldıkları kapların cidar kalınlıkları bu tür dar örneklerin daha küçük boyutlu çömleklerde tercih edildiğini göstermektedir.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 42 - Çizim No. 126, 128, 201, 353, 354, 386, 387.

BIV.e.2.b İp deliksiz yassı yayvan tutamaklar

Düz bitirilmişler ve daralarak bitirilmişler olarak iki alt gruba ayrılan yassı yayvan tutamaklar, genellikle büyük boyutlu çömleklere eklenmiştir. Bu tür altında toplanan örneklerde dar tiplerde görülen, kabın dibine paralel çıkan biçimler olduğu gibi yukarı kalkık olarak şekillendirilmişler de vardır.

BIV.e.2.b.1 Düz bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar

Bu grup altında toplanan parçalarda yassı tutamağın kaba eklenen kısmındaki genişliği ile bitirme kısmındaki genişliği birbirine eşit veya çok az farklıdır. 5 cm. ile 10 cm. arasında değişen genişlikleriyle en büyük tutamak örneklerinin toplandığı grupta, tutamak kısımlarının kalınlıkları 3 cm. civarında, kabın kenarından çıkıntıları ise 5 cm.'yi bulmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 43 - Çizim No. 197, 394, 395.

BIV.e.2.b.2 Daralarak bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar

Düz bitirilmiş parçaların aksine bu türe ait örneklerde tutamak bitimine doğru keskin biçimde daraltılmıştır. Kaba eklenen kısmında 10 cm.'ye yaklaşan genişlikler, tutamağın bitiş kısmında 1 cm.'ye kadar daralmaktadır. Bu biçimde şekillendirilmiş örneklerin çoğunda, tutamağın uç kısmı yukarı doğru kaldırılarak sonlandırılmıştır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 43 - Çizim No. 148.

BV. Kulplar

Aktopraklık C Alanı Neolitik Dönem çanak çömleği içinde kulp biçiminde şekillendirilmiş eklentiler oldukça azdır. Birkaç parça ile tanımlanan kulplar, kaba bir şekilde biçimlendirilmiş ve yatay olarak konumlandırılmıştır. Genişlikleri 12 cm.'yi bulan kulpların kalınlıkları 3 cm. civarındadır. Genellikle niteliksiz ve kaba mallarda görülen kulp biçimli eklentiler, ortadan basılarak yassılaştırılmıştır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 44 - Çizim No. 417, 418.

BVI. Dipler

Aktopraklık C Alanı çanak çömlek buluntuları içinde dipler, biçimsel farklılıklarına göre üç gruba ayrılmıştır. Düz dipler, hafif yastıklı dipler ve hafif çukurlaştırılmış dipler olarak isimlendirilen bu türlerden hangisinin belirli biçim grupları ile kullanıldığını söylemek, ele geçen sınırlı sayıdaki tüm kaplar sebebiyle güçtür.

BVI.a Düz dipler

Düz bir taban üzerinden basitçe döndürülerek devam ettirilen düz diplerin çapları 10 cm. ile 20 cm. arasında değişmektedir. Kalınlıkları kapların cidar kalınlıklarına eşit olan bu grupta köşe kısmında hafif şişkinlikler oluşmaktadır. Bu grup içinde değerlendirilen parçalar tüm diplerin % 33'ünü oluşturmaktadır.
Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 45 - Çizim No. 19, 22, 97, 188, 290, 344, 345.
Levha 46 - Çizim No. 25, 164, 337, 407, 413.

BVI.b Hafif yastıklı dipler

Neolitik Dönem kap türlerinde sıkça karşılaşılan yastıklı diplerin, Aktopraklık C yerleşmesinde karşılaşılan tipleri, basit çıkıntıları sebebiyle hafif yastıklılar olarak isimlendirilmiştir. 6 cm. ile 20 cm. arasında değişen çaplardaki düz tabanların ardından dışa doğru hafif çıkıntı yapmaktadır. Bu grup içinde değerlendirilen parçalar, tüm diplerin % 50'sini oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 47 - Çizim No. 165, 296, 300, 301, 348.
Levha 48 - Çizim No. 193, 214, 292, 293, 294, 295, 339.
Levha 49 - Çizim No. 129, 297, 302, 303, 347, 408.

BVI.c Hafif çukurlaştırılmış dipler

Yalnızca diplerin kenar kısımlarından zemine oturan hafif çukurlaştırılmış dipler, bu türle birlikte gelen kapların bir kaide üzerinde şekillendirildiği izlenimini vermektedir. 5 cm. ile 20 cm. arasında değişen çaplardaki bu türe ait parçalarda, dip kenar kısmının yaklaşık 1 cm. içerisinden orta kısma doğru çukurlaştırma uygulanmıştır. Bu grup içinde değerlendirilen parçalar, tüm diplerin % 16'sını oluşturmaktadır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 50 - Çizim No. 21, 37, 98, 189, 298, 299.

BVII. Ayaklar

Bu bölümde incelenen ayak parçaları, yalnızca mutfak kaplarında kullanılan türleri içermektedir. Aktopraklık C Alanı buluntuları içinde iki farklı tip ayak bulunmakta ve bunlar dik inenler ile açılı inenler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Ele geçen ayak parçalarının sadece biri gövde kısmı ile birlikte bulunmuş ve bu parçanın dibinde bulunan deliklerden kabın bir kevgir olduğu anlaşılmıştır.

BVII.a Dik inen ayaklar

Kabın dip kısmından düz bir şekilde inen bu tür ayaklar genellikle 2 - 3 cm. çapında ve en çok 5 cm. uzunluğundadır. Genellikle boru biçiminde ve aynı çapta devam etmesine rağmen alt kısmına doğru daralan parçalar da mevcuttur.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçaların çizim numaraları:
Levha 51 - Çizim No. 55, 209, 244, 249, 256.

BVII.b Açılı inen ayak

Dip kısımdan yaklaşık 45°'lik açıyla inen bu türe ait tek parça verev biçimde sonlandırılmış ve zemine oturması sağlanmıştır.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçanın çizim numarası:
Levha 51 - Çizim No. 399.

BVIII. Kevgir
Tek bir örnekle gözlenen kevgir, 3 cm. yükseklikte ayaklar üzerinde durmaktadır. Küçük bir bölümü ele geçen parçada 2 cm. aralıklarla üç adet delik görülmektedir.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçanın çizim numarası:
Levha 52 - Çizim No. 56.

BIX. Kapak
Tek bir parça ile tanımlanan kapak, 8 cm. çapında ve 1 cm. yüksekliğindedir. Düz biçimlendirilmiş bu örnekte, kullanıldığı kabın ağız kısmına oturtulmayı sağlayacak bir kanal veya kabarıklık gözlenmemektedir.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçanın çizim numarası:
Levha 52 - Çizim No. 212

BX. Bezeme
Aktopraklık C çanak çömlek buluntuları içinde, köşeli kaplar dışında bezemeli mutfak kaplarının da varlığına işaret eden tek bir buluntu mevcuttur. İçi dama tahtası deseninde taranmış, 2 cm. boyunda üçgen motifler şeklindedir.

Bu grup altında incelenmiş ve kataloglanmış parçanın çizim numarası:
Levha 51 - Çizim No. 213.

4.2.2 Değerlendirme

Aktopraklık C yerleşmesinde bulunan çanak çömlek buluntularının biçimsel sınıflandırılmasıyla, gündelik kullanım için üretilmiş kapların, kaseler ve çömlekler

olarak iki ana gruba ayrıldığı gözlenmiştir. Bu ilk ayrımın yapılmasındaki ana etken, kullanım farklılıklarına dayandırılmıştır.

Her ne kadar kimyasal analizlerle incelenememiş olsa da küçük ve orta boyutlu yapıları ve açık ağız formu veren biçimleriyle kaselerin, besin hazırlama ve besin sunma gibi aşamalarda kullanılmak amacıyla üretilmiş olduğu söylenebilir. Kase topluluğu içinde incelenmiş örnekler, yapısal farklılıkları ile alt gruplara ayrılmıştır. Alt türler içinde detaylı ayrımlar yapılmış olsa da temel bölümleme yine işlevsel bir sorgulama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Buna göre sığ kaseler, küçük kaseler ve büyük kaseler olarak tanımlanmış üç alt grubun varlığı tespit edilmiştir.

Dip çaplarının üç katını bulan ağız genişlikleriyle sığ kaseler olarak isimlendirilen ilk grup, günümüzde kullanılan tabakları andırmaktadır. Yapısal özelliği sebebiyle yarı sulu ya da kuru gıdaların hazırlanma ve tüketilme sürecinde kullanılmış olması muhtemel bu tür kapların tüm kaseler içindeki oranı % 32 civarındadır.

Kase ailesinin ikinci grubunu oluşturan küçük kaseler kenar şekillendirmelerindeki farklılıklar sebebiyle alt gruplar halinde sınıflandırılmıştır. Kullanım alanlarında büyük farklılıklara işaret etmediği düşünülen alt ayrımlamalar, biçimsel karşılaştırmaların yapılmasını kolaylaştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Birbirleriye dengeli ağız çapı, derinlik ve dip çapı ölçüleriyle küçük kaselerin, sulu gıda tüketiminde kullanılmak için uygun formlar olduğu düşünülmektedir. Küçük kaseler sınıfında toplanan bu grup, tüm kase türlerinin %57‘sini oluşturmaktadır.

Kase tiplerinin son alt türünü oluşturan büyük kaseler, tüm kase biçimlerinin % 11‘ini oluşturmaktadır. Yapısal özellikleri dikkate alındığında bu tür kapların besin hazırlama aşamasında kullanılmış olması olasıdır. Bu biçimde üretilen kaplarda cidar kalınlıkları dikkat çekmektedir. Kalın cidar, bilindiği gibi kaplara geç ısınma ve geç soğuma gibi özellikler katmaktadır. Bu sebeple yavaş ısı kazanması veya yavaş ısı kaybetmesi beklenen mayalama gibi işlemlerde bu tip kapların kullanılmış

olabileceği düşünülebilir. Bu tip kaplarda yoğun ve düzenli ateşe maruz kaldıklarını gösterir yanık izlerine ve is lekelerine rastlanmamış olması da pişirme işlemlerinde kullanılmadıklarını düşündürmektedir. Ancak hiçbir malzeme üzerinde kimyasal analizlerin gerçekleştirilememiş olması sebebiyle bu yaklaşımlar sadece öngörü niteliğindedir.

Mutfak kaplarının ikinci grubunu oluşturan çömlekler, küçük ve büyük olmak üzere iki alt grupta incelenmiştir. Bu grup altında incelenen küçük çömlekler tüm çömleklerin % 41'ini oluştururken, büyüklerin oranı % 59'dur. Kenar kıvrımları, dudak dönüşleri gibi biçimsel farklılıklarıyla birçok alt gruba ayrılan bu türe ait kapların üretilmesindeki ana hedef, olasılıkla depolama işlemleri olmalıdır. Çoğunlukla daralan ağızlı formlar ve asma, kapaklama gibi işlevleri olduğu düşünülen ip delikli tutamak eklentileri bu tür altında toplanan kaplarda depolamaya uygun bir formun yaratıldığını açıkça göstermektedir. Bu tür altında toplanan kaplarda en az ip delikli tutamaklar kadar yaygın olan bir diğer eklenti geleneği de yassı büyük tutamaklardır. Daralan ağızlı tiplerin öne çıktığı çömleklerde az da olsa düz kenarlı ve boyunlu örnekler de görülmektedir.

Biçimsel olarak sınıflandırılmış bir diğer grup eklentilerdir. Açık ağızlı kase formlarında hemen hiç karşılaşılmayan eklentiler, küçük boyutlu kaselerde ise nadiren bulunmaktadır. Parçalar halinde ele geçmiş olması sebebiyle tam bir oran vermek imkansız olsa da eklenti türlerinin % 90'dan fazlası çömlek tiplerine ait olmalıdır. Eklentiler içinde en sık kullanılan tür ip deliklilerdir. Aycık biçimliler ve tüp biçimliler şeklinde iki ana gruba ayrılan ip delikli tutamakların hemen hepsi dikey konumlandırılmıştır. Aycık biçimli ve tüp tutamakların ardından en sık tercih edilen diğer bir eklenti türü yassı tutamaklardır. Bu tip tutamaklar içinde ip delikli örnekler bulunduğu gibi genel üretim biçimi deliksizdir. Aycık ve tüp biçimli tutamaklar genel olarak küçük - orta boyutlu kaplarda tercih edilirken, yassı tutamakların büyük boyutlu çömleklerde tercih edildiği gözlenmiştir. Birkaç örnekle gözlenen kulpların ise Aktopraklık C yerleşimcileri tarafından ender olarak tercih

edildiği görülmektedir. Mal türleri üzerindeki incelemelerimizden yola çıkarak, çanak çömlek üretiminde her zaman kaliteli bir fırınlamadan söz etmek güçtür. Düşük ve düzensiz ısı ortamında üretilen kaplarda gevrek bir yapı oluşması sebebiyle, çıkıntılı tasarlanmış eklentilerin, gövdeye bitiştirilmiş aycık ve tüp formlarına oranla dirençsiz kalacağını söylemek mümkündür. Olasılıkla bu tür bir dayanıklılık kaygısı güdülerek ya tamamen gövdeye bitiştirilmiş ve ipler yardımıyla taşınabilen formlar tercih edilmiş ya da yassı tutamaklarda olduğu gibi kalın ve geniş biçimler kullanılmıştır.

Biçimsel anlamda değerlendirilen diğer bir grup diplerdir. Genel anlamda basit olarak şekillendirilen dipler düz dipler, hafif yastıklılar ve hafif çukurlaştırılmışlar olarak üç alt gruba ayrılmaktadır.

Biçim özelliklerinin incelenmesinde örnekle tanımlanan ayaklar dışında yalnızca tek buluntu ile karşımıza çıkan kevgir, kapak ve bezemeli bir parça ise ayrışık grupları oluşturmaktadır.

4.3. Genel Değerlendirme

Bu bölümde Aktopraklık C çanak çömleği, mal tipleri ve biçim özelliklerindeki farklılıklar dikkate alınarak detaylı şekilde incelenmiştir. Çanak çömlek buluntuları üzerindeki bu çalışma sonucunda hamur renkleri, katkıları, dokuları, yüzey renkleri ve işlenişleri ile fırınlanma nitelikleri dikkate alınarak dört farklı mal grubunun varlığı anlaşılmıştır.

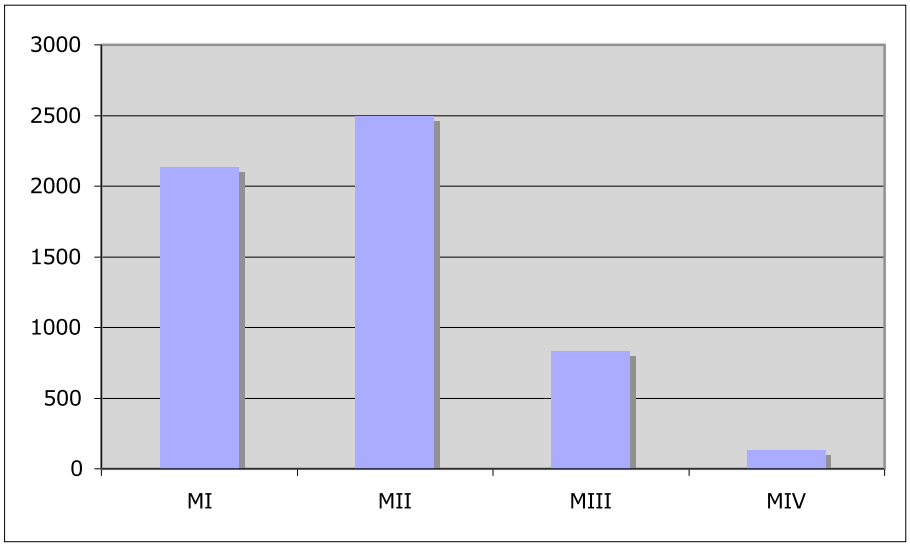

Fig.48 Aktopraklık C ana mal grupları.

Bu birbirinden ayrışan mal grupları hamur ve yüzey renkleri üzerinden sınıflandırılarak kırmızı mallar, koyu yüzlü mallar ve açık renkli mallar olarak üç gruba ayrılmış, kaba mallar ise yapım ve kullanım niteliklerindeki ayrışma ile dördüncü grubu oluşturmuştur. İlk iki grubu oluşturan kırmızı renkli ve koyu renkli mallar, Aktopraklık C çanak çömleği içinde hemen hemen aynı oranda temsil edilmektedir. Ancak kırmızı renkli mallar, kaba örneklerden nitelikli ince yapımlılara kadar farklı boyut ve işlevlerde çeşitlilik gösterirken, koyu yüzlü mallar bir iki tipe ayrılan sınırlı bir çeşitlemede karşımıza çıkmaktadır. Nitelikli mallar her iki grupta da görülürken kırmızılarda gözlenen kaba mallara koyu yüzlülerde rastlanmamaktadır. Koyu yüzlü mallar içinde özellikle siyah ve siyaha yakın renklerde üretilmiş olanlar istisnasız biçimde ince cidarlı ve nitelikli kaplardır. Kahverenginin tonlarında karşımıza çıkan koyu yüzlüler ise hamur ve işleniş olarak benzerleri kırmızı ve krem grubunda da bulunan, orta boyutlu, iyi açkılı çömleklerden oluşmaktadır. Aynı biçimde üretilen ve benzer katkıları içeren bu tür malların her üç renk grubunda da gözleniyor olması iki şekilde açıklanabilir: Bu durumda, Aktopraklık C yerleşimcileri ya hammadde konusunda seçiciliğe sahip değillerdi ya da aynı işlevi taşıyan kaplarda renk eksenli tercihleri sözkonusuydu. Çanak çömleğin yeni üretilmeye başlandığı bu süreçte, hammadde temininde

izlenecek gelişigüzel bir yöntemin olasılıkla böyle bir sonuç doğurmuş olabileceği, en azından kırmızı ve siyah renkli astarlı malların bulunuyor olması kap renklerine özgü bilinçli bir tercihin varlığını da mantıklı kılmaktadır. Aktopraklık C'de karşımızı çıkan bu her bir grupta baskın bir aileden söz etmek güçtür. Sayısal oranı koyu yüzlü ve kırmızılara göre daha düşük olan krem mallar, mal türlerinin son grubunu oluşturmaktadır. Genellikle orta boyutlu çömleklerde karşımıza çıkan bu mal grubu, kırmızı ve kahverengi benzerleri gibi iyi açkılanmıştır.

Aktopraklık C çanak çömleği biçimsel değerlendirmesinde ise işlevsel farklılıklara işaret edebilecek ayrışmalar dikkate alınmıştır. Kase ve çömlek tipinde üretilmiş kapların dikkat çektiği çanak çömlek grubunda, özellikle çömlek olarak tasarlanmış kaplar, farklı boyutlarda karşımıza çıkmaktadır. Oldukça büyük boyutlu çömleklerin yanı sıra kapalı formda ancak küçük boyutlu üretilmiş örnekler de mevcuttur. Genel özellik olarak çömleklerde daralan ağızlı formların tercih edildiği söylenebilir. Daralan ağızlılarla birlikte az sayıda da olsa boyunlu örnekler de karşımıza çıkmaktadır. Kase biçimli kaplar yine iki farklı tipte karşımıza çıkmaktadır. Sığ ve kısa kenarlı geniş kaselerin yanı sıra daha dar biçimlendirilmiş ve genellikle 'S' kıvrımlı kenarlara sahip derin kaseler bir diğer grubu oluşturmaktadır. Kap formlarında gözlenen bu ana grupların yanısıra kevgir, kapak ve bezeme gibi biçimsel çeşitlilik yaratan buluntular bu bölüm içinde incelenmiştir.

Alt ayrımları dışında Aktopraklık C çanak çömleği ile ilgili genel bir tanımlama yapmak gerekirse; mineral katkılı, genellikle açkılanmış koyu, krem, kırmızı renklerin öne çıktığı mal türlerinden söz etmek mümkündür. Biçimsel olarak ise kapalı formlarda, daralan ağızlı büyük ve orta boy çömleklerin baskın olduğu, açık formlarda ise sığ kenarlı ya da 'S' kıvrımlı kase tiplerinin görüldüğü bir çanak çömlek topluluğu ortaya çıkmaktadır.

5. DOĞU VE GÜNEY MARMARA FİKİRTEPE KÜLTÜRÜ YERLEŞMELERİNİN KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Burada Aktopraklık Höyük C alanı çanak çömleğinden yola çıkarak irdelenen Fikirtepe Kültürü, ilk tanımlandığı dönemin ardından, bölgeyle ilgili bilgilerin artışına paralel olarak yeni bir boyut kazanmış; kültürün içeriği kadar kronolojik bağlamı ve bölgesel yayılımı da, üzerine yeniden düşünülebilir bir hale gelmiştir. Bu çalışma kapsamında Fikirtepe kültürünün erken evreleri, diğer bir değişle MÖ 7. binyılın ortalarından MÖ 6. binyılın başına kadar geçen yaklaşık 600 yıllık bir süreç, Fikirtepe, Pendik, Ilıpınar, Menteşe, Barcın, Aktopraklık ve Demircihöyük yerleşmelerinden yola çıkılarak incelenmektedir. Söz konusu yerleşmelerin tümü, çalışma sırasında tek tek ele alınmakta ve bölge genelinde kültürel bütünlüğü sağlayan pek çok ögenin olduğu görülmektedir. Fikirtepe Kültürü yerleşmelerinde ortak özellikler kadar farklılıklar da bulunmaktadır. Burada bölgedeki tüm yerleşmeler, kültürü oluşturan bileşkeler altında birlikte ele alınarak karşılaştırılmakta ve genel değerlendirmeler yapılamaktadır. Bu bağlamda, bölgenin özelliklerini tanımlamadan önce kronolojik bir altlığın oluşturulmasının da faydalı olacağı öngörülmektedir.

Tarihleme

Fikirtepe kültürünün erken evreleri yukarıda da belirtildiği gibi yaklaşık olarak 600 yıllık bir zaman aralığı boyunca gözlenmekte ve kronolojik sıradüzen, birkaç yerleşmeden gelen mutlak tarihler ile göreli kronolojiye bağlı olarak oluşturulmaktadır. Eldeki radyokarbon tarihlerininin ortalaması alındığında Menteşe

MÖ 640016, Barcın MÖ 640017, Ilıpınar X –IX MÖ 6000-590018, Aktopraklık C alanı ise MÖ 6350'ye tarihlenmektedir. Kalibre edilmiş bu tarihlere göre, Doğu ve Güney Marmara'da Fikirtepe Kültürü'nün erken evrelerinin MÖ 6400 ile MÖ 5900 yılları arasına tarihlendiği anlaşılmaktadır.

Yer seçimi

Doğu ve Güney Marmara Çanak Çömlekli Neolitik Dönem toplumlarının beslenme alışkanlıkları, çevreden yararlanma biçimleri ve mimari gelenekleri, yerleşmenin bulunduğu doğal çevre ortamıyla yakın ilişki içindedir. Bu çalışma kapsamında daha önce de belirtildiği gibi kıyı, dağ, dağ eşiği ve ova gibi farklı ortamların bulunduğu bölgedeki iklim koşulları bu etkenlere bağlı olarak değişmekte, hammade ve besin kaynakları bakımından zengin bir çeşitlilik yaratmaktadır.

Doğu ve Güney Marmara'da ilk üretici köy yaşantısının erken evrelerini temsil eden ve çalışma kapsamında ele alınan yerleşmeler, ova, kıyı ve dağ eşiği olarak sıralanabilecek ortamlarlarda yer almaktadır. Bunun dışında yerleşmeler arasında göl, akarsu kıyısı ve pınarların çevresi gibi daha küçük ölçekli farklılıkların olduğu gözlenmektedir. Günümüz coğrafi koşullarının yanı sıra Ilıpınar kazı ekibi tarafından İznik Gölü'nde yapılan çalışmalar, göl seviyesindeki oynamaları yansıtmakta, gölün höyükte yerleşimin olduğu dönemlerde daha yüksek olduğunu göstermektedir (Kayan, 1995). Ancak çevrede kapsamlı jeoarkeolojik araştırmaların yapılmadığı, Marmara Denizi'nin oluşum sürecinin ve kıyı topoğrafyasına ilişkin fikirbirliğine varılmış görüşlerin olmadığı görülmektedir. Yine aynı şeklide yerleşmelerin çevresindeki akarsu ve pınarların tarihöncesi dönemlerdeki durumu da yeterince

[16] Roodenber vd., 2003: fig: 11

[17] Roodenber vd., 2008: fig: 5

[18] Roodenber-Schier 2001:269

araştırılmamıştır. Bu nedenle bölgenin geneline ilişkin jeoarkeolojik gözlemlerde bulunmak oldukça güçtür.

Bununla birlikte bölgedeki tarihöncesi dönem toplumlarının yer seçimine ilişkin bazı değerlendirmelerde bulunmak olasıdır. Menteşe ve Barçın yerleşmeleri, Yenişehir Ovası'nda, Ilıpınar İznik Gölü havzası içinde, Demircihüyük ise Porsuk Nehri'nin vadi sistemi ile ilişkili geniş bir vadisi içerisinde yer almaktadır. Ova yerleşimi olarak nitelenebilecek bu dört yerleşimin aksine, Marmara Denizi'ne yakın olarak bulunan Fikirtepe ve Pendik, kıyı yerleşmesidir. Aktopraklık Höyük ise Uludağ masifine doğru yükselen dağların, Ulubat Gölü'ne bakan sırtları üzerinde yer almakta ve dağ eşiği olarak nitelendirilebilecek bir ortam içinde bulunmaktadır. Farklı konum ve yüksekliklere rağmen, söz konusu yerleşmelerin tümü akarsu ve pınarların yakınına kurulmuştur.

Höyükleşme

Bölge yerleşmelerinin yapısıyla ilgili önemli bir başka unsur ise höyükleşme, başka bir değişle yerleşmelerin sürekliliği üzerinedir. Ova içinde yer alan Ilıpınar, Menteşe Barçın ve Demircihüyük, uzun süreli yerleşimler niteliğindedir ve Son Neolitik- İlk Kalkolitik dönemler uzun bir süreç halinde gözlenmektedir. Yerleşmelerin içinde bulunduğu ova seviyeleri zaman içinde yükselmiş olmasına karşın, yükseltileri belirgin bir şekilde ayırt edilebilmekte, Ilıpınar Höyük'te kültür dolgusunun 7.4 m, Menteşe Höyük'te 4 m, Barçın Höyük'te 4 (ikinci höyük 2.5 m) ve Demircihöyük'te 8.5 m. olduğu görülmektedir. Buradaki yerleşmelerin boyutlarını tabakalarına göre ayırt etmek güçtür, ancak söz konusu höyüklerin Ilıpınar'da 2.5 hektar, Menteşe'de 150 m., Barçın'da ise 100 m (ikinci höyük 50 m) çapında bir alana yayıldığı tespit edilmektedir.

Deniz kıyısında yer alan Fikirtepe ve Pendik ise bir kaç tabakalı düz yerleşimler niteliğindedir. Fikirtepe'de 1 m kalınlığında kültür dolgusu bulunmakta ve yerleşme,

50x200 m boyutlarında bir alana yayılmaktadır. Pendik'teki yerleşim ise geç dönem tabakalarıyla birlikte yaklaşık 1.5 m yüksekliğinde ve 170x280 m boyutlarındadır. Her iki yerleşim de Marmara Denizi'ne akan küçük bir nehrin kenarında, denizden korunaklı bir konumda yer almaktadır.

Kıyıda yer almamasına karşın, denize göreli olarak yakın bir konumda olan Aktopraklık C alanı da düz bir yerleşimdir. Buradaki Neolitik Dönem dolgusu en kalın yerinde 1.5 metreyi bulmakta ve 50x120 m boyutlarında bir alana yayılmaktadır. Burada, Kuzeybatı Anadolu ve Trakya'da, özellikle Aşağıpınar Höyüğü'nde gözlendiği gibi, yerleşimler kısa mesafede yer değiştirmekte, Son Neolitik-İlk Kalkolitik Dönem yerleşiminin üç ayrı mevkii içinde tabakalanmış olduğu gözlenmektedir. Aynı durum Ilıpınar ve Barçın Höyük için de geçerlidir. Barçın Höyük henüz kısıtlı bir alanda kazıldığı için buradaki Neolitik tabakaların durumu ile ilgili bilgilerimiz sınırlıdır. Ancak Ilıpınar höyüğündeki tabakaların, Aktopraklık'tan farklı olarak daha yakın mesafelerde yer değiştirdiği anlaşılmaktadır.

Mimari

Gerek yer seçimi gerekse yerleşme formasyonunda görülen ve yukarıda özetlenen ayrımlar, mimari gelenekte de gözlenmektedir. Ova yerleşmeleri içinde ele alınan Menteşe, Barçın ve Ilıpınar'ın Neolitik dönem dolgularında, özellikle konumuzla ilişkili olan alt tabakalarda, en eski yapıların inşasında kerpiç bloklarının kullanıldığı, Ilıpınar ve Menteşe'de kerpiçin yanı sıra çamur levhaların (*mud slabs*) ve dal örgü/ sepet örgü (*wickerwork*) tekniğinin kullanıldığı anlaşılmaktadır (Roodenberg, 2008; Roodenberg vd., 2003: 21). Bu nedenle Ilıpınar Höyük X ve IX. tabakaları ile Menteşe 3. tabakada kerpiçin yanı sıra dalörgü mimariye, Barcın Höyük'te ise şimdilik sadece kerpiçten inşa edilmiş yapı kalıntılarına rastlanmaktadır.

Ova yeleşmelerindeki mimari yapım geleneğinde gözlenen bir diğer ortaklık ise yapıların dörtgen planlı ve tek odalı olmalarıdır. Ilıpınar X. tabakanın bazı

evrelerindeki yapılar haricinde, yapıların ayrık düzende ancak birbirine yakın inşa ediliği görülmektedir (Roodenberg, 2008: Fig.3). Yaşam düzleminde olan yapı tabanları özenle düzeltilmiş ve kille sıvanmıştır. Ilıpınar X. tabakada dörtgen ve hafif trapez planlı yapılar 4.5x6 m, 5x5 m, 5x6 m boyutlarında değişmektedir. Yapı içlerinin düzenlenişiyle ilgili veriler ise oldukça sınırlıdır. Yapı içlerine ilişkin en önemli veri kaynağı, Ilıpınar X. tabaka III. evrede bulunan ve yangın geçirdiği için iyi korunagelen 'yanık yapıdır'. Tek odalı olan yapının güney duvarının önünde bir ocak bulunmakta, kuzeydoğu köşede depolama ile ilişkili alanların, güneydoğu köşede ise bir platformun olduğu görülmektedir (Coockson, 2008: Fig. 1). Ilıpınar gibi Menteşe yerleşmesinin kerpiç ve dalörgü yapıların birlikte görüldüğü 3. tabakasında, 3 adet yapı kısmen açığa çıkarılmıştır. Her ikisinin de uzun duvarı 5 metre kadardır (Roodenberg, 1999:24). Sarı renkli bir kil ile sıvanan taban haricinde yapı içi düzenlemeler ile ilgili veri bulunmamaktadır. Ancak yapılardan birinin dışında, duvara bitişik olarak bir işlik alanına rastlanmakta ve yapıların dışındaki alanların avlu niteliğinde olduğu görülmektedir (Roodenberg vd. 2003: Fig.3). Barcın Höyük'te ise yayınlanmış tek yapı kalıntısı bulunmakta ve kerpiç bloklarıyla inşa edilen yapının dörtgen planlı olduğu anlaşılmaktadır (Gerritsen-Özbal, 2008: 24).

Menteşe ve Barcın höyük kazıları dar alanlarda gerçekleştirildiği için buradaki yerleşme düzeninden bahsetmek güçtür. Yine de Menteşe'de yapıların birbirlerine yakın olarak yerleştirildiği ve çevrelerinin açık alan olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Ilıpınar'daki yerleşme düzeni, evreler arasında bazı farklılıklar göstermektedir. X. Tabakanın en alt evresindeki kalıntılar dağınıktır, ancak alan içerisinde drenaj sistemiyle ilişkili bir hendek bulunmaktadır. II. evrede hendeğin doldurulduğu, bu alana bitişik düzende yapıların inşa edildiği ve kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu bir yapı dizisinin oluşturulduğu anlaşılmaktadır (Roodenberg, 2008: Fig.3). Ancak X. tabakanın III. evresinde ayrık düzende tek odalı yapılar inşa edilmeye başlanmıştır (Roodenberg, 2008: Fig.4). Dal örgü yapıları ile tanınan IX.

tabakadaki yerleşme düzeni tam olarak bilinmemesine karşın, birbirlerine yakın olarak yerleştirildiklerini söylemek mümkündür.

Fikirtepe, Pendik ve Aktopraklık'ta ise tamamen farklı bir mimari gelenek ile karşılaşılmaktadır. Her üç yerleşmede de çukur tabanlı yuvarlak planlı, dal-örgü kulübeler bulunmaktadır (Özdoğan 1979; Pasinli vd. 1994). Boyutları 3-3.5 metre civarındaki bu yapıların içlerinde ocaklara rastlanırken, yapıların birbirine yakın mesafelerde inşa edildikleri ve özellikle Aktopraklık'ta gözlendiği üzere, çevrelerinde taşlarla düzenlenmiş avlu niteliğinde alanlar olduğu anlaşılmaktadır (Karul, 2007). Yine Aktopraklık verileri yapıların çevresinde, içerisine çok sayıda hayvan kemiği doldurulmuş, çöp çukurlarından farklı nitelikte çukurların olduğunu göstermektedir.

Ölü Gömme

Yer seçimi ve mimarinin aksine bölgedeki ölü gömme geleneklerinde önemli paralelliklere rastlanmaktadır. Bölge yerleşmelerinde, gömütler, taban altı ya da evlerin çevrelerinde, basit çukurlarda *hocker* pozisyonunda bulunmuşlardır (Alpaslan Roodenberg, 2008; 2001, Roodenberg vd., 2008). Genelde tekil ve birincil olan bu gömütlerde, ölünün yatırılışı ve yönü bakımından standart bir uygulama bulunmamaktadır. Yaş ve cinsiyet farkı gözetilmeden, bazı mezarlara ölü hediyesi bırakılmakta, bunların tüm kap, kemik alet ya da ağırlıklı olarak boncuklardan oluşan süs eşyaları oldukları görülmektedir. Bazı mezarlarda ayrıca iri hayvan kemikleri bulunmakta, bunlar mezarlara bırakılan besinlerle ilişkilendirilmekte ve gömü sırasında bazı törenlerin yapıldığı ileri sürülmektedir (Alparslan Roodenberg, 2008: 48). Gömütler genelde tekildir ve kimilerinde tüm kap, kemik alet gibi hediyelere rastlanırken, ölülerin bazılarının boncuk gibi süs eşyaları ile birlikte gömüldüğü görülmektedir.

Çanak Çömlek

Bu tez çalışmasının esasını oluşturan konulardan biri olan çanak çömlek, burada ele alınan tüm Fikirtepe Kültürü yerleşmenin karakteristik buluntu grubunu oluşturur. Başka bir deyiş ile yerleşme düzeni, mimari, beslenme alışkanlıklarına rağmen çanak çömlekte küçük ayrımlar dışında özellikle kap biçimleri bakımından büyük benzerliklerle karşılaşılmaktadır. Bu kültüre adını veren Fikirtepe yerleşimi, M. Özdoğan tarafından çanak çömlek buluntularına dayalı olarak Arkaik, Klasik ve Gelişkin Fikirtepe olarak üç ana gruba ayrılmaktadır. Arkaik Fikirtepe çanak çömleği mal gruplarının tümü mineral katkılıdır, kap biçimleri daha çok 'basit kıvrımlı' ve özellikle torba biçimli dar ağızlı kap biçimleri ile tanımlanmaktadır (Özdoğan, 2007: 412). Kapların tüme yakını kızılkahverenginden siyaha kadar koyu renklerden oluşmaktadır. Yine bu evrede yatay tutamaklara, köşeli kaplara rastlanmaktadır. Bezeme ise çizi ya da tırnak baskı şeklinde oldukça az miktarda uygulanmıştır.

Arkaik evre ile Klasik evre arasında kesin bir sınır gözlenememekle birlikte bu evrenin de mal grupları mineral katkılıdır. Daralan ağızlı çömlekler ortadan kalkarken bunların yerini 'S' kıvrımlı açık formların aldığı anlaşılmaktadır (Özdoğan, 2007: 412). Yatay tutamakların kullanımı devam ederken, ikili, üçlü deliklilere rastlanmış ve dikey tüp biçimli tutamakların ortaya çıktığı saptanmıştır. Bu evre ile birlikte oval gövdeli kapların ortaya çıktığı, köşeli kapların sayısında bir artış ve çeşitlemenin olduğu gözlenmiştir. Bu evrede Arkaik evre gibi, koyu yüzlü açkılı mallar hakimdir ve kırmızı astarlı yeni bir mal grubu düşük bir oranda da olsa ortaya çıkmıştır. Bezemeli kapların oranında bir artış gözlenmekte, içi beyaz dolgulu çizi bezemenin hakim olduğu ve köşeli kapların hemen hemen tümünün bu şekilde bezendiği anlaşılmaktadır.

M. Özdoğan, Gelişkin Fikirtepe olarak değerlendirdiği evreyi Yarımburgaz 4 buluntularından yola çıkarak tanımlamıştır (Özdoğan, 2007: 413). Tezin kapsadığı dönemin sonrasını yansıttığı için burada kısaca ele alıınan Gelişkin evre, Yarımburgaz 4 için tipik olan derin çizi bezekli ve kimi zaman boyunlu kaplarla

tanınmaktadır. Bu tür mallar daha sonra Ilıpınar VII ve Demircihöyük kazısında da saptanmıştır. Derin çizi bezemeli Yarımburgaz kaplarının, diğer iki yerleşmede, Fikirtepe için karakteristik olan kap türleriyle bir arada bulunması, Yarımburgaz 4 grubunun bölgedeki gelişim sürecinin devamı niteliğinde olduğunu kanıtlamaktadır.

Pendik yerleşiminde Arkaik ve Klasik evreye ayrılan çanak çömlek, 1981 (Arkaik) ve 1992 (Klasik) kazılarında çalışılan alanın niteliğiyle de ilişkili olarak ayrı ayrı saptanmıştır. Buradaki çanak çömlek, Fikirtepe ile benzerlikler kadar küçük farklılıklara da sahiptir. Buna göre Arkaik evre içinde görülen Pendik çanak çömleğindeki mal grupları yine mineral katkılıdır. Pendik'de de koyu yüzeyli mallar hakimken, Fikirtepe'den farklı olarak bej, açık kırmızı ve devetüyü gibi açık renk hamurlu kaplar ile karşılaşılır (Özbaşaran, 1989). Pendik'de görülen bir diğer grubu ise siyah astarlı mallar oluşturur. Biçimlerde 'S' kıvrımlı ve basit kenarlı kaseler ile daralan ağızlı çömlekler hakimdir ve diğer yerleşmelerde olduğu gibi köşeli kaplara burada da rastlanmaktadır. Pendik çanak çömleğinde beyaz macun ile doldurulmuş çizi bezemeye seyrek de olsa rastlanmakta, genelde köşeli kaplara uygulandığı anlaşılmaktadır. 1992 kazılarında bulunan bir boyalı parçanın varlığı da ayırt edici bir durumdur (Pasinli vd., 1994:151).

Fikirtepe Kültürü'nün ilk aşamalarını ifade eden bu çanak çömleğin benzerleri daha önce de belirttiğimiz gibi bölgedeki diğer yerleşmelerde küçük de olsa bazı farklılıklarla birlikte görülmektedir. Bu yerleşmelerden Menteşe *basal* evresinde yine ağırlıklı olarak mineral katklı çanak çömlek ile karşılaşılırken, düşük oranda da olsa bitkisel katkılı mallarla karşılaşılmıştır. Biçimlerde ise daralan ağızlı çömlekler; 'S' kıvrımlı, derin ya da sığ kaseler hakimdir. Burada da Fikirtepe Arkaik evresinde olduğu gibi yassı ve tüp tutamaklar yoğun olarak görülmektedir. Ayrıca kulp ve ip delikli aycık tutamaklara da rastlanmaktadır. Bu dönemin tüm yerleşmelerinde olduğu gibi köşeli kaplar ve kapaklar Menteşe'de bulunmaktadır. Kapların büyük bir kısmı açık renkli olmakla birlikte, koyu gri ve siyah yüzeylere de rastlanmakta ve hemen hemen tümünün açkılı olduğu görülmekte ve açkının kimi zaman, ağızın iç

tarafına da döndürüldüğü anlaşılmaktadır. Bezeme olarak beyaz dolgulu ince çiziler kullanılmakta ve köşeli kapların büyük bir çoğunun bu şekilde bezendiği çiziler görülmektedir (Roodenberg vd., 2003).

Menteşe ile aynı ovada bulunan Barçın, Neolitik Dönem çanak çömleği yine mineral katkılıdır. Kaplar koyu kurşuni, açık-koyu ve kızıl kahverengi renklerindedir. Dışa dönük ağızlı 'S' kıvrımlı kaseler ve daralan ağızlı çömlekler ana biçim gruplarını oluşturmaktadır. Ortak bir özellik olarak çizi bezemeli köşeli kaplara Barcın Höyük'de de rastlanmaktadır. Burada ithal olduğu ileri sürülebilecek boyalı bir kaç kap parçası bulunmaktadır (Roodenberg vd., 2008:58).

Ele aldığımız dönem, Ilıpınar Höyüğü'nde X ve IX. tabakalar ile temsil edilmektedir. Buradaki çanak çömlek, X. tabakadaki saman katkılı küçük bir grubun dışında, tümüyle mineral katkılıdır. X. tabaka malları gri, krem ve kahverenginin değişik tonlarındadır. Kap biçimlerinde, hafif boyunlu ve boyunsuz daralan ağızlı çömlekler ile hafif küresel ve 'S' kıvrımlı biçimlendirilmiş kaseler görülmektedir (Thissen, 2001). İp delikli yassı kulplar, ip delikli dikey ve aycık biçimli tutamaklar burada da karşımıza çıkmaktadır. Çizi bezeme hem köşeli kaplarda hem de az miktarda olmakla birlikte diğer çanak çömleğe de uygulanmaktadır (Thissen, 2001, 1995). IX. tabakada kap renkleri koyulaşır, koyu gri, koyu kahve ve siyaha yakın renkler alır. Bu tabakada daralan ağızlı kapların yerini küresel gövdeli çömlekler alır, kaselerde ise hafif küresel gövdeli ve 'S' kıvrımlı biçimler devam eder. Bezeme geleneğinin ise X. tabaka ile aynı olduğu anlaşılır.

Aktopraklık C 3 ve 4. tabaka çanak çömleği kendi içinde bütünlük göstermektedir. Buna göre her iki tabakada da mineral katkı ile karşılaşılmakta ve bitkisel katkılı küçük bir grup olduğu tespit edilmektedir. Buradaki çanak çömlek kırmızı, koyu yüzlü ve krem renkli mallardan oluşmaktadır. Bu mallar hemen hemen eşit oranlarda temsil edilirken, siyah astarlı bir mal grubunun Pendik ile, kırmızı astarlı bir diğer grubun ise Demircihüyük 'şist katkılı mallar' ile benzerliği dikkat çekmektedir. Kap

biçimleri ise daralan ağızlı ve küresel gövdeli çömleklerin yanı sıra kısa boyunlu çömleklerden oluşmaktadır. Kaselerde 'S' ve düz kenarlılar çoğunluğu oluşturuken, açık formlu örneklere de rastlanmaktadır. Yassı tutamaklar büyük, aycık ve tüp tutamaklar ise küçük çömleklerde ve kısmen de 'S' kıvrımlı kaselerde karşımıza çıkmaktadır. Köşeli kapların tümünde görülen çizi bezeme geleneği bir örnek dışında diğer kaplarda görülmemektedir.

Orta Anadolu ve Göller Bölgesi'ne daha yakın bir konumda bulunan Demircihüyük, yukarıda sıraladığımız yerleşmeler ile benzer bir çanak çömlek topluluğu sunmaktadır. Burada Fikirtepe Kültürü ile benzeşen buluntulara D yapı katının altına inen derinlik sondajlarında ulaşılmıştır. Beş farklı mal grubu altında incelenen Neolitik Dönem çanak çömleği, dört grup içinde ele alınmakta ve Fikirtepe çanak çömleği ile benzerlik göstermektedir. Bu mal gruplarının tümü yine mineral katkılıdır; kırmızı, gri ve tonları ile bej ve koyu kahverengi mallar hakimdir. Biçimler, daralan ağızlı, küresel gövdeli çömleklerle basit kenarlı ve 'S' kenar kıvrımlı kaselerden oluşmaktadır (Seeher, 1987). Eklenti olarak yassı ve dikey ip delikli tutamaklar görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer biçimsel özellik, Fikirtepe Kültürü'nün erken evrelerinde görülen sepet kulp ve içten kalınlaştırılmış dudaklardır. Bezeme olarak çizi bezeme görülmekte ve az sayıda köşeli kapların olduğu anlaşılmaktadır.

Buluntu Toplulukları

Bu tez kapsamında ele alınan yerleşmelerdeki küçük buluntu topluluklarının tümü çalışılmamış ya da yayınlanmamıştır. Bu nedenle bölge geneli için detaylı bir değerlendirme yapmak güç olmakla birlikte, burada, kültürün geneli hakkında bazı çıkarsamalarda bulunmak mümkündür.

Buna göre kil buluntular arasında yer alan figürinlerin oldukça az sayıda olduğu gözlenir. Fikirtepe'de bulunan figürinler kabaca yapılmış birkaç hayvan heykelciği

ile sınırlıyken, Pendik'de pişmiş topraktan bir kadın heykelciği, Aktopraklık'ta da benzeri bir şekilde yalnızca bir adet figürün bulunmuştur. Diğer üç yerleşmenin bu tür buluntuları Ilıpınar X. tabakada bulunan bir hayvan figürini haricinde (Roodenberg, 2008: 30, Fig. 13d) yayınlanmamış olduğu için karşılaştırma yapılamamaktadır. Kil buluntular arasında sayılan sapan tanelerine bölge yerleşmelerinin tümünde yoğun olarak rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra çanak disk ve ağırlık gibi bazı kil buluntuların olduğu bilinmektedir.

Bölge yerleşmelerinin tümünde kutu ya da kült kabı olarak anılan buluntulara rastlanır. Çanak çömlek bölümünde de değinilen ve dörtgen biçimli olan bu kaplar, silindirik, konik ya da düz ayaklara sahiptir ve büyük bir kısmı kazıma tekniğiyle bezenmiştir (Schwarzberg 2009). Bu tür kaplara Menteşe'de olduğu gibi kimi zaman mezar hediyesi olarak da rastlanmaktadır.

Kemik buluntular bölge yerleşmelerinde yoğun olarak bulunmakta ve zengin bir çeşitlemeye sahip oldukları anlaşılmaktadır. En sık görülen alet türlerini bız, mablak ve spatüller oluşturur. Sayıca az ancak nitelikli kemik buluntular arasında ise kemik kaşıklar, olta, zıpkın gibi örnekler bulunmaktadır. Ayrıca boynuzdan yapılmış saplara da rastlanmaktadır.

Neolitik yaşam biçiminin karakteristik ögelerinden olan sürtmetaş buluntular bölge yerleşmelerinin tümünde bulunmaktadır. Yassı balta, keski ve çeşitli öğütme taşlarından oluşan bu tür buluntuların özellikle ova yerleşmelerinde daha yoğun olduğunu söylemek mümkündür.

Yontmataş

Fikirtepe Kültürü yontmataş buluntuları, çanak çömlek topluluğunda olduğu gibi karakteristik bazı özellikler göstermekte ve Son Neolitik- İlk Kalkolitik Dönem boyunca, taş teknolojisinin çok büyük bir değişim geçirmeden devam ettiği

görülmektedir. Tüm yerleşmelerde hammadde olarak çakmaktaşı ve çok daha az olmakla birlikte obsidyene rastlanmaktadır. Obsidyen buluntuları ile ilgili kapsamlı tipolojik ve teknolojik çalışmalar yapılmamış olması ve bu buluntuların çakmaktaşına oranla az sayıyla temsil edilmesi, bölgedeki yontmataş geleneğinin daha çok çakmaktaşı buluntularına bağlı olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte bölge yerleşmelerinde çakmaktaşı buluntularda görülen yakın benzerlikter obsidyen buluntularda da gözlenmektedir19. Demircihüyük de dahil olmak üzere bölgede ağırlıklı olarak dilgi endüstrisi bulunmaktadır (Gatsov, 2003; Baykal-Seeher, 1996). Dilgi buluntuları ve dilgi üzerine yapılmış aletler tek platformlu prizmatik çekirdeklerden çıkarılmıştır, bunların yanı sıra mermi biçimli çekirdeklere de rastlanmaktadır. Paralel kenarlı ve ince dilgi aletlerle birlikte mikro dilgi ve dilgicik de bulunmaktadır. Alet tipleri arasında çoğunluğu oluşturan dilgi aletler ve kazıyıcılara ek olarak daha az da olsa delici ve kalemlerin olduğu görülmüştür. Az sayıdaki geometrik aletler arasında ise dörtgen, üçgen, trapez ve aycık biçimliler öne çıkmaktadır20 (Gatsov, 2003). Fikirtepe Kültürü çakmaktaşı endüstrisi, Epi-Paleolitik/Mezolitik Dönem yerel topluluklarıyla ilişkilendirilmektedir. Neolitik-Kalkolitik Dönem yerleşmelerinde bulunan mermi biçimli çekirdek ve mikro gelenekli yontmataş buluntular, Karadeniz kıyısından bilinen Ağaçlı, Dolmalı ve Gümüşdere gibi Epi-Paleolitik/ Mezolitik buluntu yerleriyle büyük paralellikler göstermektedir (Gatsov- Özdoğan, 1994). Bununla birlikte Çanak Çömlekli Neolitik Dönem öncesine ilişkin bulguların kısıtlı olması yorum ve değerlendirmeleri sınırlamaktadır.

Beslenme

Bölgedeki Neolitik Dönem toplumlarının beslenme ekonomisi ile ilgili verileri, ağırlıklı olarak hayvan kalıntılarına dayanmaktadır. Bitki kalıntıları üzerine yapılan incelemelerin tamamlanarak yayınlandığı tek yerleşme Ilıpınar Höyüğü'dür.

[19] Prof. Dr. I. Gatsov ve P. Nedelcheva sözlü bilgi.

[20] Aktopraklik C Alanı'na ilişkin bilgiler Dr. S. Balcı ile yapılan sözlü görüşmeden edinilimiştir.

Yerleşmenin konumuzla ilişkili erken evrelerinde arpa, buğday, yulaf, burçak, mercimek, fiğ, bezelye ve keten gibi kültüre alınmış tahıl ve baklagiller bulunmaktadır (van Zeist, Waterbolk-van Rojen, 1995). Fikirtepe ve Pendik gibi kıyı yerleşmelerindeki bitki kalıntıları incelenmemiştir. Ancak her iki yerleşmede de beslenme açısından önem taşıdığı düşünülen su ürünlerine yoğun olarak rastlanması, tarıma ilişkin buluntuların (öğütme taşı ve benzeri alet türlerinin) azlığı ve hayvancılık ile ilgili olarak aşağıda daha detaylı olarak değineceğimiz tartışmalar, tarımın beslenme açısından ikincil bir değer taşıdığı şeklinde yorumlanmasına da neden olmuştur (Özdoğan, 1979). Yapılan değerlendirmeler kendi içinde bir tutarlılık göstermesine karşın, bitki kalıntılarının incelenmemiş olması önemli bir sorundur.

Fikirtepe, Ilıpınar ve Menteşe gibi bölgedeki birkaç yerleşmede bulunan hayvan kalıntılarının analizi tamamlanmış ve yayınlanmıştır21. Ilıpınar'ın ilk evrelerinde, Neolitik yaşam biçimini temsil eden ögeler içinde, sayılan evcil hayvan türlerinin tümü bulunmaktadır. Ilıpınar'ın X. tabakasının oransal olarak en önemli evcil hayvan türünü koyun-keçi (özellikle koyun) oluşturmaktadır (Buitenhuis, 2008). Bu durumun, sığırın diğer türlere oranla daha baskın olduğu, Fikirtepe ve Menteşe ile kontrast bir durum yarattığı görülmektedir (Boessneck -Driesch, 1979; Gourichon-Helmer, 2008). Diğer taraftan Ilıpınar IX ile birlikte VII. tabakaya kadar da domuzun dominant olmaya başladığı ve ikinci sıraya yerleştiği görülmektedir. Daha geç bir dönemi yansıtmasına rağmen, VI. evreden itibaren sığırın oranında bir artışın ve VB tabakasında diger türlere oranla baskın olduğu tespit edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, Fikirtepe ve Menteşe Höyük'te en çok beslenen hayvan türünü sığır oluşturmaktadır. Ancak Fikirtepe yerleşmesindeki sığır hakkında önemli tartışmalar yapılmaktadır. Buradaki sığırlar yabani *Bos taurus* ve evcil pre *Bos primigenius* olmak üzere iki farklı türden oluşmaktadır. Evcil olan tür, diğer yerleşmelerde bulunanlara oranla daha büyük boyutludur ve bu nedenle evcil ile yabani türü birbirinden ayırmak güçtür. Bosseneck ve Driesch bu durumu sığırın evcilleştirilme

[21] Aktopraklık Höyük hayvan kalıntılarıyla ilgili analizler sağlıklı bir değerlendirmeyi yapmamızı sağlayacak aşamada olmadığı Barçın Höyük ise henüz yayınlanmamış olduğu için burada kapsam dışı bırakılmıştır.

aşamasıyla ilişkilendirmektedir (Boessneck -Driesch, 1979: 10). Bosseneck ve Driesch'in yaptığı ikinci çalışma, 1952 yılında yapılan kazıların sonuçlarında avcılığın yerleşme açısından büyük rol oynadığını belirten Röhrs ve Heree'nin sonuçlarını da değiştirmekte, evcil hayvan türlerinin arasında sayılan sığır türleriyle birlikte, hem avcılığın hayvancılığa oranı hem de evcil hayvanlar içindeki tür sıralaması değişmektedir (Röhrs-Heree, 1961: 123; Boessneck -Driesch, 1979: 69). Fikirtepe ve Menteşe Höyük'ten gelen veriler, bölgedeki erken evre yerleşmelerinde sığırın daha önemli olduğunu göstermektedir. İlki deniz kıyısında ikincisi ise bir ova içinde yer alan ve dolayısıyla farklı doğal çevre ortamları içinde bulunan bu iki yerleşimdeki verilerin benzer bir yapı içinde olması, kıyı ve ova yerleşimlerinin beslenme alışkanlıklarının farklı olduğu görüşü ile çelişmektedir. Diğer taraftan Menteşe Höyük'te kazılan alanın oldukça dar olması ve sığırın kısa bir süre içinde koyun ve keçi ile yer değiştirmesi (Gourichon- Helmer, 2008: 411) ova yerleşimleri ile ilgili verilerin ancak Barçın Höyük'teki çalışmalar sonuçlanacağı zaman kesinlik kazanacağını düşündürmektedir.

Ilıpınar'ın erken evrelerinde avcılık %15 -20 oranındadır. Özellikle geyik türlerinin (alageyik, karaca ve kızıl geyik) avlandığı ve bu durumun IX. tabakada oldukça yüksek bir oran ifade ettiği tespit edilmiştir (Buitenhuis, 1995; 2008). Geyik ailesi Fikirtepe'de de avlanmış olmasına karşın, oran olarak Ilıpınar'daki kadar yoğun değildir. Avcılığın, bölgedeki ilk yerleşik köy toplumlarını yansıtan Menteşe Höyük'ün alt tabakalarında da çok yoğun olmadığı anlaşılmaktadır (Gourichon-Helmer, 2008).

Fikirtepe ve Pendik gibi kıyı yerleşmelerinde, balıkçılık ve yumuşakca toplayıcılığının besin ekonomisinde çok önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Burada hem açık deniz hem de kıyı ve tatlı su balıkçılığını gösteren balık türleri bulunmuştur. Gerek Fikirtepe gerekse Pendik yerleşmelerindeki yumuşakça kabukları da çoğu zaman yığınlar halinde bulunmuştur. Bu durum, su ürünlerine bağlı avcılığın kıyı yerleşmeleri açısından önemini vurgulamaktadır (Boessneck -

Driesch, 1979). Yumuşakçaların, Ilıpınar'ın besin ekonomisinde de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Ancak bu önemin hangi oranda olduğu çok belli değildir. X. tabakada bu tür kalıntıların %50 sini bir tür kara yumuşakçası olan salyangoz (*Helix aspersa*) oluşturmakta, ayrıca tatlı su ve tuzlu su yumuşakçalarına da rastlanmaktadır. IX. tabakada oranların değiştiği, kara ve tatlı su yumuşakçaları yerine daha çok tuzlu su yumuşakçalarının tüketildiği anlaşılmaktadır (Buitenhuis, 1995; 2007). Balıkçılıkla ilgili verilerle birlikte değerlendirildiğinde, su ürünlerine bağlı tüketimin bölgedeki hiçbir yerleşmede, kıyı yerleşimlerindeki oranlara ulaşmadığı rahatlıkla söylenebilir. Dağ eşiği niteliğinde bir bölgede yer alan ve deniz ile mesafesi diğerlerinde oranla daha kısa olan Aktopraklık C alanında da, tuzlu su yumuşakçalarına yoğun olarak rastlanılması, su ürünlerinin beslenme alışkanlıkları bakımından önem taşıdığını göstermektedir.

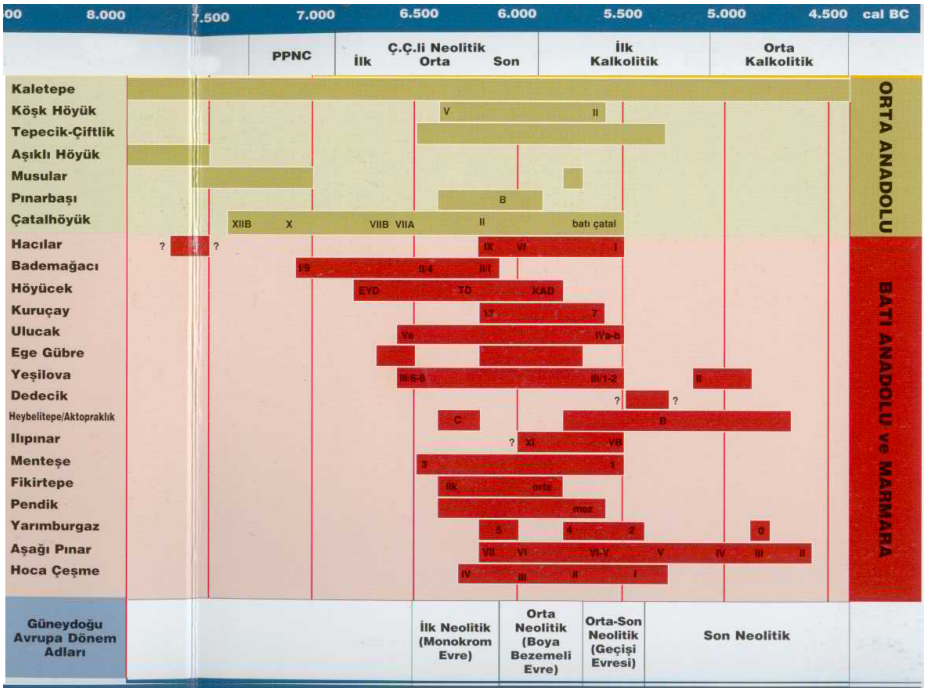

Fig.49 Kronoloji Tablosu (ed. Özdoğan - Başgelen, 2007: kronoloji tablosundan düzenlenmiştir).

SONUÇ

Bilgi üretimi, arkeoloji bilimindeki yeni yaklaşım ve yöntemler ile genel olarak bilim dünyasında hakim olan eğilimler, kültür kavramına ilişkin sorgulama biçimlerini de yönlendirmektedir. Bu bağlamda tarihönecesi toplumları bir başka deyişle kültürleri ele alış biçimleri de değişmektedir. Bu tezin konusunu oluşturan Fikirtepe Kültürü, buluntu gruplarında gözlemlenen karakteristik ögelerden yola çıkılarak tanımlanan, Doğu ve Güney Marmara'daki ilk yerleşik köy toplumlarını tanımlayan bir gruptur. 1979 yılında, bir kültür grubu olarak tanımlanmasının ardından, bölgeye ilişkin bilgilerimiz artmış, kültür ve bileşenleriyle ilişkili sorgulama biçimlerimiz büyük aşama kaydetmiştir. Bu nedenle ilk olarak Fikirtepe yerleşiminden yola çıkarak M. Özdoğan tarafından tanımlanan Fikirtepe Kültürü, geçen 30 yıl boyunca başta bu kültür tanımını yapan Özdoğan olmak üzere pek çok bilim insanınca tartışılmaya devam edilen bir konu olmuştur (Özdoğan, 2007b).

Fikirtepe Kültürü, Neolitik yaşam biçiminin Doğu ve Güney Marmara Bölgesi'ndeki başlangıcı, bir başka deyiş ile bu yaşam biçiminin şekillendiği çekirdek bölgenin dışına yayılımı ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, sorunu, söz konusu yaşam biçiminin Anadolu'nun batısı ve Güneydoğu Avrupa'ya yayılımı bağlamında da ele almak mümkündür. Ancak bu çalışma, özünde, Fikirtepe Kültürü'nün yeni veriler ışığında değerlendirilmesini amaçlamakta, dolayısıyla farklı bölgeler arasında yaşanan etkileşim sorunundan çok; doğrudan kültürün başlangıç evresini, kültürü oluşturan bileşkeler ile bu yaşam biçimini ortaya çıkaran iç ve dış etkenleri tanımlamaya çalışmaktadır.

İstanbul Boğazı'nın batı yakasından Orta Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatı kesimlerine kadar uzanan Fikirtepe Kültür Bölgesi, sayısal açıdan çok yoğun olmayan, ancak bölgenin değişik kesimlerinde bulunan ve kazı yöntemi ile araştırılan 8 yerleşme ile tanımlanmaktadır. Yenikapı ve Yarımburgaz Mağarası gibi, kültürün orta ve gelişkin aşamalarına tarihlendirilen yerleşimler ile özellikle

Ilıpınar ve Aktopraklık Höyük'teki geç dönem (MÖ 5800-5500) tabakalar, ele alınan sorunun dışında kaldığı için burada da kapsam dışında bırakılmıştır. Ancak Fikirtepe, Pendik (Arkaik evre), Ilıpınar (X-IX), Menteşe (3/ *basal*), Barçın (Neolitik Dönem tabakası), Demircihöyük (D Sondajı) ve Aktopraklık (C alanı) yerleşimleri, kültürün erken evrelerini temsil ettiği için çalışmamız sırasında da detaylı olarak incelenmiştir.

İstanbul Boğazı'ndan Eskişehir'e kadar uzanan Fikirtepe Kültür Bölgesi, göreli olarak geniş bir alan olarak nitelendirilebilecek olmasının yanı sıra değişik coğrafi nişleri barındıran yapısı ve kültür bölgeleri arasında geçiş niteliği sağlayan konumu dolayısıyla ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu nedenle yer seçimi, yerleşmelerin sürekliliği ve çevreden yararlanma biçimleri nedeniyle yerleşmeler arasında gözlemlenebilir bazı farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca kültürün ortaya çıkış süreciyle doğrudan ilişkili bir yapıya sahip olan, Epi-Paleolitik/ Mezolitik altlık, diğer bölgelerden farklı olarak ayırt edici bir unsur oluşturmaktadır. Bütün bu nedenler, bölgenin ancak kültüre etki eden ve kültürü tanımlayan ögelerin birlikte ele alındığı takdirde anlaşılabilir olacağını göstermektedir. Bu bağlamda, çalışmamız sırasında, farklı yaşam biçimlerine sahip toplumların aynı zaman dilimi içerisinde ortak bir coğrafyada ve iletişim içinde olabileceği ve bölgenin Neolitik yaşam biçiminin çekirdek bölgesinin yanı sıra benzeri bir süreci yaşayan diğer bölgelerle de etkileşimi her zaman göz önünde bulundurulmuştur.

Kısaca özetlemeye çalışılan bu yaklaşım dahilinde, tezin ana sorularını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Fikirtepe Kültürü'nun erken evrelerini tanımlayan, diğer bir deyişle bölgede Neolitik yaşam biçimini oluşturan ögelerin neler olduğu.
- Bu ögelerin yerleşme bazında nasıl bir dağılım gösterdiği.
- Söz konusu dağılımın kronolojik bağlamının olup olmadığı.
- Var ise yerleşmeler arasında görülen farklılıkların sebepleri.
- Bu sebeplerin iç (Epi-Paleolitik/ Mezolitik altlık) ya da dış (çekirdek bölgeden gelen etki) etkenlerle mi ilişkili olduğu.

Yukarıda belirtilen bu sorular, bölgenin geneli için sorgulanmakla birlikte, çalışmamızın konusu gereği Aktopraklık C bağlamında özellikle irdelenmektedir. Dolayısıyla Aktopraklık yerleşiminin yukarıda belirtilen sorunların çözümüne ne gibi katkı sağlayabileceği ve bunun çanak çömlek buluntularına nasıl yansıdığı çalışmamız sırasında üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur.

Fikirtepe Kültürü'nü Tanımlayan Özellikler

Doğu ve Güney Marmara Fikirtepe Kültürü'nü oluşturan bileşkeler, yerleşmenin özellikleri, mimari, çanak çömlek ve buluntu gruplarıyla birlikte, beslenme alışkanlıkları, ölü gömme gelenekleri, inanç sistemleri gibi sosyal yapıyla da ilişkili pek çok unsuru içermektedir. Aşağıda detaylarına değinilen bu özellikler, bölge genelinde bütünlük oluşturan, ancak kendi içinde çeşitlemeleri olan bir yapıyı da gözler önüne sermektedir.

Doğu ve Güney Marmara'da Neolitik Dönem toplumlarının yerleşmek için birbirinden farklı üç coğrafi ortamı tercih ettikleri açıktır. Buna göre Yenişehir Ovası ve İznik Gölü havzasında bulunan Menteşe, Barcın ve Ilıpınar höyüklerinin ova; Fikirtepe, Pendik yerleşimlerinin ise hemen deniz kıyısına, denizden korunaklı noktalara kurulmuş yerleşmeler oldukları görülmektedir. Diğerlerine oranla yüksek bir kesimde bulunan ve Ulubat Gölü'ne bakan bir sırtın üzerine kurulmuş olan Aktopraklık ise dağ eşiği olarak tanımlanabilecek bir bölge içinde yer almaktadır. Coğrafi ortamda görülen bu çeşitlilik, besin kaynakları ve çevreden yararlanma biçimleriyle de doğrudan ilişkilidir. Her üç bölgenin, başta beslenme olmak üzere, sunduğu olanaklar birbirinden farklıdır ve bu durum höyükleşme, yerleşme düzeni ve mimaride belirgin bir şekilde izlenebilmektedir. Buna göre ova yerleşimlerinin erken evrelerinde, Orta Anadolu Neolitik Dönem yerleşmelerinde olduğu gibi kerpicin kullanıldığı dörtgen planlı yapıların bulunduğu, ancak olasılıkla çevrede bulunan yoğun orman örtüsünün hammadde açısından sağladığı olanaklar, mimariye de yansımış ve kerpiç mimari ile birlikte dal örgü yapıların da inşa edildiği anlaşılmıştır.

Illıpınar Höyüğü ikinci yapım tekniğinin bu dönemin hemen ardından bir süre daha kullanıldığını göstermekte ve çevresel koşulların gelenekler üzerindeki etkisini örneklemektedir. Kerpiç mimarinin yanı sıra ovalarda, kimi zaman birbirine bitişik ancak çoğunlukla yakın olarak inşa edilen tek odalı yapılardan oluşan bir yerleşme düzeni bulunmakta ve yapıların çevresindeki alanın avlu niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu tür yerleşimler, aynı zamanda uzun süreli bir iskanı da yansıtmakta ve ovalarda höyükleşmenin olduğu gözlenmektedir.

Kıyı ve dağ eşiği gibi bölgelerdeki mimari gelenek ise ovalardan tümüyle farklı bir görünüm sunmaktadır. Fikirtepe, Pendik ve Aktopraklık (C) yerleşmelerinin de gösterdiği üzere, burada çukur tabanlı, basit dal örgü kulübeler bulunmaktadır. Bu farklılık, yerleşme düzeninde de kendini göstermekte, ova yerleşimlerinin bir alan etrafında ardışık düzende, olasılıkla tasarlanmış bir şekilde yerleştirildiği görülürken, burada basit kulübelerin dağınık olarak yerleştirildiği bir mimari düzen bulunmaktadır. Bölgenin tümüne baktığımızda, kullanılan yapı malzemesinin farklı geleneklerin yanı sıra, özelikle kerpiç, dörtgen mimarinin görüldüğü yerleşmelerde daha karmaşık inşa tekniklerinin benimsendiği görülmektedir. Bu durum, yerleşmelerin formasyonuna da yansımakta, ova yerleşmeleri daha geniş alanları kaplamakta ve aynı alanda daha uzun süre yerleşildiğini işaret eden höyükleşme görülmektedir. Buna karşın dağ eşiği ve kıyı yerleşmelerinde kısa süreli ve ancak bir kaç tabakalı bir birikimin olduğu tespit edilmektedir (Karul, 2009).

Yerleşmenin yapısıyla ilişkili bu ögelere ek olarak, buluntu topluluklarında da hem bölge içi hem de bölgeler arası bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Fikirtepe Kültürü'nde görülen küçük buluntular, bölgenin genelinde homojin bir birliktelik göstermektedir. Bu çalışma kapsamında ele alınan yerleşmelerin tümünde, figürin, pintadera, kulak tıkacı gibi inanç ya da statü nesneleri olarak tanımlanabilecek ögelerin çok az ya da hiç olmadığı saptanmıştır. Bunlar bölge için ortak bir özellik oluşturmasına karşın çekirdek bölge olarak düşünülen Orta Anadolu ile komşu bölgeler içinde değerlendirilen Trakya, Ege ve Göller Bölgesi ile belirgin bir farklılık

yaratmaktadır. Bu tür ögelerin aksine, gündelik yaşam içinde yer bulan sapan tanesi, ağırlık ve benzeri kil buluntulara Fikirtepe Kültürü'nde de rastlanmaktadır.

Fikirtepe Kültürü'nü tanımlayan özelliklerden birini kemik buluntular oluşturmaktadır. Kemik buluntular, kültürün erken evrelerinde, sonrasına oranla sayısal olarak daha az bir değer tutmasına karşın, zengin bir çeşitlemeye sahiptir. Kemik kaşık ve nitelikli kemik buluntuların yanı sıra olta, zıpkın ucu gibi değişik kemik nesneler ile mablak, spatül ve bız gibi alet türleri oldukça karakteristiktir. Yine Fikirtepe için belirleyici olan ve diğer kültür bölgeleri bakımından ayırt edici olan bir diğer öge de nitelikli taş buluntuların az olmasıdır. Ova yerleşmelerinin yanı sıra Aktopraklık Höyük'te (C), değişik taşlar kullanılarak yapılan taş boncuklara sıklıkla rastlanmaktadır. Ancak bu tür örneklerde görülen çeşitleme, Anadolu'daki diğer kültür bölgeleri ile karşılaştırılamayacak sayıdadır ve bir çoğu basitçe şekillendirilmiştir.

Neolitik yaşam biçimini temsil eden temel ögeler arasında görülen sürtmetaş teknolojisi, özellikle de yassı baltalara bölge yerleşmelerinin tümünde rastlanmaktadır. Bir çoğu yoğun kullanım izi taşıyan bu ögelerin yoğunluğu, yerleşmeden yerleşmeye değişiklik gösterse de, buluntu envanteri içinde yer aldığı görülmektedir.

Buluntu topluluğu içerisinde ele alınabilecek yontmataş buluntuları yine bölge içinde birliktelik gösteren bir yapıya sahiptir. Burada küçük ve ortaboy içinde değerlendirilebilecek bir dilgi endüstrisi bulunmaktadır. Bu endüstri ile ilişkili olarak tek vurma düzlemli çekirdekler ve daha az olarak mermi biçimli çekirdeklere rastlanmaktadır (Gatsov, 2003). Yontmataş endüstrisinin bir diğer özelliği de mikro gelenekli bir teknolojiyi de içermesidir. Mikro gelenek ve mermi biçimli çekirdekler, bölgedeki Epi-Paleolitik/ Mezolitik buluntu yerleriyle yakın paralellikler göstermekte ve iki dönem arasında sürekliliğin olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, Neolitik Dönem öncesi toplumlara ilişkin verilerin sınırlı olması, kültürel sürekliliğin boyutlarını anlamamızı güçleştirmektedir.

Doğu ve Güney Marmara'daki Neolitik Dönem yontmataş geleneğine ilişkin bir diğer özellik ise obsidyen buluntuların dağılımında gözlenmektedir. Bölgedeki tüm yerleşmelerde obsidyenden yapılmış buluntulara rastlanmakla birlikte oranının Orta Anadolu ve diğer bölgelerle karşılaştırıldığında oldukça az olduğu görülmekte ve bu durum da bölge açısından bir farklılık yaratmaktadır.

Besin ekonomisini yansıtan organik kalıntıların, tür, miktar ve dağılımı gerek böge içinde gerekse bölgeler arasında farklılıklar yaratacak bir tablo sunmaktadır. Bu bağlamda analizlerin daha kapsamlı olarak yapıldığı hayvan kalıntılarının değerlendirme sırasında göz önünde bulundurulması gerektiği açıktır. Fikirtepe, Ilıpınar ve Menteşe gibi analiz sonuçlarının yayınlanmış olduğu yerleşmelerde, Neolitik yaşam biçimini oluşturan ögeler içinde öncelikli sırada yer alan evcil hayvan türlerinin tümü bulunmaktadır. Ancak bu hayvan türleri içindeki sıralamada bazı farklılıklar görülmektedir. Fikirtepe ve Menteşe'de öncelikli evcil hayvan türünü sığır oluştururken, Ilıpınar'da koyun ve keçi ilk sırayı tutmaktadır. Menteşe yerleşiminden gelen tarihler, buranın Ilıpınar'dan daha erken bir dönemi yansıttığını göstermektedir. Menteşe ve Fikirtepe arasında yapılacak göreli karşılaştırma, her iki yerleşmenin çağdaş olabileceğini düşündürmektedir. Tarihlemedeki bu durum ve Menteşe Höyük'te sığırın kısa bir süre içinde koyun ve keçi ile yer değiştirdiğinin tespit edilmiş olması, Neolitik Dönem'in başlarında sığırın daha baskın olduğunu, ancak kısa bir süre içinde Anadolu'daki diğer bölgelerde olduğu gibi koyun ve keçi yetiştiriciliğinin benimsendiğini ileri sürmek mümkündür. Fikirtepe'de bulunan sığırın, evcilleştirmenin başlangıç aşamasını yansıtan özellikler göstermesi, evcil hayvanların, en azından sığırın dışarıdan gelmediğini, çobanlık bilgisine sahip toplulukların bölgedeki yabani sığırları evcilleştirdiğini düşünmemize neden olmaktadır. Fikirtepe ve Menteşe'nin birbirinden farklılık gösteren doğal çevre ortamları, Fikirtepe kültürü içinde büyük baş ya da küçük baş hayvancılığı yapan farklı toplulukların olduğu gibi bir sonuca ulaşmamızı engellemektedir. Bununla birlikte, Menteşe Höyük'te açılan alanın oldukça dar olması, türlerin oranlarıyla ilgili bu saptamalara süpheyle yaklaşmamıza neden olmaktadır.

Doğal çevre ortamının beslenme alışkanlıklarına olan etkisi en iyi su ürünlerinde gözlenmektedir. Fikirtepe ve Pendik gibi kıyı yerleşmelerinde, balıkçılık ve yumuşakça toplayıcılığının yoğun olarak yapıldığını gösteren çok sayıda kalıntıya rastlanmaktadır. Balıkçılıkla ilgili veriler, kıyı yerleşmelerinde hem açık deniz hem de olta balıkçılığının yopıldığını işaret edecek bir tür çeşitlemesi sunmakta, aynı durum ve yoğunluk yumuşakça kabuklarında da gözlenmeketedir. Bütün bu veriler su ürünlerinin besin ekonomisinde çok önemli bir yer tuttuğunu ve bu durumun tarım ve hayvancılık gibi besin ekonomisiyle ilgili diğer uğraşıları da etkilemiş olduğu sonucunu çıkarmamıza neden olmaktadır. İlk gözlemler aynı durumun, analizleri henüz tamamlanmamış olan Aktopraklık C alanı yerleşimi için de geçerli olduğunu işaret etmektedir. Fikirtepe Kültürü, kıyı ve dağ eşiği yerleşimlerindeki beslenme alışkanlıklarında görülen ayırt edici bu durum, diğer bölgelerle de bir farklılık yaratmaktadır.

Çanak Çömlek

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Fikirtepe Kültürü çanak çömleği yine Fikirtepe yerleşimi buluntuları ile tanımlanırken, bu yerleşmeden gelen malzemenin tabakalanma vermemesine bağlı göreceli olarak tasniflenmiştir. Buna göre M. Özdoğan tarafından Arkaik, Klasik ve Gelişkin Fikirtepe olarak ayrılan çanak çömlek, Ilıpınar kazıları ile kronolojik bir zemine oturtulabilmiştir (Özdoğan, 2007b). Ilıpınar X ve IX. tabakaları özellikle Klasik Fikirtepe buluntuları ile benzerlik göstermektedir. Yine radyokarbon tarihleri ile Ilıpınar öncesine tarihlenen Menteşe, Barcın ve Aktopraklık çanak çömlek buluntuları ise Fikirtepe Kültürü'nün ilk aşamalarını temsil eden Arkaik Fikirtepe buluntuları ile yakın benzerlikler taşırken bazı farkların da olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çalışmada ele alınan yerleşmelerdeki Neolitik Dönem çanak çömleğinin hemen hemen tümü mineral katkılıdır ve bitkisel katkılı malların oranı ancak tek haneli rakamlar ile ifade edilebilir niceliktedir. Mal grupları açısından ele alındığında ise

şimdiye kadar yukarıda öngörülen sıralamadan farklı olarak, Fikirtepe Kültürü çanak çömleğinin ilk aşamalarında koyu renkli bir mal geleneğinin aksine, açık renkli bir geleneğin olduğu anlaşılmaktadır. Bu grupta krem, bej ve devetüyü gibi renkler öne çıkarken, kırmızının çok açık tonları da tercih edilmiş, ayrıca siyah renkli kapların da olduğu görülmüştür. Açık renkli malların içerisinde dikkat çeken bir diğer özellik ise kap rengine astar ile müdahale edilmesidir. Farklı bir hamur rengine rağmen, krem ve kırmızı yüzeylerin elde edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bir başka gözlemimiz ise, Arkaik Fikirtepe'de koyu yüzlü mallar yaklaşık %90'lara ulaşırken, kırmızı yüzeylilerin %10'luk bir miktarı oluşturmasıyla ilgilidir. Fikirtepe'nin aksine başta Aktopraklık C olmak üzere, Menteşe ve Barcın çanak çömleğinde koyu yüzlü, kırmızı ve açık renkli kapların oranının birbirine daha yakın olduğu görülmektedir. Bir diğer farklılık ise bezeme anlayışında görülür. Arkaik Fikirtepe olarak adlandırılan grupta, köşeli kaplar dışında da çizi bezemeye rastlanmakta, ancak açık renkli mallarda bu tür bir uygulamanın sadece köşeli kaplar ile sınırlı olduğu görülmektedir. Buna karşın biçimsel özelliklerin her iki grupta da benzer olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda tanımlamaya çalıştığımız bu yeni grubu, Arkaik Fikirtepe'nin hemen öncesine yerleştirmek ya da Arkaik Fikirtepe kavramının daha uzun bir süreci ifade ettiğini söylemek mümkündür. Bundaki en önemli ölçüt, önerdiğimiz ilk aşamadaki koyu yüzlü malların, Arkaik Fikirtepe olarak bilinen evre içinde devam etmesi ve Ege Bölgesi'nde Ulucak (Ve-a / MÖ 6600-6000)[22], Yeşilova (III 3-8/ MÖ 6490)[23] ve Göller Bölgesi'nde Bademağacı (EN I-II / MÖ 6450-6250)[24] ile Hacılar (IX / MÖ 6250)[25] gibi yerleşmelerde, açık renkli malların koyu yüzlülerden daha eski bir

---

[22] Bkz. A. Çilingiroğlu, Ç. Çilingiroğlu, 2007 '' Ulucak'', in M. Özdoğan, N. Başgelen, **Türkiye'de Neolitik Çağ**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 364.

[23] Bkz. Z. Derin, 2007, ''Yeşilova'', in M. Özdoğan, N. Başgelen, **Türkiye'de Neolitik Çağ**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 383.

[24] Bkz. R. Duru 2008, Burdur-Antalya Bölgesi'nin Altıbin Yılı. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü. İstanbul, s. 19.

[25] Bkz Duru, 2008.

döneme tarihleniyor olmasıdır. Her iki bölgede de açık renkli bu mallar, yerini kırmızı astarlı bir mal grubuna bırakırken, Fikirtepe Kültür Bölgesi'nde açık renklerle birlikte görülen koyu yüzlü malların, Çatalhöyük'te olduğu gibi hakim olmasıdır. Çatalhöyük'te kaba ve bitkisel katkılı bir mal grubunun ardından, VIII-VI tabakalar arasında görülen, koyu yüzlü açkılı mallar içinde de açık renkli mal grupları bulunmaktadır. Ancak, diğer bölgelerde oldu kadar yoğun değildir. Fikirtepe grubu genel olarak Çatalhöyük ile benzerlik göstermesine karşın, açık renkli malların özellikleri ve oranları bakımından diğer iki bölge, özellikle de Göller Bölgesi'yle daha yoğun paralellikler gösterdiğini söylemek mümkündür.

Fikirtepe Kültürü'nün erken evrelerini yansıtan Aktopraklık C ve diğer yerleşmelerle ilgili gözlemlerimiz, kültürün üç önemli sorununu tartışmaya açmaktadır. Bunların ilki, bölgedeki Neolitik yaşam biçiminin kökeniyle ilgilidir. Yerleşme yeri seçimi, yerleşmelerin sürekliliği, mimari gelenek ve besin ekonomisi, bölgede iki farklı toplumun olduğunu gösterecek özelliktedir. Söz konusu ölçütlere göre, kıyı ve dağ eşiği yerleşmelerini (Fikirtepe, Pendik ve Aktopraklık C) olasılıkla yerel, Epi-Paleolitik- Mezolitik toplumlarla ilişkili olduğunu; ovalarda bulunan yerleşmelerin ise(Ilıpınar, Menteşe, Barçın, Demircihüyük) bölgeye gelen ilk tarımcılar olduğunu söylemek mümkündür (Karul, 2010). Karadeniz kıyısında bulunan Ağaçlı Grubu yontmataş geleneğinin, Neolitik Dönem'deki devamlılığı bu ilişkinin kurulmasında önemli bir etkendir. Bununla birlikte, bölgedeki Epi-Paleolitik/ Mezolitik toplumlara ait bilgilerin sınırlı olması, bu konudaki yorumları da sınırlamaktadır. Yerel toplumların sürece olan katkısı, kıyı ve dağ eşiği yerleşmelerinde gözlenen yapı tipleri ve balıkçılığa dayalı besin ekonomisiyle de örtüşmektedir. Ovalarda bulunan tam tarımcı köy toplulukları ise Anadolu tipi kerpiç yapılara sahiptir (Karul, 2009). Mimari düzen ve kerpiç yapılarla birlikte kullanılan dal örgü yapılar, Doğu ve Güney Marmara ile diğer bölgeler arasında tam bir analoji yapmayı güçleştirmekle birlikte, çanak çömlek topluluğu, bu tür ilişkileri kurmamıza yardımcı olmaktadır. Burada bulunan çanak çömlek topluluğu gerek kap biçimleri gerekse tutamak gibi eklentileri bakımından Çatalhöyük biçimleriyle yakından benzeşmekte, bu bağlamda Orta Anadolu ile olan bir etkileşimi işaret etmektedir. Çekirdek bölge içinde gördüğümüz

Orta Anadolu'nun dışında Göller Bölgesi ve Batı Anadolu ile özellikle mal grupları ve yüzey işlemlerinde görülen paralellikler, aynı dönemde Doğu ve Güney Marmara'nın bu iki bölgeyle de etkileşim içinde olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmayla üzerinde durulan bir diğer konu ise Fikirtepe Kültürü'nün Arkaik evre ve öncesinin gelişim sürecini anlamak olmuştur. Bu bağlamda Aktopraklık C, Barçın ve Menteşe yerleşmelerini içine alan ve Arkaik evrenin öncesine tarihlenen bir evrenin varlığı öngörülmektedir. Bu sürecin Arkaik evre ile birlikte yeniden tanımlanması, Fikirtepe Kültürü'ün başlangıcı, bir başka deyişle bölgedeki ilk Çanak Çömlekli Neolitik toplumların ortaya çıkışının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Alparslan Roodenberg, S.

2008 'The Neolithic Cemetery. The Anthropological View' **Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia, The Ilıpınar Excavations, Volume III,** ed. J.J. Roodenberg - S.A. Roodenberg, Leiden, s. 35-68.

2001 'Newly Found Human Remains from Menteşe in the Yenişehir Plain: The Season of 2000', **Anatolica XXVII,** s. 1-14.

Ammerman, A.J., L.L. Cavalli-Sforza

1984 **The Neolithic Transition and the Genetics of Populations in Europe**, Princeton University Press, Princeton.

Arne, T.J.

1922 "Den aldste Bebyggelsen vid Bosporen", **Fornvaennen 16**, s. 112-128.

Arsebük, G.

1979 'Some Recently Discovered Paleolithic Sites from the Marmara Region', **Paper presented to the Quatrième Congrès International des Etudes du Sud-Est Europèen**, s. 1-6, (yayınlanmamış bildiri).

Arsebük, G., F.C. Howell, M. Özbaşaran

1990 'Yarımburgaz 1988', **Kazı Sonuçları Toplantısı XI/I**, s. 9-18, Ankara.

Arsebük, G., M. Özbaşaran

1994 'Yarımburgaz Mağaraları Pleistosen'den bir Kesit', **Türk Tarih Kongresi 11, Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt:1**, s. 17-27, Ankara.

Atalay, İ., K. Mortan

1997 **Türkiye Bölgesel Coğrafyası,** İnklap Yayınları, İstanbul.

Atasayan, M.

1941 "1940 Yılında Pendikte Bulunan Paleolitik Tipte El Baltası Hakkında Bir Not", **Antropoloji ve Etnoloji Araştırmaları DTCF Yıllık Çalışmaları Dergisi 1**, s. 523-527, Ankara.

Bachmann, H.G., K.L. Weiner

1987 'Zur Geologie und Bodenkunde der Umgebung', **Demircihüyük, Band II: Naturwissenschaften Untersuchungen**, Verlag Philipp von Zabern, Mainz Am Rhein.

Baykal-Seeher, A.

1996 'A. Die Lithischen Kleinfunde', **Demircihüyük, Band IV, Die Kleinfunde, A. Die Lithischen Kleinfunde, B. Die Kleinfunde aus Ton, Knochen und Metal**l, Verlag Philipp von Zabern, Mainz Am Rhein.

Bigazzi, G., M. Odonne, Z. Yeğingil

1995 'A Provenance Study of Obsidian Artifacts from Ilıpınar', **The Ilıpınar Excavations I,** ed. J.J. Roodenberg, Leiden, s. 143-150.

Bittel, K.

1969-70 'Bemerkungen über die Prähistorische Ansiedlung auf dem Fikirtepe bei Kadıköy (İstanbul)', **İst. Mitt. Band 19/20.**

1934 **Prähistorische Forschung in Kleinasien**, İstanbul.

1942 "Kleinasiatische Studien", **IstMitt 5,** İstanbul.

1960 "Fikirtepe Kazısı", **V. Türk Tarih Kongresi – Kongreye Sunulan Tebliğler,** Türk Tarih Kuru mu Yayınlarından, Seri: IX, No:5, Türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Boessneck, J., A. von den Drıesch

1979 **Die Tierknochenfunde aus der Neolithischen Siedlung auf dem Fikirtepe bei Kadıköy am Marmarameer, Aus dem für Paleoanatomie, Domestikationsforschung und Geschichte der Tiermedizin der Universitaet München,** München.

Braidwood, R.J.

1960 "The Agricultural Revolution", **Scientific American**, 203, 73-80.

1957 "Jericho and its Setting in Near Eastern History", **Antiquity,** XXXI, 74-82.

Buitenhuis, H.

2008 'Faunal Remains from the Late Neolithic and Early Chalcolithic Levels', **Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia, The Ilıpınar Excavations, Volume III,** ed. J.J. Roodenberg - S. A. Roodenberg, Leiden, s. 205-226.

Cappers, R.

2008 'Plant Remains from the Late Neolithic and Early Chalcolithic Levels', **Life and Death in a Prehistoric Settlement in**

Northwest Anatolia, The Ilıpınar Excavations, Volume III, ed. J.J. Roodenberg - S.A. Roodenberg, Leiden, s. 117-148.

Childe, V.G.

1958 **The Prehistory of European Society,** Harmondoworth, Penguin.

1951 **Man Makes Himself**, Mentor Book Series, New York.

1929 **The Danube in Prehistory,** Clanderon Press, Oxford.

Coockson, B. A.

2008 'The Houses from Ilıpınar X and VI Compared', **Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia, The Ilıpınar Excavations, Volume III,** ed. J.J. Roodenberg - S.A. Roodenberg, Leiden, s. 149-203.

Cullberg, C.

1964-65 '10 Tells Aux Environs De Bursa', **Meddelanden Från Lunds Universitets historiska Museum**, s. 132-180.

Darkot, B., M. Tuncel

1981 'Marmara Bölgesi Coğrafyası'**, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayınları**, Yayın No:118, İstanbul.

Dinçer, B.

2010 ‘Bursa ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 2008 - 2009 Tarihöncesi Buluntuları’, **Arkeoloji ve Sanat 134,** s. 1-16.

2001 ‘Trakya’da Yeni Bulunan Paleolitik Çağ Buluntu Yeri: Yatak’ , **Bilim ve Ütopya 81**, s. 72-77.

Dönmez, Y.

1977 “Kocaeli Yarımadasının Bitki Örtüsünün Anahatları” **, İ. Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi** 22**,** İstanbul, 81-92.

Efe, T.,

2005 ‘The Neolithisation in Inland Northwestern Anatolia’, **How Did Farming Reach Europe? BYZAS 2,** Ege Yayınları, s. 107-116, Istanbul.

1996 ‘1995 yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları’, **XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı II**, s. 215-232, Ankara.

1995 ‘İç Batı Anadolu’da İki Neolitik Yerleşme: Fındık Kayabaşı ve Akmakça’, **İ. Metin Akyurt Bahattin Devam Anı Kitabı,** yay. Nezih Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 105-114, İstanbul.

Erinç, S.

1982 **Jeomorfoloji I. Genişletilmiş 3. baskı**, İstanbul Üniversites Edebiyat Fak. Yay. No: 2931, İstanbul.

1977 "İstanbul Boğazı ve Çevresi (Doğal Ortam:Etkiler ve Olanaklar)", **İ. Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi** 20-21**,** İstanbul, 1-23.

French, D.

1967 'Prehistoric Sites in Northwest Anatolia I. The İznik Area', **Anatolian Studies, Vol.XVII**, s. 49-100.

Garašanin, M.

1982 "The Stone Age in the Central Balkan Area" in J. Boardman, I.E.S. Edwards, N.G.L. Hammond, E. Sollebger (Eds.), **The Prehistory of the Balkans and the Middle East and the Aegean world, tenth to eight centuries B.C., The Cambridge Ancient History (Second Edition) Vol. III Part I**, Cambridge, 75-162.

Gatsov. I.

2008 'Chipped Stone Assemblages from Ilıpınar Part 1: A Techno-typological Study', **Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia, The Ilıpınar Excavations, Volume III,** ed. J.J. Roodenberg - S.A. Roodenberg, Leiden, s.227-267.

2003 'The Latest Results from the Technological and Typological Analysis of Chipped Stone Assemblages from Ilıpınar, Pendik, Fikirtepe and Menteşe, NW Turkey', **Documenta Praehistorica XXX,** s. 153-158.

2001 'Chipped Stone Assemblages of Ilıpınar, Phase X and IX', **The Ilıpınar Excavations II,** ed. J.J. Roodenberg - L.C. Thissen, Leiden, s. 279-295.

Gatsov, I., M. Özdoğan

1994 "Some Epi-Paleolithic Sites From NW Turkey: Ağaçlı, Domalı and Gümüşdere", **Anatolica XX**, s. 97-120.

Gatsov, I., P. Nedelcheva

2007 'The Chipped Stone Assemblages of Menteşe and the Problem of the Earliest Occupation of Marmara Region', **Mesolithic / Neolithic Interactions in the Balkans and in the Middle Danube Basin,** ed. J.K. Kozlowski - M. Nowak, Bar International Series 1726, s. 7-20.

Gerritsen, F., R. Özbal

2010 'Barçın Höyük'ün Geç Neolitik Tarımcıları' **Aktüel Arkeoloji, sayı 15**, s. 51.

2009 '2007 Barçın Höyük Excavations', **30. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt**, s. 457-464, Ankara.

2008 'Barçın Höyük Kazıları 2007', **Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler 25**, s. 23-24.

Gourichon, L., D. Helmer

2008 "Etude de la Faune Neolithique de Menteşe", in J. Roodenberg, S. Alpaslan Roodenberg (eds.), **Life and Death in a Prehistoric Settlement inn Northwest Anadolia The Ilıpınar Excavations**, III, Neterlands Instituut voor het Nabije Oosten, Leiden, 435-448.

Güngördü, M.

1999 **Marmara Bölgesinin Bitki Coğrafyası,** İ.Ü. Ed. Fak. Yay., İstanbu**l.**

Harmankaya, S.

1983 "Pendik Kazısı 1981", **IV. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, s. 25-30, Ankara.

Janse, M.O.

1925 'Notes sur une station neolithique a Kadi-Keui sur le Bosphore", **Bulletin de la Societe Prehistorique Française. Etudes et Travaux 22**, s. 166-171., Paris.

Jelinek, A.J.

1980 'İstanbul Boğazının Doğu yakasındaki Vadilerden Paleolitik Buluntular', **İstanbul ve Chicago Üniversiteleri Karma Projesi Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları I**, yay. H.Çambel - R.J. Braidwood, s. 309-318.

Kansu, Ş.A.

1963 "Marmara Bölgesi ve Trakya'da Prehistorik İskan Tarihi Bakımından Araştırmalar (1959 – 1962)", **Belleten 27**, s. 657-705, Ankara.

1972 'Yarımburgaz (Küçükçekmece - İstanbul) Mağarasında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Prehistorya Araştırmaları ve Tuzla Kalkolitiğinde Yeni Gözlemler', **VII. Türk Tarih Kongresi**, s. 22-32, Ankara.

Karul, N.

2010 'Die Entwicklung des vorbronzezeitlichen Siedlungsschemas in der südlichen Marmara- Region', **Natural Science in Archaeology**, Springer Verlag, Almanya, (baskıda)

2009 'Kuzeybatı Anadolu'da Anahatlarıyla Neolitik - Kalkolitik Dönemler', **Haberler 29,** İstanbul, s. 1-7.

2007 ‘Aktopraklık: Kuzeybatı Anadolu’da Gelişkin Bir Köy’, **Türkiye’de Neolitik Dönem,** ed. M. Özdoğan - N. Başgelen, Arkeoloji ve sanat Yayınları, s. 387-392, İstanbul.

Karul, N., M.B. Avcı

2010 ‘The First Farmers of Marmara’, **İlgi,** İssue 117, İstanbul, s. 34-39.

Karul, N., Ö. Özeren

2007 ‘Aktopraklık Höyüğü 2006 Yılı Kazı Sonuçları’, **Haberler 23,** İstanbul, s. 19-20.

Kayan, I.

1995 ‘The Geomorphological Environment of the Ilıpınar Mound’, **The Ilıpınar Excavations I,** ed. J.J. Roodenberg, Leiden, s. 17-33.

Kenyon, K. M.

1981 **Excavations at Jericho Volume Three. The Architecture and Stratigraphy of the Tell,** British School of Archaeology in Jausalem, London.

Korfmann, M.

1983 **Demircihüyük, Band I, Architektur, Stratigraphie und Befunde**, Verlag Philipp von Zabern, Mainz Am Rhein.

Kökten, K.

1963 'İstanbul Batısında Eskitaş (Paleolitik) Devrine Ait Yeni Buluntular', **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi XX 3-4 (1962**), s. 277-278.

1951 'Kuzeybatı Anadolu'nun Tarihöncesi Hakkında Yeni Gözlemler', **DTCF Dergisi IX,** Ankara, s. 201-214.

Mellaart, J.

1967 'Anatolia Before c.4000 BC', **Cambridge Ancient History I,** Chapter VII, s. 304-326.

1955 'Some Prehistoric Sites in North-Western Anatolia', **İst.Mitt. 6**, s. 53-86.

Miliopulos, J.

1916 "Prahistorische Bemerkungen", **Athenische Mitteilungen XLI**, s.427-428.

Milojčić, V.

1949 **Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel- und Südosteuropas**, Berlin.

Mordtmann, A.D.

1907 "Historische Bilder vom Bosphorus", **Mitteilungen dos Deutscher Aufluguereins**.

Özbaşaran, N.

1989 "Pendik Çanak Çömleği", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İ.Ü. Sos. Bil. Enst. Prehistorya Bilim Dalı, İstanbul.

Özdoğan, M.

2008 "An Alternative Approach in Tracing Changes in Demographic Composition The Westward Expansion of the Neolithic Way of Life" **The Neolithic Demographic Transition and its Consequences**, Springer Science-Business Media B.V., s. 139-178.

2007a "Amidst Mesopotamia-centric and Euro-centric approaches: the changing role of the Anatolian peninsula between the East and the West", **Anatolian Studies** 57, 17-24.

2007b "Marmara Bölgesi Neolitik Çağ Kültürleri", M. Özdoğan ve N. Başgelen (yay.) **Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı. Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 401-426 (metin), 405-430 (levhalar).

2007c 'Bazı Genellemeler – Öngörüler', **Türkiye'de Neolitik Dönem,** ed. M. Özdoğan – N. Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 441-458.

2005 "The Expansion of Neolithic Way of life. What We Know and What We Do Not Know", **How Did Farming Reach Europe? BYZAS 2,** DAI Istanbul, Ege Yayınları, s. 13-27.

1998 'Tarihöncesi Dönemlerde Anadolu ile Balkanlar Arasındaki Kültür İlişkileri ve Trakya'da Yapılan Yeni Kazı Çalışmaları', **TUBA-AR 1**, s. 63-93, Ankara.

1997 'The Beginning of Neolithic Economies in Southeastern Europe: An Anatolian Perspective', **Journal of European Archaeology 5.2,** s. 1-33.

1995 **"**Neolithization of Europe: A View from Anatolia", **Porocilo**, 22, 25-61.

1994 "Marmara Bölgesi-Balkanlar-Orta Anadolu Arasındaki Kronoloji Sorununa Yeni Bir Yaklaşım" **XI. Türk Tarih Kongresi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi , Ankara, 69-79.

1993 "Vinča and Anatolia: A new look at a very old problem (or redefining Vinča Cultuure from the perspective of Near Eastern tradition), **Anatolica**, XIX, 173-193.

1989a "Neolithic Cultures of Northwestern Turkey", S.Bökönyi (yay.) **Neolithic of Southeastern Europe and its Near Eastern Connections, Varia Archaeologica Hungarica II**, Budapest, s. 201-215.

1989b '1987 Yılı Edirne ve Balıkesir İlleri Yüzey Araştırması', **Araştırma Sonuçları Toplantısı VI**, s. 571-590, Ankara.

1988 'Yarımburgaz Mağarası 1986 yılı Kazı Çalışmaları', **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı II**, s. 323-346, Ankara.

1985 '1984 Yılı Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları', **III. Araştırma Sonuçları Toplantısı I,** Ankara, s. 409-420.

1983 "Pendik: A Neolithic Site of Fikirtepe Culture in the Marmara Region", R. M. Boehmer ve H. Hauptmann (yay**.) Beiträge zur Altertumskunde Kleisasien, Festschrift für Kurt Bittel,** Mainz, s. 401-411.

1982 'Doğu Marmara ve Trakya Bölgesi Araştırmaları', **Türk Arkeoloji Dergisi XXVI**, s. 37 - 49.

1979 **Fikirtepe**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Kürsüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Özdoğan, M., A. Koyunlu

1986 "Yarımburgaz Mağarası, 1986 Yılı Çalışmalarının İlk Sonuçları ve Bazı Gözlemler", **Arkeoloji ve Sanat 32-33**, İstanbul, s. 4-17.

Özdoğan, M., I. Gatsov

1998 'The Aceramic Neolithic Period in Western Turkey and in the Aegean', **Anatolica XXIV,** s. 209-232.

Pasinli, A., E. Uzunoğlu, N. Atakan, Ç. Girgin, M. Soysal

1994 "Pendik Kurtarma Kazısı", **IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, s. 147-163, Ankara.

Renfrew, C. (ed.)

1973 **"**The Explaniation of Culture Change"**,** ***Models in Prehistory*****. The Explanation of Culture Change,** Ruckworth, New York.

Roodenberg, J.J.

2008a 'Stratigraphy and Architecture of Phases X and IX', **Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia, The Ilıpınar Excavations, Volume III,** ed. J.J. Roodenberg - S.A. Roodenberg, Leiden, s. 1-34.

2008b 'The Inhabitants', **Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia, The Ilıpınar**

Excavations, Volume III, ed. J.J. Roodenberg - S.A. Roodenberg, Leiden, s. 67-90.

1999 'Investigation at Menteşe Höyük in the Yenişehir Basin', **Anatolica XXV,** s. 21-36.

1995 'Introduction to the Project', **The Ilıpınar Excavations I,** ed. J.J. Roodenberg, Leiden, s. 1-7.

1993 "Ilıpınar X to VI: Links and Chronology", **Anatolica XIX**, s. 251-267.

Roodenberg, J.J., A. von As, S.A. Roodenberg

2008 'Barçın Höyük in the Plain of Yenişehir (2005-2006) A Preliminary Note on the Fieldwork, Pottery and Human Remains of the Prehistoric Levels', **Anatolica XXXIV**, s. 53-66.

Roodenberg, J., S. Alparslan Roodenberg

2007 'Ilıpınar ve Menteşe: Doğu Marmara'da Neolitik Dönem'e Ait İki Yerleşme', **Türkiye'de Neolitik Dönem,** ed. M. Özdoğan – N. Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. metin 393-400 levha 391-403.

Roodenberg, J., A von As L. Jacobs, M.H. Winjen

2003 'Early Settlement in the Plain of Yenişehir (NW Anatolia) The Basal Occupation Layers at Menteşe', **Anatolica XXIX,** s. 17-59.

Roodenberg, J.J., W. Schier

2001 'Radiocarbon Determinations', **The Ilıpınar Excavations II,** ed. J.J. Roodenberg - L.C. Thissen, Leiden, s. 257-278.

Röhrs, M., W. Heree

1961 "Zur Frühentwicklung der Haustiere", **Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie 75**, s. 110-127.

Runnels, C., M.Özdoğan

2001 'The Paleolithic of Bosphorus Region, NW Turkey', **Journal of Field Archaeology**, s. 69-92, Boston.

Seeher, J.

1987 **Demircihüyük, Band III,1, Die Keramik 1, A. Die Neolithische und Chalkolithische Keramik, B. Die Frühbronzezeitliche Keramik Der Älteren Phasen (bis Phase G)**, Verlag Philipp von Zabern, Mainz Am Rhein.

Schwarzberg, H.

2009 "Neolithic “Cult Tables” from Barcin Höyük", **Anatolica XXXV**, 167-177.

Thissen, L.

2008 ‘The Pottery of Phase VB’, **Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia, The Ilıpınar Excavations, Volume III,** ed. J.J. Roodenberg - S.A. Roodenberg, Leiden, s. 91-115.

2001 ‘The Pottery of Ilıpınar, Phase X to VA’, **The Ilıpınar Excavations II,** ed. J.J. Roodenberg - L.C. Thissen, Leiden, s. 3-154.

1989-90 ‘The Pottery of Ilıpınar. A Preliminary Assessment’, **Anatolica XVI,** s. 80-111.

Trigger, B.G.

1989 **A History of Archaeological Thought**, Cambridge University Press, Cambridge.

Van As, A., H. Wijnen

1995 ‘The Neolithic and Chalcolithic Pottery from Ilıpınar’s Phases X-V’, **The Ilıpınar Excavations I,** ed. J. Roodenberg, Leiden, s. 77-107.

van Zeist, H.W. Woldring, D. Stapert

1975 'Late Quaternary Vegetation and Climate of Southwestern Turkey', **Paleohistoria XVII**, s. 55-143.

Zvelebil, M.

2001 'The Agricultural Transition and the Origins of Neolithic Society in Europe', **Documenta Praehistorica XXVIII,** s. 1-26.

KATALOG

Levha 1 BI.a.1.a Dudakları içe dönük bitimli dışbükey kenarlı sığ kaseler

Ç.NO: 100 AKT'08 88E 23.-/ Mal. Gr. No:MII.d

İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey siyah alacalı açık kahverengi ağız parçası.

Ç.NO: 405 AKT'08 90 C 8.-/ Mal Gr. No: MI.a

İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, bol mika katkılı, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, devetüyü renkli tek renk hamurlu, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 145 AKT…/ Mal. Gr. MI.c

İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 207 AKT'08 88E 23.-/ Mal. Gr. MII.c

İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, bitkisel, mika katkılı; siyah alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey siyah alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 325 AKT'09 88F 11.-/ Mal. Gr. MI.b

İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey parlak, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahverengi alacalı devetüyü; iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası. Ağız altında tüm tutamak mevcut.

Levha 2 B1.a.1.b Düz bitimli dışbükey kenarlı kaseler

Ç.NO: 104 AKT'07 88E 6.-/ Mal. Gr. MIII.b

İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; açık kahve renkli tek renkli hamurlu, bisküvit dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey alacalı açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 084 AKT'07 89E 1.-/ Mal. Gr. MII.a

İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; alacalı siyah renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey alacalı siyah renkli ağız parçası.

Ç.NO: 319 AKT'09 92 D 2.-/ Mal Gr. MIII.a

İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, kum, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 208 AKT'07 89E 16.-/ Mal. Gr. MI.c

İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, ; ortada kahve renkli dış iki yanda kırmızımsı kahve renkli iki renk hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kırmızımsı kahverengi astarlı, iç yüzey kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızı alacalı kahve renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 134 AKT'07 88E 12.-/ Mal. Gr. No: MIV.b

İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum katkılı; alacalı koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkılı düzeltili; dış yüzey alacalı koyu kahve renkli, iç yüzey alacalı açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:174 AKT’08 88E 23.-/ Mal. Gr. No: MIV.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika, ; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey alacalı açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 318 AKT’09 88F 14.-/ Mal. Gr. No:MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, ince taneli taşcık, bol kum, mika katkılı, ortada koyu kurşuni kenarlarda kahverengi hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 330 AKT’06 89D 2.-/ Mal. Gr. No: MII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol kum, taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey koyu kahve renkli astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey alacalı devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 275 AKT’06 88 D 2.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Levha 3 BI.a.2.a Dışa doğru açılan düz kenarlı sığ kaseler

Ç.NO:173 AKT’07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az ; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın kahverengi astarlı, iç yüzey alacalı kahverengi astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 116 AKT’08 88 E 23.-/ Mal. Gr. No: MIV.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri ve ince taneli taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey açkısız, düzeltili, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:180 AKT’07 88E 7.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kırmızımsı açık kahverengi astarlı, dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kırmızımsı kahve renkli kap parçası.

Ç.NO:137 AKT’07 90D 10.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli gevşek dokulu, taşcık katkılı; siyah renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kalın kırmızı renk astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kırmızı renkli kap parçası.

Levha 4 BI.a.2.b Dipten dönüşlü düz kenarlı kaseler

Ç.NO: 012 AKT’07 88E 10.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli sık dokulu, taşcık, az ; kırmızı alacalı yeşil renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey beyazımsı astarlı; dış yüzey aşınmış parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızı alacalı yeşil renkli, iç yüzey kırmızı alacalı beyazımsı renkli kap parçası.

Ç.NO: 414 AKT’07 89 E 3.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taneli taşcık, az bitkisel katkılı, orta derecede fırınlanmış, siyah kurşuni renkli hamurlu, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey

aşınmış; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey aşınmış, dış ve iç yüzey devetüyü renkli kap parçası.

BI.a.2.c Gövdeden dönüşlü düz kenarlı sığ kaseler

Ç.NO: 073 AKT'07 89E 6.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, kum katkılı; ortada siyah renkli, kenarlarda kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarsız; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 415 AKT'07 89 E 3.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taneli taşcık, az bitkisel katkılı, orta derecede fırınlanmış, siyah kurşuni renkli hamurlu, dış ve iç yüzey renginde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı, dış ve iç yüzey kahve renkli kap parçası.

Ç.NO: 323 AKT'07 88 D 8.-/ Mal. Gr. No: MIV.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, kum, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli kase parçası.

Ç.NO: 130 AKT'07 88 E .-/ Mal. Gr. No: MIV.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika ve pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey mat açkılı; iç yüzey açkısız, düzeltili; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü renkli ağız parçası.

Levha 5 BI.b.1.a Keskin dönüşlü S kıvrımlı küçük kaseler

Ç.NO: 333 AKT'08 90C 8.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol mika katkılı, devetüyü renkli, tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO:071 AKT'07 89E 6.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık; siyah renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 035 AKT'07 90D 8.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, bol bitkisel ve kum katkılı; alacalı kırmızımsı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahverengi astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 346 AKT'08 87 E 5.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, devetüyü renginde tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 314 AKT'07 89 E 2.-/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık katkılı, koyu kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey alacalı kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli minyatür kap parçası. Tüm tutamak mevcut.

Levha 6 BI.b.1.b Açılan kenarlı S kıvrımlı küçük kaseler

Ç.NO: 304 AKT'09 88F 14.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az kum, bitkisel, bol mika orta boy taşcık katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey açık kahve renkli astarlı, dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 410 AKT'06/1801 90 D 4.7/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri taşcık katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey kırmızımsı ince astarlı, dış yüzey aşınmış yer yer parlak izli açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı koyu kahve renkli, iç yüzey koyu alacalı açık kahve renkli çömlek.

Ç.NO:138 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarsız; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey siyah alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 316 AKT'09 92 B 4.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az bitkisel, mika katkılı, kurşuni renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış yüzey pembemsi devetüyü alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey deve tüyü renkli astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey pembemsi deve tüyü alacalı kahve renkli, iç yüzey deve tüyü renkli kap parçası.

Ç.NO: 181 AKT C Alanı yüzey-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden taşcık, az ; alacalı koyu kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey siyah alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey koyu kahverengi

astarlı; dış ve iç yüzey açkılı; dış yüzey siyah alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 277 AKT' sondaj 11.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, kum, taşcık, bol mika katkılı, koyu kahve renkli, tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kurşuni renkli ince astarlı, iç yüzey kahve renkli ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kurşuni renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 317 AKT'08 89E 20.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, kahve renkli, tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey ince kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli ince astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli minyatür kap parçası. Gövdede tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 309 AKT'06 90D 4.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, dışta kahve renkli içte siyah hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey devetüyü renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey siyah alacalı deve tüyü renkli küçük kaba ait ağız parçası.

Ç.NO:159 AKT'07 89E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli küçük kap parçası.

Levha 7 BI.b.1.c Düz kenarlı S kıvrımlı küçük kaseler

Ç.NO:003 AKT'07 90D 8.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, ; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey devetüyü renkli ince astarlı; iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:027 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum, mika, ; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey dikey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey siyah alacalı kahve renkli, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:007 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum katkılı; siyahımsı tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey dikey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey devetüyü renklerinde ağız parçası.

Levha 8 BI.b.1.c Düz kenarlı S kıvrımlı küçük kaseler

Ç.NO: 307 AKT'07 90D 8.-/ Mal Gr. MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az kum, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey dış ve iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer açkı parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:006 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, dış ve iç yüzey renklerinde

astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 322 AKT'09 88 F 11.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşçık katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 284 AKT'07 88D 8.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum, az mika katkılı, içte kurşuni kenarlarda pembemsi devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey aşınmış yer yer kahverengi astar görülmekte; dış ve iç yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü renkli küçük kaba ait ağız parçası.

Ç.NO: 338 AKT'07 88D 7.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, kum, taşcık, mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey koyu kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 040 AKT'07 88E 3.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık katkılı; siyah renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış yer yer ince kırmızı astar görülmekte, iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 094 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık katkılı; ortada yeşilimsi kenarlarda kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış astar görülmemekte, iç yüzey

ince kırmızımsı kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey siyahımsı renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Levha 9 BI.b.2 Düz kenarlı küçük kaseler

Ç.NO: 078 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey koyu kahverengi astarlı, iç yüzey ağız kısmında koyu kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı koyu kahve renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 079 AKT'07 89E 13.-/ Mal. Gr. No:MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, kum katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:115 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum, bitkisel, mika katkılı; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey dikey izli parlak açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:091 AKT'07 88E 18.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 321 AKT’09 92C 1.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey devetüyü renkli astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey devetüyü, iç yüzey kahve renkli ağız parçası

Ç.NO: 328 AKT’07 88D 7.-/ Mal. Gr. No: MII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, alacalı pembemsi devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 324 AKT’06 89 D 1.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum katkılı, ortada koyu kurşuni kenarlarda kırmızımsı hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kırmızı ince astarlı, iç yüzey astarsız; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey kırmızı, iç yüzey kırmızı alacalı devetüyü renkli küçük kaba ait ağız parçası.

Levha 10 BI.b.3 Açılan ağızlı küçük kaseler

Ç.NO: 274AKT’07 90D ….-/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış astar görülmemekte, iç yüzey aşınmış yer yer kurşuni renkli astar görülmekte; dış yüzey aşınmış açkı görülmemekte, iç yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte; dış yüzey devetüyü alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:146 AKT’07 88E 2.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; alacalı kahve renkli, iç yüzey alacalı kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:001 AKT’07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taneli taşcık, ; kırmızımsı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey astarsız, dış yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahverengi üzerinde kırmızı boya bezemeli, iç yüzey kırmızı renkli kap parçası.

Ç.NO: 283 AKT’07 89E 2.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az bitkisel, mika katkılı, alacalı kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü alacalı koyu kahve renkli, iç yüzey alacalı pembemsi deve tüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 285 AKT’07 88 D 8.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli ince astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 308 AKT’07 88 E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, kırmızımsı kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış yer yer kahve renkli ince astar görülmekte; iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızı alacalı kahve renkli, iç yüzey kahverengi alacalı pembemsi devetüyü renkli minyatür kaba ait parça.

Ç.NO: 095 AKT’07 90D 9.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taneli taşcık, ; ortada siyah kenarlarda kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve

iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey kırmızımsı alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 320 AKT'08 89 F 2.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az iri taneli taşcık, taşcık, az kum, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kırmızı alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızı alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:096 AKT'07 88E 14.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, bol mika katkılı; beyazımsı açık kahve renkli iki renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey kalın beyazımsı kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey beyazımsı açık kahve renkli, iç yüzey beyazımsı kahve renkli ağız parçası.

BI.b.4 Dışbükey kenarlı küçük kaseler

Ç.NO: 406 AKT'07 90 D 10.-/ Mal. Gr. No:MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık ve mika katkılı, orta derecede fırınlanmış, kahverengi tek renk hamurlu, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 286 AKT'06 89D 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarsız; dış ve iç yüzey açkısız düzeltili; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Levha 11 BI.c.1 Düz kenarlı büyük kaseler

Ç.NO: 305 AKT'09 88F 14.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı, dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 289 AKT'06 89D 2.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, ince taneli taşcık, kum, mika katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 144 AKT'06 90D 6.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey ince devetüyü renkli astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü, iç yüzey devetüyü alacalı siyah renkli ağız parçası.

Ç.NO: 033 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum, az mika; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey koyu kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 411 AKT'08/585 90 C 10.3-/
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az kum katkılı, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey astarsız, dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey açkısız, kaba bırakılmış, özellikle dip kısmı oldukça kaba, düzeltisiz; dış yüzey alacalı kırmızımsı, devetüyü renkli, iç

yüzey koyu kahve renkli çömlek. Kap üzerinde dört adet tüm tutamak mevcut. Kap kısmen tüm durumda.

Ç.NO:038 AKT'07 90D 9.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, bitkisel, mika katkılı; açık kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, iç ve dış yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış ve iç yüzey açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:045 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; alacalı koyu kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı açık kahverengi astarlı, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Levha 12 BI.c.2 Dışbükey kenarlı büyük kaseler

Ç.NO: 306 AKT'08 88 E 20.-/ Mal. Gr. No: MIV.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey aşınmış; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış, düzeltili; dış yüzey pembe alacalı devetüyü renkli, iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Levha 13 BII.a.1.a Düz dudaklı S kıvrımlı boyunlu küçük çömlekler

Ç.NO: 119 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renginde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli ağız parçası.
Gövdeye doğru tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 077 AKT’07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 409 AKT’08/2511 89 E 26.1/
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, , alacalı kahve renkli hamurlu, bisküvit dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey mat izli açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli çömlek. Kap üzerinde biri kırık dört tane aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 280 AKT’08 88 D 13.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:151 AKT’07 88E 2.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; açık kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kurşuni renkli astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış ve iç yüzey açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 340 AKT’07 90D 8.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, kum, taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey devetüyü, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 042 AKT’08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az bitkisel, mika katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey kahverengi alacalı siyah renkli ağız parçası.

Ç.NO: 089 AKT’08 88 E 20.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Levha 14 BII.a.1.b İçten inceltilmiş dudaklı S kıvrımlı küçük çömlekler

Ç.NO: 310 AKT’09 88 F 14.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 069 AKT’07 89E 9.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, bol iri taneli taşcık katkılı; siyah renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renginde astarlı, dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey siyah renkli, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli ağız parçası. Gövdeye doğru tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.NO: 124 AKT’07 88E 4.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızımsı alacalı kahve

renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası. Gövdeye doğru tüm ip delikli tutamak mevcut.

Levha 15 BII.a.2.a Daralmış ağızlı belirgin boyunlu küçük çömlekler

Ç.NO: 313 AKT'08 88 D 13.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, bol mika katkılı, koyu kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış yüzey açık kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey aşınmış parlak açkı görülmekte; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli minyatür kaba ait parça. Tüm tutamak mevcut.

Ç.NO: 044 AKT'07 90D 8.-/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, mika, kum; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey açık kahverengi astarlı, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 081 AKT'07 88E 2.-/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, iç ve dış yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey izli mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 028 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No:MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı; pembemsi devetüyü renkte tek renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, iç ve dış yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzeyi parlak açkılı, iç yüzeyi düzensiz mat açkılı; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 282 AKT’08 89 E 20.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, ortada siyah kenarlarda kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Levha 16 BII.a.2.b Daralan ağızlı hafif boyunlu küçük çömlekler

Ç.NO:024 AKT’08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık; alacalı kahve renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey açık kahverengi astarlı, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer açkı görülmekte; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 005 AKT’07 88E 5.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, kum, mika, ; alacalı krem kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı, dış yüzey astarı dikey izli; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 041 AKT’07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, bitkisel, az mika katkılı; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey dikey izli parlak açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey alacalı açık kahverengi, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 057 AKT’07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, kum, mika katkılı; beyazımsı açık kahve renkli alacalı hamurlu, bisküvit dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey alacalı beyazımsı açık kahverengi astarlı; dış yüzey dikey izli parlak açkılı, iç yüzey izli

parlak açkılı; dış ve iç yüzey alacalı beyazımsı açık kahve renkli ağız parçası. Gövdeye doğru dikey uzanan tüm, tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 036 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık katkılı; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey ince kahverengi astarlı, iç yüzey ince koyu kahverengi astarlı; dış yüzey dikey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 139AKT'08 90D ...-/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri ve ince taneli taşcık katkılı; kırmızı alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey siyahımsı astarlı; dış yüzey açkısız düzeltili, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızımsı alacalı açık kahve renkli, iç yüzey siyahımsı açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 288 AKT'06 90 D .-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, mika katkılı, alacalı kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahverengi astarlı, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 092 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı; siyah renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; iç ve dış yüzey siyah renkli ağız parçası.

Ç.NO: 160 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MIV.b

İnce taneli kilden sık dokulu, bol iri taşcık, az kum, mika katkılı; pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü renkli ağız parçası.

Levha 17 BII.a.3 Daralan ağızlı düz bitimli küçük çömlekler

Ç.NO: 336 AKT'08 89E 26.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı, dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası. Gövde üzerinde aycık biçimli tutamağın bir bölümü mevcut.

Ç.NO: 135 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; koyu kahve renkli tek hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kalın koyu kahverengi astarlı, dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası. Gövdeye doğru tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 315 AKT'08 88D 13.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, alacalı kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış yüzey devetüyü renkli astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası. Gövdede tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 101 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az iri taşcık, kum, mika katkılı; ortada kahve renkli, dış kenarda kırmızımsı kahve renkli, iç kenarda koyu kahve renkli hamurlu, orta

derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey siyah renkli ağız parçası.

Ç.NO: 064 AKT'07 88E 6.-/
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az mika katkılı; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası. Gövdeye doğru tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.NO: 312 AKT'08 87E 2.-/ Mal Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, kum, mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli minyatür kap parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Levha 18 BII.a.4 daralan ağızlı kapalı formlu küçük çömlekler

Ç.NO: 276 AKT'06 90D 1.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taneli taşcık, bol kum, mika katkılı, kahverengimsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış yer yer kahve renkli astar görülmekte, iç yüzey astarsız; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış ve iç yüzey kahverengimsi devetüyü renkli ağız parçası.

BII.a.5 Dudağı içe döndürülmüş 'kapaklı' küçük çömlekler

Ç.NO: 326 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taneli taşcık, mika katkılı, alacalı kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış

yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kurşuni alacalı devetüyü, iç yüzey alacalı devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 332 AKT'07 90D 10.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, bol mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey kurşuni renkli ince astarlı, iç yüzey devetüyü renkli ince astarlı; dış yüzey parlak, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kurşuni renkli, iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Levha 19 BII.b Ağızda dikleşen kenarlı küçük çömlekler

Ç.NO: 183 AKT'07 90D 9.-/
İnce taneli kilden, sık dokulu, taşcık, mika, kum; devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renklerinde astarlı, iç yüzey aşınmış yer yer koyu kahverengi astar görülmekte; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey siyah renkli ağız parçası. Boyunda dikey uzanan tüm, tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 329 AKT'07 90D 1.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, kum, az iri taneli taşcık, az mika katkılı, pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey alacalı açık devetüyü renkli ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi deve tüyü, iç yüzey açık deve tüyü renkli gövde parçası.

Ç.NO: 072 AKT'08 87D 2.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı; krem rengi tek renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey beyazımsı açık kahve renkli, iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 066 AKT’07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika ve alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey açık kahve renkli astarlı, iç yüzey alacalı koyu kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli ağız parçası. Ağzın altından tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

BII.c Boyunlu küçük çömlekler
Ç.NO: 327 AKT’07 88E 4.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika, kurşuni renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarsız; dış ve iç yüzey açkısız düzeltili; dış ve iç yüzey koyu kurşuni renkli ağız parçası.

Ç.NO: 158 AKT’07 89 E 7.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, kum, mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 157 AKT’07 89 E 13.-/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika ve alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarsız, açkısız, düzeltili; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Levha 20 BIII.a.1.a Daralan ağızlı belirgin boyunlu büyük çömlekler
Ç.NO: 013 AKT’06 89D 1.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden taşcık, kum, mika; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 278 AKT’06 89D 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, dışta kahve renkli, içte koyu kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 133 AKT’07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık katkılı; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 68 AKT’07 90 D 8.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum ve mika katkılı, orta derecede fırınlanmış, alacalı kahve renkli hamurlu, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı, dış yüzey devetüyü alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası. Kulak biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 009 AKT’07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, iri taşcık katkılı; siyah renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahverengi alacalı siyah renkli, iç yüzey siyah renkli ağız parçası.

Ç.NO:152 AKT’07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, mika katkılı; dışta devetüyü içte devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın pembemsi kahverengi astarlı, iç yüzey alacalı açık kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey açkısız, düzeltili, dış yüzey pembemsi devetüyü, iç yüzey açık kahve renkli ağız parçası.

Levha 21 BIII.a.1.b.1 Daralan ağızlı hafif boyunlu basık gövdeli büyük çömlekler

Ç.NO:082 AKT'07 88E 6.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, iyi derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey açık kahverengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı; iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 032 AKT'07 90D 10.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika; açık kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey kalın alacalı kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 088 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az bitkisel ve mika katkılı; siyah alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey kahverengi alacalı siyah renkli ağız parçası.

Ç.NO: 087 AKT'07 90D 8.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, ; devetüyü renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey açık kahverengi astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 075 AKT'07 89E 13.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve İç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey

açkısız, düzeltili, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 142 AKT'07 90D 9.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık; kahve renkli tek renkli hamurlu, iyi derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı açık kahverengi astarlı, iç yüzey alacalı kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 085 AKT'07 90D 9.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık; alacalı kahverengi hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey açık kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 153 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı koyu kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 080 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, kum katkılı; pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli alacalı pembemsi devetüyü renkli ağız parçası.

Levha 22 BIII.a.1.b.1 Daralan ağızlı hafif boyunlu basık gçvdeli büyük çömlekler

Ç.NO: 203 AKT'08 88E 23.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, minik taşcık; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 343 AKT'09 92 B 1.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembe alacalı devetüyü renkli, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli ağız parçası. Aycık biçimli tutamağın bir parçası mevcut.

Ç.NO: 030 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık katkılı; kırmızımsı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey kalın siyah astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey siyah alacalı kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey siyah alacalı renkli ağız parçası.

Ç.NO: 017 AKT'07 88E 2.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı, siyah renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 090 AKT'08 88E 23.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey devetüyü renkli astarlı, iç yüzey

kırmızımsı astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Levha 23 BIII.a.1.b.2 Daralan ağzılı hafif boyunlu dik gövdeli büyük çömlekler

Ç.NO: 039 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az kum katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey ince krem rengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey krem renkli ağız parçası.

Ç.NO: 182 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 015 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey koyu alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 002 AKT'08 88E 22.-/ Mal Gr. No:MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, kum katkılı; alacalı kırmızımsı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte; dış yüzey kahverengi alacalı kırmızımsı, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 279 AKT'06 89 D 1.-/ Mal Gr. No: MI.a

İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, bitkisel, bol mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 287 AKT'06 90 D 2.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, kum, mika katkılı, dışta devetüyü, içte kahverengi hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü, iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:178 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum, az mika katkılı; siyah renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Levha 24 BIII.a.2.a Daralan ağızlı boyunsuz basık gçvdeli büyük çömlekler

Ç.NO: 281 AKT'07 90 D ….-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey aşınmış yer yer koyu kahve renkli astar görülmekte; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey devetüyü renklerinde ağız parçası.

Ç.NO:031 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey siyah alacalı kalın kırmızımsı kahverengi astarlı, iç yüzey siyah alacalı açık kahverengi kalın astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey alacalı açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 011 AKT'07 90D 10.-/ Mal. Gr. No: MI.c

İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık; pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü renklerinde ağız parçası.

Levha 25 BIII.aç2çb Daralan ağızlı boyunsuz dik gövdeli büyük çömlekler

Ç.NO: 143 AKT'07 …….-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey siyah astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey siyahımsı koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 004 AKT'06 90D 6.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri taneli taşcık, az mika katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 172 AKT'07 89E 3.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; alacalı kırmızımsı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın koyu kahverengi astarlı, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış yüzey açkısız, düzeltili, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı koyu kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 029 AKT'07 89E 3.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey açık kahverengi astarlı, dış ve iç yüzey açkısız, düzeltili; dış ve iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 010 AKT'07 88E 10.-/

İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; açık kahverengi alacalı devetüyü renkli hamurlu, bisküvi dokulu, dış yüzey alacalı açık kahverengi astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızı alacalı açık kahve renkli, iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 047 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı; yeşilimsi tek renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey yeşilimsi renkli, iç yüzey siyah alacalı yeşilimsi renkli ağız parçası.

Ç.NO: 179 AKT'07 89E 3.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın alacalı açık kahverengi astarlı, iç yüzey kalın koyu kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Levha 26 BIII.a.2.b Daralan ağızlı boyunsuz dik gövdeli büyük çömlekler

Ç.NO: 271 AKT'06 89 D 1.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, kum, bitkisel, az mika katkılı, dışta kırmızımsı içte siyah renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kırmızı astarlı, iç yüzey kırmızı alacalı yüzey renginde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızı renkli, iç yüzey kırmızı alacalı siyah renkli ağız parçası.

Ç.NO:168 AKT'07 89E 7.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, bitkisel, az mika katkılı; kırmızımsı açık kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey kırmızımsı açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 034 AKT’07 88E 7.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, mika katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:014 AKT’07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey açık kahverengi astarlı, iç yüzey alacalı kahverengi astarlı; dış yüzey dikey izli parlak açkılı, iç yüzey düzensiz parlak açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey siyah alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 247 AKT’07 90 D 8.-/ Mal. Gr. No: MII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı koyu kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 215 AKT’07 89E 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, bitkisel, mika katkılı; pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarsız; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızı alacalı devetüyü renkli, iç yüzey siyah alacalı kahve renkli ağız parçası.

Levha 27 BIII.b Boyunlu büyük çömlekler

Ç.NO: 070 AKT’07 89 E 3.-/ Mal. Gr. No: MIV.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, kum ve mika az, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey mat

açkılı, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası. Tüm tutamak mevcut.

Ç.NO: 123 AKT'08 88E 23.-/ Mal. Gr. No: MIV.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika; siyah hamurlu; orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın açık kahverengi astarlı, iç yüzey astarsız; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey siyahımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 177 AKT'08 88 E 23.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık ve mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı koyu kahve renkli, iç yüzey alacalı devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO: 086 AKT'07 88E 1.-/ Mal. Gr. No:MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, yoğun taşcık, az mika katkılı; kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 046 AKT'07 89 E 3.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, kum ve mika katkılı, içte koyu kurşuni kenarlarda kahverengi hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kurşuni renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey devetüyü renkli ağız parçası.

Levha 28 BIII.c Ağızda dikleşen kenarlı büyük çömlekler

Ç.NO: 169 AKT'07 89E 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taşcık; içte kırmızımsı kahve renkli, dışta açık kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç

yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 093 AKT'07 88E 1.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli.

Ç.NO: 023 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, kum; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış yer yer kahverengi astar görülmekte, iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer dikey izli parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı, dış yüzey kahve renkli, iç yüzey açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 156 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No:MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı; kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarsız; dış yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey siyah alacalı kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 140 AKT'07 88E 3.-/ Mal. Gr. No: MIV.a
İnce taneli kilden taşcık, gevşek dokulu, bol; siyah alacalı açık kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey astarsız, iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey açkısız, dikey düzeltili, iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey alacalı açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO:154 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı, dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey alacalı açık kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 176 AKT’07 88 E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey koyu kurşuni renkli, iç yüzey koyu kahve renkli ağız parçası.

Ç.NO: 103 AKT’07 88E 12.-/ Mal Gr. No: MIV.b
İnce taneli kilden sık dokulu, bol iri taneli taşcık katkılı; alacalı kırmızımsı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey ince kırmızımsı astarlı; iç yüzey ince alacalı kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli ağız parçası.

Levha 29 BIV.a.1.a.1 Dar açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar
Ç.NO: 050 AKT’08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu; az ince taneli taşcık ve az mika katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 120 AKT’07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden sık dokulu; az taşcık, bitkisel ve mika katkılı; kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey siyah astarlı, iç yüzey kalın kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 117AKT’07 88E 2.-/ Mal. Gr. No: MII.d

İnce taneli kilden gevşek dokulu; az ince taneli taşcık katkılı; pembemsi siyah renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahverengi astarlı, iç yüzey renginde ince siyah astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey pembemsi kahve renkli, iç yüzey siyah renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:105 AKT'07 88E 6.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu; taşcık katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli kalın astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dışta alacalı koyu kahve renkli, içte koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 065 AKT'07 88E 10.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı; pembemsi devetüyü renkte tek renkli hamurlu, bisküvit dokulu, orta derecede fırınlanmış, iç ve dış yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzeyi parlak açkılı, iç yüzeyi düzensiz mat açkılı; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Levha 30 BIV.a.1.a.1 Dar açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar

Ç.NO: 112 AKT'08 88E 2.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu; bol taşcık katkılı; siyahımsı devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, iç ve dış yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltilmiş; dış ve iç yüzey devetüyü renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 113 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu; seyrek taşcık ve mika katkılı; koyu kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç

yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. İki parçalı tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 114 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu; bol iri taşcık, az mika; koyu kahve renkli hamurlu. İyi fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 375 AKT'06 90 D 2.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 150 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu; ince taneli taşcık katkılı; kahverengi tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahverengi kalın astarlı, dış ve iç yüzey mat açkılı; dışta ve içte kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 391 AKT'08 87 E 3.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri taneli taşcık, az mika katkılı, koyu kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey devetüyü astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey açkısız düzeltili, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 099 AKT'07 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.c

İnce taneli kilden gevşek dokulu; az taşcık; kahve renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey kalın koyu kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:263 AKT'08 88D 13.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey pembemsi devetüyü renkli kalın astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 370 AKT'08 88 D 13.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, dışta kahve renkli, içte koyu kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli ince astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Levha 31 BIV.a.1.a.2 Dar açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar
Ç.NO: 198 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden gevşek dokulu; iri taşcık az mika katkılı; kahve renkli hamurlu, bisküvit dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey rengi alacalı kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey alacalı koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 063 AKT'07 88E 5.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu; az taşcık, mika katkılı; açık kahverengi tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı, dış ve iç

yüzey mat açkılı, dışta ve içte açık kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 261 AKT'07 88D 8.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 265 AKT'07 90 D 8.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı, koyu kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 191 AKT'07 88E 7.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu; taşcık katkılı; siyah tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey pembemsi devetüyü renkli kalın astarlı, içte alacalı siyah astarlı; dışta pembemsi devetüyü, içte siyah alacalı renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 199 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu; az iri taşcık, bitkisel ve mika katkılı; devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın açık kahverengi astarlı, iç yüzey kalın siyah astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey düzeltili açkısız; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey siyah renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Levha 32 BIV.a.1.a.2 Dar açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar

Ç.NO: 107 AKT'07 90D 13.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu; bol taşcık az mika katkılı; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, iç ve dış yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzeyi düzensiz parlak açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli alacalı, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 108 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu; taşcık katkılı; dışta alacalı kırmızı renkli, içte yeşilimsi kahverengi, iki renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey siyah astarlı, iç yüzey kalın kahverengi astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer kahve renkli parlak açkı görülmekte. Dışta siyahımsı kırmızı, içte yeşilimsi kahverengi gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:067 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, kum, az taşcık, mika; kahve renkli tek renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renginde astarlı; dış ve iç yüzey açkılı; dış yüzey kırmızımsı açık kahve renkli, iç yüzey açık kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 238 AKT'07 88E 6.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taneli taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 048 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.d

İnce taneli kilden sık dokulu; seyrek taşcık, az mika, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, iç ve dış yüzey renklerinde kalın astarlı; dış yüzey düzensiz parlak açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzeyi kahve, iç yüzeyi açık kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 200 AKT'07 88E 7.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu; taşcık, mika katkılı; devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kalın açık kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey düzeltili açkısız; dış ve iç yüzey açık kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 331 AKT'06 89D 1.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol kum, taşcık, mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey astarsız, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey aşınmış açkısız düzeltili, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Delik kısmı kırık aycık biçimli tutamak mevcut.

Levha 33 BIV.a.1.b.1 Geniş açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar

Ç.NO:106 AKT'07 90D 8.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık; kurşuni renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın açık kahverengi astarlı, iç yüzey ince siyah astarlı, dış yüzey mat açkılı, iç yüzey düzensiz mat açkılı, dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey kurşuni renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 258 AKT'07 90D 10.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı pembemsi devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı siyah astarlı, iç

yüzey alacalı kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer izli parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü alacalı siyah renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Levha 34 BIV.a.1.b.2 Geniş açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar

Ç.NO:121 AKT'07 90D 9.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri taşcık, az; pembemsi devetüyü ve açık kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey açık kahverengi astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey pembemsi devetüyü, iç yüzey açık kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 371 AKT'08 88 D 7.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az iri taneli taşcık, kum, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 259 AKT'07 90 D 8.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahverengi astarlı, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:136 AKT'07 88E 5.-/ Mal. Gr. No: MII.b
İnce taneli kilden sık dokulu; az taşcık; koyu yeşil alacalı hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzeyde

pembemsi, iç yüzeyde kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 372 AKT'08 88 E 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, pembemsi devetüyü renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey aşınmış; dış ve iç yüzey alacalı pembemsi devetüyü renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 335 AKT'08 90C 10.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı; kahve renkli alacalı hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey parlak, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 109 AKT'07 89E 6.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık katkılı; koyu kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey açık kahve renkli astarlı, iç yüzey astarsız; dış ve iç yüzey açkısız, düzeltili; dış yüzeyde pembemsi devetüyü, iç yüzeyde siyah renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 366 AKT'07 90 D .-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey devetüyü astarlı, iç yüzey kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 273 AKT'08 88D 13.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve

iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 311 AKT'07 90D 9.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika katkılı, pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış ve iç yüzey kahverengimsi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü alacalı kahve renkli minyatür kaba ait gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 369 AKT'06 90 D 2.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika, devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey devetüyü astarlı, iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı, dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:192 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No:MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az iri taneli taşcık, az mika katkılı; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey ince açık kahverengi astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey düzeltili açkılı, iç yüzey açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 262 AKT'07 90 D 8.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın aycık biçimli tutamak mevcut.

Levha 35 BIV.a.1.c Kısa kenarlı aycıklar

Ç.NO: 377 AKT'07 89 E 2.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, kum, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.NO: 367 AKT'06 89 D 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika katkılı, dışta pembemsi devetüyü, içte devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey devetüyü renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 260 AKT'07 90D 10.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm tutamak mevcut.

Ç.NO:118 AKT'07 88E 6.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az bitkisel, mika katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey açık kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı, dış ve iç yüzey parlak açkılı, dış yüzeyde açık kahve renkli, iç yüzeyde koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 264 AKT'07 88 D 9.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, bol mika katkılı, kahverengi alacalı devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey devetüyü astarlı;

dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey devetüyü renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 368 AKT'08 88 F 4.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum, mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 376 AKT'07 89 E 4.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri ve ince taneli taşcık, az mika katkılı, içte siyahımsı kahve renkli, dışta kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey açkısız düzeltili, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

BIV.a.2 İp deliksiz aycıklar

Ç.NO: 374 AKT'08 87 F 1.-/ Mal Gr. No:139
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, kum, az bitkisel, mika katkılı, pembemsi devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey açkısız; dış yüzey pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 190 AKT'07 88E 7.-/ Mal Gr. No:010
İnce taneli kilden gevşek dokulu; bol taşcık katkılı; koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde kalın astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dışta açık kahverengi, içte koyu kahverengi gövde parçası. Tüm aycık biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 378AKT’07 88 E 4.-/ Mal. Gr. No:MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahverengi astarlı, iç yüzey devetüyü rengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey devetüyü renkli gövde parçası.

Ç.NO: 270 AKT’08 88 E 13.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey koyu alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası.

Levha 36 BIV.b.1.a Köşeli dönüşlü ip delikli büyük tüp tutamaklar

Ç.NO: 381 AKT’08 88 F 4.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, kum, az mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer mat açkılı; dış yüzey alacalı devetüyü, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:054 AKT’07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum, mika, az; kahverengi tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde kalın astarlı; dış yüzey parlak izli açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey koyu kahve renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 361 AKT’08 88F 4.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri taneli taşcık, az mika katkılı, devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey pembemsi devetüyü astarlı,

iç yüzey kalın deve tüyü astarlı, dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte. Dikey uzanan tüm tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:184 AKT'07 88E 7.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, kum, bol iri taşcık, bitkisel ve az mika katkılı; kırmızımsı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey açık kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey açkılı; kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey açık kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:061 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taneli taşcık ve mika katkılı; kırmızımsı kahve renkli tek renk hamurlu, iyi derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey kalın kahverengi astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 362 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı, dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:185 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, kum, taşcık katkılı; siyahımsı tek renk hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kurşuni astarlı, iç yüzey kalın alacalı siyah astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey düzeltili; dış yüzey alacalı siyah hamurlu, iç yüzey kahve renkli hamurlu gövde parçası. Tüm tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 379 AKT’07 88 E 4.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, iri taneli taşcık, kum, az mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:186 AKT’07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az mika katkılı; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 365 AKT’08 88 D 13.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey pembemsi devetüyü astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Levha 37 BIV.b.1.a Köşeli dönüşlü ip delikli büyük tüp tutamaklar

Ç.NO: 364 AKT’07 88 D 7.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli kalın astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte; dış yüzey koyu kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 380 AKT’07 89 E 4.-/ Mal Gr. No: MI.a

İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey pembemsi devetüyü renkli astarlı, iç yüzey beyazımsı alacalı kahve renkli astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü, iç yüzey beyazımsı kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:110 AKT’08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.d

İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, kum, mika, ; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın dikey tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:196 AKT’07 89E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.b

İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey siyahımsı kalın astarlı, iç yüzey pembemsi astarlı, dış yüzey aşınmış yer yer mat açkılı, iç yüzey düzeltili, dış yüzey alacalı devetüyü renkli, iç yüzey devetüyü renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:235 AKT’06 89D 2.-/ Mal. Gr. No: MII.a

İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az bitkisel, mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli kalın astarlı dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 267 AKT’07 88 D 8.-/ Mal. Gr. No: MII.a

İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, bol mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahve renkte kalın astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli; gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 392 AKT'07 88 E 4.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Levha 38 BIV.b.1.b Köşeli dönüşlü ip delikli küçük tüp tutamaklar

Ç.NO: 384 AKT'08 88 D 13.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 383 AKT'06 91 B 4.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az iri taneli taşcık, mika katkılı, ortada koyu kahve renkli kenarlarda kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 334AKT'07 90D 10.-/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, ince taneli taşcık, kum, az mika katkılı, devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince

astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey pembemsi devetüyü renkli ağız parçası.

Ç.NO:149 AKT'07 88E 5.-/ Mal. Gr. No: MII.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık ve mika katkılı; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 359 AKT'07 88 E 4.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum, mika katkılı, koyu kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey siyah alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey siyah alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:187 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık katkılı; koyu kahve renkli tek renk hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 363 AKT'07 88E 4.-/ Mal. Gr. No:MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli astarlı, iç yüzey aşınmış; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış; dış yüzey devetüyü alacalı kahve renkli, iç yüzey pembemsi deve tüyü gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:058 AKT'08 88E 22.-/ Mal. Gr. No: MI.b

İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika; kırmızı kahverengi hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.NO:049 AKT'07 88E 12.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden sık dokulu. Az taşcık katkılı. Alacalı kahve renkli hamurlu. Orta derecede fırınlanmış. Dış ve iç yüzey astarsız. Dış yüzey siyah kızıl alacalı ve açkılı, iç yüzey dış ile aynı renklerde açkısız. İp delikli tüp tutamak.

Levha 39 BIV.b.2 Yuvarlak dönüşlü ip delikli tüp tutamaklar

Ç.NO: 360 AKT'06 89 D 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey astarsız; dış ve iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey pembe alacalı devetüyü renkli, iç yüzey devetüyü gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:062 AKT'07 90D 10.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, ince taneli taşcık, kum, mika; devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzeyde açık kahve renkli astarlı, iç yüzeyde siyah astarlı; dış yüzey açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, iç yüzey siyah renkli gövde parçası. Tüm boyunun altından dikine uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 268 AKT'07 89E 5.-/ Mal Gr. No:MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, içte yeşilimsi, dışta pembemsi devetüyü renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kahverengi alacalı pembemsi deve tüyü

renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 350 AKT'09 88F 14.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın deve tüyü astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı, dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey deve tüyü, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 382 AKT'07 87 D 1.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli kalın astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 269 AKT'07 90 D 8.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, bol mika katkılı, kenarlarda devetüyü içte koyu kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 341 AKT'09 88E 24.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı, iç yüzey deve tüyü astarlı, dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı pembemsi deve tüyü, iç yüzey deve tüyü renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 266 AKT'08 89 F 6.-/ Mal Gr. No: MI.a

İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az kum, mika katkılı, pembemsi devetüyü renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey pembemsi deve tüyü renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO:051 AKT'07 88E 10.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı; kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış yer yer kahverengi astar görülmekte, iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer açkı görülmekte, iç yüzey açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikine uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 385 AKT'06 89 D 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri taneli taşcık, kum katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey aşınmış yer yer kahve renkli astar görülmekte; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüme yakın dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Levha 40 BIV.c İp delikli yumrucuk biçimli tutamaklar

Ç.NO: 358 AKT'07 88 E 4.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, bol mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm dikey uzanan tüp biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 351 AKT'09 88F 14.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol kum, taşcık katkılı, az mika katkılı; koyu kahverengi tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış yüzey ince açık

kahverengi astarlı, iç yüzey astarsız; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm tutamak mevcut.

BIV.d Yatay ip delikli tutamaklar

Ç.NO: 349 AKT'09 88 D 8.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, kum, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey koyu kahverengi alacalı pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli gövde parçası. Tüm tutamak mevcut.

Ç.NO: 388 AKT'08 88 F 4.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri taneli taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm tutamak mevcut.

Ç.NO:194 AKT'07 89E 3.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az; alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlamış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey açkısız düzeltili; dış ve iç yüzey kırmızımsı kahve renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Levha 41 BIV.e.1 İp delikli yassı tutamaklar

Ç.NO: 393AKT'08 90 D 1.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.N:202 AKT'08 88E 23.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden, taşçık katkılı, pekişmiş dokulu, iyi fırınlanmış. Kahverengimsi krem hamurlu. Dış yüzey kahverengi alacalı devetüyü renkte, astarsız, parlak açkılı. İç yüzey siyah alacalı krem renkte, açkısız, astarsız. Yaklaşık 12 cm. çapında, iki kenarında ip delikleri bulunan yayvan, yassı tutamak.

Ç.NO: 389 AKT'07 88 D 8.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, koyu kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey koyu alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey koyu alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.NO: 390 AKT'07 90 D .-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, kum, az mika katkılı, devetüyü renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey alacalı devetüyü renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.NO: 127 AKT'08 88 E 23.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, koyu kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey koyu alacalı kahve renkli astarlı, iç

yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey koyu alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.NO: 352 AKT'08 89 E 22.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık, mika katkılı, alacalı kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış yüzey devetüyü renkli astarlı, iç yüzey alacalı açık kurşuni renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey alacalı devetüyü renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Levha 42 BIV.e.2.a İp deliksiz yassı dar tutamaklar

Ç.NO: 354 AKT'07 89 E 2.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, kum, mika az, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde ince astarlı; iç yüzey koyu kahve renkli kalın astarlı; dış yüzey aşınmış, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kırmızımsı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm tutamak mevcut.

Ç.NO: 201 AKT'07 88 E 3.-/ Mal. Gr. No:MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, siyah alacalı kahverengi hamurlu, dış yüzey devetüyü alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey devetüyü alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Kulak biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 128 AKT'07 89E 6.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden, taşçık katkılı, pekişmiş dokulu iyi fırınlanmış kızıl kahverengi hamurlu. Dış yüzey astarsız parlak açkılı, siyah alacalı kırmızı renkte. İç yüzey

astarsız, açkısız ve kırmızı renkte. Parçanın alt kısmında yaklaşık 3 cm. çapında yassı tutamak mevcut.

Ç.NO: 353 AKT'09 89 D 22.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol iri ve ince taneli taşcık, kum, az mika katkılı, içte siyahımsı kahve renkli, dışta kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey aşınmış yer yer koyu kahverengi astar görülmekte, iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli gövde parçası. Tüm ip delikli tutamak mevcut.

Ç.NO: 126 AKT'07 89 E 6.-/ Mal. Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, alacalı kahverengi hamurlu, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli gövde parçası. Kulak biçimli tutamak mevcut.

Ç.NO: 386 AKT'08 89 E 20.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, kum, mika katkılı, koyu kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli kulak biçimli kulp.

Ç.NO: 387 AKT'07 89 E 4.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta dercede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Tüm tutamak mevcut.

Levha 43 BIV.e.2.b.1 Düz bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar

Ç.NO: 395 AKT'08 88 F 5.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az kum, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey aşınmış; dış ve iç yüzey devetüyü renginde tüm kulp.

Ç.NO: 394 AKT'07 89 E 5.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az kum, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli tüm kulp.

Ç.NO: 197 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden, sık dokulu, kurşuni renk pekişmiş hamurlu, taşçık katkılı, iç ve dışı astarsız, iç yüzey parlak açkılı koyu kahverengi, dış yüzey kırmızımsı alacalı kurşuni, açkısız. Parçanın alt kısmında yaklaşık 3 cm. genişliğinde yassı yayvan tutamak bulunmakta.

BIV.e.2.b.2 Daralarak bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar

Ç.No:148 AKT'07 90D 9.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden, taşçık katkılı, kahverengi pekişmiş hamurlu. Dış yüzey kızıl alacalı krem renkte, astarsız, açkılı. İç yüzey kızıl alacalı kahverengi, astarsız ve açkısız. Parçanın üst kısmında yaklaşık 5 cm. genişliğinde, ucu yukarı bakar vaziyette yayvan, yassı tutamak mevcut.

Levha 44 BV Kulplar

Ç.NO. 417 AKT’07 90D 8.-/ Mal Gr. No: MIV.b
Sık dokulu, büyük boy taşçık katkılı iç ve dışı devetüyü renkli ve devetüyü hamurlu. Orta derece fırınlanmış açkısız kaba kulp parçası.

Ç.NO. 418 AKT’07 90D 10.-/ Mal Gr. No: MIV.b
Sık dokulu, büyük boy taşçık katkılı iç ve dışı devetüyü renkli ve devetüyü hamurlu. Orta derece fırınlanmış dışı sıvazlanmış kulp parçası.

Levha 45 BVI.a Düz Dipler

Ç.NO: 290 AKT’06 89D 2.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az kum, taşcık, mika katkılı, içte kahve renkli, dışta kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kurşuni renkli astarlı, iç yüzey astarsız, dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, dış yüzey deve tüyü, iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 188 AKT’07 88 E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, alacalı kurşuni renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, bisküvi dokulu, dış yüzey alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey devetüyü alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 344 AKT’09 88F 14.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol kum, taşcık ve mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı, dış yüzey mat açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey deve tüyü, iç yüzey alacalı kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 097AKT’07 89 E 6(?).-/Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey siyah alacalı kahve renkli, iç yüzey siyah alacalı devetüyü renkli dip parçası.

Ç.NO: 345 AKT’09 88F 14.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, kum, mika katkılı, az iri taneli taşcık katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey ince alacalı deve tüyü astarlı, dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey deve tüyü renkli dip parçası.

Ç.NO: 019 AKT’08 88 E 22.-/ Mal. Gr. No: MIII.b
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az mika katkılı, kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey siyahımsı kahverengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey siyah alacalı kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 022 AKT’07 88 E 5.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az mika katkılı, dışta koyu kurşuni, içte kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey pembemsi devetüyü renginde astarlı, iç yüzey devetüyü astarlı; dış yüzey pembemsi devetüyü, iç yüzey kurşuni renkli dip parçası.

Levha 46 BVI.a Düz dipler

Ç.NO: 337 AKT’09 88 F 11.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 407 AKT’08 88 D 13.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey koyu kahve renkli astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 164 AKT’06 90D 2.-/ Mal Gr. No:MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol kum, mika, ince taneli taşcık katkılı, koyu kurşuni renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey devetüyü renkli astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey aşınmış; dış ve iç yüzey devetüyü renkli dip parçası.

Ç.NO: 413 AKT’09 88 F 11.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az iri taneli taşcık, kum ve mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış yer yer mat açkı görülmekte, dış ve iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 025 AKT’08 88 E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık ve mika katkılı, alacalı kurşuni renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renginde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı devetüyü renkli, iç yüzey kurşuni renkli dip parçası

Levha 47 BVI.b Hafif yastıklı dipler
Ç.NO: 296 AKT’08 88 D 13.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, iri taneli taşcık, mika katkılı, kırmızımsı kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli ince astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey aşınmış

yer yer mat açkı görülmekte, dış yüzey kırmızı alacalı kahve renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 301 AKT'08 88 F 4.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey koyu kahve renkli kalın astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 300 AKT'07 88D 7.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, iri taneli taşcık, kum, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey pembemsi alacalı devetüyü renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi alacalı, iç yüzey koyu kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 165 AKT'07 89E 17.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, kum, mika, bol taşcık katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kalın koyu kahve renkli, iç yüzey renginde ince astarlı, dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey koyu kahve renkli, iç yüzey devetüyü renkli dip parçası.

Ç.NO: 348 AKT'08 88 D 13.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey açık kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey açık kahve renkli, dış yüzey koyu kahve renkli dip parçası.

Levha 48 BVI.b Hafif yastıklı dipler

Ç.NO: 193 AKT'07 89 E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.a

İnce taneli kilden gevşek dokulu, az iri taneli taşcık ve mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey siyah alacalı kahverengi astarlı, iç yüzey devetüyü rengi astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey koyu alacalı kahve renkli, iç yüzey pembemsi devetüyü renkli dip parçası.

Ç.NO: 292 AKT'07 88 D 8.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden sık dokulu, bol taşcık, az kum, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahve renkli kalın astarlı, iç yüzey kahve renkli kalın astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 294 AKT'07 89 E 7.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşçık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 214 AKT'08 88 E 22.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, kum, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey alacalı kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 295 AKT'08 88 E 19.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 293 AKT'08 88 D 13.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az bitkisel, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey devetüyü renkli astarlı, iç yüzey

kahve renkli astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 339 AKT'07 88D 8.-/ Mal Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey renginde astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı açık kahve renkli, iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Levha 49 BVI.b Hafif yastıklı dipler

Ç.NO: 129 AKT'08 88 E 23.-/ Mal. Gr. No: MIV.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az mika, bol taşcık, koyu alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey açkısız düzeltili; dış yüzey pembemsi devetüyü renkli, iç yüzey koyu alacalı devetüyü renkli dip parçası.

Ç.NO: 408 AKT'08 87 E 3.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, mika katkılı, kahve renkte tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kahve renkli astarlı; dış ve iç yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte; dış ve iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 297 AKT'08 88D 12.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az iri taneli taşcık, kum, mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey alacalı devetüyü astarlı, iç yüzey kahve renkli astarlı; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey izli mat açkılı; dış yüzey alacalı devetüyü renkli, iç yüzey alacalı kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 302 AKT'07 90D ....-/ Mal. Gr. No: MII.a

İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli astarlı, iç yüzey astarsız; dış yüzey mat açkılı, iç yüzey açkısız düzeltili; dış ve iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 303 AKT'08 90D 12.-/ Mal. Gr. No: MII.d
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az mika katkılı, ortada kurşuni kenarlarda kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 347 AKT'06 90D 2.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, kum, mika katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde ince astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey koyu kahve renkli dip parçası.

Levha 50 BVI.c Hafif çukurlaştırılmış dipler

Ç.NO: 299 AKT'07 88E 7.-/ Mal. Gr. No: MII.c
İnce taneli kilden gevşek dokulu, bol taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahve renkli astarlı, iç yüzey renginde ince astarlı; dış yüzey izli parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey pembemsi devetüyü alacalı kahve renkli, iç yüzey kahverengi alacalı devetüyü renkli dip parçası.

Ç.NO: 037 AKT'07 88 E 4.-/ Mal. Gr. No: MII.e
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık, az mika katkılı, alacalı kahve renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey renginde astarlı, iç yüzey kahverengi astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey alacalı kahve renkli, iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 189 AKT’07 88 E 7.-/
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, az iri taneli taşcık, kum, mika katkılı, koyu kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey kahverengi astarlı, iç yüzey alacalı devetüyü astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey kahve renkli, iç yüzey kahverengi alacalı devetüyü renkli dip parçası.

Ç.NO: 298 AKT’07 88E 5.-/ Mal. Gr. No: MII.a
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık, kum, mika katkılı, koyu kurşuni renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış yüzey koyu alacalı kahve renkli astarlı, iç yüzey koyu kahve renkli astarlı; dış yüzey aşınmış yer yer parlak açkı görülmekte, iç yüzey mat açkılı; dış yüzey koyu alacalı kahve renkli, iç yüzey koyu kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 098 AKT’08 88 E 22.-/ Mal. Gr. No: MI.c
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık ve mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, bisküvi dokulu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey renklerinde astarlı; dış yüzey parlak açkılı, iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli dip parçası.

Ç.NO: 021 AKT’08 88 E 22.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, az taşcık ve mika katkılı, kahve renkli tek renkli hamurlu, orta derecede fırınlanmış, dış ve iç yüzey kırmızımsı kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış ve iç yüzey kırmızımsı kahve renkli dip parçası.

Levha 51 BVII.a Dik inen ayaklar

Ç.NO: 244 AKT’07 88 E 2.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, pembemsi devetüyü renkli tek renk hamurlu, yüzey pembemsi devetüyü renkli astarlı; yüzey mat açkılı; yüzey alacalı devetüyü renkli kutu ayağı.

Ç.NO: 55 AKT’07 88 E 10.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, devetüyü renkli hamurlu, yüzey alacalı devetüyü astarlı; yüzey parlak izli açkılı; yüzey alacalı devetüyü renkli kutu ayağı.

Ç.NO: 209 AKT’07 89 E 3.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, gevşek dokulu, taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, alacalı kahverengi hamurlu, yüzey kahverengi astarlı; yüzey mat açkılı; yüzey kahve renkli kutu ayağı.

Ç.NO: 250 AKT’07 89 D 12.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden sık dokulu, taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, kahverengi tek renk hamurlu, yüzeyi pembemsi devetüyü astarlı; yüzeyi mat açkılı; yüzeyi pembemsi devetüyü renkli kutu ayağı.

Ç.NO: 249 AKT’07 88 D 8.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, kahverengi tek renkli hamurlu, yüzey renginde astarlı; mat açkılı; yüzey kahverengi kutu ayağı.

BVII.b Açılı inen ayak

Ç.NO: 399 AKT’08 88 E 20.-/ Mal Gr. No: MI.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık ve mika katkılı, orta derecede fırınlanmış, devetüyü renkli tek renk hamurlu, yüzey devetüyü astarlı, parlak açkılı; yüzey devetüyü renkli kutu ayağı.

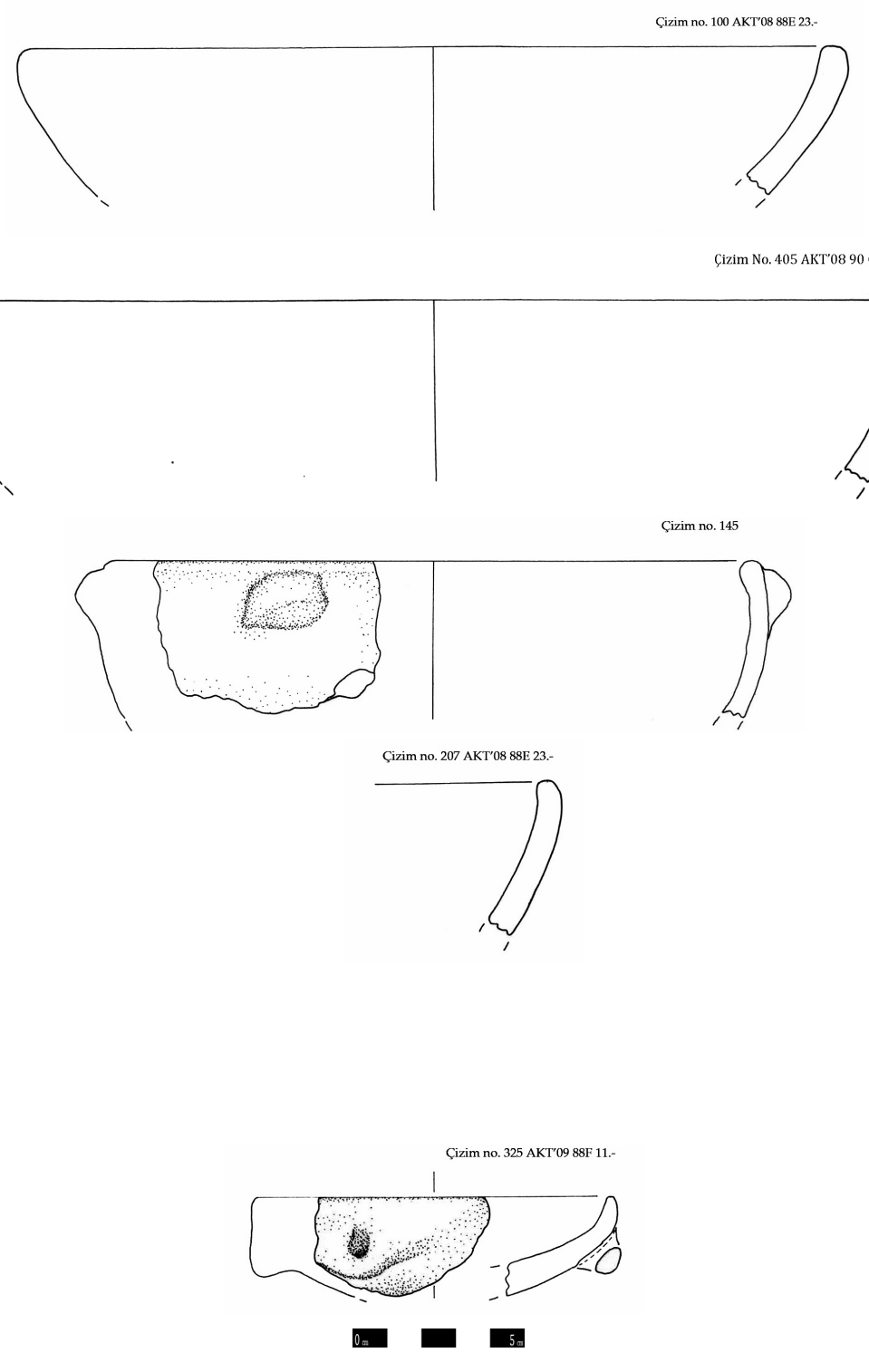
Levha 52 BVIII. Kevgir

Ç.NO: 056 AKT’08 88 E 22.-/ Mal Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık, bitkisel katkılı, iyi fırınlanmış, devetüyü renkli tek renk hamurlu, dış ve iç yüzey astarsız, dış ve iç yüzey açkısız, dış ve iç yüzey devetüyü renginde ayaklı süzgeç parçası.

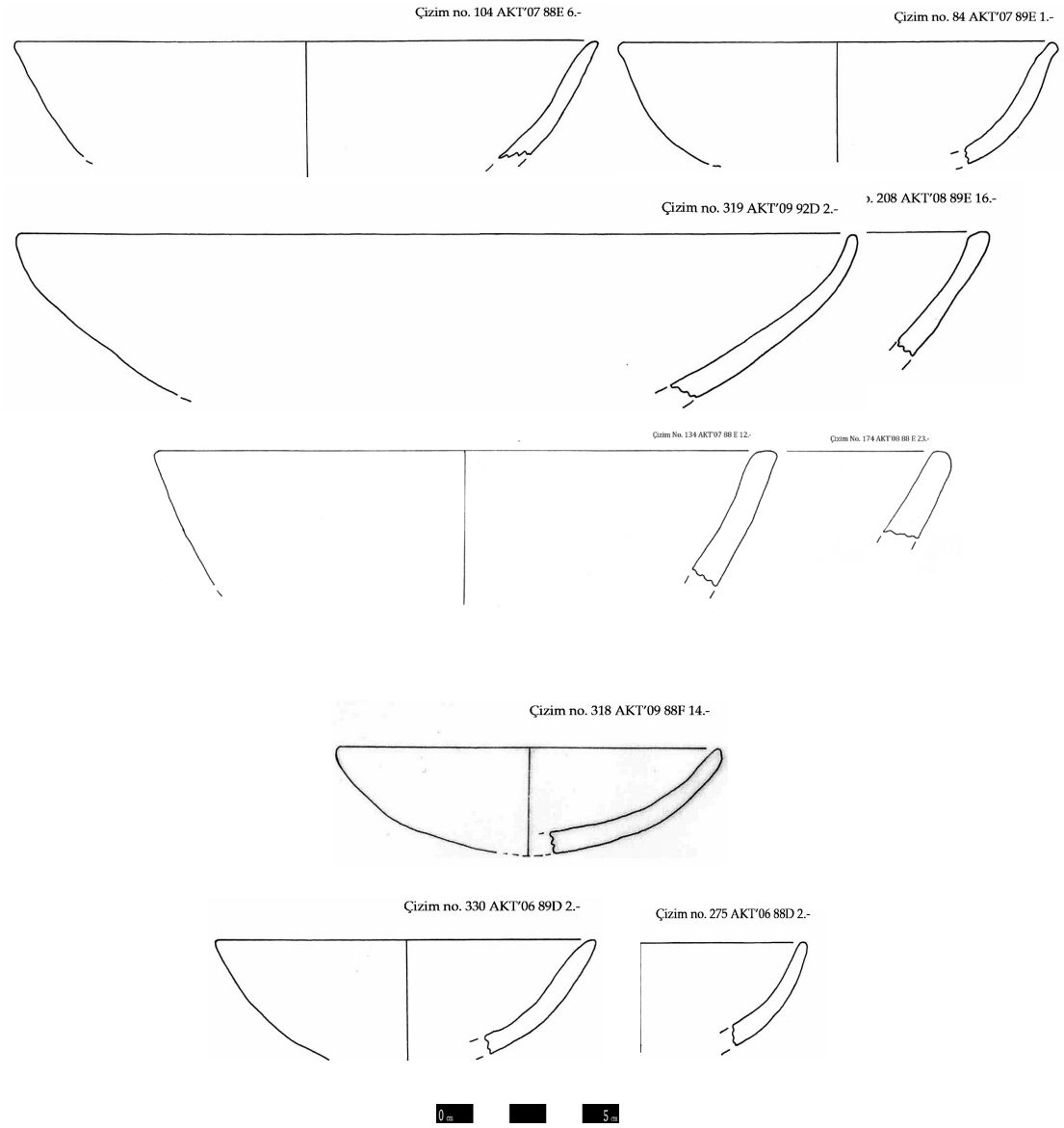
BIX Kapak
Ç.NO: 212 AKT’07 88 E 5.-/ Mal. Gr. No: MIII.a
İnce taneli kilden sık dokulu, az taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, koyu kurşuni renk hamurlu, dış yüzey devetüyü renkli astarlı, iç yüzey kırmızımsı kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey parlak açkılı; dış yüzey devetüyü renkli, iç yüzey kırmızımsı kahve renkli kapak parçası.

BX Bezeme

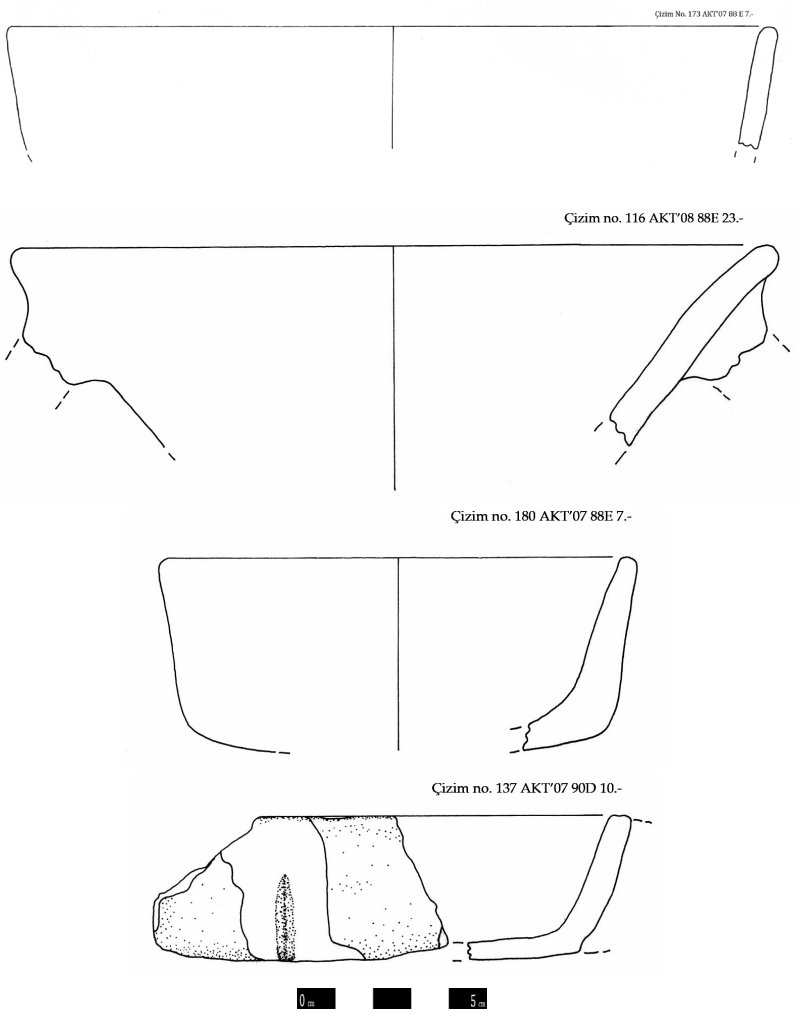
Ç.NO: 213AKT’07 89 E 3.-/ Mal. Gr. No: MI.b
İnce taneli kilden gevşek dokulu, taşcık katkılı, orta derecede fırınlanmış, kahverengi hamurlu, dış ve iç yüzey kahverengi astarlı; dış ve iç yüzey mat açkılı; dış ve iç yüzey kahve renkli gövde parçası. Yüzeyde üçgen içinde birbirine paralel çizgilerden oluşan kutucuklar şeklinde çizi bezeme mevcut, bezeme birbirine bitişik şekilde devam etmekte.

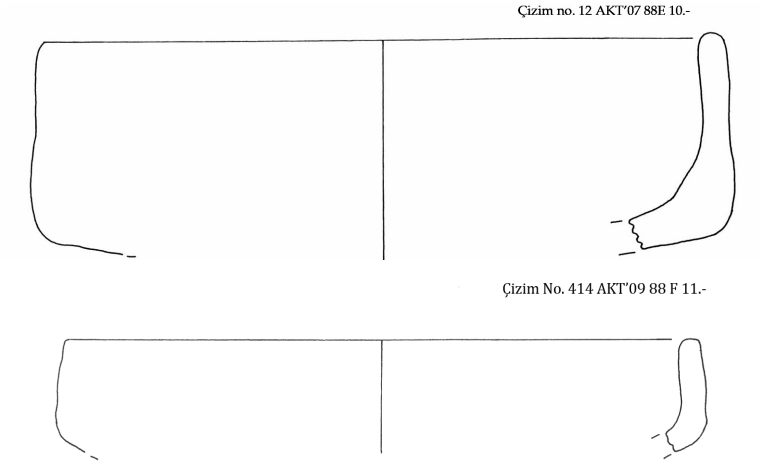
BI.a.1.a Dudakları içe dönük bitimli dışbükey kenarlı sığ kaseler

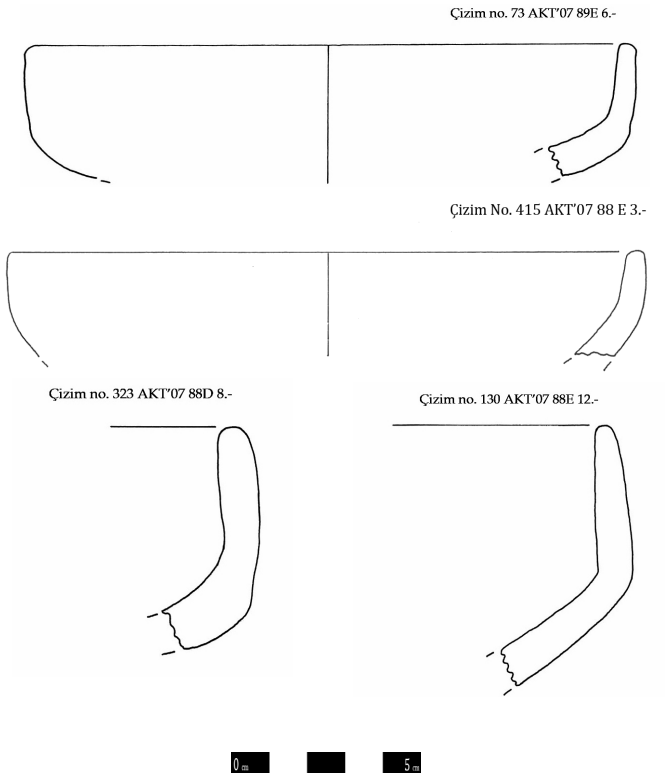
BI.a.1.b Düz bitimli dışbükey kenarlı sığ kaseler

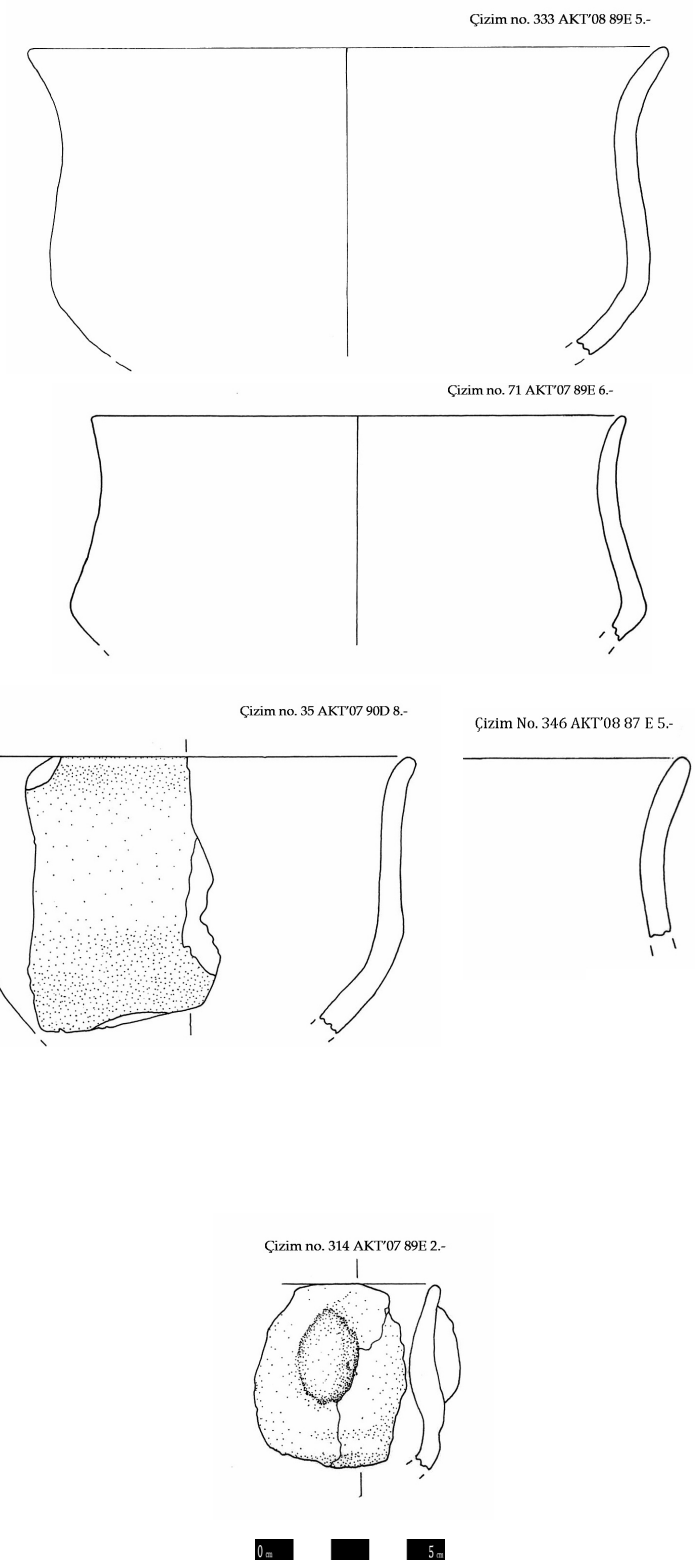
BI.a.2.a Dışa doğru açılan düz kenarlı sığ kaseler

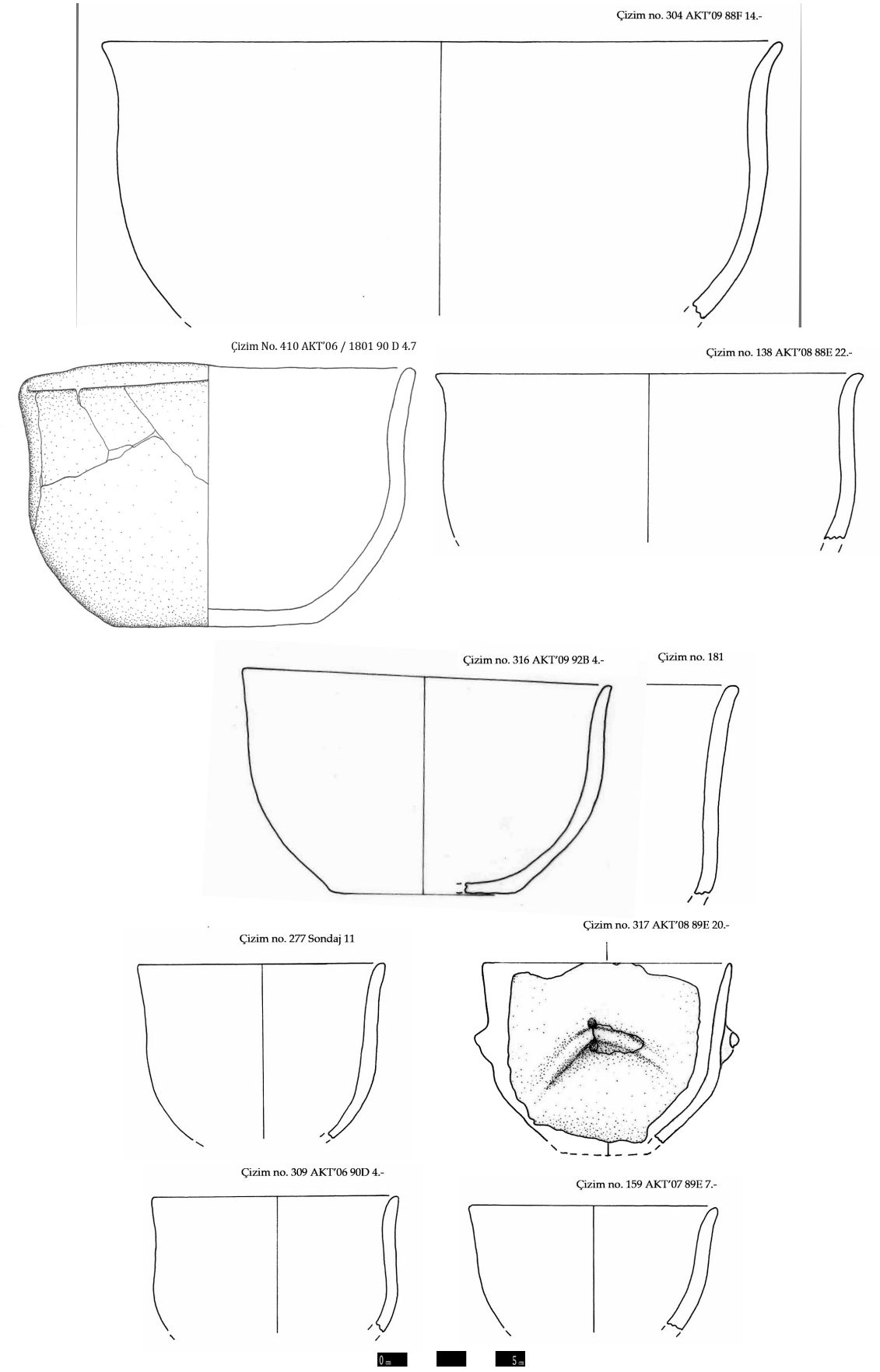
BI.a.2.b Dipten dönüşlü düz kenarlı sığ kaseler

BI.a.2.c Gövdeden dönüşlü düz kenarlı sığ kaseler

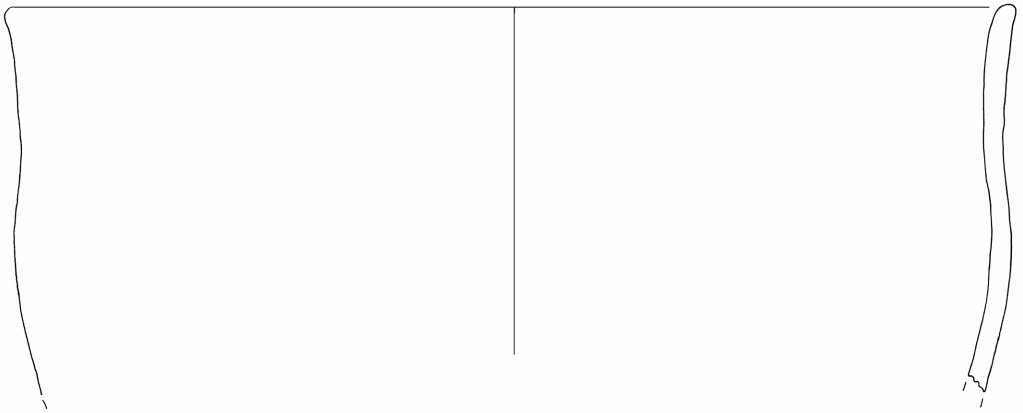

BI.b.1.a Keskin dönüşlü 'S' kıvrımlı küçük kaseler

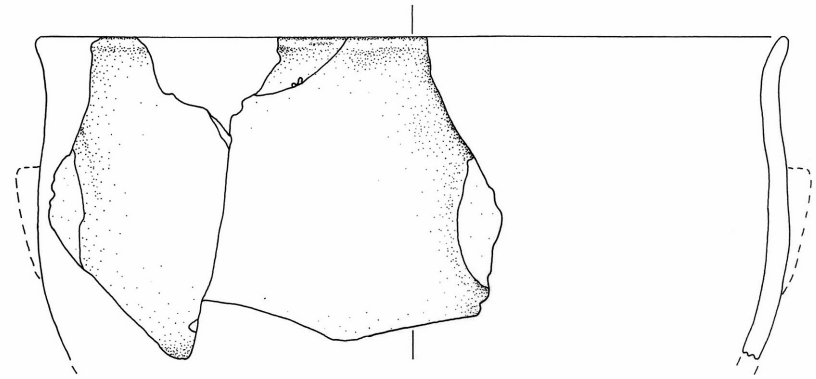

BI.b.1.b Açılan kenarlı 'S' kıvrımlı küçük kaseler

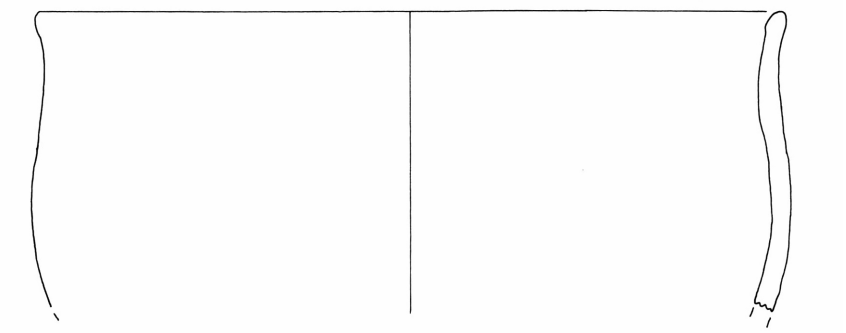
Çizim no. 3

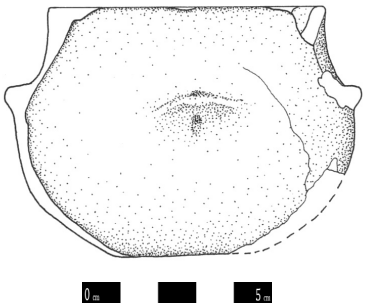
Çizim no. 27 AKT'07 88E 10.-

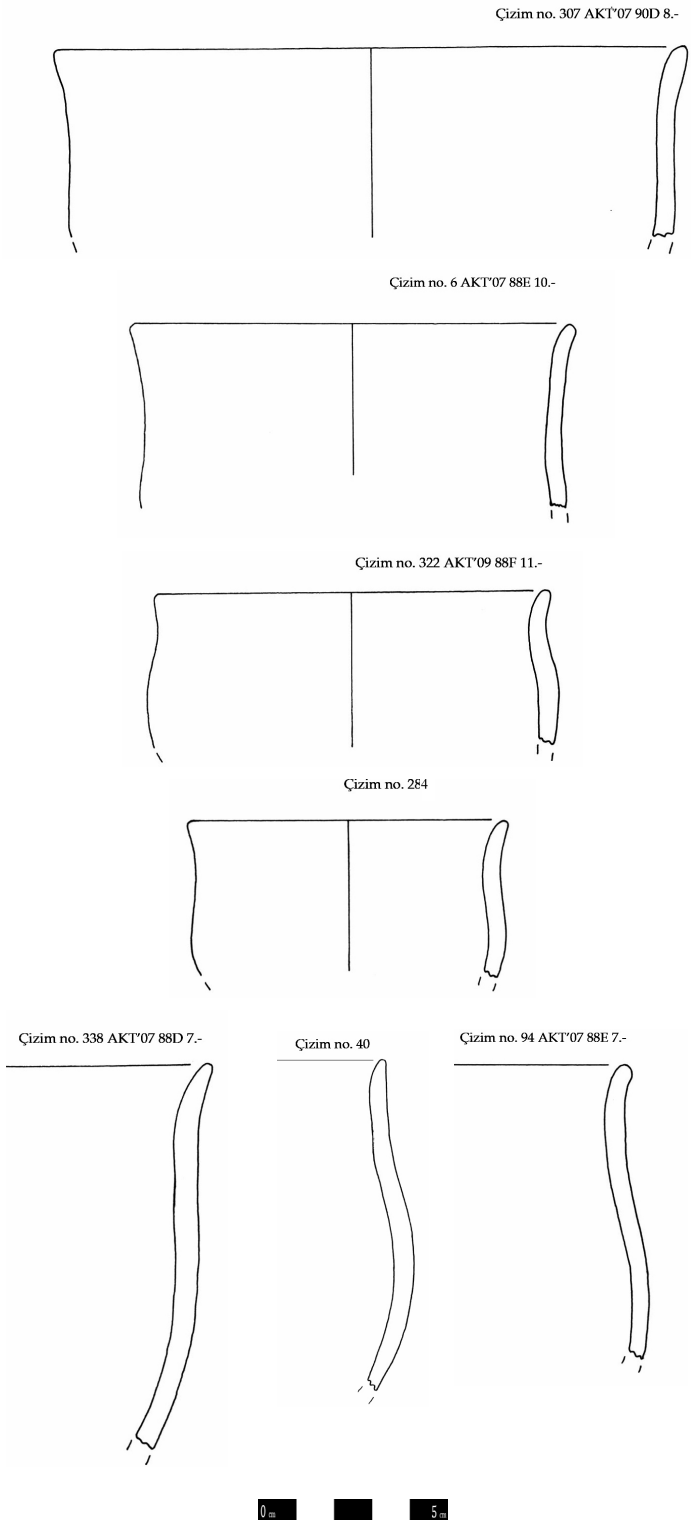
Çizim no. 7

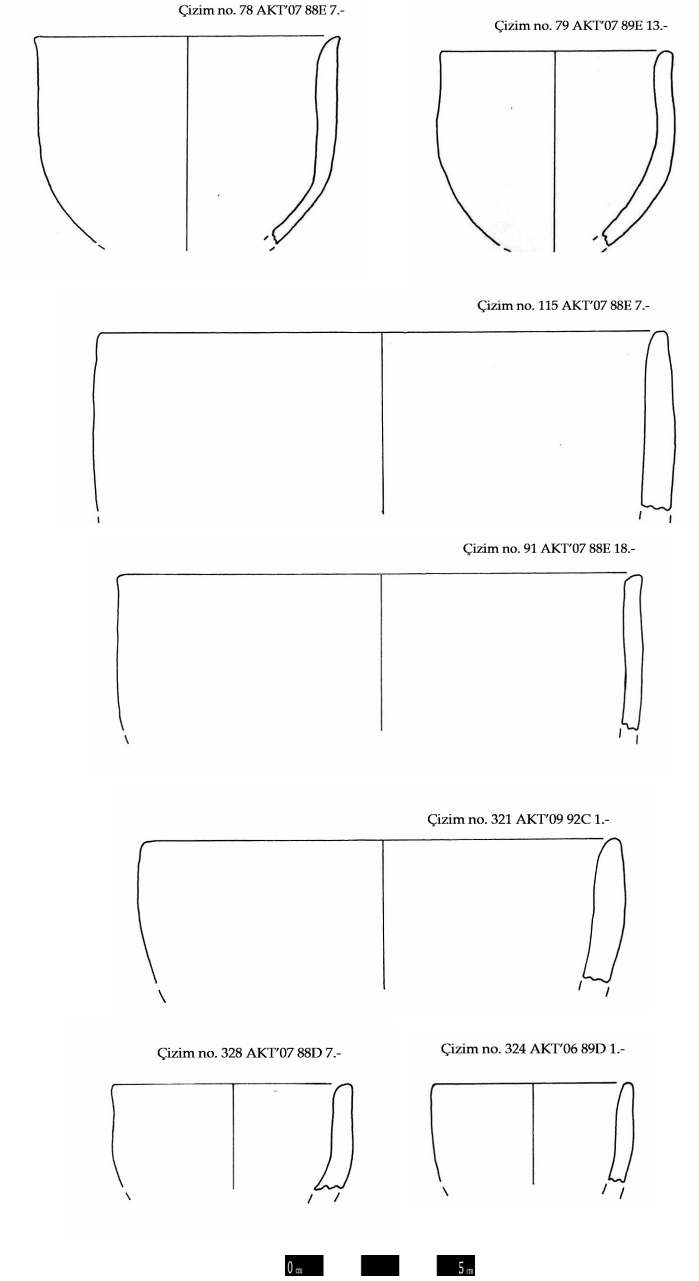
Çizim No. 412 AKT'09/3512 89 D 24.2

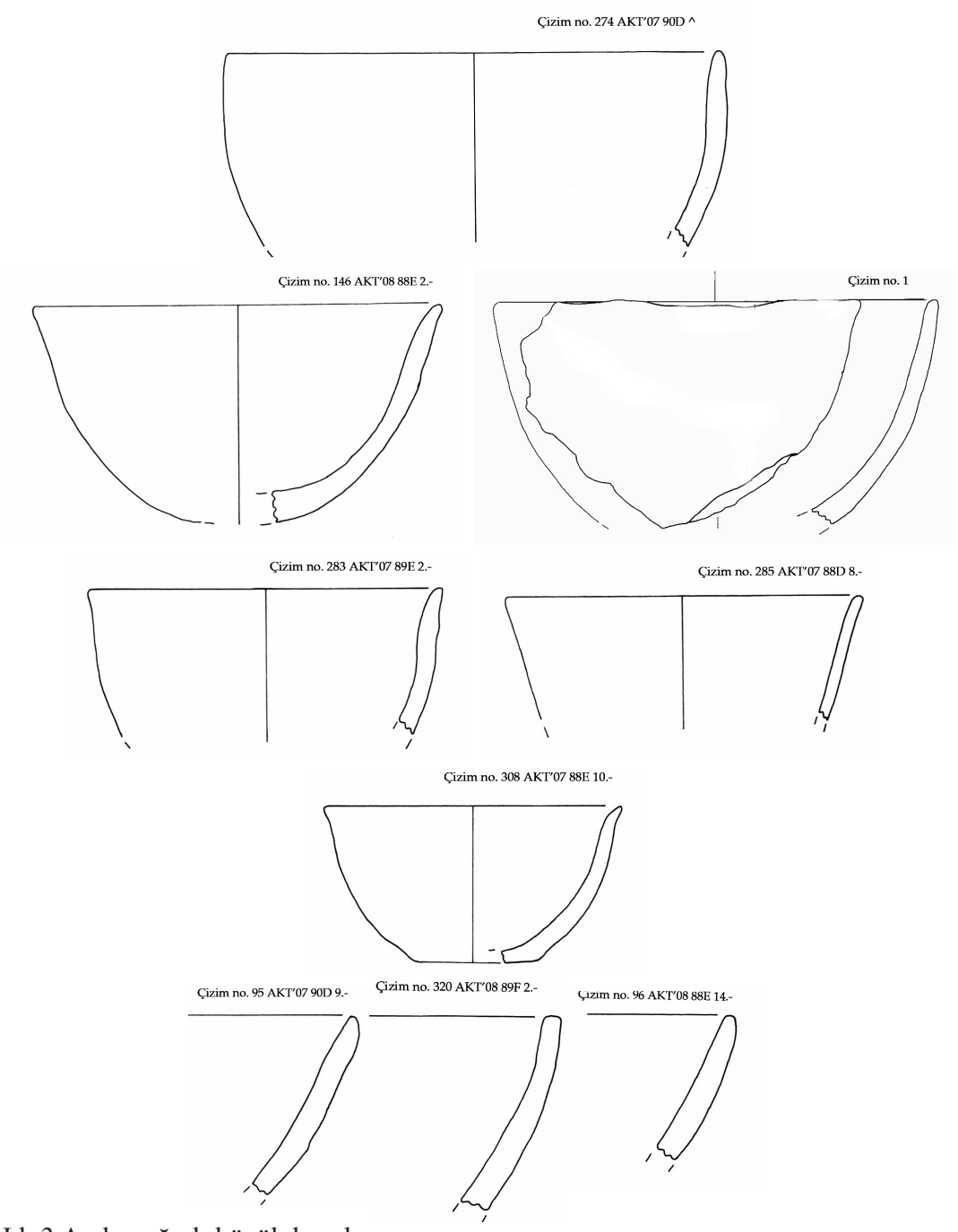
BI.b.1.c Düz kenarlı 'S' kıvrımlı küçük kaseler

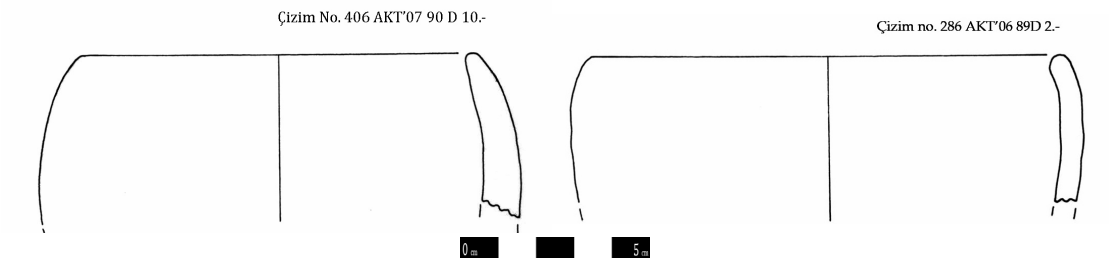
BI.b.1.c Düz kenarlı ‘S’ kıvrımlı küçük kaseler

BI.b.2 Düz kenarlı küçük kaseler

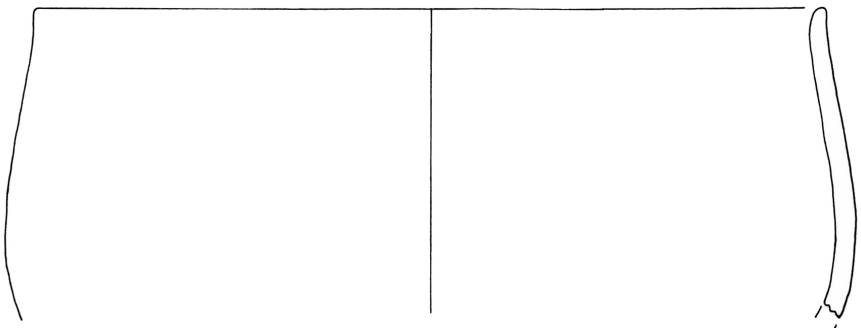

BI.b.3 Açılan ağızlı küçük kaseler

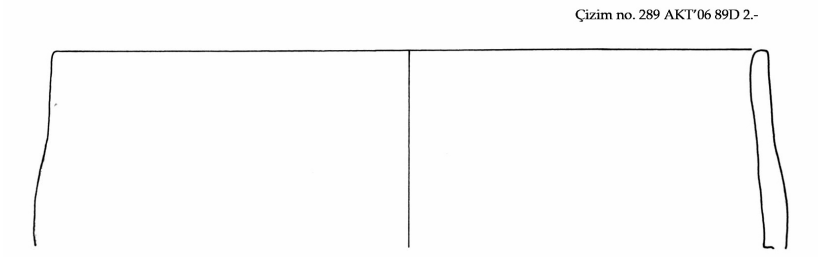

BI.b.4 Dışbükey kenarlı küçük kaseler

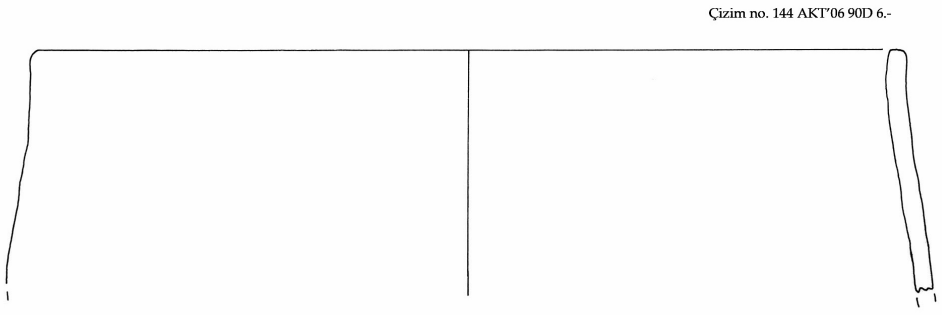
Çizim no. 305 AKT'09 88F 14.-

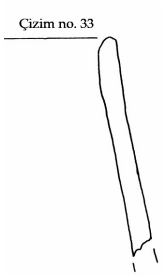
Çizim no. 289 AKT'06 89D 2.-

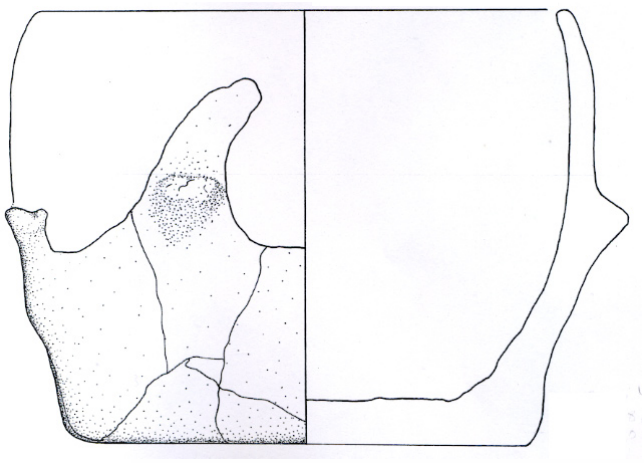
Çizim no. 144 AKT'06 90D 6.-

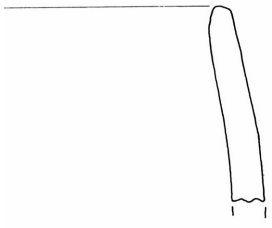
Çizim no. 33

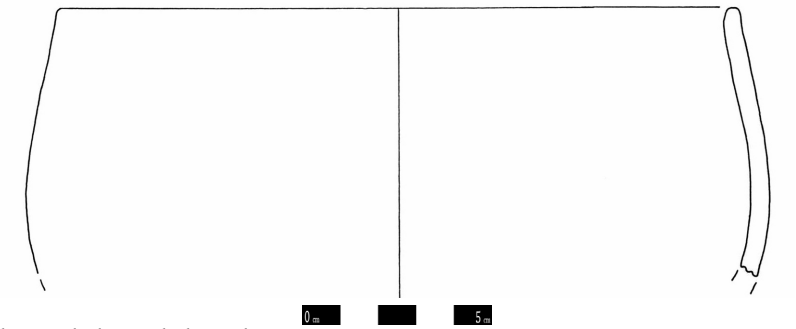
Çizim No. 411 AKT'08/585 90 C 10.3

Çizim no. 38 AKT'08 90D 8.-

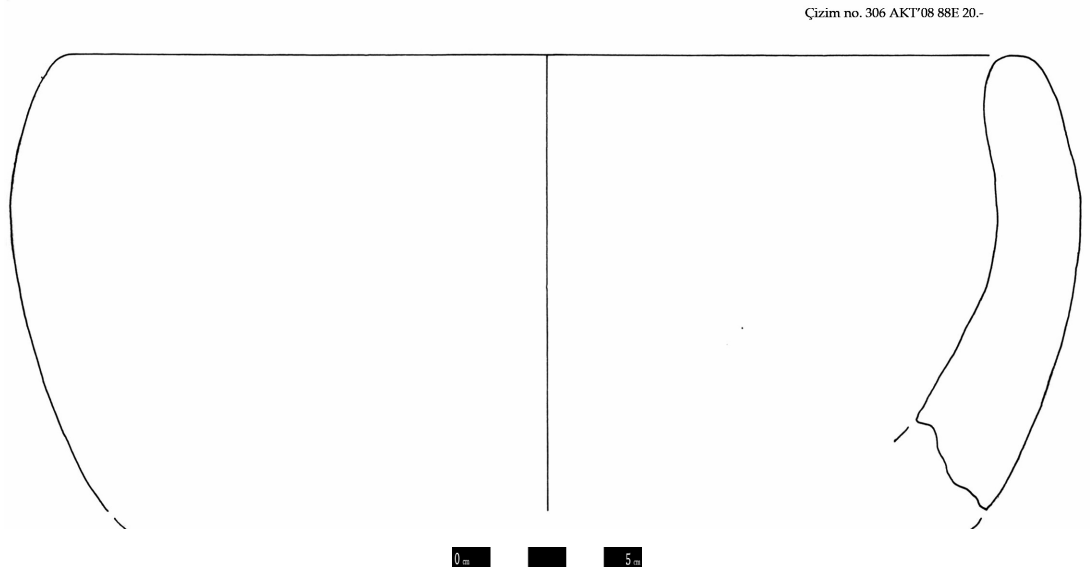

Çizim no. 45 AKT'07 88E 10.-

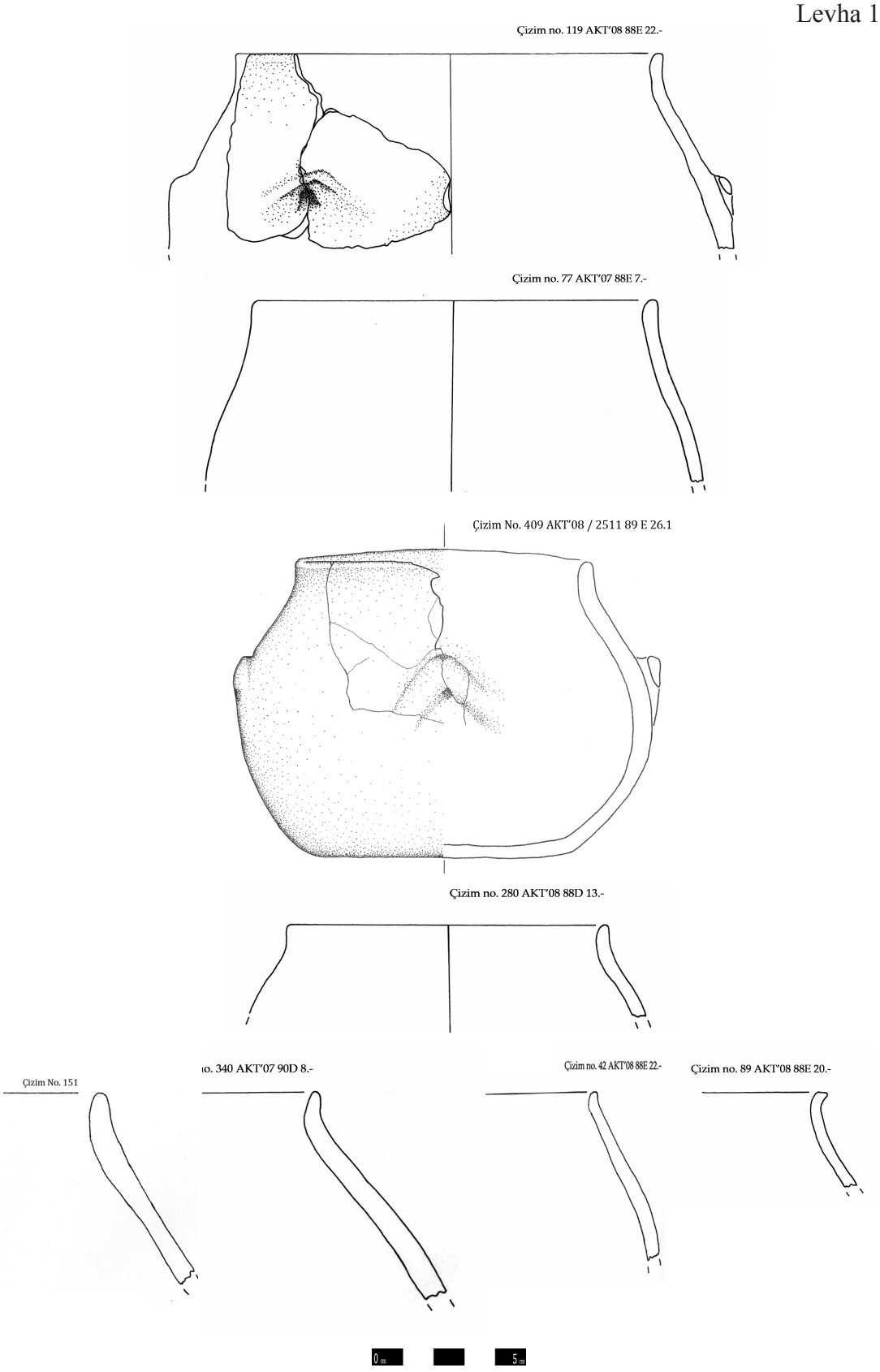

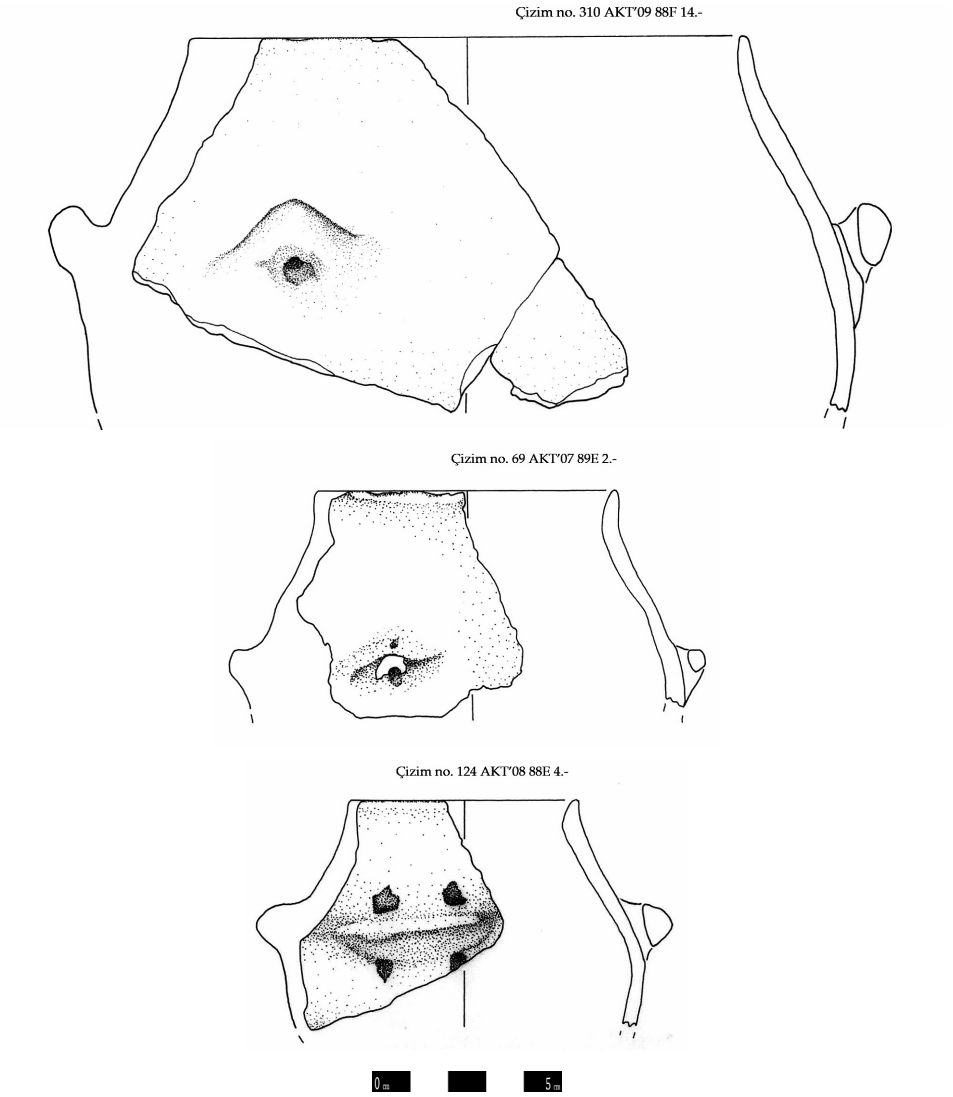
BI.c.1 Düz kenarlı büyük kaseler

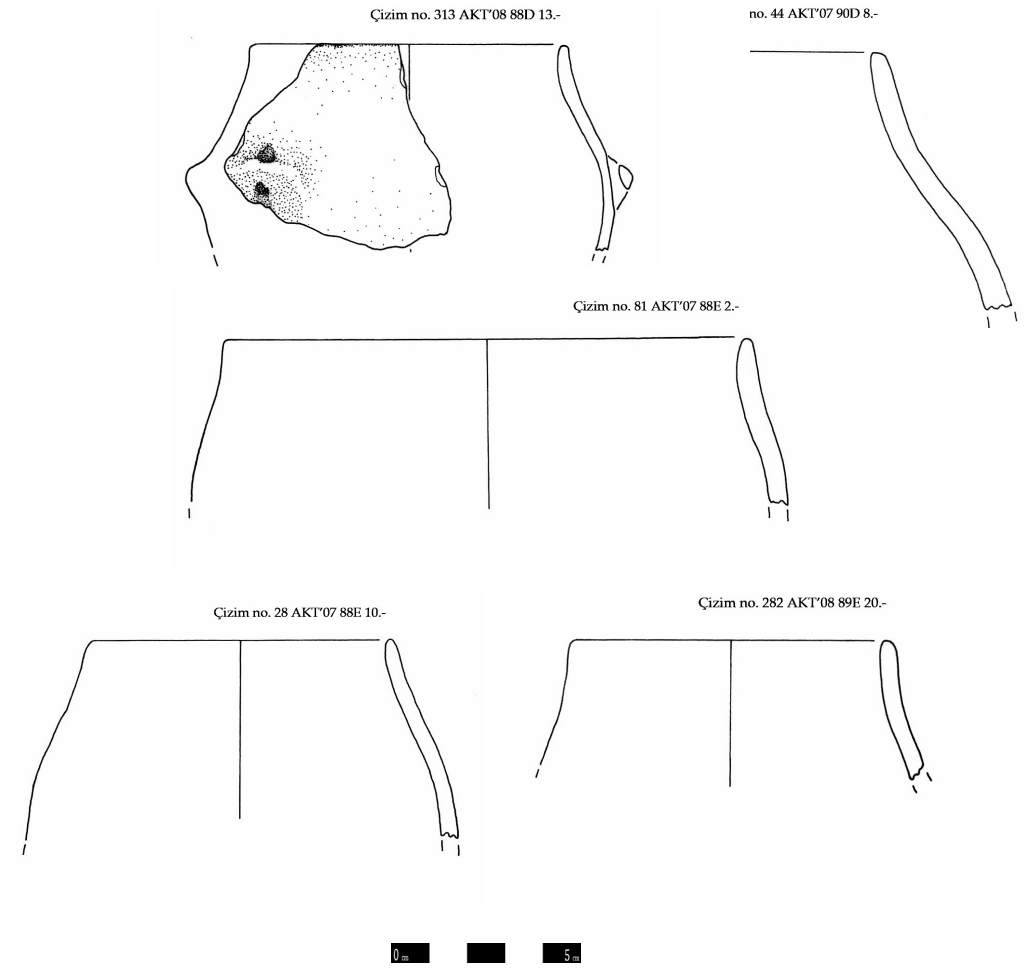
BI.c.2 Dışbükey kenarlı büyük kaseler

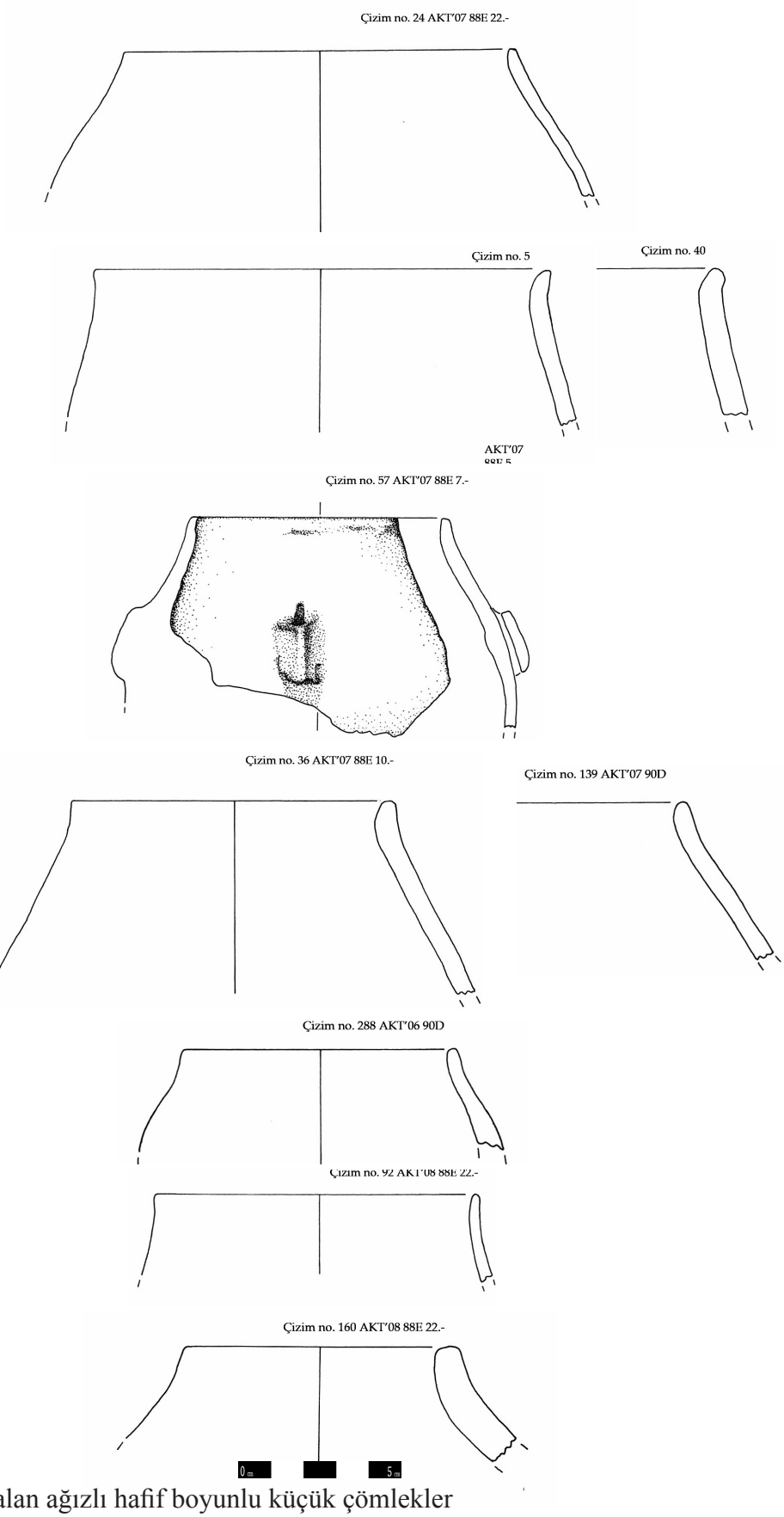
BII.a.1.a Düz dudaklı 'S' kıvrımlı boyunlu küçük çömlekler

BII.a.1.b İçten inceltilmiş dudaklı ‘S’ kıvrımlı küçük çömlekler

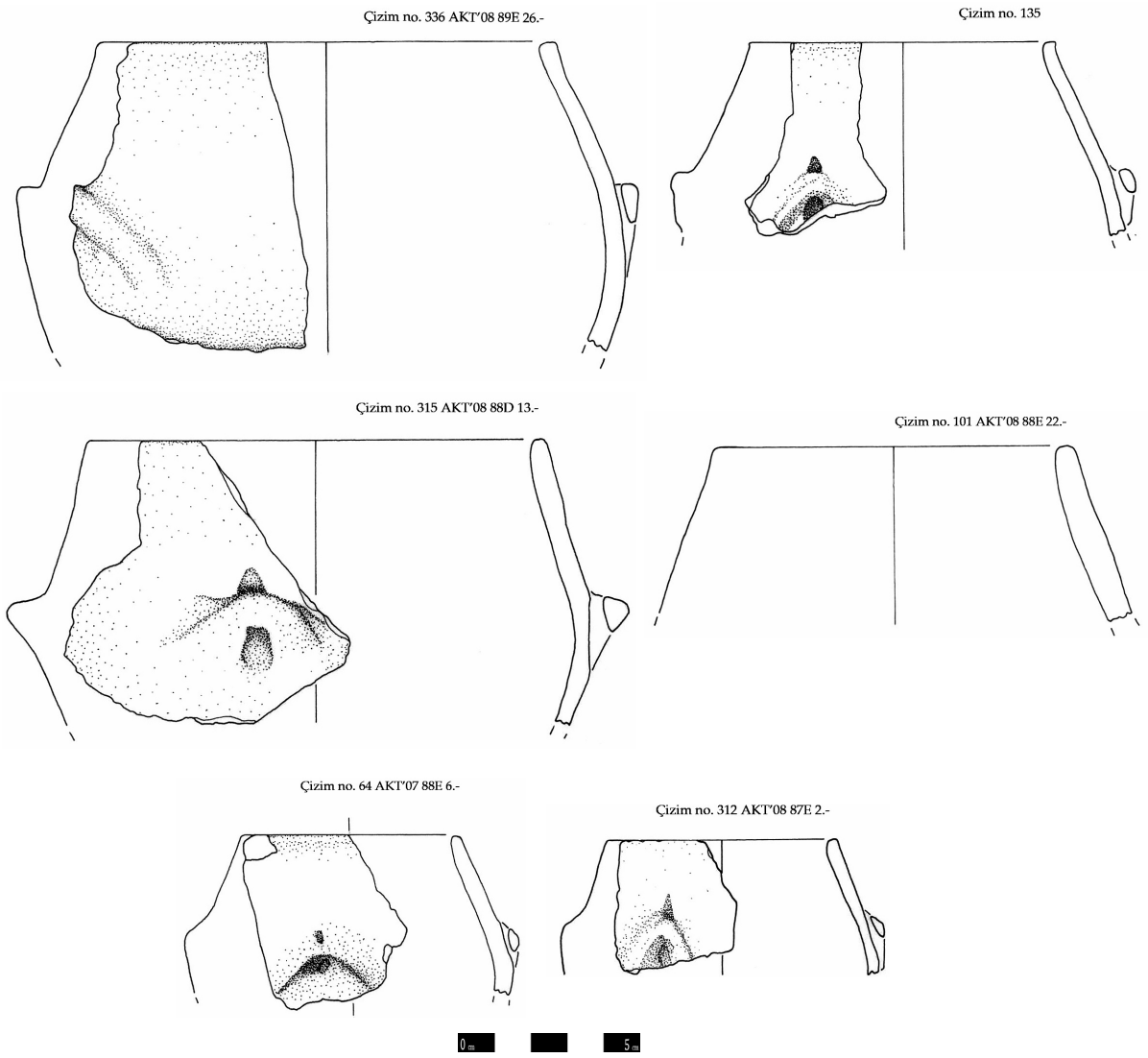

BII.a.2.a Daralan ağızlı belirgin boyunlu küçük çömlekler

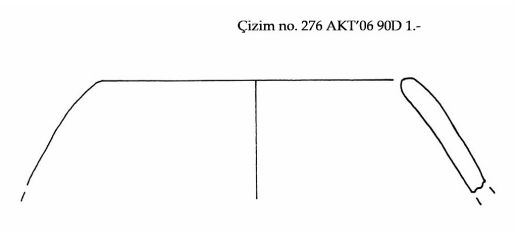

BII.a.2.b Daralan ağızlı hafif boyunlu küçük çömlekler

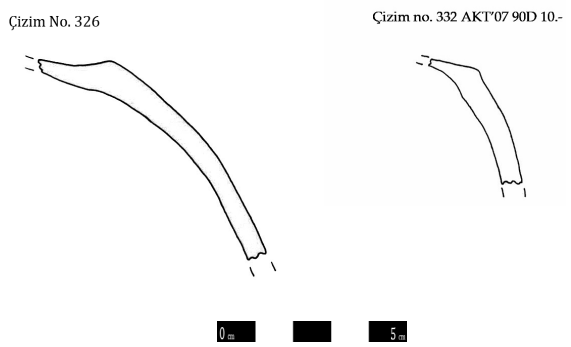
Levha 17

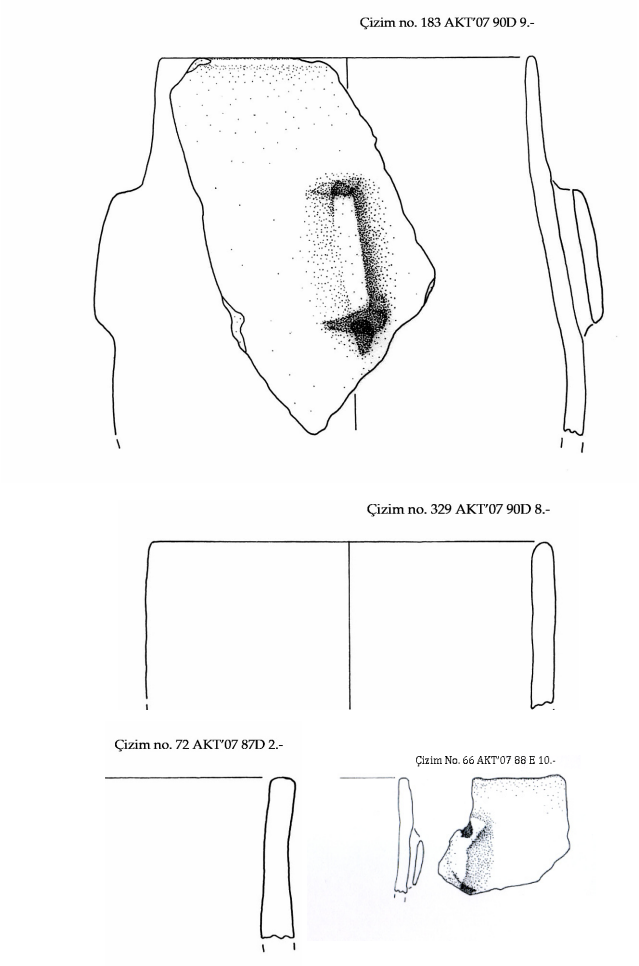
BII.a.3 Daralan ağızlı düz bitimli küçük çömlekler

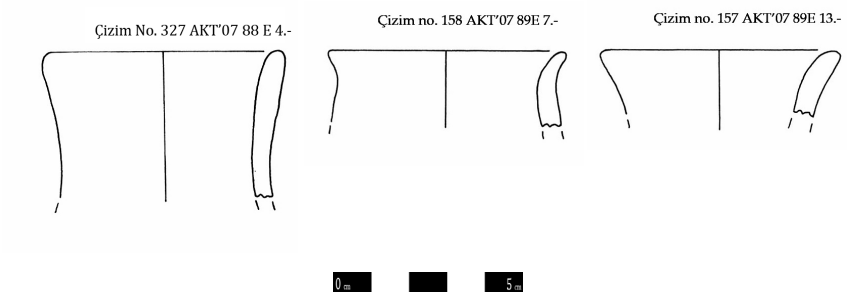
BII.a.4 Daralan ağızlı kapalı formlu küçük çömlekler

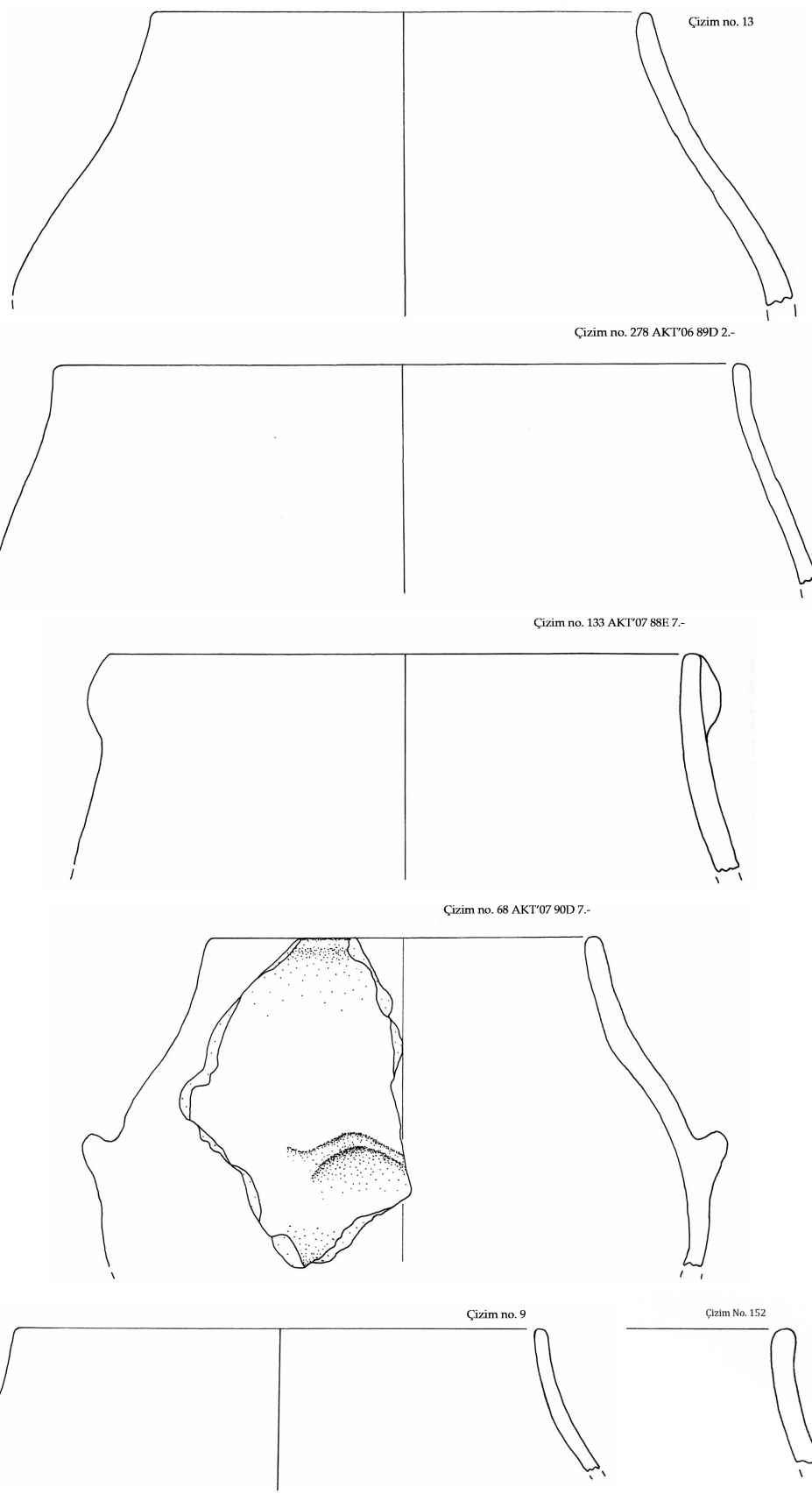
BII.a.5 Dudağı içe döndürülmüş 'kapaklı' küçük çömlekler

BII.b Ağızda dikleşen kenarlı küçük çömlekler

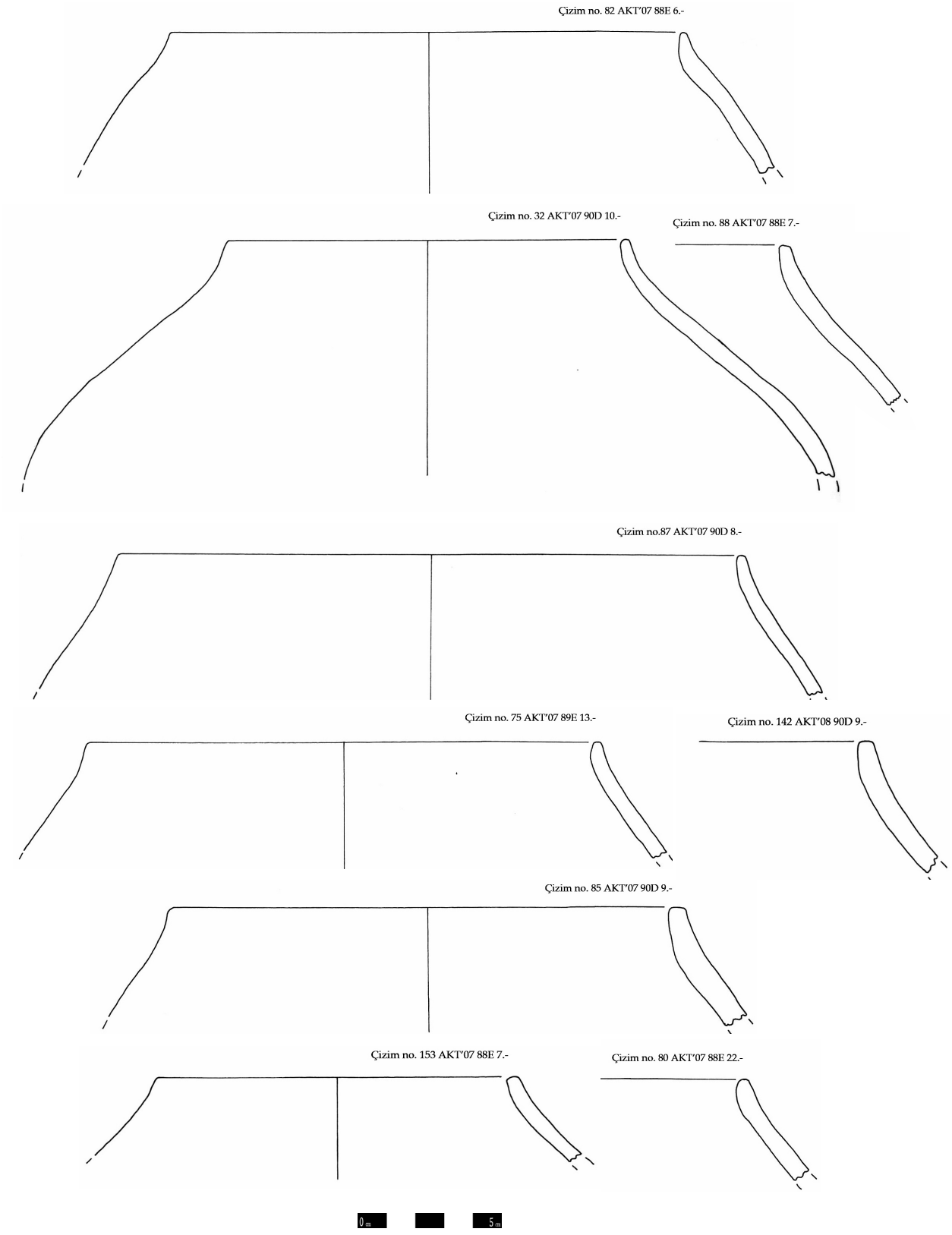

BII.c Boyunlu küçük çömlekler

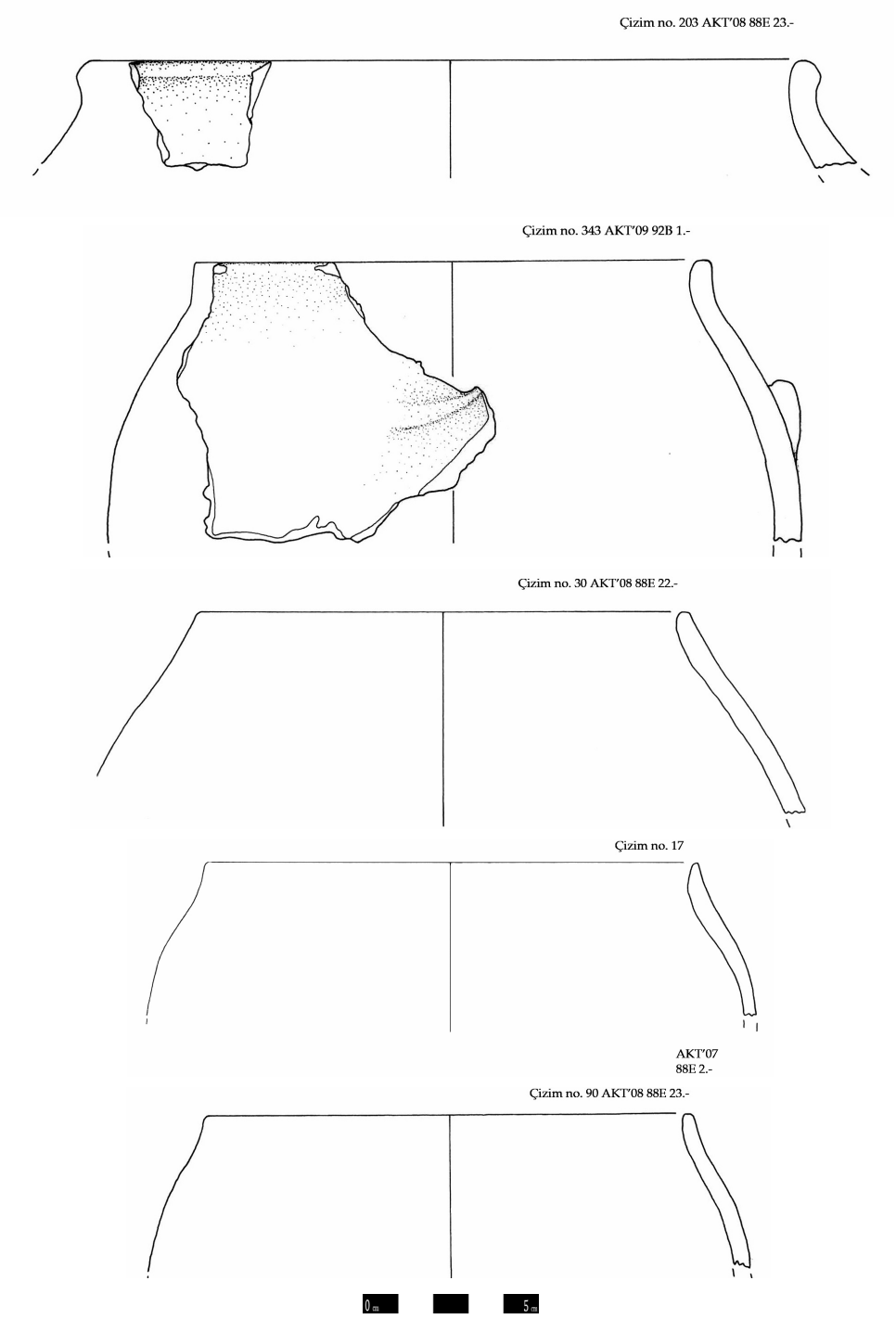

BIII.a.1.a Daralan ağızlı belirgin boyunlu büyük çömlekler

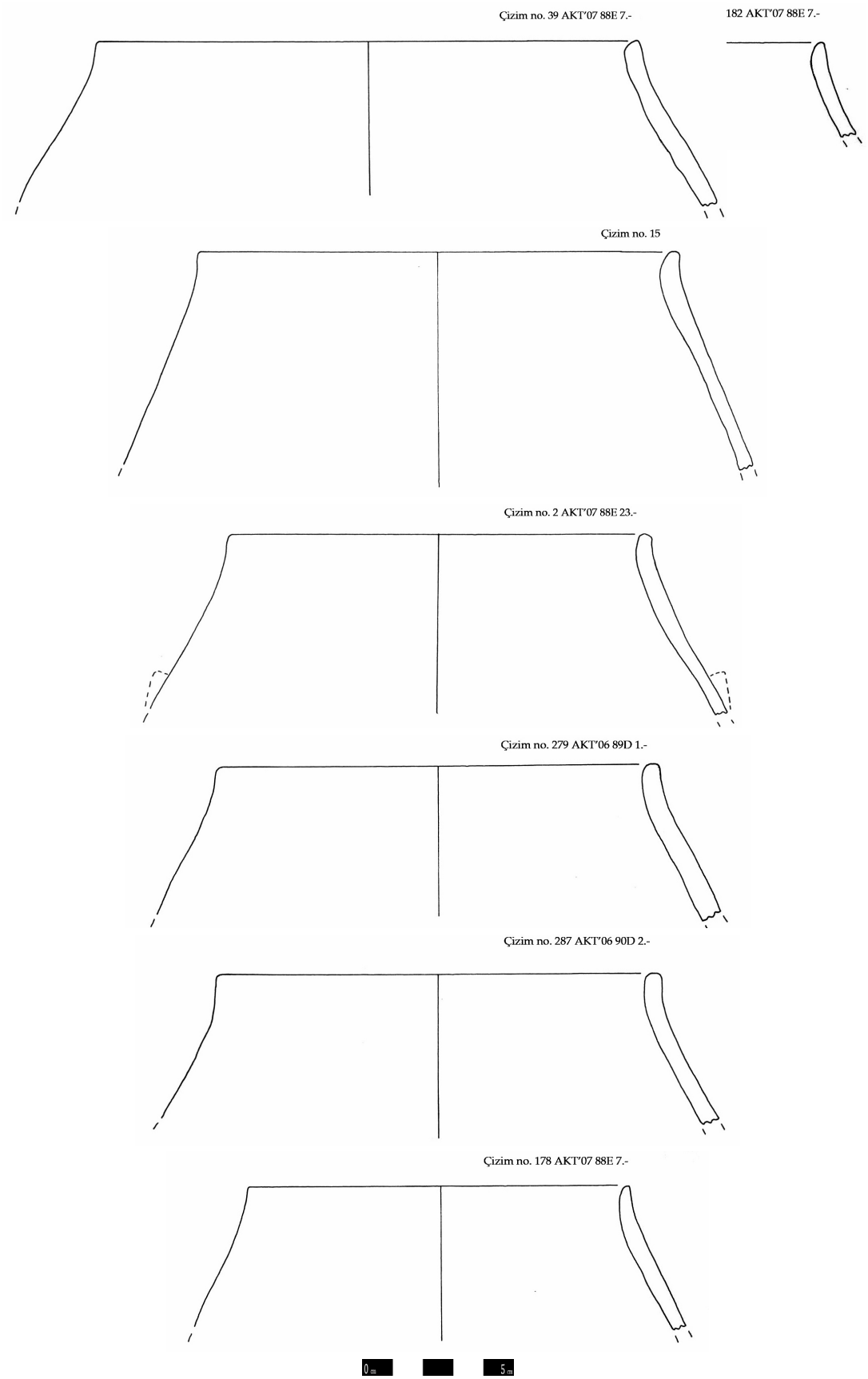
Levha 21

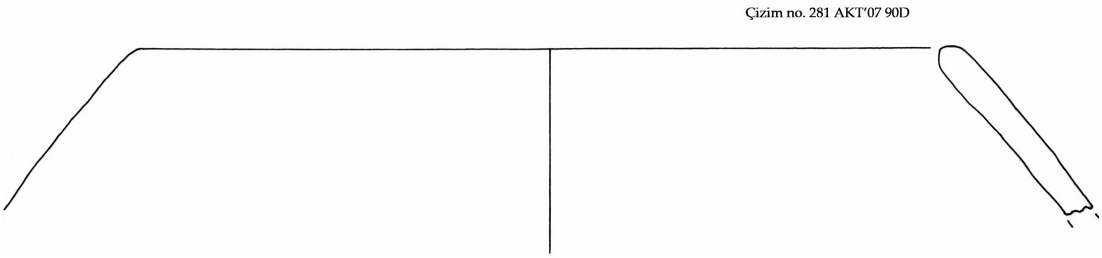
BIII.a.1.b.1 Daralan ağızlı hafif boyunlu basık gövdeli büyük çömlekler

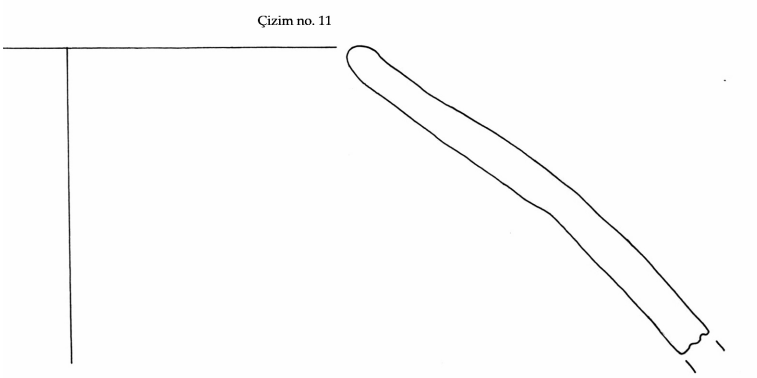

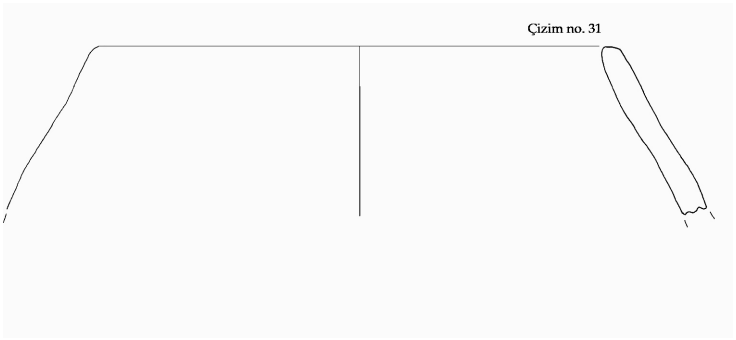
BIII.a.1.b.1 Daralan ağızlı hafif boyunlu basık gövdeli büyük çömlekler

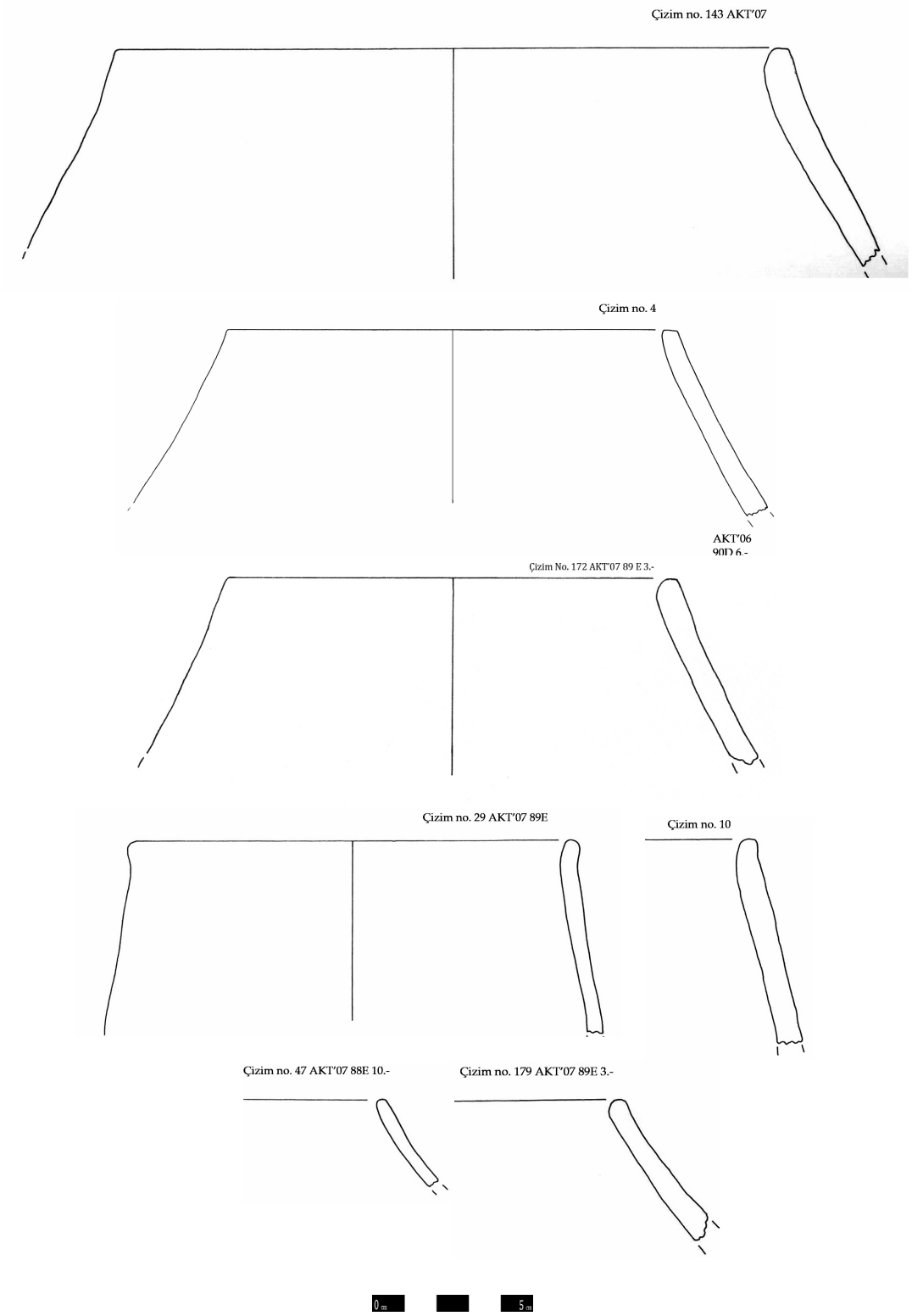
BIII.a.1.b.2 Daralan ağızlı hafif boyunlu dik gövdeli büyük çömlekler

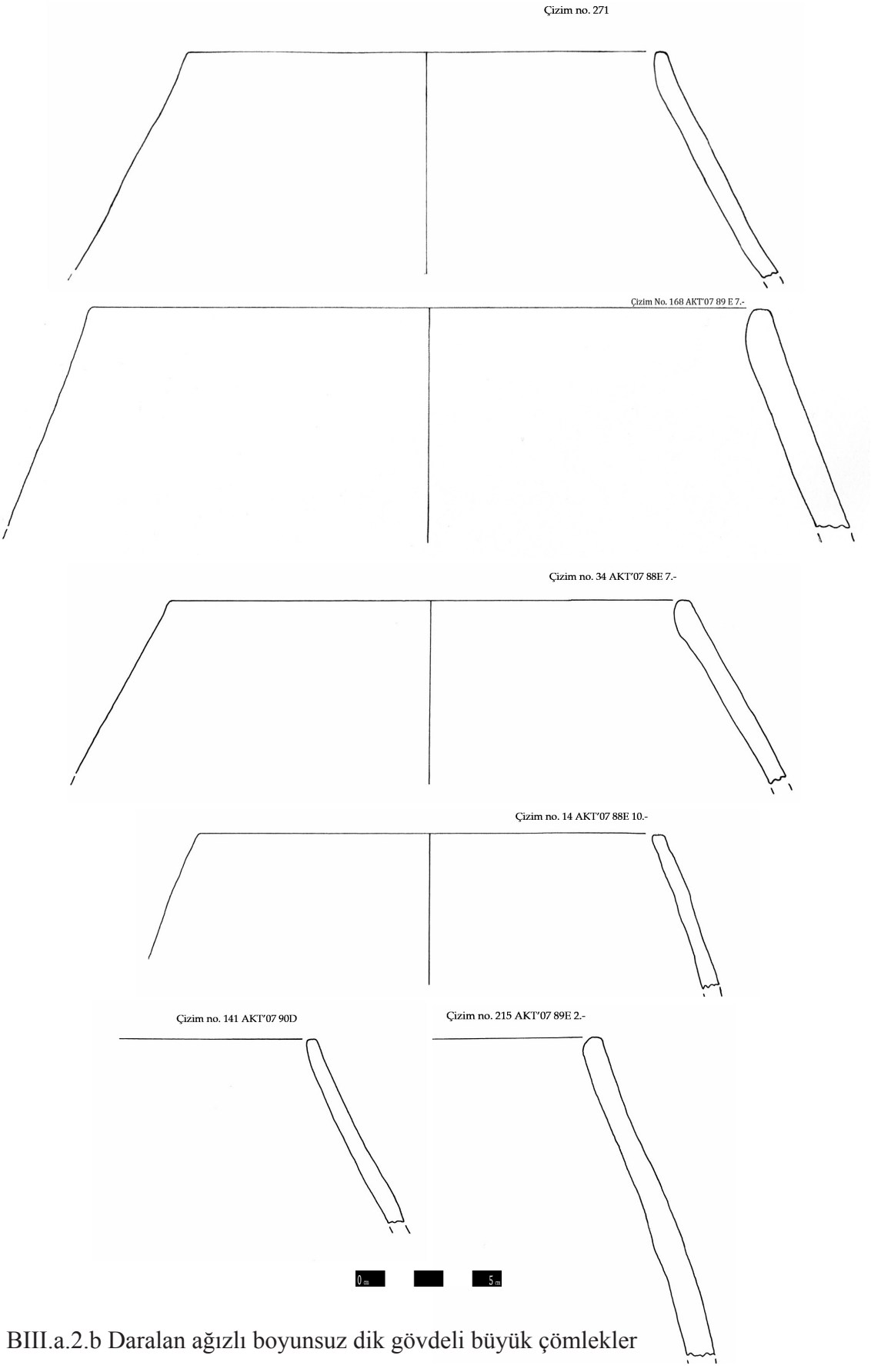

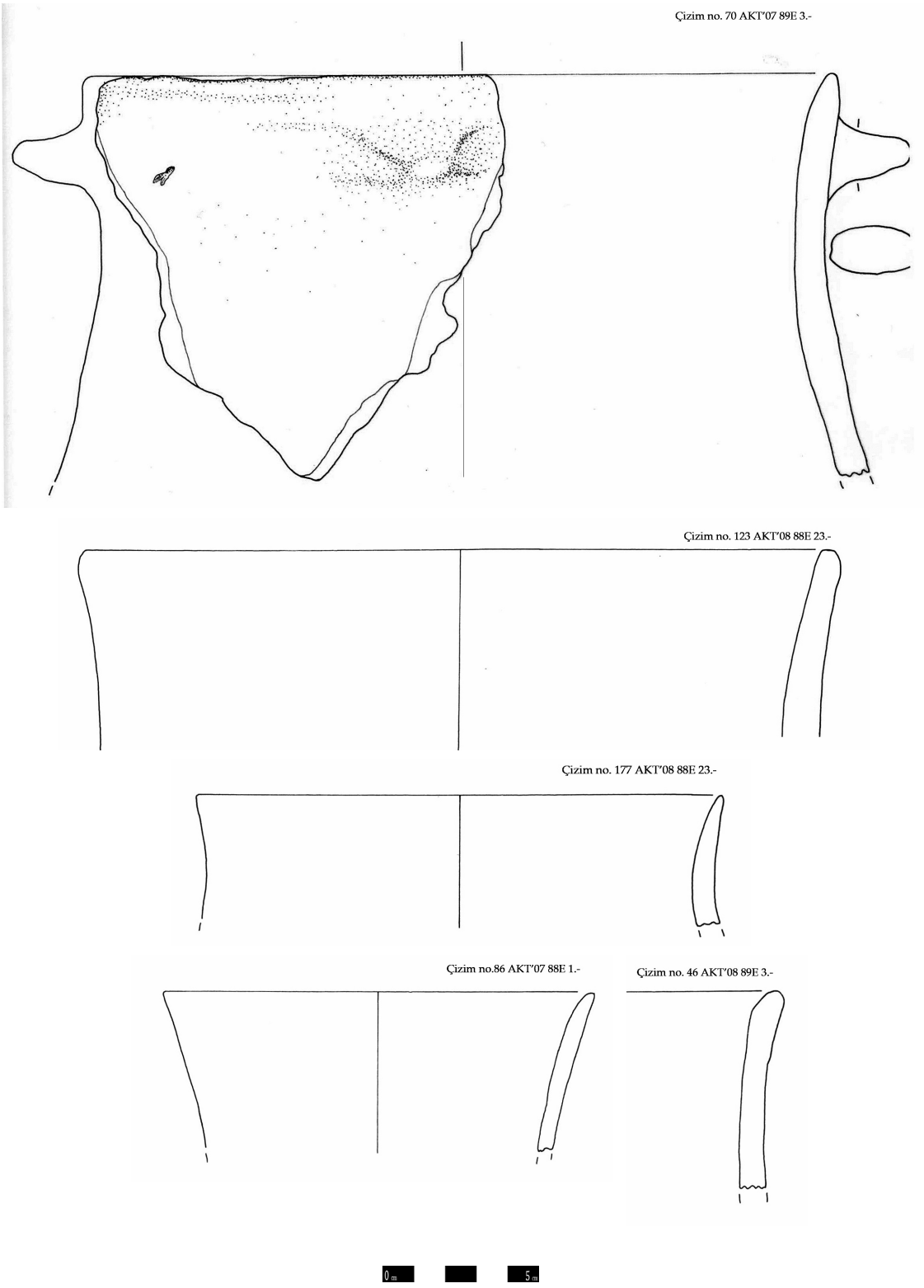
BIII.a.2.a Daralan ağızlı boyunsuz basık gövdeli büyük çömlekler

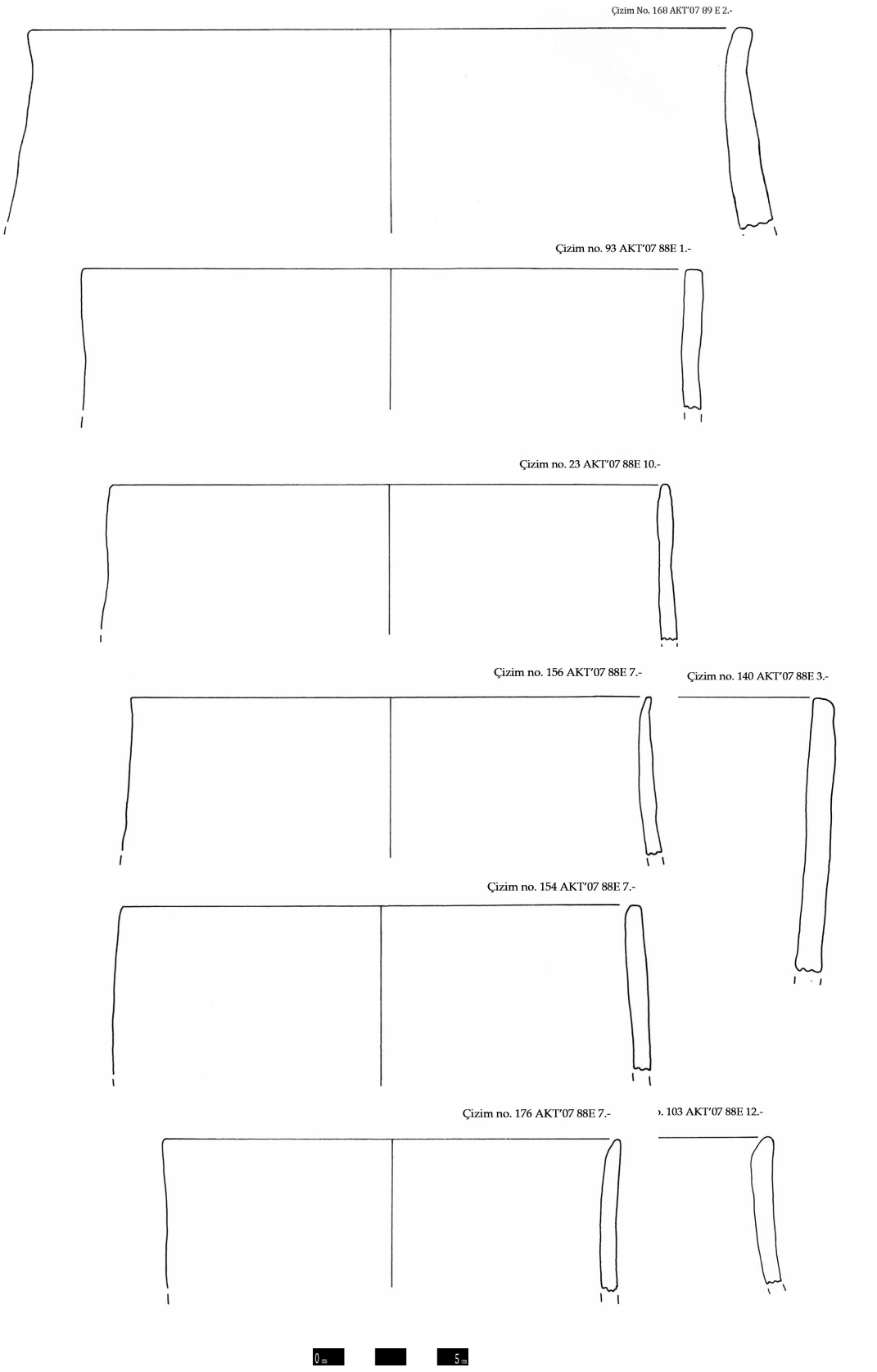
BIII.a.2.b Daralan ağızlı boyunsuz dik gövdeli büyük çömlekler

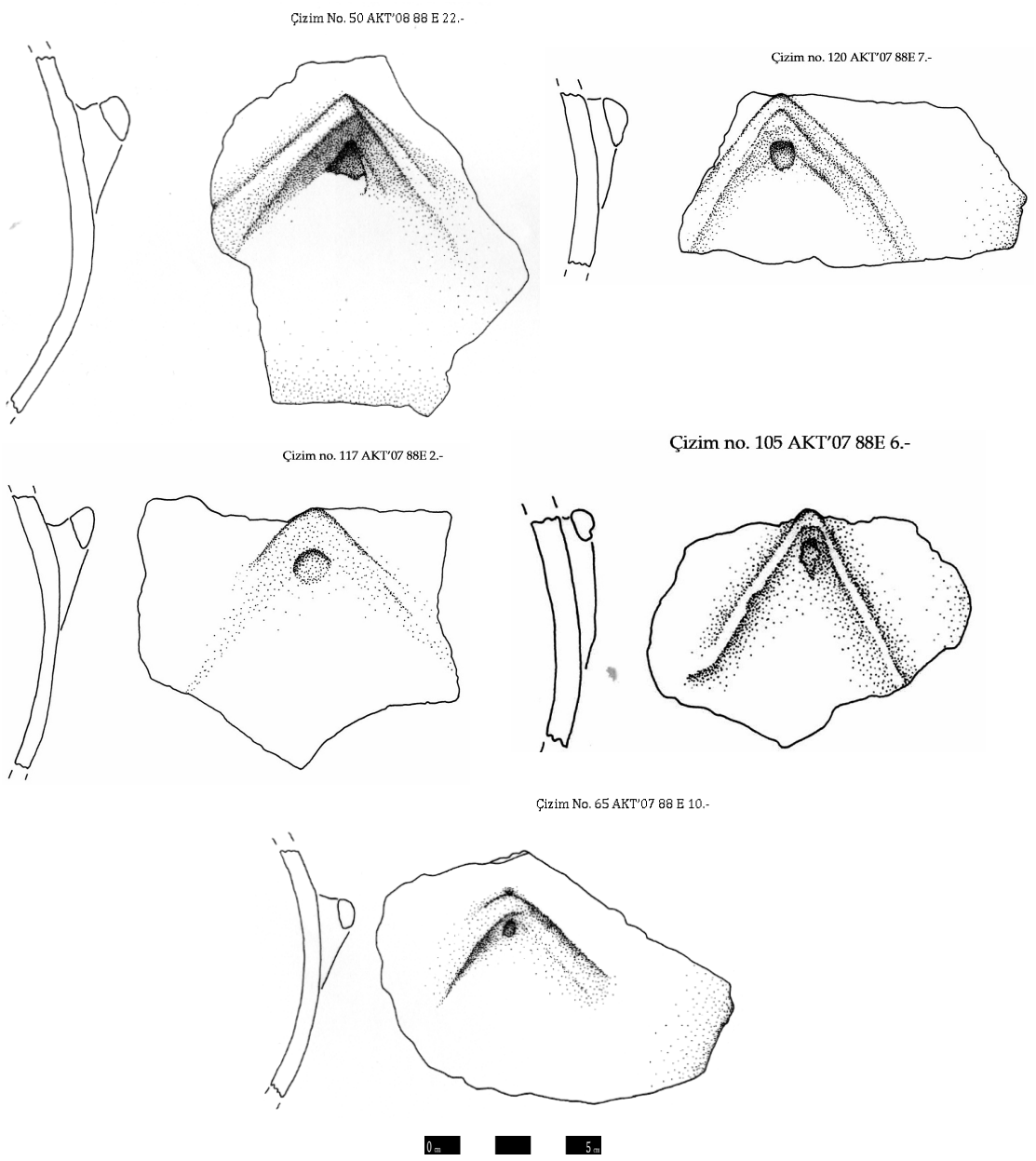
BIII.a.2.b Daralan ağızlı boyunsuz dik gövdeli büyük çömlekler

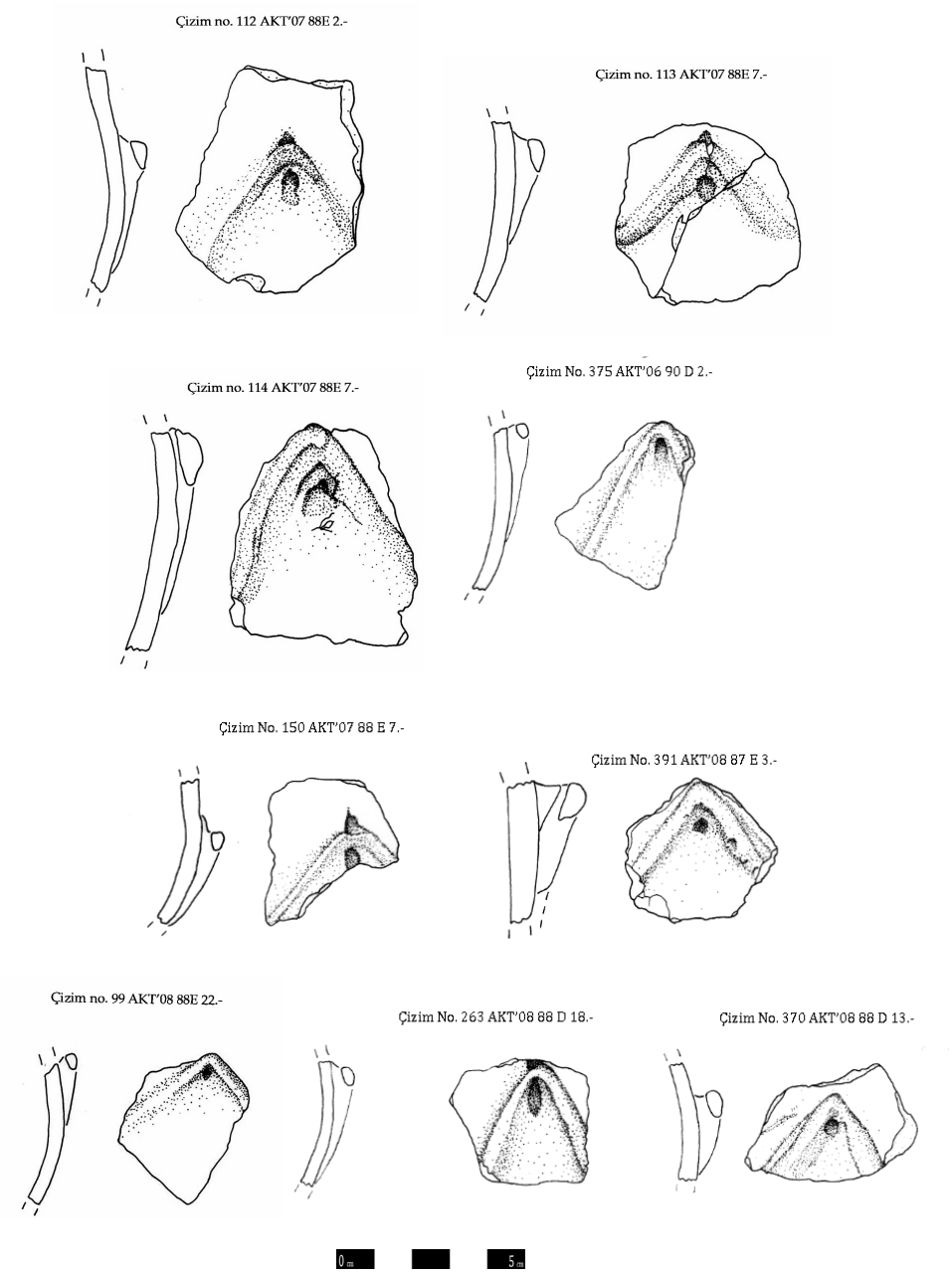
BIII.b Boyunlu büyük çömlekler

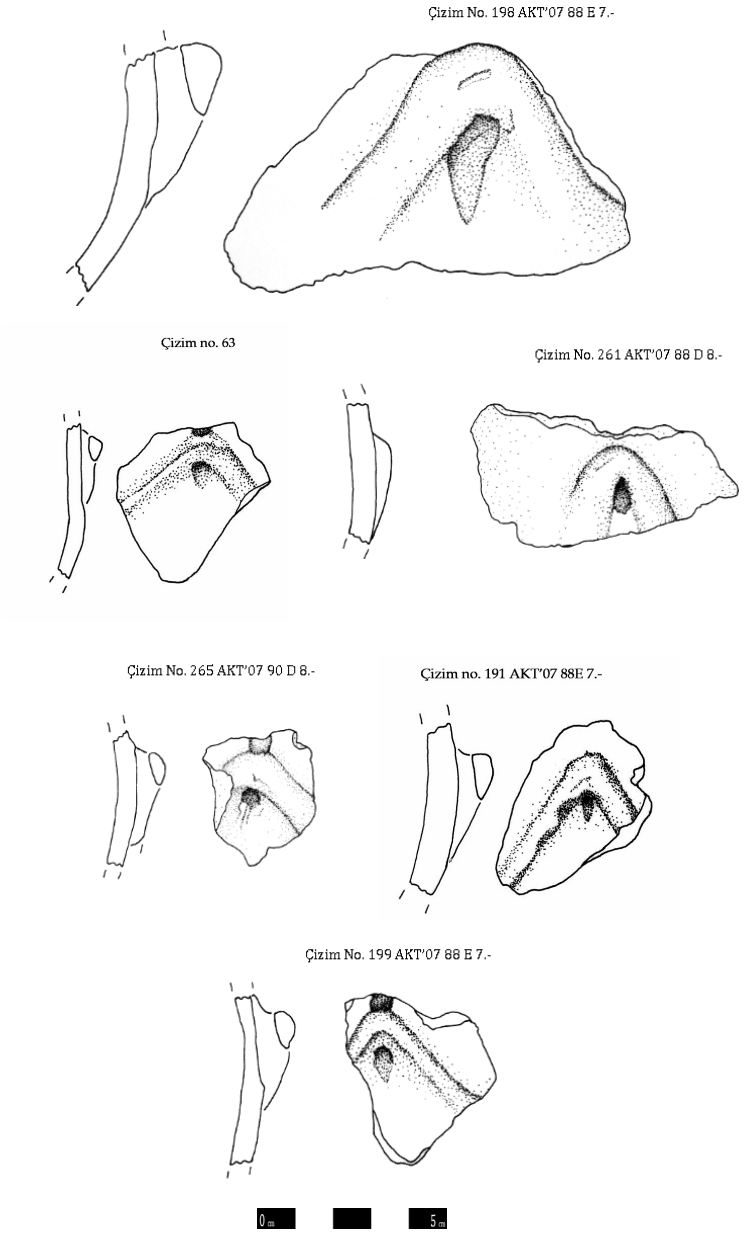
BIII.c Ağızda dikleşen kenarlı büyük çömlekler

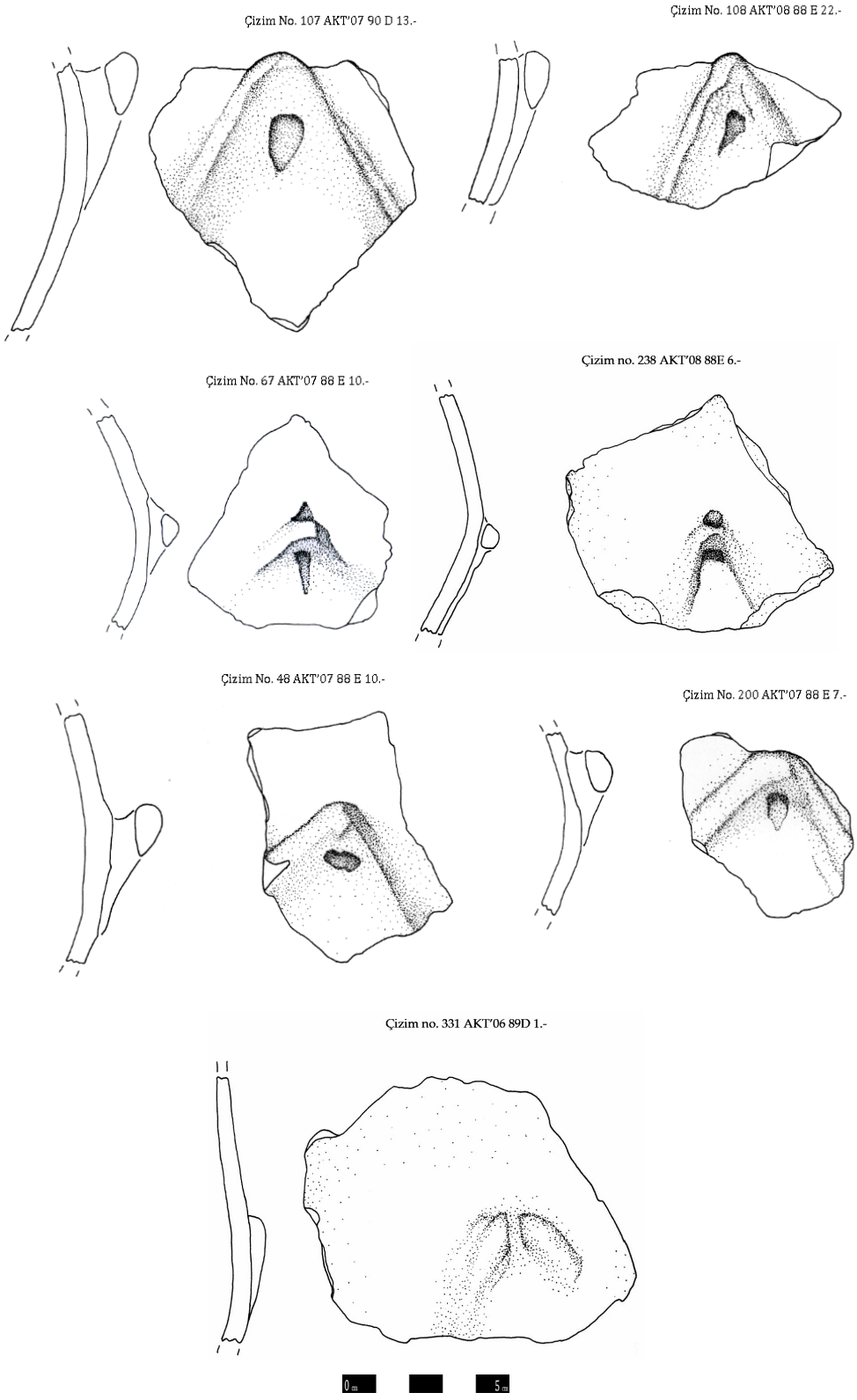
BIV.a.1.a.1 Dar açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar

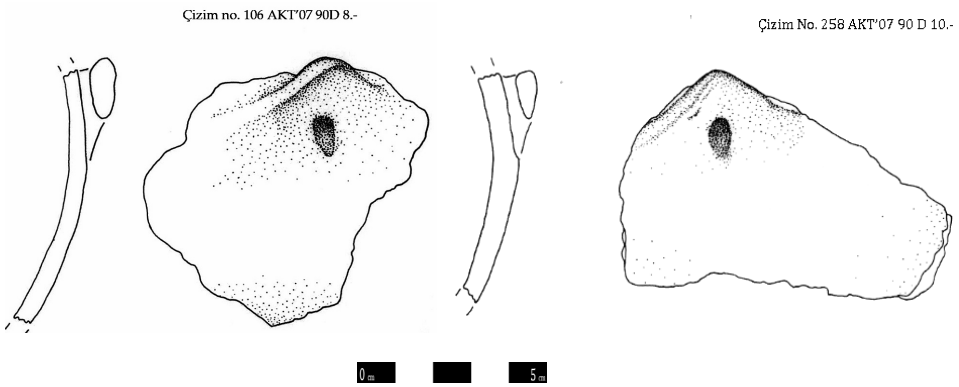
BIV.a.1.a.1 Dar açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar

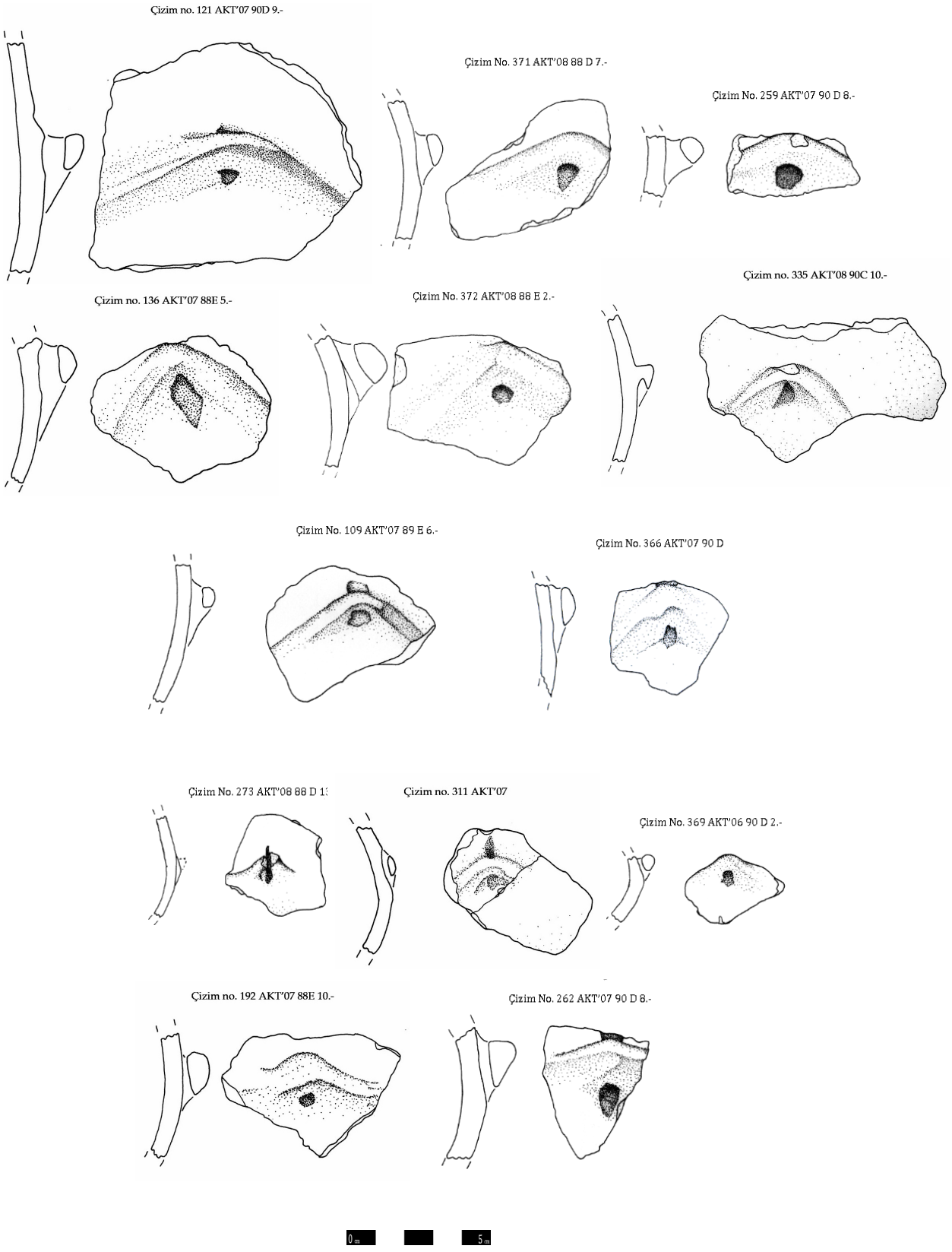
BIV.a.1.a.2 Dar açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar

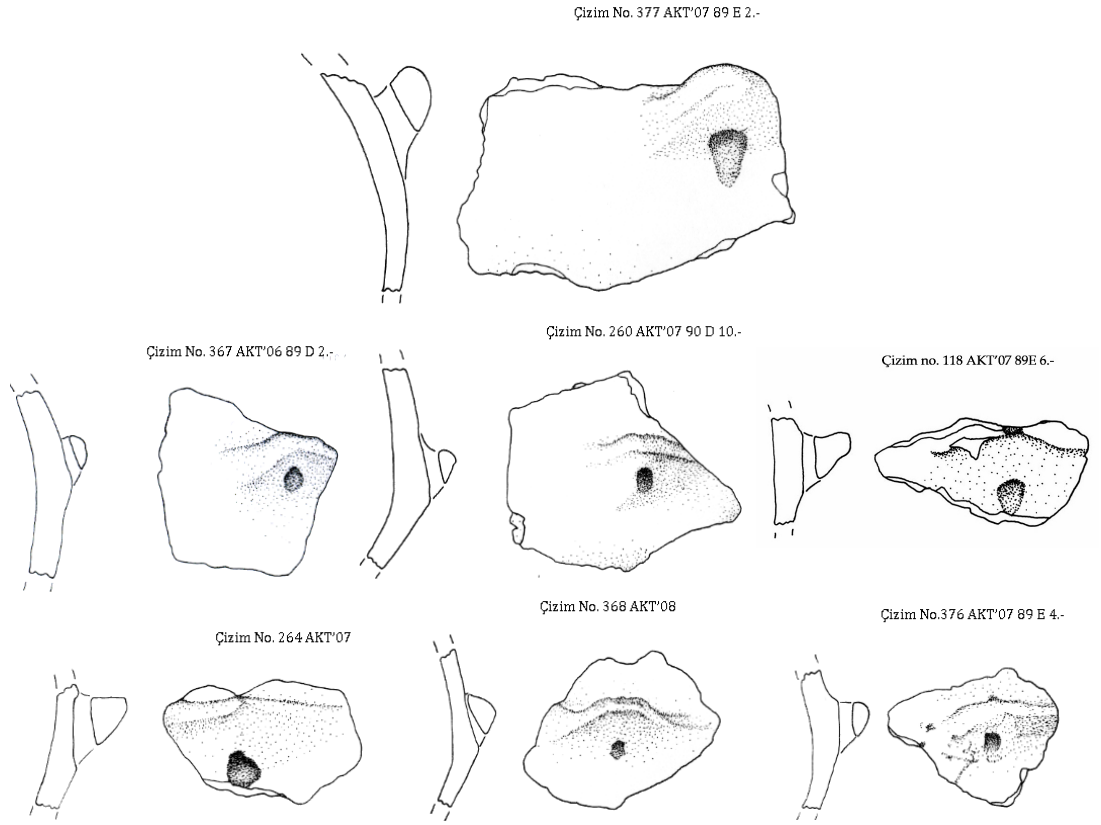
BIV.a.1.a.2 Dar açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar

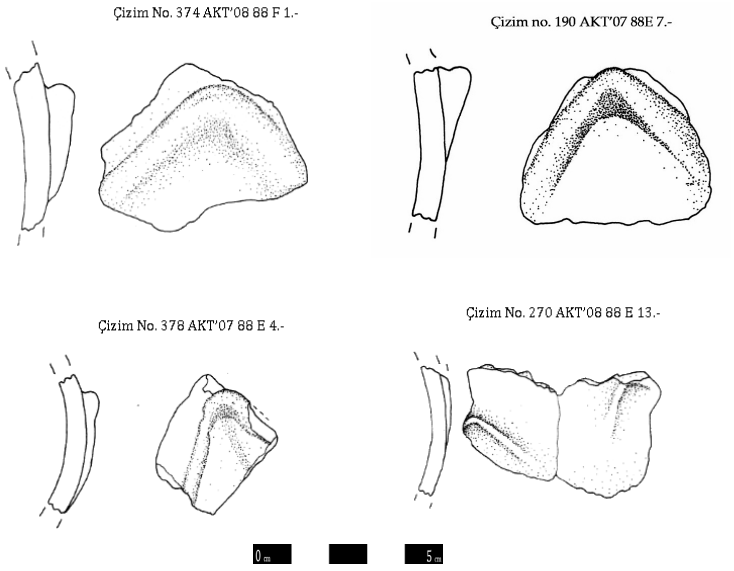
BIV.a.1.b.1 Geniş açılı keskin dönüşlü ip delikli aycıklar

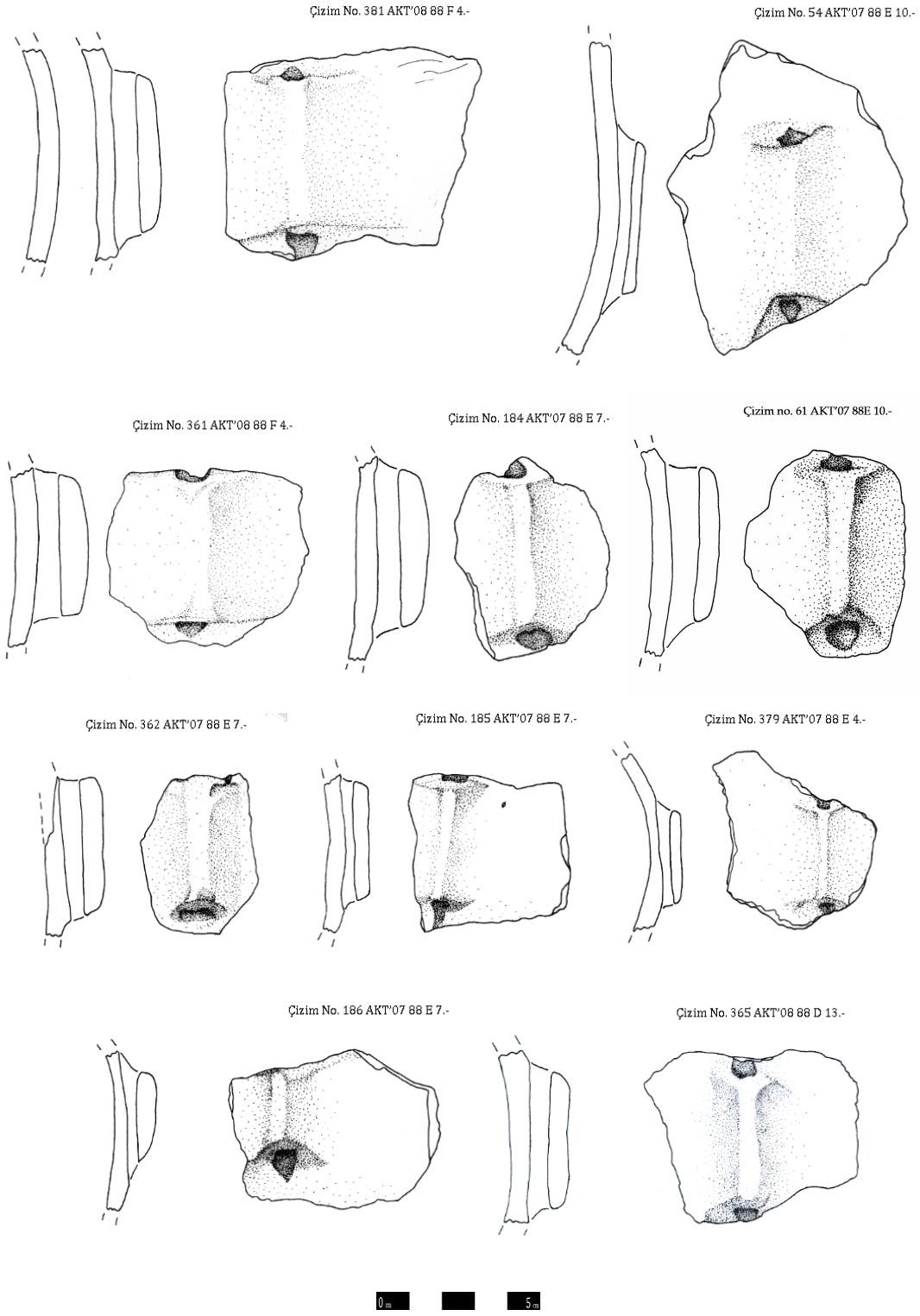
BIV.a.1.b.2 Geniş açılı yayvan dönüşlü ip delikli aycıklar

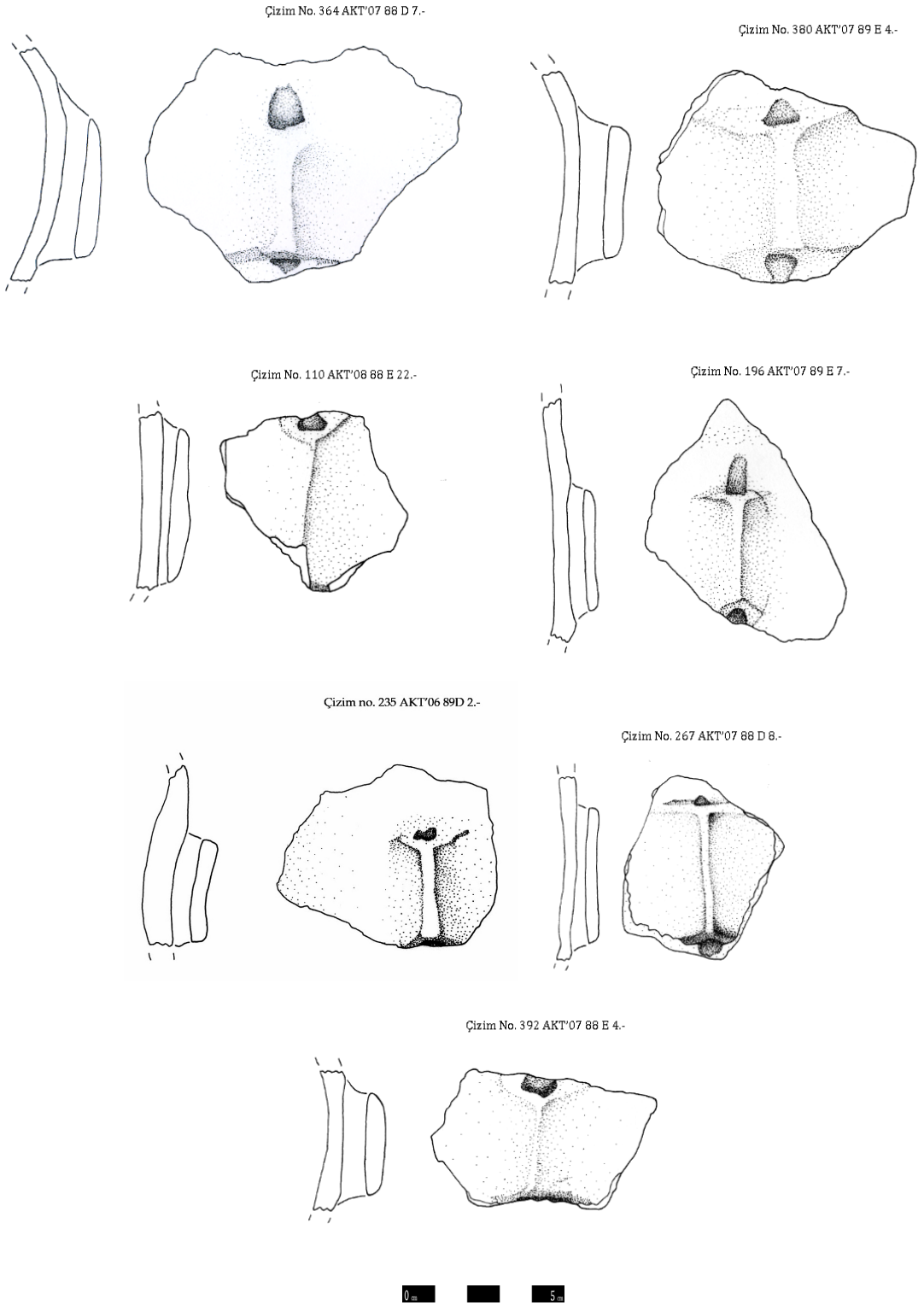
BIV.a.1.c Kısa kenarlı aycıklar

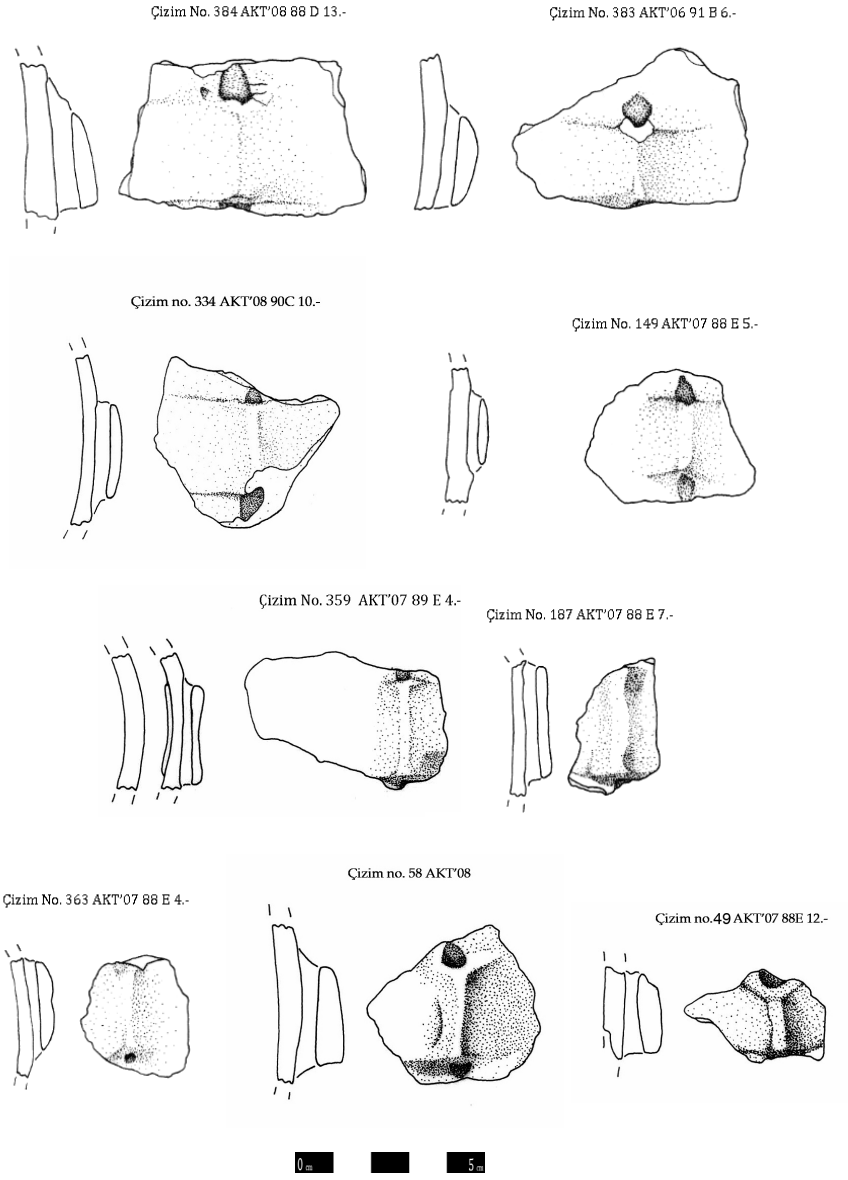
BIV.a.2 İp deliksiz aycıklar

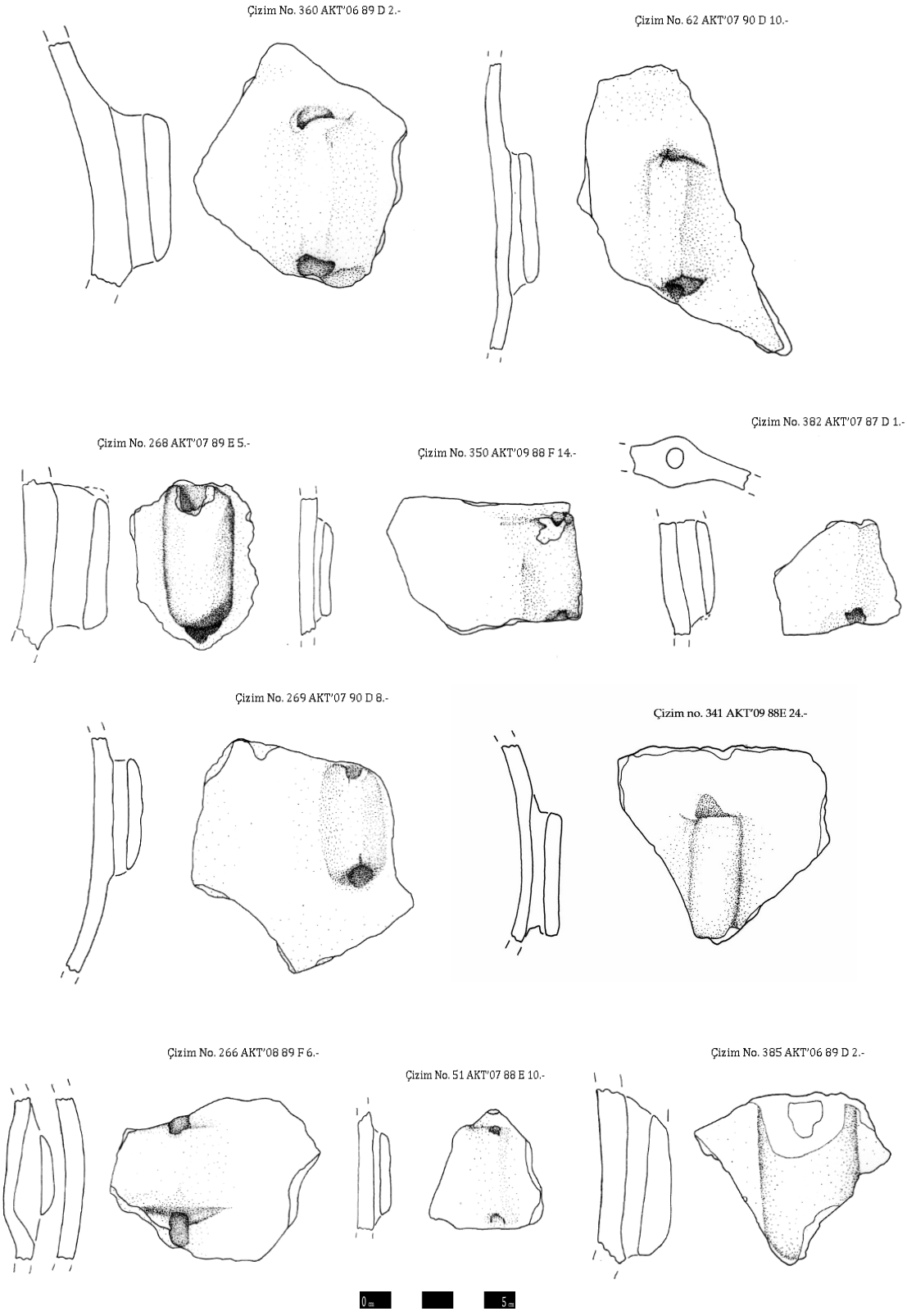
BIV.b.1.a Köşeli dönüşlü ip delikli büyük tüp tutamaklar

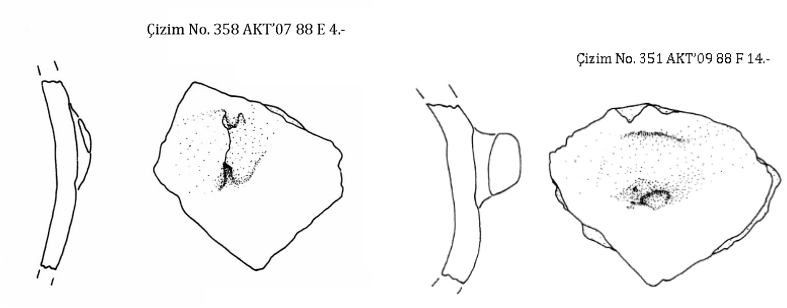
BIV.b.1.a Köşeli dönüşlü ip delikli büyük tüp tutamaklar

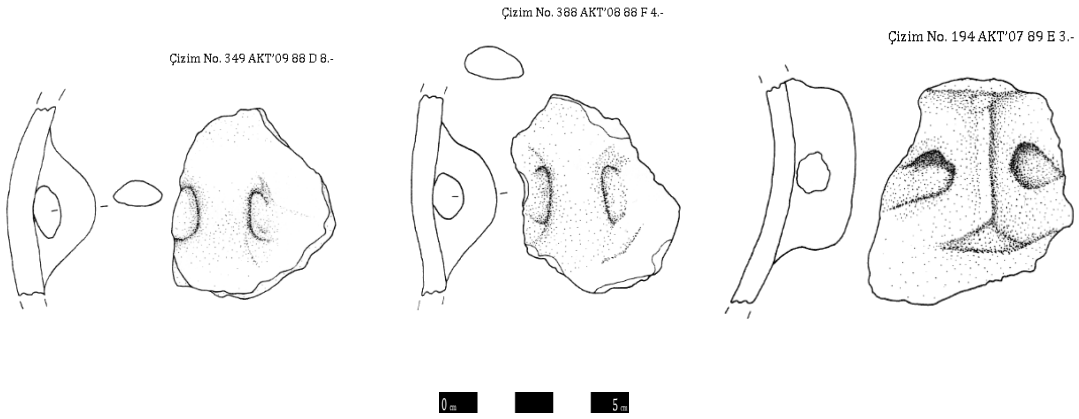
BIV.b.1.b Köşeli dönüşlü ip delikli küçük tüp tutamaklar

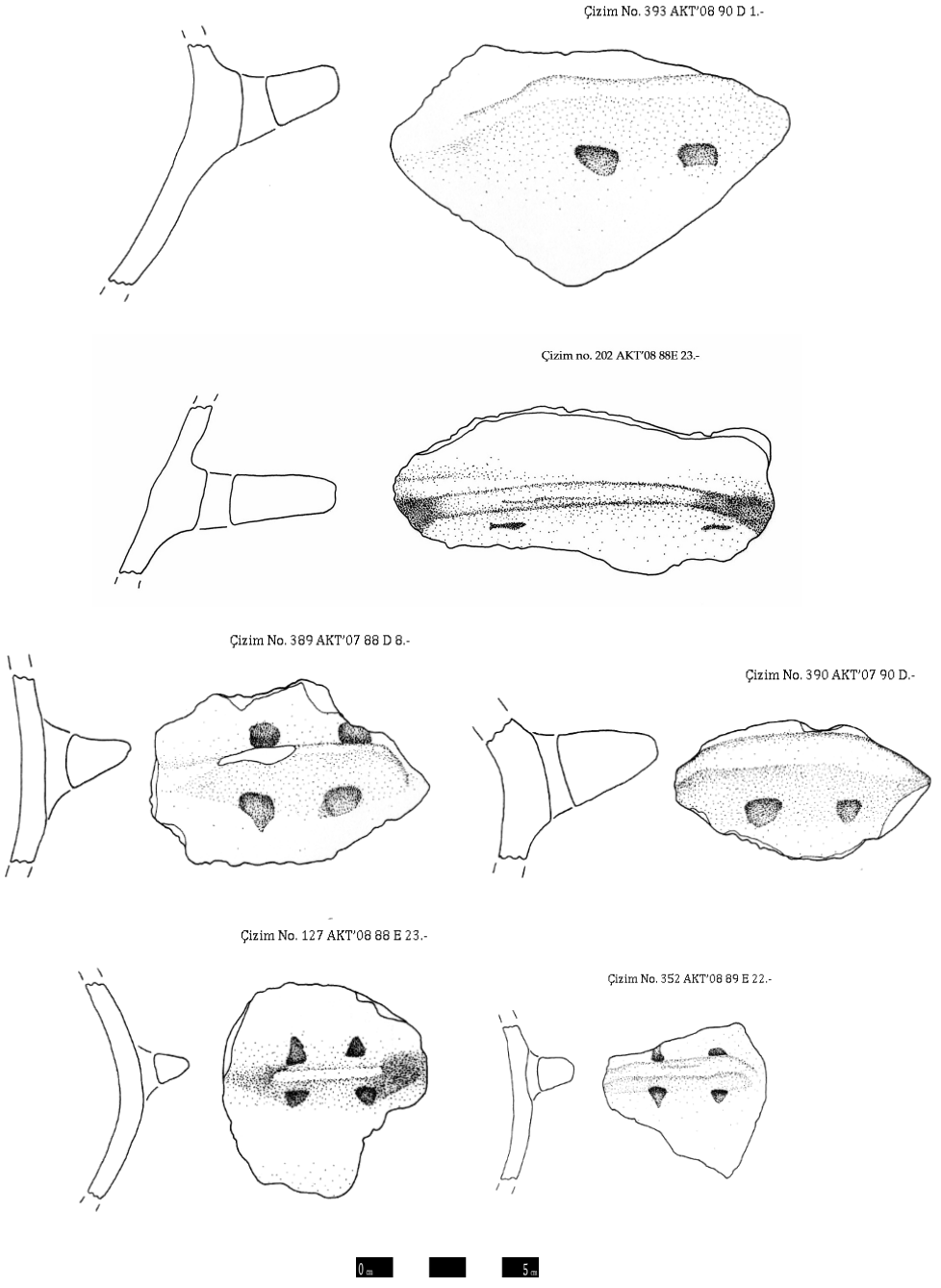
BIV.b.2 Yuvarlak dönüşlü ip delikli tüp tutamaklar

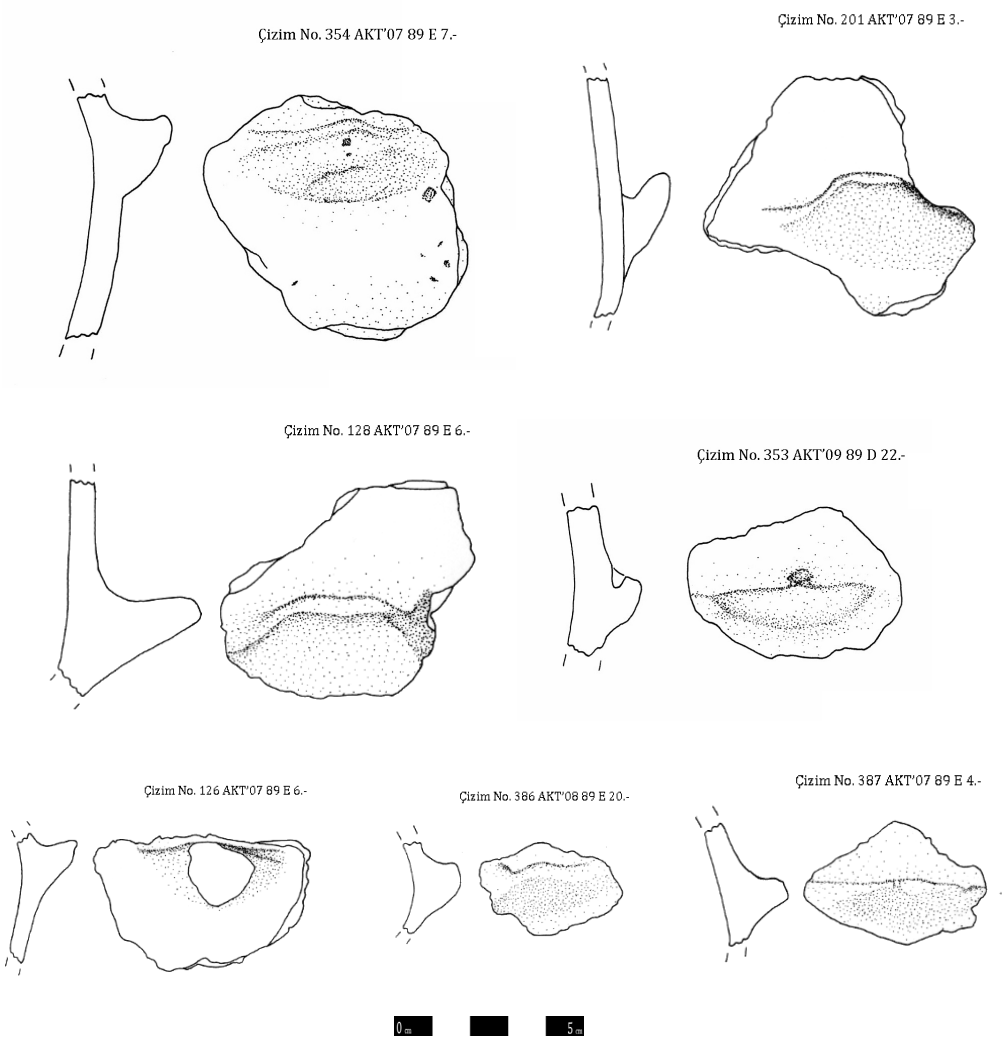
BIV.c İp delikli yumrucuk biçimli tutamaklar

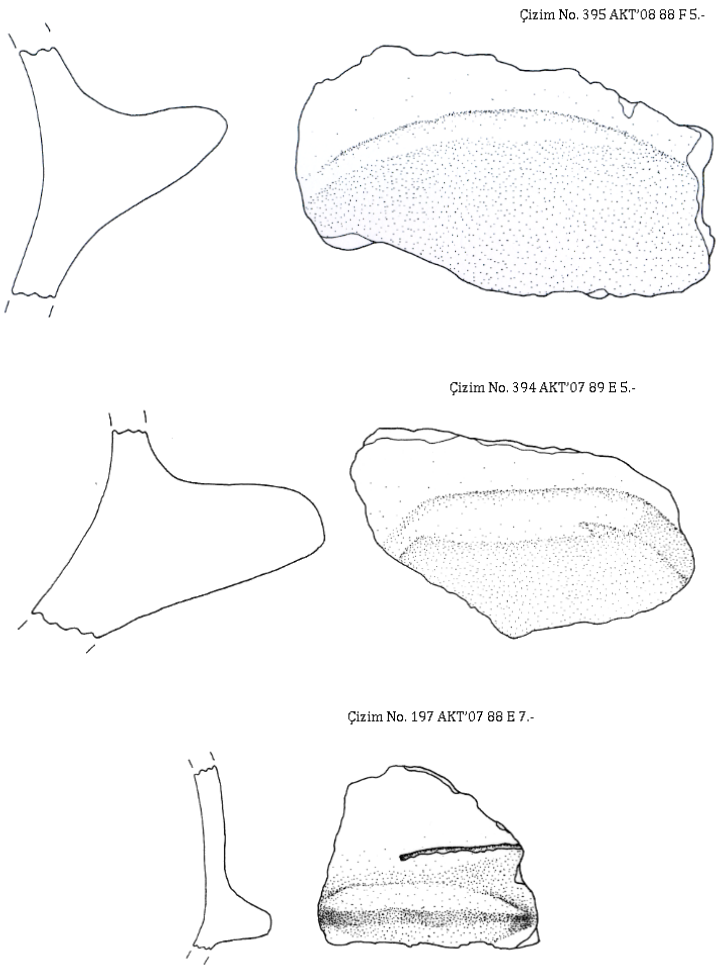
BIV.d Yatay ip delikli tutamaklar

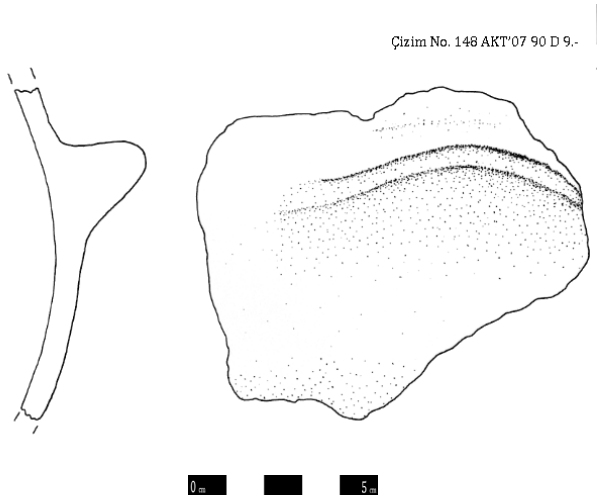
BIV.e.1 İp delikli yassı tutamaklar

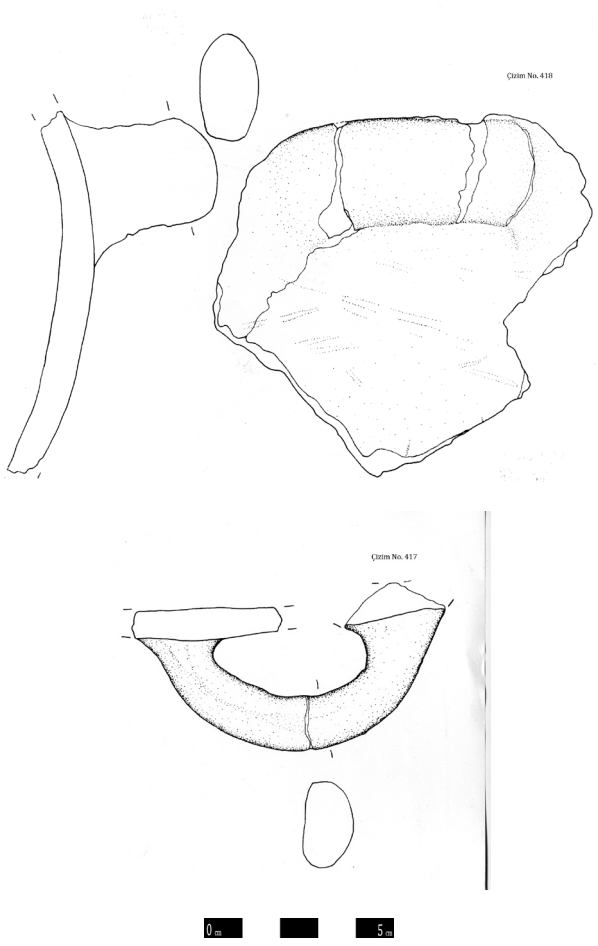
BIV.e.2.a İp deliksiz yassı dar tutamaklar

BIV.e.2.b.1 Düz bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar

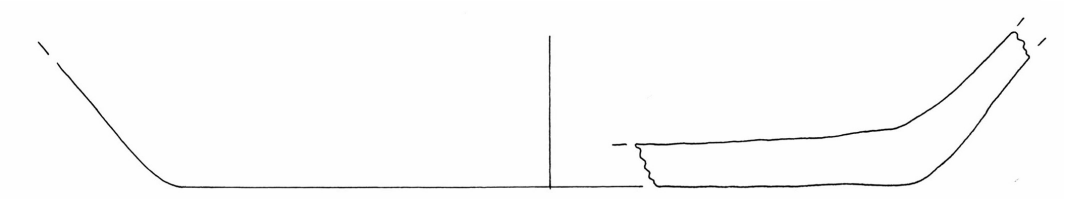

BIV.e.2.b.2 Daralarak bitirilmiş ip deliksiz yassı yayvan tutamaklar

BV. Kulplar

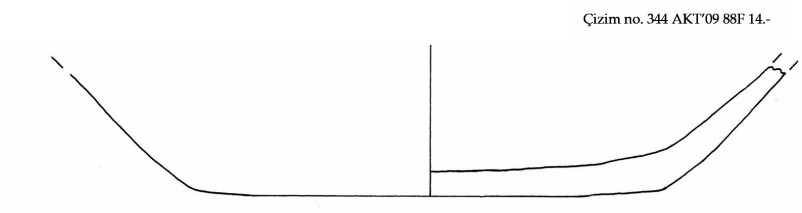
Çizim no. 290 AKT'09 89D 2.-

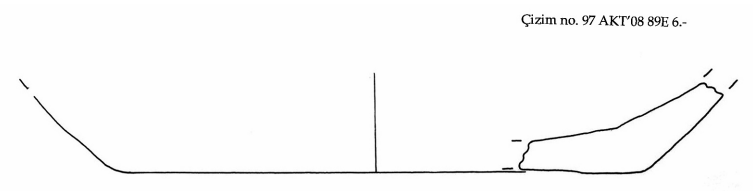
Çizim no. 188 AKT'07 88E 7.-

Çizim no. 344 AKT'09 88F 14.-

Çizim no. 97 AKT'08 89E 6.-

Çizim no. 345 AKT'09 88F 14.-

Çizim No. 19 AKT'08 88 E 22.-

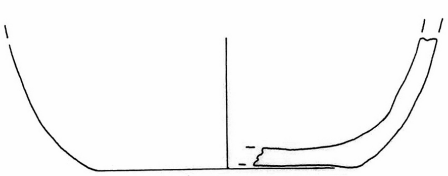

Çizim No. 22 AKT'07 88 E 5.-

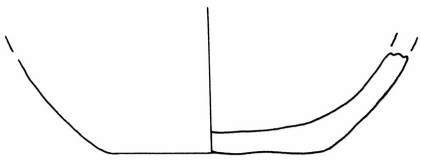

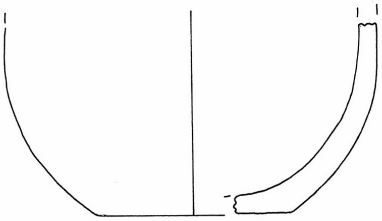
Çizim no. 337 AKT'09 88F 11.-

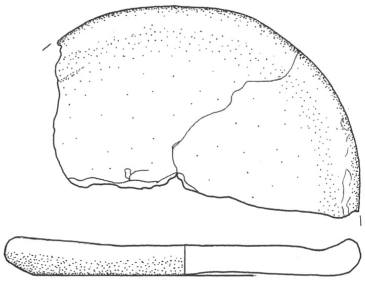
Çizim No. 407 AKT'08 88 D 13.-

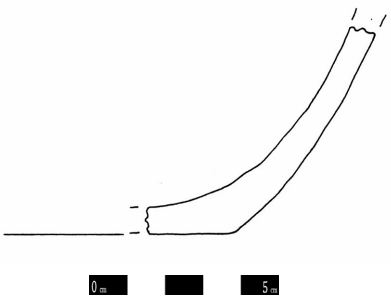
Çizim no. 164 AKT'06 90C 2.-

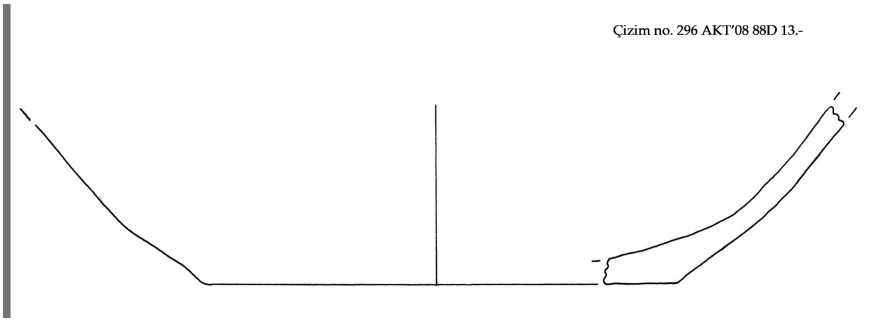
Çizim No. 413 AKT'09 88 F 11.-

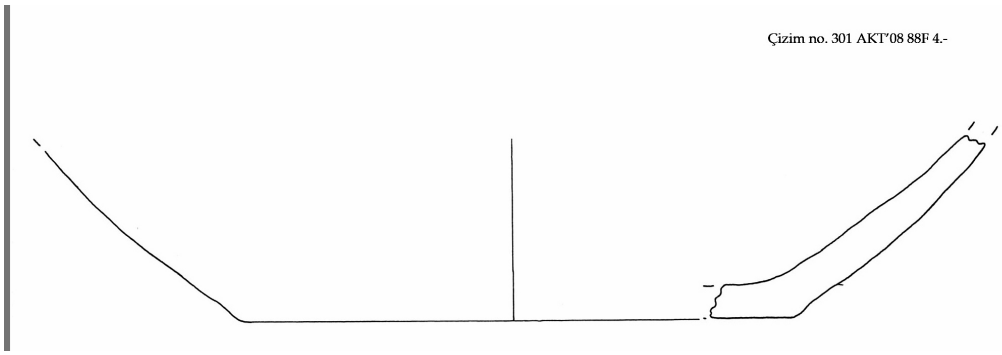

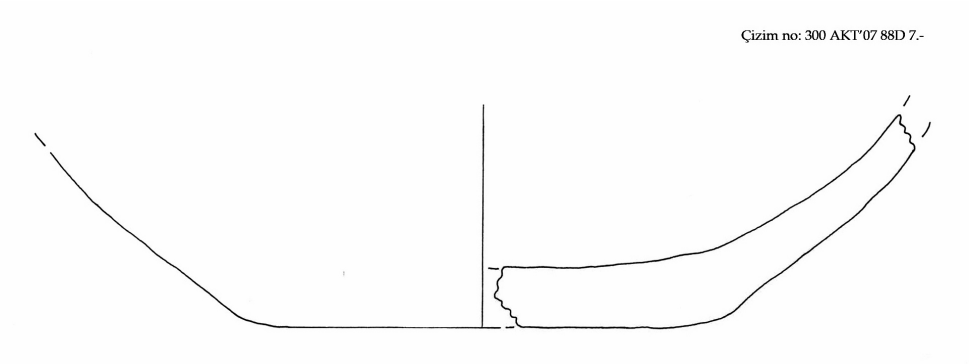
Çizim no. 25

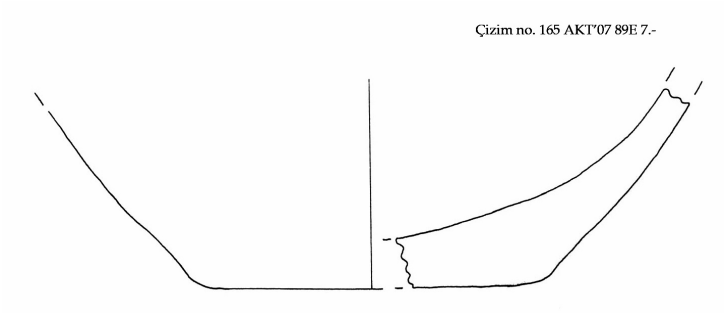

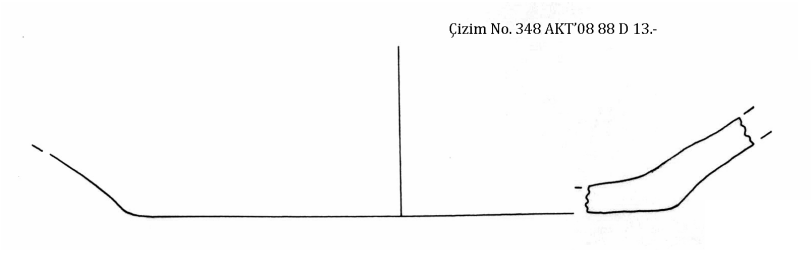
BVI.a Düz dipler

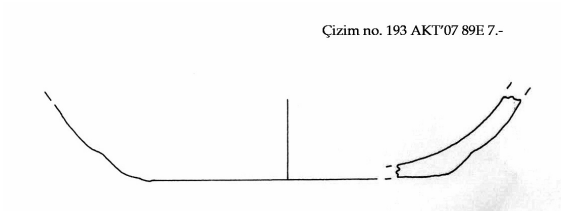

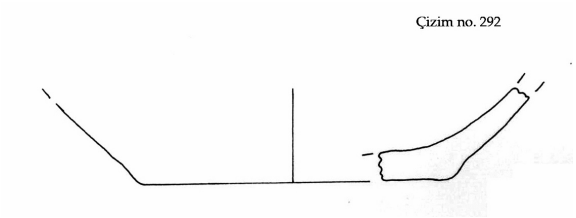

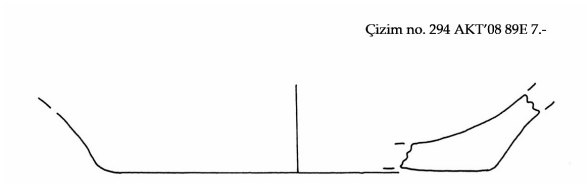

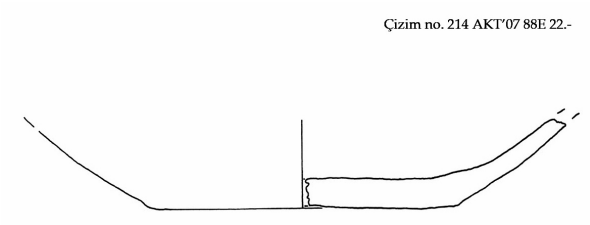

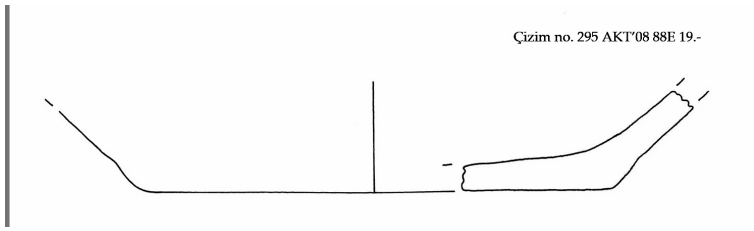
BVI.b Hafif yastıklı dipler

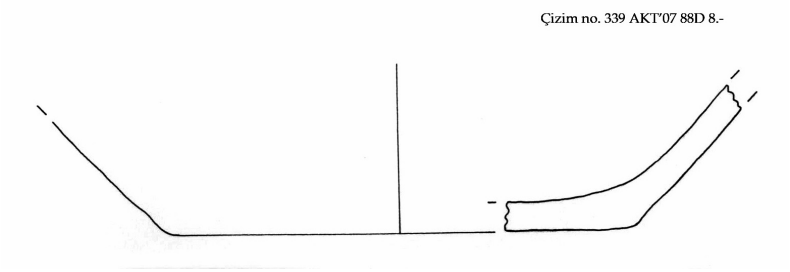

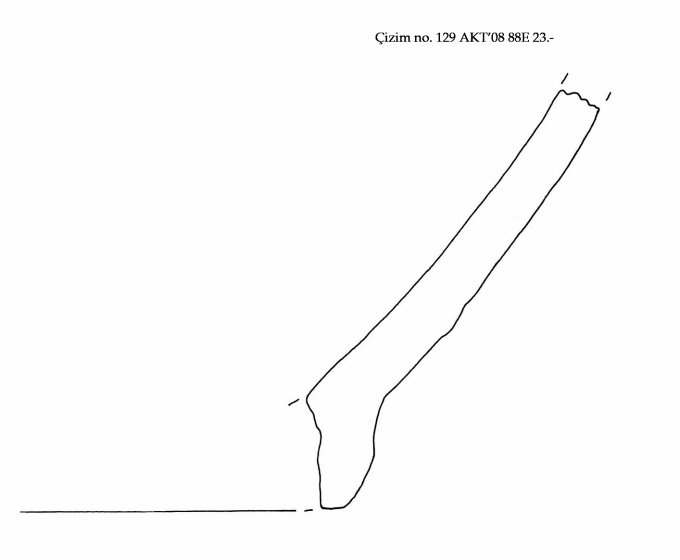

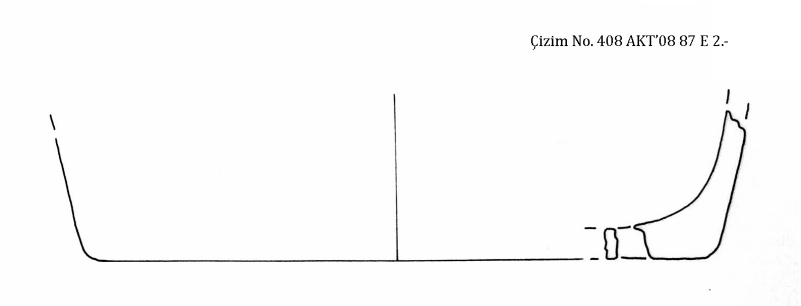

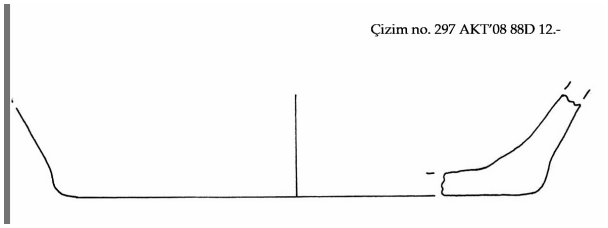

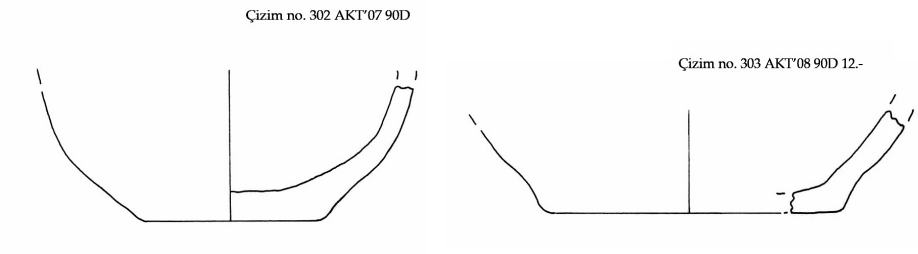

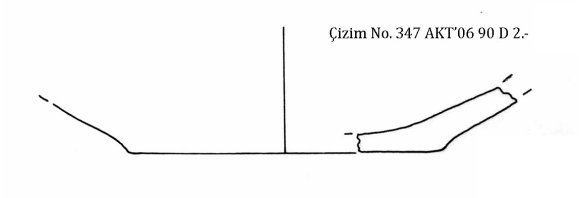
BVI.b Hafif yastıklı dipler

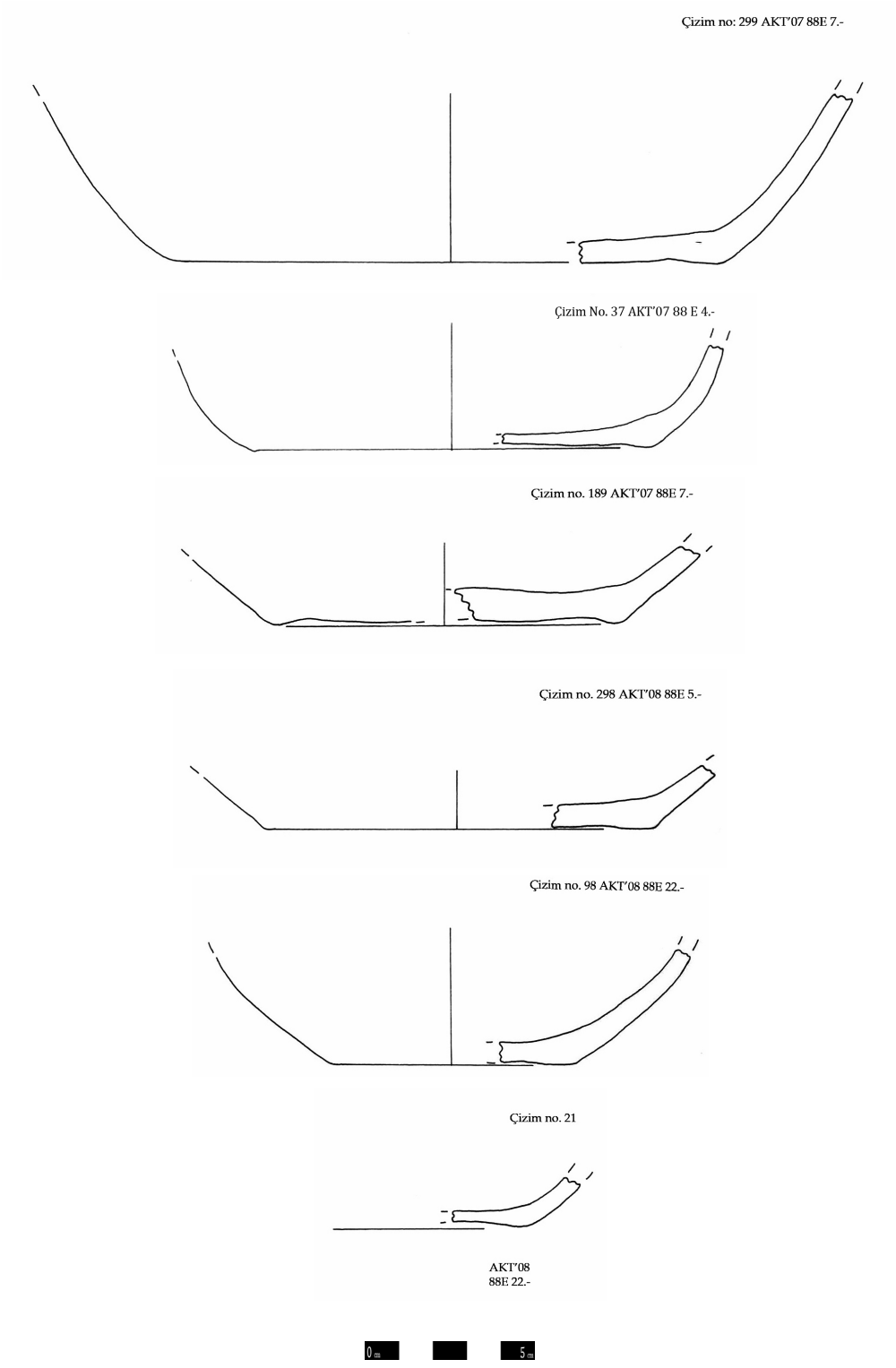

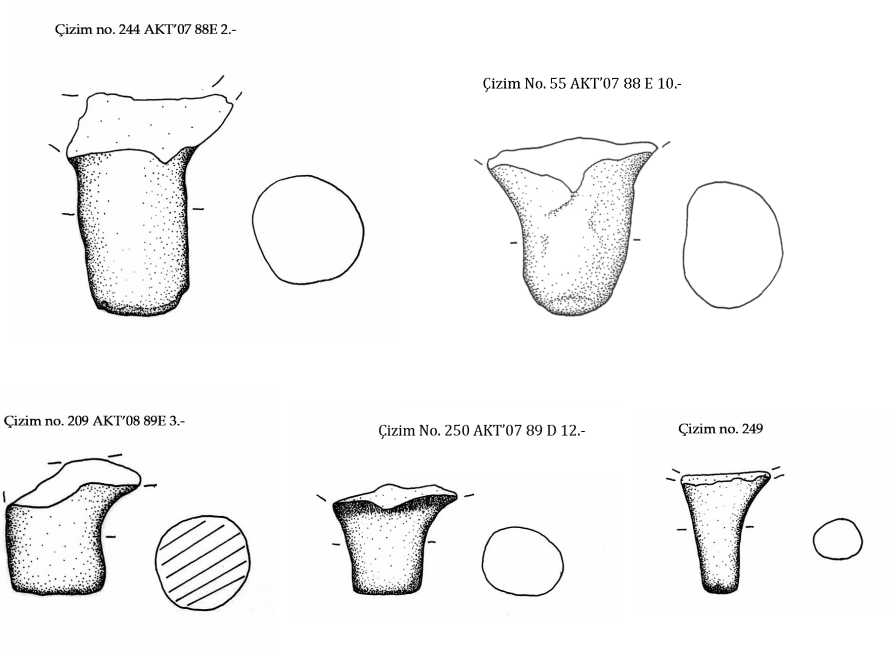

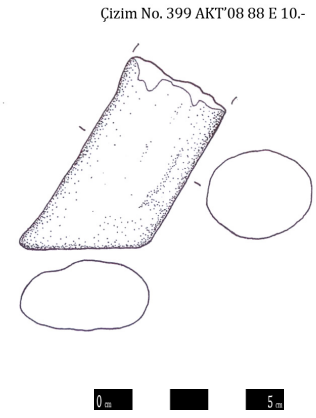
BVI.b Hafif yastıklı dipler

BVI.c Hafif çukurlaştırılmış dipler

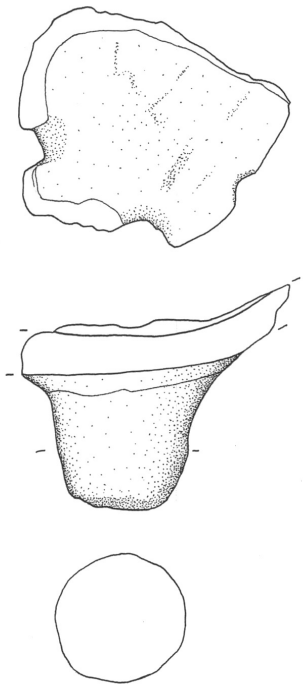

BVII.a Dik inen ayaklar

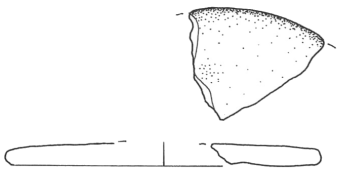
BVII.b Açılı inen ayak

Çizim No. 56 AKT'08 88 E 22.-

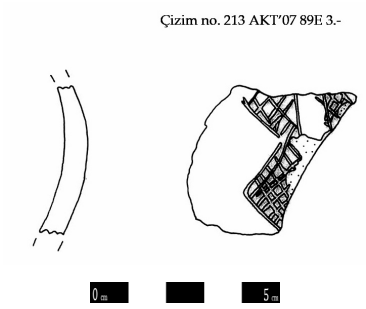
BVIII. Kevgir

Çizim No. 212 AKT'07 88 E 5.-

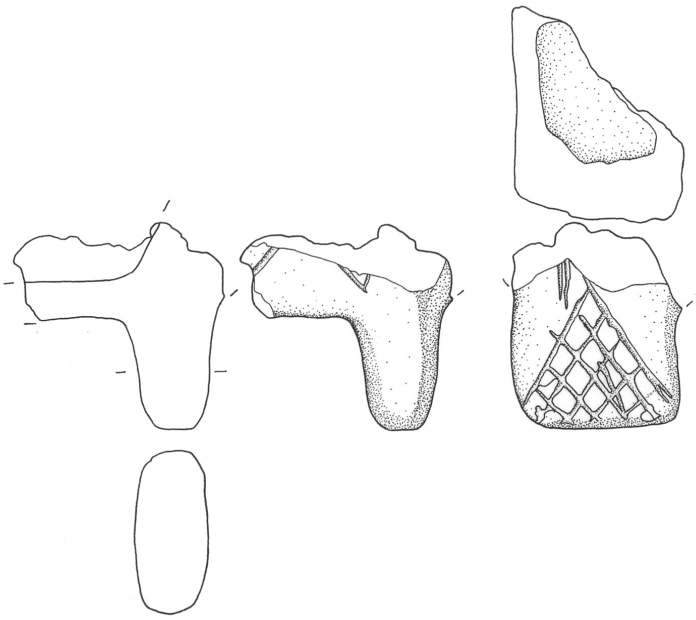
BIX. Kapak

Çizim no. 213 AKT'07 89E 3.-

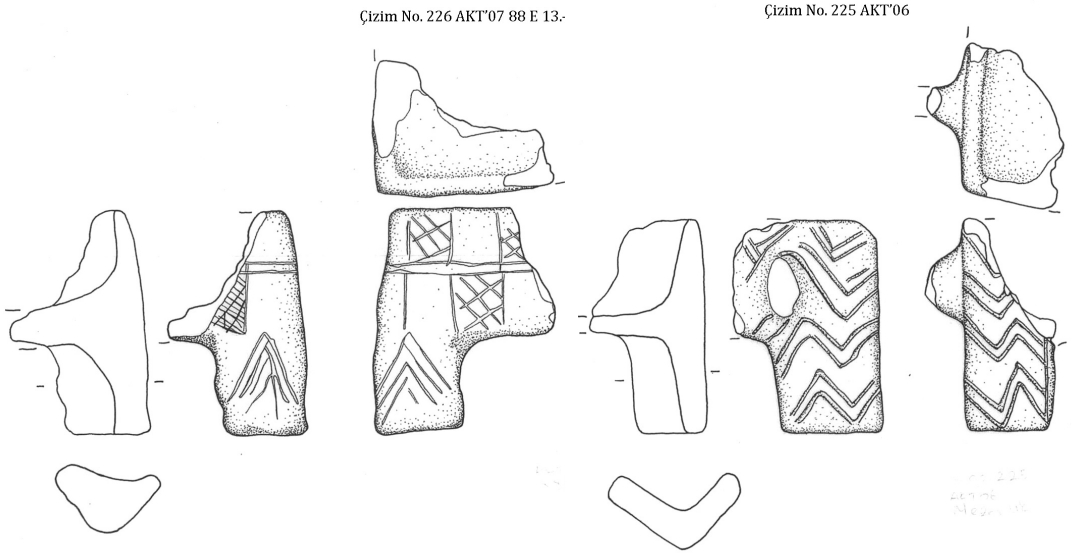
BX. Bezeme

Çizim No. 221 AKT'06 M.Sondaj 10.-

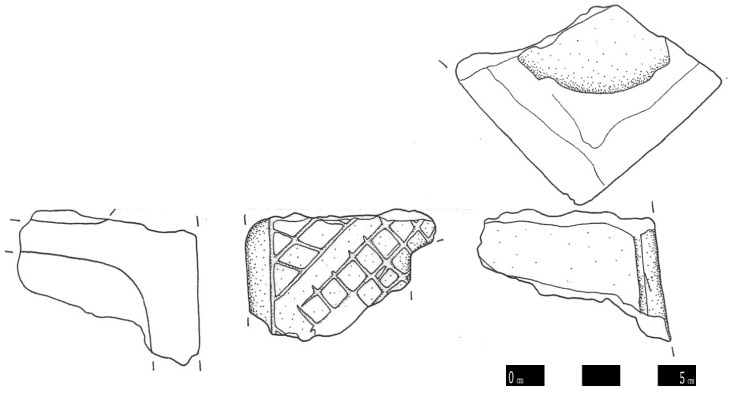

Çizim No. 226 AKT'07 88 E 13.-

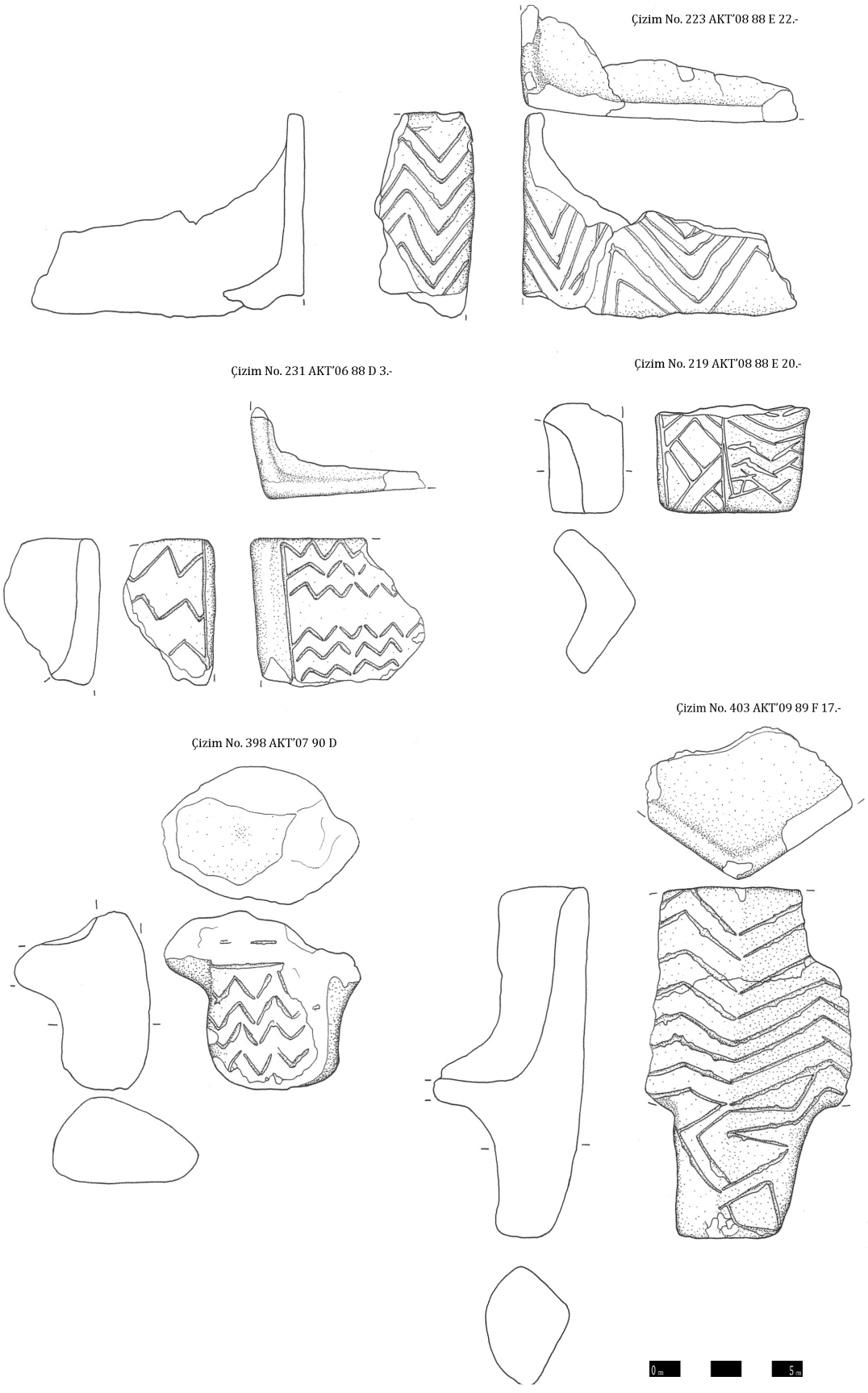
Çizim No. 225 AKT'06

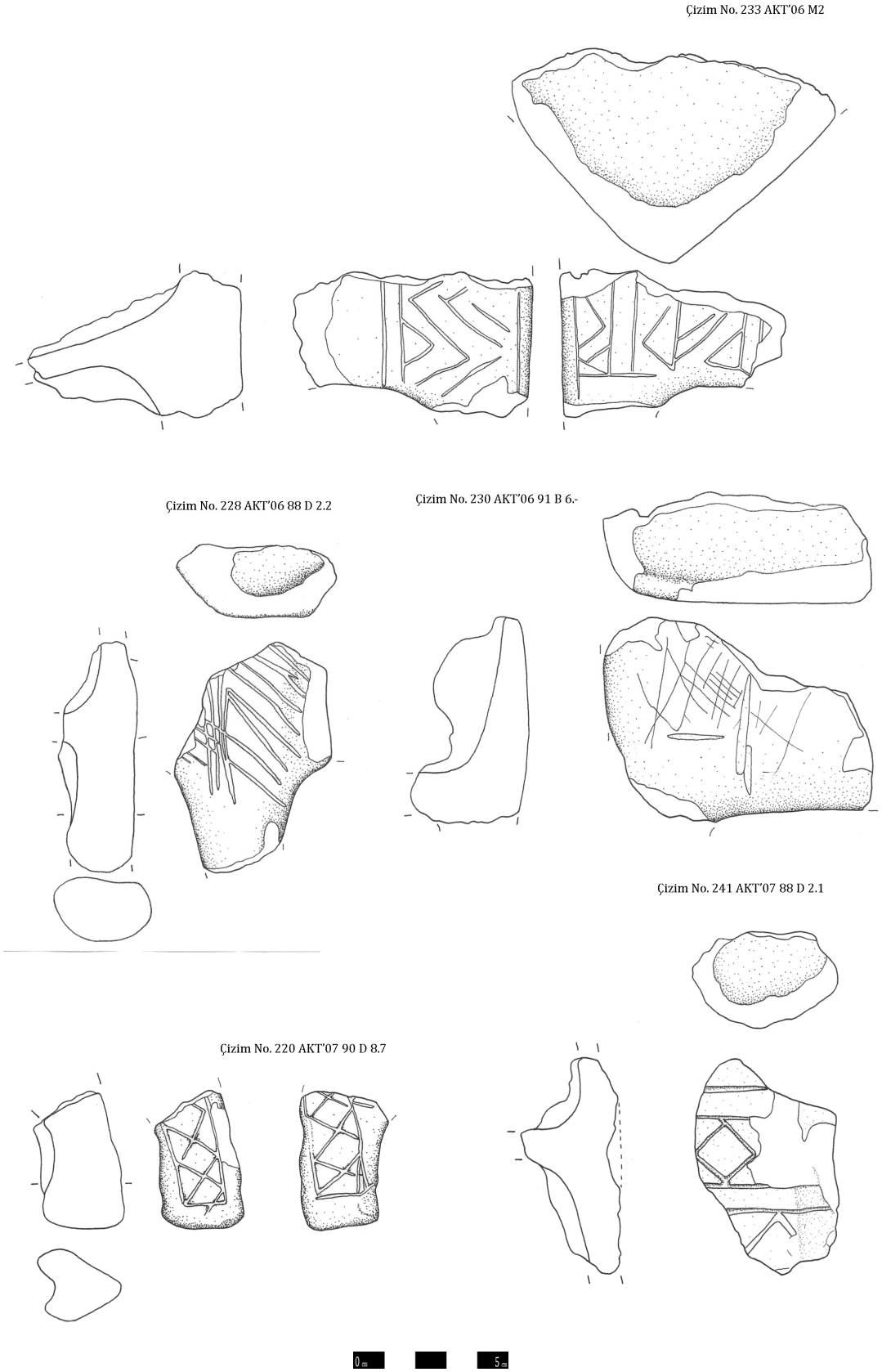
Çizim No. 402 AKT'09 88 F 11.-

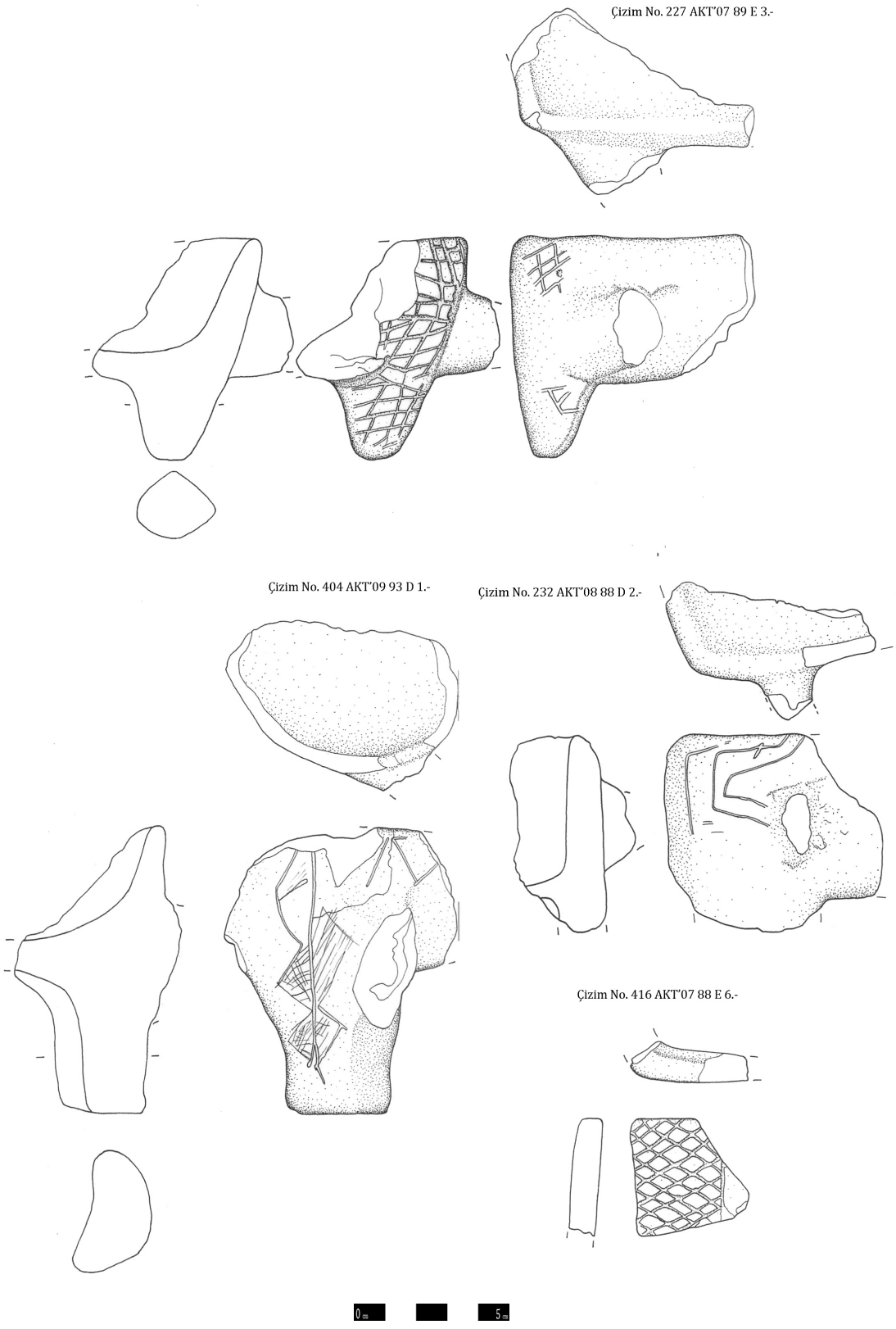
BXI. Köşeli kaplar

BXI. Köşeli kaplar

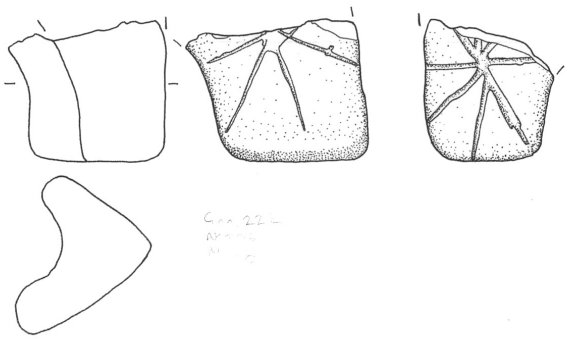

BXI. Köşeli kaplar

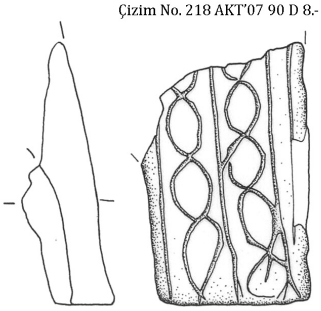

BXI. Köşeli kaplar

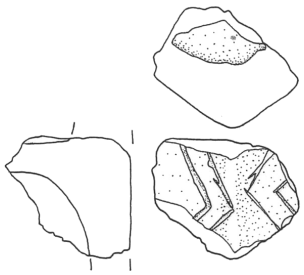
Çizim No. 222 AKT'06 M.Sondaj 10.-

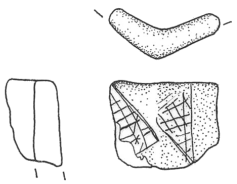
Çizim No. 218 AKT'07 90 D 8.-

Çizim No. 401 AKT'09 89 D 20.-

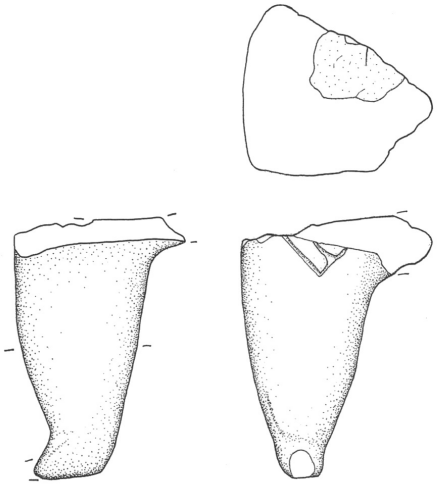

Çizim No. 242 AKT'07 88 E 7.-

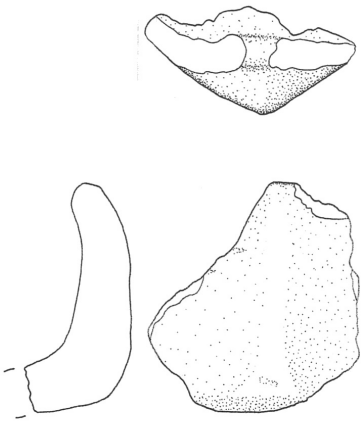

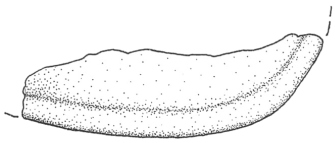
Çizim No. 216 AKT'08 88 E 22.-

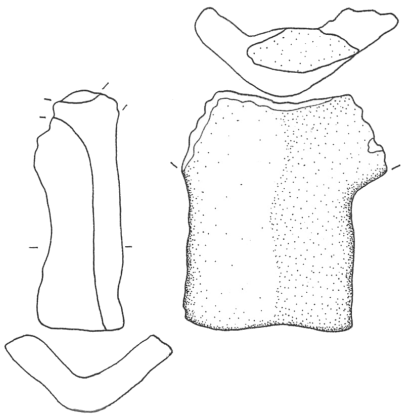
Çizim No. 400 AKT'06 88 D 2.-

Çizim No. 229 AKT'06 90 D 2.-

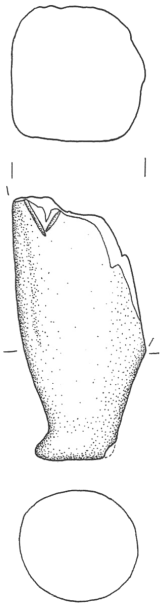

Çizim No. 224 AKT'07 88 C

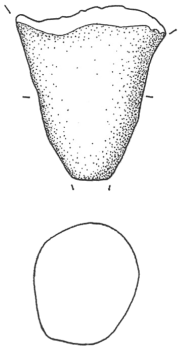

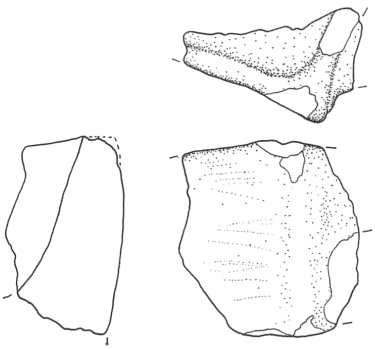
Çizim No. 217 AKT'07 88 E 2.-

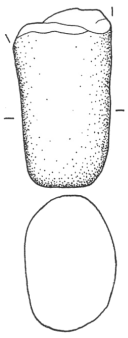
Çizim No. 240 AKT'07 88 E 10.-

Çizim No. 397 AKT'07 90 D 8.-

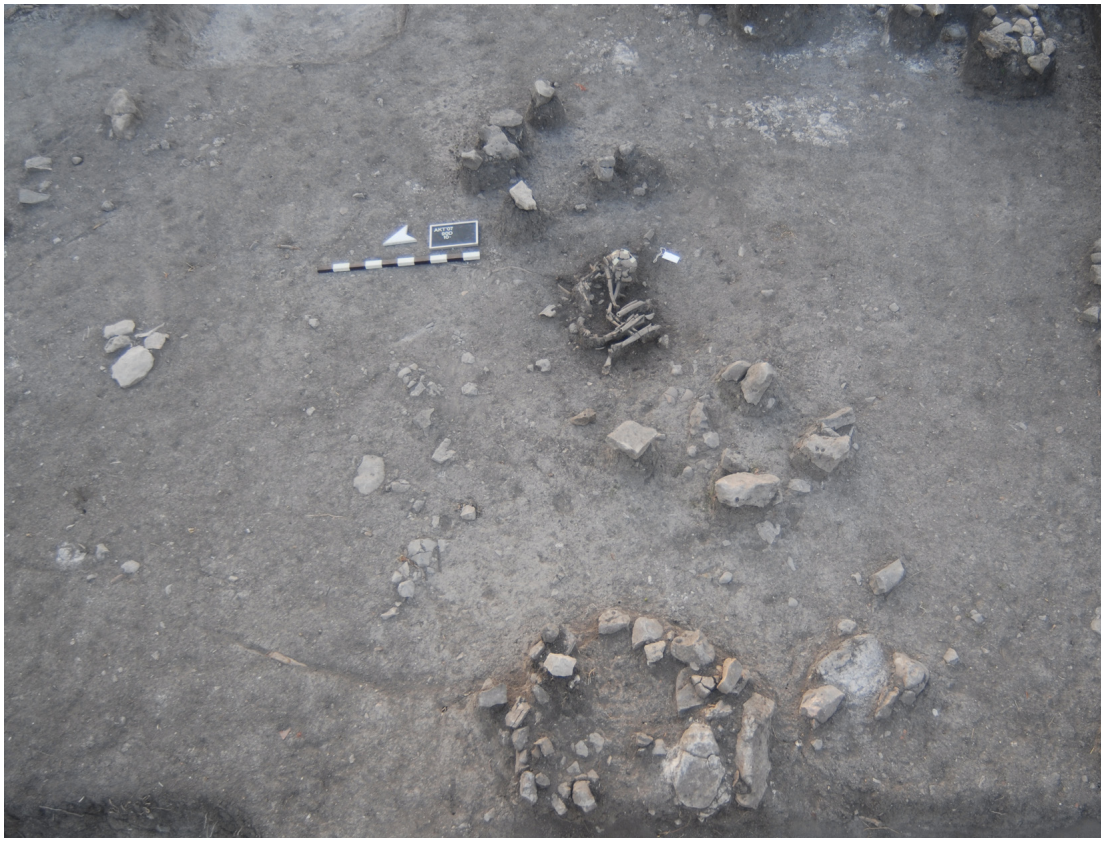

Çizim No. 396 AKT'08 89 F 3.-

BXI. Köşeli kaplar

Resim 1: Aktopraklık C 4. evre mimari kalıntıları.

Resim 2: Aktopraklık C 3. evre yapısı.

Resim 3: Aktopraklık C 3. evre taş döşeli avlu.

Resim 4: Aktopraklık C 3. evre taş dizili yapı.

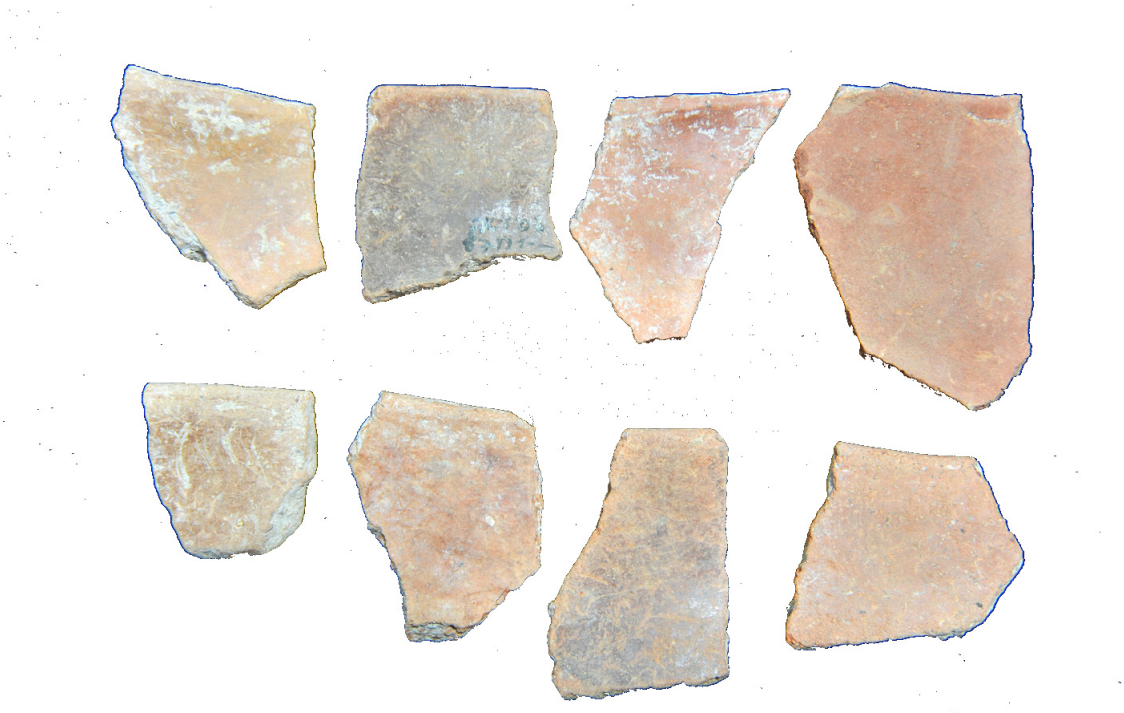
Resim 5: Aktopraklık C 3. evre anakayaya oyulmuş çukur tabanlı yapı.

Resim 6: Aktopraklık C 3. evre tabanaltı gömü.

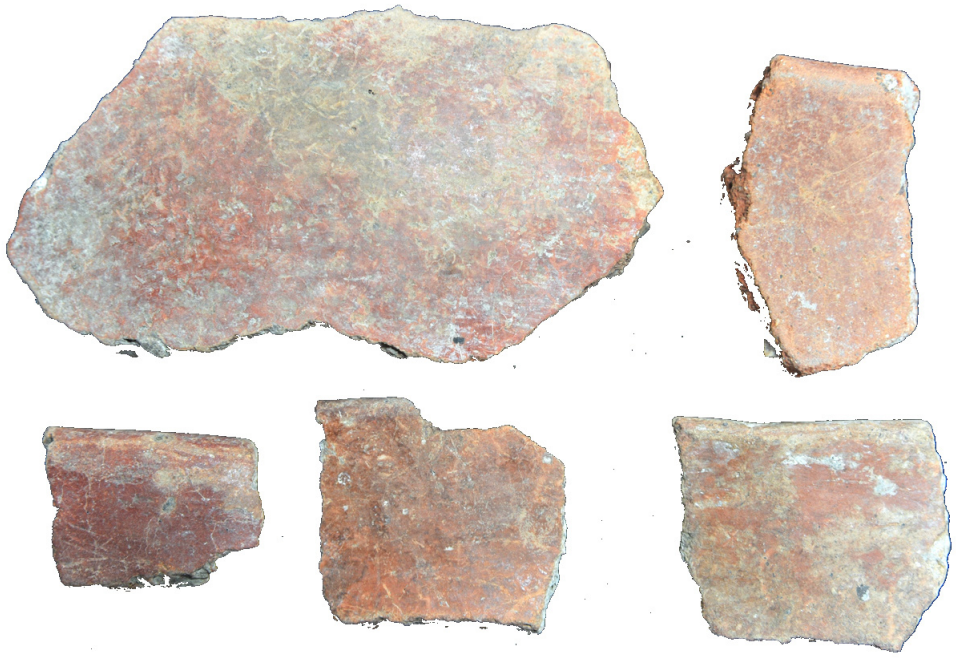
Resim 7: MI.a Kırmızı kaba mallar.

Resim 8: MI.b Kırmızı ince mallar.

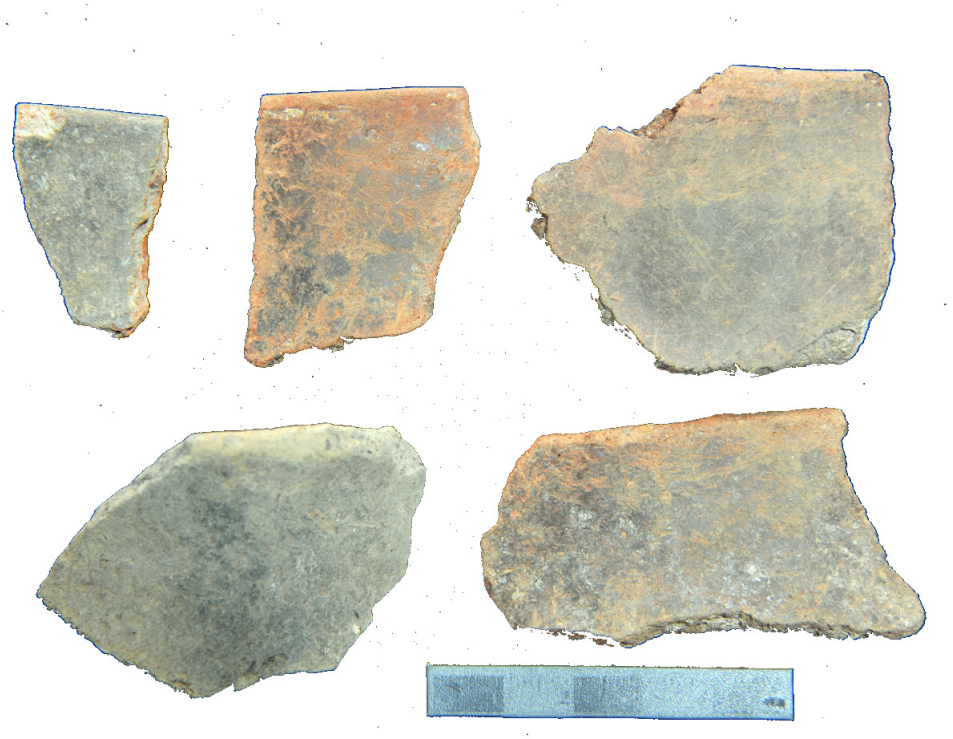
Resim 9: MI.c Kırmızı açkılı mallar.

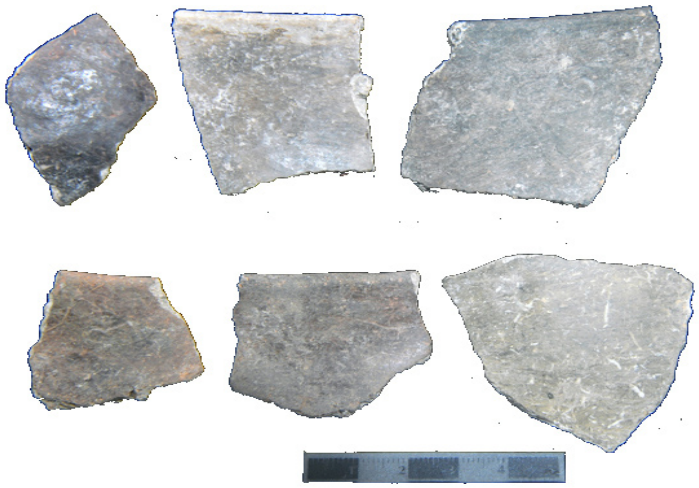
Resim 10: MI.d Kırmızı astarlı mallar.

Resim 11: MII.a Kurçuni açkısızlar.

Resim 12: MII.b Siyah astarlılar.

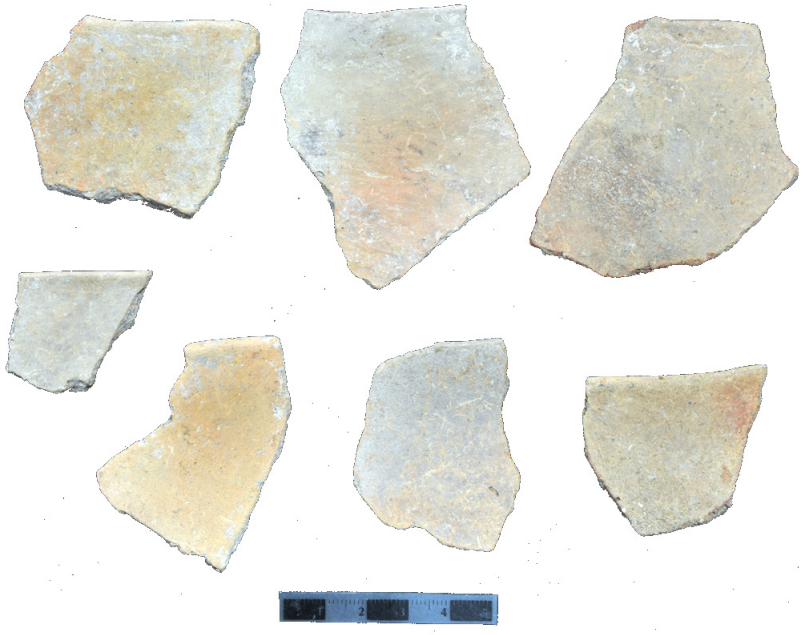
Resim 13: MII.c Siyah ince mallar.

Resim 14: MII.d Kahverengi alacalı açkılı mallar.

Resim 15: MII.e Kahverengi alacalı açkısı dökülmüş mallar.

Resim 16: MIII.a Devetüyü açkısızlar.

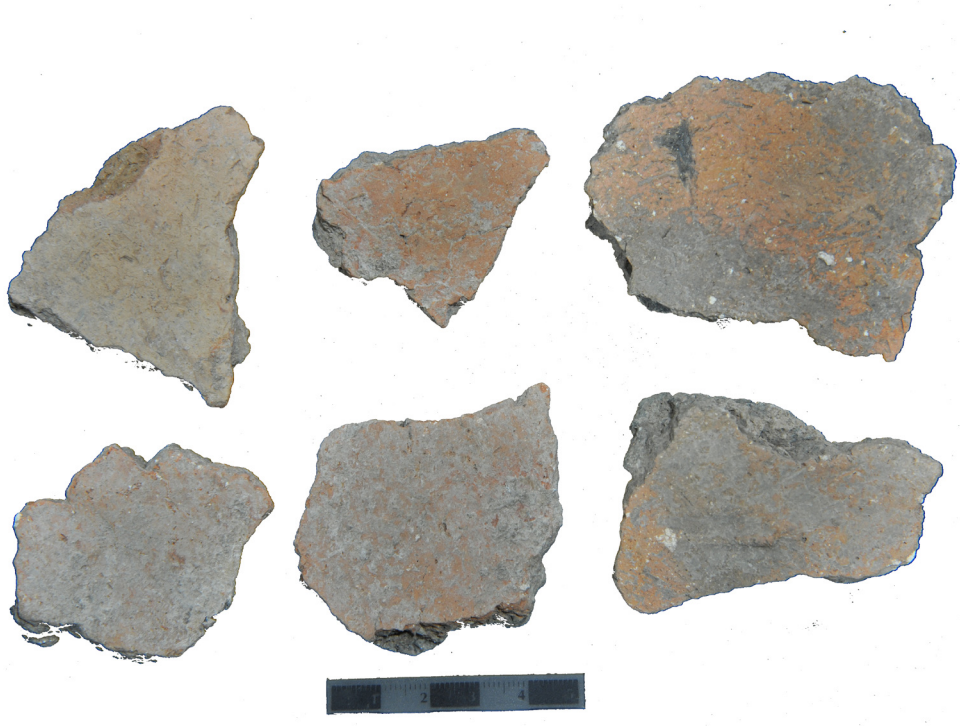
Resim 17: MIII.b Krem mallar.

Resim 18: MIV.a Bitkisel katkılı kaba mallar.

Resim 19: MIV.b Mineral katkılı kaba mallar.

Resim 20: MIV.c Kireçtaşı katkılı kaba mallar.

Resim 21: Tüm kaplar.